Jusuf Rešad

ISLAMSKI KONCEPT
odgajanja ženske djece

GRABUS

ISLAMSKI KONCEPT ODGAJANJA ŽENSKE DJECE

Jusuf Rešad

Islamski koncept odgajanja ženske djece

Jusuf Rešad

Sarajevo, 2010.

PREDGOVOR

Zahvala pripada Allahu, dž.š. Njega hvalimo, Njega za pomoć molimo i Njemu se za oprost obraćamo. Njemu se utječemo od zala naših duša te naših loših djela. Niko ne može u zabludu odvesti onoga koga On na Pravi put uputi, niti iko može na Pravi put izvesti onoga koga On u zabludi ostavi. Svjedočim da nema drugog boga osim Jednog i Jedinog Allaha, dž.š., te da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik koji je dostavio poslanicu, ispunio emanet i Ummetu opomenu i upozorenje uputio. Allah, dž.š., je posredstvom njega uklonio zastor, i zato ga, Gospodaru moj, nagradi najboljim onim čime si nagradio nekog vjerovjesnika ili poslanika. Ostavio nas je na Putu čija je noć jednaka njegovome danu i s kojeg može zalutati samo onaj koji je propao. Neka su salavati i selami moga Gospodara na njega, njegovu porodicu, njegove ashabe i sve one koji budu slijedili njegov put i držali se njegove upute sve do Sudnjega dana.

Odgajanje je ženske djece veoma težak i komplikovan zadatak, osim onima kojima to Allah, dž.š., olakša i koje On nadahne razboritošću i oštroumnošću te budu slijedili uputu najboljeg među vjerovjesnicima i budu se pridržavali njegovih smjernica i direktiva. S tim je u vezi hadis u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

"Onaj koji bude izdržavao dvije kćerke, sve dok ne postanu punoljetne, na Sudnjem danu ćemo ja i on biti ovako", i pokaza to spojivši dva prsta.[1]

U hadisu koji bilježi Ebu Davud, a prenosi Ebu Se'id el-Hudri, stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao i sljedeće:

"Ući će u Džennet onaj koji bude izdržavao tri kćerke, pa ih lijepo odgoji, uda i daruje ih." U drugom predanju ovog hadisa stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ući će u Džennet onaj koji bude izdržavao tri sestre ili tri kćerke, ili dvije kćerke ili dvije sestre ..."[2]

O vi, koji priželjkujete da u Džennetu budete s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s.! Morate dobro obratiti pažnju kada je u pitanju razvijanje lijepog islamskog karaktera i vrlina kod vaših kćerki, te lijep odnos prema njima, kao i njihova naobrazba i odgajanje. Nadalje, morate ih sprečavati da se otkrivaju te da se pretjerano dotjeruju (šminkaju), sve to ukoliko želite u Džennetu biti u društvu Allahovog Miljenika, s.a.v.s.

Knjiga koja je pred vama uputit će vas, uz Allahovu, dž.š., pomoć, i pomoći vam da vašoj kćerki, ili vašim kćerkama, pružite ispravan islamski odgoj. Ukoliko u tome uspijemo, a to nam je cilj, za to zahvala pripada jedino Allahu, dž.š.

Svemoćnog i Uzvišenog Allaha, dž.š., molim da ova knjiga bude od koristi svim muslimanima i muslimankama te da nas sve uputi na činjenje dobrih djela i razvijanje odlika lijepog karaktera, jer je On u stanju to učiniti.

Neka naša posljednja dova bude zahvala Allahu, dž.š., Gospodaru svjetova.

Jusuf Rešad

---

1 Bilježi ga Muslim, a prenosi Enes b. Malik, r.a. Knjiga o dobročinstvu, rodbinskim vezama i odgoju; Značaj dobročinstva prema ženskoj djeci (br. 4765). Predaju bilježi i Tirmizi. Knjiga o dobročinstvu i rodbinskim vezama (br. 837).

2 Bilježi ga Ebu Davud. Knjiga o odgoju (br. 4481).

UVOD

Predislamski odnos prema ženskoj djeci

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*I kad se nekome od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten, krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena; da li ovako prezren da je zadrži ili da je u zemlju zarovi? Kako ružno oni prosuđuju!*"[3]

Kada bi u prijeislamsko doba Arapima bilo rečeno da im je rođeno žensko dijete, lice bi im potamnilo, tj. izmijenilo bi se zbog velike tuge i žalosti te srdžbe i bijesa. Zatim bi bježali i skrivali se od ljudi zbog zla o kojem su obaviješteni, dvoumeći se da li da to dijete zadrže prezreno i poniženo, bez prava na nasljedstvo i izdržavanje, u okruženju u kojem se muška djeca više cijene i vole, ili da je živu zakopaju u zemlju.

Odsustvo ispravnog vjerovanja u predislamskom društvu podsticalo je ljude na sahranjivanje žive ženske djece ili njihovo zadržavanje uz konstantno omalovažavanje i ponižavanje, te loš odnos prema njima i poglede pune prezira i mržnje. Naime, oni su se zbog

3 En-Nahl, 58, 59.

rođenja ženskog djeteta plašili sramote i siromaštva, imajući u vidu da djevojke nisu išle u borbu i da nisu privređivale te da su nekada, u toku borbi, padale u zarobljeništvo i na taj način izazivale sramotu, ili da su svojim porodicama predstavljale samo teret i breme te na taj način privlačile siromaštvo.

Međutim, Allahova, dž.š., mudrost i zakonitosti života na ovome svijetu predviđaju da se život rađa i razvija od muškog i ženskog supružnika. I žena je, dakle, u životu na ovome svijetu značajna karika kao i muškarac. Štaviše, možda je žena i značajnija, imajući u vidu da ona u svojoj utrobi nosi zametak. Kako da se onda žalosti i tuguje onaj kojem biva saopćeno da je dobio žensko dijete i kako da zbog toga osjeća sramotu pred ljudima, kad život na ovome svijetu može opstati samo uz konstantno prisustvo oba supružnika?!

Kada god neko društvo odstupi od ispravnog vjerovanja, ponovo se jave i dominiraju odvratne džahilijetske ideje i predodžbe. Te su ideje i predodžbe prisutne u mnogim društvima danas. U mnogim sredinama i kod mnogih ljudi, rođenje ženskog djeteta ne biva lijepo i srdačno prihvaćeno niti se ono pazi i poštuje kao što je to slučaj s muškim djetetom. To bi bila jedna od slika džahilijetskog idolopoklonstva koje se pojavilo kao rezultat odstupanja od islamskog vjerovanja.[4]

Najveće nepravde koje je žensko dijete trpilo u predislamskom periodu su:

1. žensko dijete nije imalo pravo na nasljedstvo zato što nije učestvovalo u borbama,
2. najbolji primjer nepravde koja je u predislamskom periodu činjena ženskoj djeci je zakopavanje u zemlju žive ženske djece, što se smatralo pohvalnim postupkom i plemenitim djelom. Prenosi se

---

4 Pogledati Ibn Kesirov *Tefsir*, 2/572; Eš-Ševkanijev *Fethu l-kadir*, 3/235 i djelo Sejjida Kutba *Fi zilali l-Kur'an*, 4/2178.

da je običaj zakopavanja u zemlju žive ženske djece uveo Kajs b. Asim et-Temimi. Naime, prema tom predanju, jedne prilike napao ga je jedan njegov neprijatelj, te mu zarobio kćerku i odveo je sa sobom. Kada je među njima uspostavljen mir, dao je svojoj kćerki priliku da bira između njih dvojice, pa je ona odabrala svoga supruga, tj. njegovog bivšeg neprijatelja. Tada se Kajs zarekao da će svako žensko dijete, koje mu se nakon toga rodi, živo zakopati, pa su ga u tome počeli slijediti i ostali Arapi. Arapi su u predislamskom periodu, kada bi došlo vrijeme porođaja, naređivali svojim ženama da to rade pored rupe iskopane u zemlji, te da u nju bace novorođenče i zatrpaju ga zemljom ukoliko bude žensko, odnosno da ga zadrže ukoliko bude muško;

3. žena u predislamskom periodu nije imala pravo napustiti svoga supruga, nego je on nad njom imao sva prava. Tako joj je, naprimjer, mogao stotinu puta dati razvod, a ona bi i dalje njemu pripadala i njemu bila podređena;
4. Djevojka u predislamskom periodu nije imala pravo birati supruga niti je imala pravo razvoda braka. Porodica njenog supruga imala je pravo upravljati njome kako god želi kada je u pitanju, naprimjer, njen miraz. Kada bi joj preselio suprug, njegov sin (od druge žene, o.p.) je, i protiv njene volje, imao pravo baciti na nju svoju odjeću i na taj je način učiniti svojim vlasništvom.

Žensko dijete u jevrejskoj vjeri

Jevreji su, kao i njihovi savremenici, osjećali averziju kada bi im supruge rodile žensko dijete, a radovali bi se kada bi dobili muško dijete. Razlog takvog ponašanja jeste to što je prema njihovom mišlje-

nju, muško dijete, a ne žensko, to koje nosi ime svoga oca i svoje porodice, te nasljeđuje njegov imetak i brine o njegovom kaburu kada umre, dok se žensko dijete udaje i odlazi u tuđu kuću, te na taj način roditelji ostaju bez njega, a da skoro nisu ni završili s njegovim odgajanjem.

U jevrejskom vjerozakonu, žensko je dijete tretirano kao i sluge, te u slučaju kada ima braće, ne nasljeđuje ništa od imetka svoga oca. To potvrđuju i ovovremeni jevrejski propisi. Naime, u trideset i šestom članu Zakona o individualnim pravima Israelićana u Egiptu stoji da udovica čovjeka koji nije imao muške djece postaje supruga njegovog rođenog brata, ili brata po ocu, te da nikome drugom nije dozvoljena, osim ako joj je dao razvod.[5]

Hava je, prema mišljenju jevrejskog rabina Musaa b. Mejmuna, razdražljiva i afektivna supstanca i izvor svakog zla.[6]

El-Bejheki u svome *Sunenu* bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Jevreji kolju kurban povodom rođenja muškog djeteta, ali to ne čine povodom rođenja ženskog djeteta. Vi povodom rođenja muškog djeteta zakoljite dvije ovce, a povodom rođenja ženskog djeteta zakoljite jednu ovcu."[7]

U jednom od predanja stoji da je jedan arapski princ, koji je imao nadimak Ebu Hamza, oženio jednu ženu, te zaželio da mu ona rodi sina. Međutim, ona je rodila kćerku, pa je on napustio njenu kuću i počeo konačiti u nekoj drugoj kući. Nakon godinu dana, prošao je pored njenog šatora u trenutku kada se ona igrala sa svojom kćerkom, zabavljajući je sljedećim stihovima:

Šta je Ebu Hamzi pa nam ne dolazi,
te u kući do naše stalno boravi.
Ljut je što mu sinove ne rađamo,

5 Pogledati djelo *Mekanetu l-mer'e bejne l-islam ve l-kavanini l-'alemijje*, autora Salima el-Behnesavija.

6 *Historija civilizacije,* Vil Durant,str. 14.

7 *Sunenu l-Bejheki*, 9/301; *Medžme'u z-zeva'id*, 4/58.

tako mi Allaha, mi s time ništa nemamo.
Nego samo uzimamo,
ono što od Njega dobivamo.

Nakon što ga je supruga naučila lekciju iz zadovoljstva Allahovim, dž.š., određenjem, te imana i ustrajnosti u tome, ušao je u kuću i poljubio u glavu svoju suprugu i kćerku te postao zadovoljan Allahovim, dž.š., određenjem i darom koji mu je On dodijelio.[8]

Sejjid Kutb, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Odsustvo ispravnog vjerovanja u predislamskom društvu podsticalo je ljude na sahranjivanje žive ženske djece ili njihovo zadržavanje uz konstantno omalovažavanje i ponižavanje te loš odnos prema njima i poglede pune prezira i mržnje. Naime, oni su se zbog rođenja ženskog djeteta plašili sramote i siromaštva, imajući u vidu da djevojke nisu išle u borbu i da nisu privređivale, te da su nekada, u toku borbi, padale u zarobljeništvo i na taj način izazivale sramotu, ili da su svojim porodicama predstavljale samo teret i breme te na taj način privlačile siromaštvo.

Međutim, Allahova, dž.š., mudrost i zakonitosti života na ovome svijetu predviđaju da se život rađa i razvija od muškog i ženskog supružnika. I žena je, dakle, u životu na ovome svijetu značajna karika kao i muškarac. Štaviše, možda je ona i značajnija, imajući u vidu da ona u svojoj utobi nosi zametak. Kako da se onda žalosti i tuguje onaj kojem biva saopćeno da je dobio žensko dijete i kako da zbog toga osjeća sramotu pred ljudima, kad život na ovome svijetu može opstati samo uz konstantno prisustvo oba supružnika?!

Kada god neko društvo odstupi od ispravnog vjerovanja, ponovo se jave i dominiraju odvratne džahilijetske ideje i predodžbe. Te su ideje i predodžbe prisutne u mnogim društvima danas. U mnogim sredinama i kod mnogih ljudi, rođenje ženskog djeteta ne biva lijepo i srdačno prihvaćeno niti se ono pazi i poštuje kao što je to

8 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/52.

slučaj s muškim djetetom. To bi bila jedna od slika džahilijetskog idolopoklonstva koje se pojavilo kao rezultat odstupanja od islamskog vjerovanja."[9]

Prenosi se da je jedne prilike Kajs b. Asim došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekao mu: "O Allahov Poslaniče, ja sam u periodu prije islama zakopao u zemlju osam živih kćerki." Allahov mu Poslanik, s.a.v.s., reče: "Za svaku od njih oslobodi po jednog roba." Kajs b. Asim uzvrati: "O Allahov Poslaniče, ja posjedujem deve." Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodade: "Onda za svaku od njih, ako želiš, daruj po jednu devu."

Takva je bila tradicija i običaji kada bi se u predislamskom periodu nekome rodila kćerka. Međutim, danas smo svjedoci još ružnijeg odnosa prema ženskoj djeci nego što je to bilo u tom periodu. Naime, djevojke su zagazile u glib ružnih djela i poroka koji se očituju kroz otkrivanje, razgolićavanje, miješanje s muškarcima i slijepo oponašanje djevojaka sa Zapada, to oponašanje ogleda se u odijevanju oskudne i sramotne odjeće. Djevojke se danas prodaju na tržištu bijelog roblja, kao što su se nekada prodavale na tržištu robova i robinja, osim, naravno, onih koje je Allah, dž.š., sačuvao i zaštitio.

Ovo su razlozi zbog kojih danas susrećemo ljude koji žale i tuguju zbog rođenja ženskog djeteta. Već smo se upoznali sa slučajem onog koji se razveo od svoje supruge zato što mu nije rodila muško dijete, te onog koji je napustio porodičnu kuću zato što mu žena, prema njegovom mišljenju, rađa samo žensku djecu.

Nema nikakve sumnje da je tugovanje i žaljenje zbog rođenja ženskog djeteta obilježje prijeislamskog perioda, a to zapravo predstavlja odbijanje Allahovog, dž.š., dara i poklona umjesto zahvalnosti na tome. Trebamo imati u vidu da su djeca Allahov, dž.š., dar, bilo da se radi o muškom ili ženskom djetetu. S tim u vezi, Allah, dž.š., u

9 *Fi zilali l-Kur'an*, 4/2178.

Kur'anu kaže: *Allahova je vlast na nebesima i na Zemlji. On stvara šta hoće! On poklanja žensku djecu kome hoće, a kome hoće – mušku, ili im daje i mušku i žensku, a koga hoće, učini bez poroda; On uistinu, sve zna i sve može.*"[10]

Islam insistira na dobročinstvu i lijepom odnosu prema ženskom djetetu još od njegovog rođenja s ciljem da se razvije i formira kao dobra i čestita majka koja će voditi računa o ispravnom islamskom odgajanju svoje djece.

Sada ćemo vidjeti kakvu čast i poštovanje islam ukazuje ženskom djetetu još od njegovog rođenja.

JEDINSTVENI KUR'ANSKI PRIMJER U UKAZIVANJU ČASTI ŽENSKOM DJETETU

Kur'an nam pripovijeda o djevici Merjemi od njenog rođenja i odrastanja, pa sve do trenutka kada je zanijela Allahovog vjerovjesnika, Isaa, a.s. Ta nas priča poučava i ukazuje nam na čast koju Kur'an ukazuje ženskom djetetu. Naime, Merjemina je majka silno željela da dijete bude muško, kako bi ga mogla dati na službu u Bejtu l-makdis, imajući u vidu da su se ljudi u tom periodu zaklinjali (prisezali) da će svoju mušku djecu dati na službu u Bejtu l-makdis. Tako je i Merjemina majka kazala: ..."*Gospodaru moj, ovo što je u trbuhu mome je zavjetujem samo na službu Tebi, pa primi od mene, jer Ti, zaista, sve čuješ i znaš!*"[11]

Ona se, dakle, obavezala da će se njen sin posvetiti robovanju Allahu, dž.š., i služenju Njegove kuće.

U vezi s tim, u Kur'anu dalje stoji: "*Poslije ona, kada je rodila, reče: 'Gospodaru moj, rodila sam žensko', - a Allah dobro zna šta je rodila -, 'a*

10 Eš-Šura, 49, 50.
11 Alu Imran, 35.

žensko nije kao muško; nadjela sam joj ime Merjema, i ja nju i porod njezin stavljam pod Tvoje okrilje od prokletog šejtana."[12]

Riječi: "*...a žensko nije kao muško ...*" znače da žensko dijete nije kao muško u čvrstoći i izdržljivosti kada je u pitanju robovanje Allahu, dž.š., i služenje u Bejtu l-makdisu, imajući u vidu da je žensko, po svojoj prirodi, slabo i nemoćno, kao i to da je mjesečni ciklus sprečava da boravi tamo gdje se vrši ibadet, te da nije prikladno da bude u društvu učenjaka i vjerskih velikodostojnika. Zato je Merjemina majka priželjkivala da to bude muško dijete, ali je, i pored toga, odabrala novorođenčetu lijepo ime, što je običaj vjerozakona prije nas koji je potvrdio i naš vjerovjesnik Muhammed, s.a.v.s. Tako Ebu Derda, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Doista ćete na Sudnjem danu biti prozivani po vašim i imenima vaših očeva, pa nadjevajte lijepa imena."[13]

Zatim je Merjemina majka uputila dovu Allahu, dž.š., za svoje novorođenče, te je od Njega zatražila da je zaštiti od šejtanovog zla, kao i za njeno potomstvo, pod kojim se podrazumijeva Isa, a.s., pa joj se On odazvao i uslišao joj dovu. S tim u vezi, Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nijedno se novorođenče ne rodi, a da ga pri porođaju ne dotakne šejtan pa se ono rasplače zbog njegovog dodira, osim u slučaju Merjeme i njenog sina." Zatim je Ebu Hurejre dodao: "Ako želite, proučite sljedeći kur'anski ajet: '*...i ja nju i porod njezin stavljam pod Tvoje okrilje od prokletog šejtana.*'"[14]

Tako je Merjema još pri porođaju radosno dočekana, što se očitovalo kroz nadijevanje lijepog imena te upućivanje dove Allahu, dž.š., za nju i traženje od Njega da je zaštiti od prokletog šejtana: "*I Gospodar njezin primi je lijepo i učini da uzraste lijepo ...*"[15]

12 Alu Imran, 36.

13 Bilježi Ebu Davud, 5/236 (br. 4948). El-Hattabi kaže da je ovo *munkati'* hadis. Mnogo je hadisa koji govore o nadijevanju imena novorođenčadima, a spomenut ćemo ih kada za to dođe vrijeme.

14 Alu Imran, 36. Hadis bilježe Buhari, 2/123 i Muslim, 2/41.

15 Alu Imran, 37.

Njeno prihvatanje od Allaha, dž.š., (koje se u ovom kur'anskom ajetu spominje) jeste nagrada za iskrenost koja je krasila srce njene majke u trenutku zavjetovanja, a podrazumijeva potpunu izoliranost i pripremanje Merjeme za Džibrili Emina dah i Allahovu, dž.š., Riječ te da rodi Isaa, a.s., na način koji je među ljudima neuobičajen.[16]

Nakon što ju je rodila, majka ju je stavila u jednu staru tkaninu te odnijela do džamije i predala vjernicima koji su bili u Bejtu l-makdisu. Povjerena je Zekerijau, a.s., vjerovjesniku tog vremena koji se obavezao da će se brinuti o njoj te da će je odgajati i izdržavati. U tome se krije velika Allahova, dž.š., mudrost. Naime, Merjema je bila u situaciji da usvaja od njega korisno znanje, da ga slijedi u činjenju dobrih djela i da živi u svjetlu njegovog poslanstva i objave, imajući u vidu da joj je Zekerija, a.s., osigurao jedno časno mjesto u džamiji u koje je samo ona ulazila. Tu je činila ibadet Allahu, dž.š., i služila u hramu kada bi na nju došao red. Činila je ibadet danonoćno, tako da je sa svojim ibadetom navođena kao primjer među Israelićanima, a postala je poznata i po časnim i plemenitim osobinama. Kad god bi kod nje ušao Zekerija, a.s., nalazio bi hranu, koje u tom dobu inače nije bilo. Tako je zimi zaticao kod nje ljetno voće, dok je ljeti kod nje bilo zimskog voća: "*I Gospodar njezin primi je lijepo i učini da uzraste lijepo, i da se o njoj brine Zekerija. Kad god bi joj Zekerija u hram ušao, kod nje bi hrane našao. 'Odakle ti ovo, o Merjema?' – on bi upitao, a ona bi odgovorila: 'Od Allaha, Allah onoga koga hoće opskrbljuje bez muke.'*"[17]

Tako je odrasla i tako je odgojena Merjema. Oko nje je u izobilju bilo svakojakih dobara i opskrbe zahvaljujući ibadetu koji je svome Gospodaru mnogo činila te poslušnosti koju Mu je iskazivala, kao i onome što je naučila i usvojila od vjerovjesničkog svjetla koje se očitovalo kroz Allahovog vjerovjesnika, Zekerijaa, a.s.

---

16 *Fi zilali l-Kur'an*, 1/393.

17 Alu Imran, 37.

Zekerija, a.s., se divio čudesima koja je kod nje viđao, pa ju je pitao odakle joj sva ta dobra. Zbog svoje skromnosti i poniznosti, kojom se odlikuju samo vjernici, te svijesti o Allahovim, dž.š., blagodatima i Njegovoj milosti, Merjema je samo kazala da je sve to od Opskrbitelja, Gospodara svjetova Koji bez ikakvog računa (bez muke) opskrbljuje onoga koga hoće. Zato ju je Allah, dž.š., kada je odrasla i postala punoljetna, odabrao i uputio joj meleka da je o tome obavijesti: "*I kada meleki rekoše: 'O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio.'*"[18]

Allah, je dž.š., odabrao Merjemu i odlikovao je, a zatim ju je očistio od loših svojstava i opskrbio je dobrom koje će je pripremiti za veliki događaj. Naredio joj je da se mnogo moli i da čini sedždu. Allah, dž.š., odabrao ju je dva puta: jednom zbog njene neporočnosti, a drugi ju je put odabrao između svih žena svijeta. Tako se od h. Alije, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Najbolja među ženama svijeta jeste Merjema bint Imran, a najbolja među ženama ovoga umeta jeste Hatidža bint Huvejlid."[19]

Tako je Merjema postala spremna za ono čime će je Allah, dž.š., obradovati nakon što ju je odabrao te joj naredio da obavlja molitvu i da čini sedždu i ruku': "*O Merjema, budi poslušna svome Gospodaru i licem na tle padaj i s onima koji molitvu obavljaju i ti obavljaj!*"[20]

Time je upotpunjeno njeno duhovno pripremanje za prihvatanje odredbe od velikog značaja posredstvom meleka koji su joj saopćili radosnu vijest da ju je Allah, dž.š., odabrao te da će joj darovati krepsnog sina koji će biti plemenit, neporočan, poštovan i mudžizama potpomognut vjerovjesnik. Ona se, naravno, začudila rođenju djeteta bez oca, imajući u vidu da nije imala muža i da nije bila od onih koji

18 Alu Imran, 42.

19 Bilježi Buhari, 2/177. Knjiga o pohvalnim svojstvima i vrlinama (Zasluge i dobročinstvo h. Hatidže, r.a.).

20 Alu Imran, 43.

stupaju u brak. Međutim, meleki su je obavijestili da je Allah, dž.š., u stanju učiniti sve što želi te da, kada nešto odluči, samo kaže budi i to biva. Merjema se tome pokorila i povinovala, te sve to Allahu, dž.š., prepustila, s tim da je znala da je to veliko iskušenje za nju. Naime, bila je svjesna da će je ljudi ogovarati zbog tog djeteta zato što neće biti upoznati s onim što se iza toga krije i zato što će sve to, bez ikakvog razmišljanja i razmatranja, samo površno posmatrati.[21]

Prema onome što se nalazi u tefsirskim djelima i kazivanjima o vjerovjesnicima, ovako glasi predanje o Merjemi i njenom djetetu. Kur'an, dakle, kroz ovaj svima bliski i lahko shvatljivi primjer, formira i gradi islamsku predstavu o ovim velikim istinama,[22] te izlaže kazivanje o Merjemi od njenog rođenja, preko odrastanja i sazrijevanja, sve do trudnoće i rađanja Isaa, a.s.

U ovom jedinstvenom kur'anskom primjeru zapažamo sljedeće:

1. položaj žene u Kur'anu te obavezu iskazivanja poštovanja prema njoj od rođenja do odrastanja i sazrijevanja;
2. kad je žena trudna i zna da nosi žensko dijete, ne treba se srditi i tugovati, nego za tu djevojčicu treba uputiti dovu Allahu, dž.š., i od Njega tražiti zaštitu za nju protiv prokletog šejtana;
3. obavezu odabira lijepog imena za to dijete;
4. obavezu njegovanja tog djeteta i brige za njega od samog rođenja te njegovog poučavanja vjeri;
5. svijest o tome da Allah, dž.š., bdije nad nama u svakom trenutku te obavezu podsticanja na izvršavanje Njegovih zapovijedi i iskazivanja apsolutne poslušnosti Gospodaru svjetova;
6. strpljivost i samosavladavanje u slučaju iskušenja kojima u životu bivaju izložene žene.

21 Ibn Kesir, *Kisasu l-enbija'*, stručna obrada: Muhammed Abdulvahid, 2/660.
22 *Fi zilali l-Kur'an*, str. 1/398.

To bi bile osnovne odlike i glavna obilježja koja karakteriziraju kazivanje o djevici Merjemi bint Imran.

Sreća i blagoslovi koje donosi rođenje ženskog djeteta

Da bi iz nekih slabih duša iskorijenio predislamski osjećaj mržnje i averzije prema ženskoj djeci, Allahov je Poslanik, s.a.v.s., na njih posebno skretao pažnju te očeve i majke podsticao na lijep odnos prema njima, njihovo izdržavanje, njegovanje i odgajanje u skladu s onim što nam u tom smislu preporučuje Kur'an i sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., od njihovog rođenja, pa sve dok ne odrastu i ne udaju se.

Tako h. Aiša, r.a., kaže: "Jedne mi je prilike proseći došla jedna žena s dvije kćerke, a ja sam imala samo jednu hurmu. Dala sam joj je, pa ju je ona podijelila svojim kćerkama, a zatim je ustala i izašla. Onda je došao Allahov Poslanik, s.a.v.s, pa sam mu to ispričala. On je rekao: 'Onom ko se bude brinuo o djevojčicama, te se prema njima bude lijepo odnosio, one će mu biti zaštita od džehennemske vatre.'"[23]

U predanju ovog hadisa koji bilježi Muslim stoji da je h. Aiša, r.a., rekla: "Jedne mi je prilike došla jedna sirotica noseći svoje dvije djevojčice, pa sam svakoj od njih dala po jednu hurmu. Žena je podigla svoju hurmu do usta, s namjerom da je pojede, ali su je djevojčice zatražile od nje, pa ju je ona prepolovila i podijelila djevojčicama, što mi se mnogo svidjelo."[24]

U ovom hadisu primjećujemo sljedeće:

1. saosjećanje i samilost majke prema njenim kćerkama;
2. pravednost u dijeljenju sinovima i kćerkama;

23 *Fethu l-bari bi šerh Sahihi l-Buhari*, 10/426. Hadis bilježi i Muslim, 16/179.
24 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 16/179-180.

3. u predanju ovog hadisa koji bilježi Tirmizi stoji: "Onome koji u vezi s tim djevojčicama bude iskušavan ..."[25] Ovdje se pod *iskušavanjem* podrazumijeva stavljanje onoga koji podiže i odgaja te djevojčice pred sljedeći izbor i dilemu: da li da se prema njima odnosi dobro ili loše;
4. riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "...pa se prema njima bude lijepo odnosio", podrazumijeva se njihovo odgajanje i postupanje prema njima. Dakle, onaj koji ih bude lijepo odgajao i podizao kao nekoga ko će biti pokoran i poslušan Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., steći će nagradu koja se nazire u riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "...bit će mu zaštita od vatre (džehennemske)", tj. zaštita i zaklon od Allahove, dž.š., kazne.

Enes b. Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Ko bude izdržavao dvije kćerke, sve dok ne postanu punoljetne, na Sudnjem danu ćemo ja i on biti ovako", i pokaza to spojivši dva prsta.[26] Ovdje se pod *izdržavanjem* podrazumijeva osiguravanje opskrbe, odgajanje i tome slično, što potvrđuje i sljedeći hadis:

Naime, Džabir b. Abdullah, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko bude imao tri kćeri te im bude pružao utočište, zadovoljavao njihove potrebe i samilosno se prema njima odnosio, sigurno će ući u Džennet." Jedan od prisutnih upitao je: "A onaj koji bude imao dvije kćeri, o Allahov Poslaniče", pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "I onaj koji bude imao dvije kćerke."

Imam Ahmed dodaje: "Jedan od prisutnih primijetio je da bi to Allahov Poslanik, s.a.v.s., potvrdio i za onoga koji ima jednu kćerku, da ga je o tome upitao."[27]

---

25 *Sunenu t-Tirmizi*, 4/2081.
26 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 16/179.
27 Buhari, *El-Edebu l-mufred*, 1/170; Imam Ahmed, *Musned*.

Ebu Se'id el-Hudri prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Ko bude imao tri kćerke ili tri sestre, ili ko bude imao dvije kćerke ili dvije sestre, pa se bude lijepo odnosio prema njima i bude strpljiv i bogobojazan, ući će u Džennet."[28]

Pod lijepim odnosom, prema mišljenju naših dobrih i čestitih prethodnika, r.a., podrazumijeva se slijeđenje Kur'ana i sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Buhari bilježi, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je jedan čovjek imao više kćerki te da je poželio da umru, pa se Ibn Omer, r.a., na to rasrdio i rekao mu: "Zar ih ti opskrbljuješ?!"[29]

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kome se rodi kćerka, pa je ne zakopa živu i ne bude je prezirao te smatrao manje vrijednom od muškog djeteta, Allah, dž.š., uvest će ga zajedno s njom u Džennet."[30]

Jedne je prilike Mu'avija b. Hudejdž el-Kindi ušao kod Mu'avije b. Ebi Sufjana dok je pred njim stajala jedna njegova kćerka, pa ga je upitao: "Ko je to?" Mu'avija b. Ebi Sufjan reče: "Moja kćerka." Onda je Muavija b. Hudejdž el-Kindi rekao: "Udalji je od sebe, jer one, tako mi Allaha, dž.š., sigurno rađaju neprijatelje, a one koji su daleko čine bliskima." Mu'avija b. Ebi Sufjan je uzvratio: "Ali, niko ne njeguje bolesnike i ne oplakuje umrle kao što to čine one",[31] tj. kćerke njeguju svoje očeve i svoje majke kada se razbole, te na sebe preuzimaju njihovo liječenje i bdijenje nad njima iz samilosti i saosjećanja kojem su po svojoj prirodi sklone.

Hadisi i predanja koja smo naveli jasno ukazuju na čast i poštovanje koje islam ukazuje ženskoj djeci, kao i na značaj njihovog odga-

---

28 Tirmizi, 4/282. Tirmizi za ovaj hadis kaže da je *garib.*

29 *El-Edebu l-mufred*, 1/175.

30 Bilježi Ebu Davud, 5/354; El-Hakim u djelu *El-Mustedrek*, *Kitabu l-birr ve s-sile*, 4/177; Ebu Dun'ja, *Kitabu l-'ijal*, 1/234.

31 Ibn Ebu d-Dun'ja, *Kitabu l-'ijal*, 1/246.

janja. Zatim upoznaju nas sa srećom, blagostanjem i izobiljem koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nagovijestio onome koji bude vodio računa o odgajanju ženske djece, sve dok ne odrastu, imajući u vidu da će mu one biti zaštita i zaklon od džehennemske vatre, te da će ga one uvesti u Džennet ukoliko se bude lijepo odnosio prema njima i bude strpljiv i bogobojazan te im pruži ispravan islamski odgoj, sačuva njihovu čednost i neporočnost te im utka islamski moral i omili poslušnost prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s. U tom slučaju, on je dostojan radosne vijesti, pa neka na Sudnjem danu uživa u društvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Značaj obrazovanja ženske djece

Veliku pažnju islam pridaje i poučavanju ženske djece od samog djetinjstva te njihovom svrsishodnom obrazovanju. Već smo spomenuli hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji govore u prilog lijepog odnosa prema ženskoj djeci i njihovom odgajanju, a pod lijepim odnosom prema njima, između ostalog, podrazumijeva se i njihovo obrazovanje.

U predgovoru djela *Kitabu l-mu'allimin*, autora Ibn Sahnuna, stoji da je pobožni i savjesni kadija Isa b. Miskin poučavao svoje kćeri i unuke. Tako El-Kadi 'Ijad kaže: "U predvečerje (nakon ikindije-namaza) je pozivao svoje dvije kćerke i kćerke svoga brata da ih poučava Kur'anu i znanosti. Isto je prije njega činio i osvajač Sicilije Esed b. el-Furat sa svojom kćerkom Esmom koja je u znanosti dostigla visok nivo. El-Hušeni prenosi da je u vladarevom dvorcu bio odgajatelj po imenu Muhammed b. el-Agleb koji je danju poučavao dječake, a uvečer djevojčice."[32]

32 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/273.

Ibn Haldun kaže: "Poučavanje djece (muške i ženske) jedna je od deviza vjere koje su se vjernici držali te postupali u skladu s njom u svim krajevima, imajući u vidu da su se načela vjerovanja, zbog kur'anskih ajeta i hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., već bila učvrstila u njihovim srcima. Tako je Kur'an postao osnova poučavanja i obrazovanja na koju su se nadograđivala svojstva i osobine koje su se kasnije razvijale."[33]

Prema tome, osnova poučavanja i obrazovanja ženske djece je Kur'an i sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jer samo na taj način, one odrastaju uz vjeru te svjetlo mudrosti dopire do njihovih srca prije nego što njima ovladaju strasti, zabluda i griješenje. Takvo će ih obrazovanje sačuvati od svakog zla i poroka, jer kada iman nastani srce, šejtan ne nalazi mjesta u njemu, a nakon toga slijedi usvajanje drugih znanosti. Razlog tome jeste činjenica da je ono što se nauči u djetinjstvu najčvršće i najpostojanije, te da je ono osnova onome što slijedi poslije. Ono što se prvo nastani u srcima jeste temelj svih osobina i svojstava, a od temelja i njegove čvrstoće zavisi ono što će se na njemu graditi (nadograđivati), s tim da se i metode u poučavanju Kur'anu i drugim znanostima razlikuju shodno razlikama u svojstvima i osobinama koje se želi izgraditi.[34]

Buhari i Muslim bilježe da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rezervirao za žene dane u kojima ih je poučavao onome čemu je njega Allah, dž.š., poučio. Naime, jedne prilike mu je došla jedna žena i rekla: "O Allahov Poslaniče! Muškarci više vremena s tobom provode, pa odredi i nama dan u kojem ćemo ti dolaziti da nas poučavaš onome čemu je tebe Allah, dž.š., poučio." Allahov joj je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Okupite se tog i tog dana", pa su se one okupile, a zatim je došao i Allahov Poslanik, s.a.v.s., te ih poučavao onome čemu je Allah, dž.š., njega poučio.

---

33 Ibn Haldun, *Mukaddima*, Daru l-kitab l-lubnanijje, 1038.

34 Isto.

Iz navedenog zaključujemo da je islam naredio da se ženskoj djeci osigura i pruži korisno i svrsishodno obrazovanje, a historijski je dokazano da je žena pod okriljem islama stigla do najviših razina u znanosti i naobrazbe te da joj je, kada je riječ o odgoju i obrazovanju, najviše pružano u prvim stoljećima islama.

Ako vjerozakon dozvoljava ženi da se obrazuje te da uči ono što će joj biti od koristi u vjeri i u životu na ovome svijetu, onda taj dio poučavanja i obrazovanja treba biti odvojen od muškaraca kako bi njena čast i dostojanstvo bili sigurni i kako bi ona uvijek bila na dobrom glasu, plemenitog morala te poštovana i uvažavana.[35]

Udruženje je društvenog preporoda (*Džem'ijjetu l-islahi l-idžtima'i*) u Kuvajtu četrnaestorici učenjaka i vjerskih pravnika u različitim muslimanskim zemljama dostavilo upit o islamskom propisu u vezi s mješovitim obrazovanjem učenika i učenica, te studenata i studentica, a zatražilo je i pojašnjenje štetnih posljedica koje iz toga proizlaze, pa su svi oni izdali fetvu o zabrani takve vrste obrazovanja pozivajući se pri tome na kur'anske ajete iz poglavlja En-Nur i El-Ahzab koji ukazuju na zabranu miješanja (muškaraca i žena), otkrivanja i dotjerivanja (šminkanja) te obavezu pokrivanja i boravka u kući kada postoji bojazan da bi moglo doći do smutnje i nereda. To su potkrijepili i hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji također ukazuju na zabranu miješanja (muškaraca i žena), a fetve su sabrane u djelu koje je štampano pod naslovom *Hukmu l-islam fi l-ihtilat* (*Islamski stav o miješanju muškaraca i žena*).[36]

35 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/274.
36 *Mes'ulijetu l-mer'eti l-muslime*, preuzeto iz djela *Hukmu l-islam fi l-ihtilat*, str. 12-18.

Značaj saosjećanja i samilosti prema ženskoj djeci

Poznato je da roditelji po svojoj prirodi gaje ljubav prema svojoj djeci (muškoj i ženskoj) te da su im u srcu ukorijenjena osjećanja naklonjenosti prema njihovoj zaštiti te samilost, saosjećanje i briga za njih. Da nije toga, ljudska bi vrsta na Zemlji nestala i izumrla, a roditelji ne bi imali strpljenja kada je u pitanju pažnja prema djeci, niti bi ih štitili, odgajali, nad njima bdjeli i vodili računa o njihovim interesima.

Otuda, ne treba čuditi što uzvišeni Kur'an ta iskrena roditeljska osjećanja ilustruje na najljepši način, tako da djecu nekada predstavlja kao ukras života na ovome svijetu: *Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu ...*[37], a nekada ih smatra radošću i utjehom, pod uvjetom da slijede put onih koji su pobožni i bogobojazni: "*I oni koji govore: "Gospodaru naš, podari nam u ženama našim i djeci našoj radost i učini da se čestiti na nas ugledaju!"*"[38]

Mnogo je kur'anskih ajeta koji ilustruju roditeljska osjećanja prema djeci i koji otkrivaju njihovu iskrenost i ljubav prema djeci. Među plemenitim osjećanjima koja je Allah, dž.š., pohranio u srcima roditelja jeste i osjećanje samilosti i naklonosti prema djeci, a to su osjećanja koja u odgajanju, podizanju i formiranju djece imaju najbolje rezultate. Onaj čije je srce lišeno osjećanja samilosti i naklonosti odlikuje se opakom surovošću, grubošću i okrutnošću, a poznato je koliko takva ružna svojstva imaju utjecaja na poremećaje kod djece te njihovo tumaranje u glibu ekscentričnosti i anomalija, neznanja i neodgojenosti. Zbog svega toga, vidimo kako islamski vjerozakon učvršćuje u srcima

---

37 El-Kehf, 46.
38 El-Furkan, 74.

osjećanja samilosti i naklonosti te podstiče odrasle, roditelje, učitelje i ostale odgovorne osobe da se njima odlikuju i ukrašavaju.[39]

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., veliku pažnju posvetio svojstvima samilosti i saosjećanja, i bio je s pravom poklonjena milost, težio je poučavanju odraslih samilosti i saosjećanju prema djeci i njihovom usvajanju tih plemenitih osobina.

Tako Buhari bilježi, a Ebu Katade, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., izašao pred ashabe noseći na ramenu Umamu bint Ebi l-As, te da je zatim klanjao spuštajući Umamu kada bi činio ruku' i ponovo je podižući kada bi se uspravljao.

Umama je bila unuka Allahovog Poslanika, s.a.v.s., od kćerke mu Zejnebe, i to je ono što ovaj hadis čini odgovarajućim za poglavlje koje je Buhari naslovio *Samilost prema djeci, njihovo grljenje i ljubljenje*, zato što je samilost i saosjećanje prema djeci jednaka samilosti i saosjećanju prema unučadima. Samilost i saosjećanje Allahovog Poslanika, s.a.v.s., prema Umami u ovom slučaju ogleda se u tome što ju je, iz straha da mu ne padne s ramena dok je na ruku'u ili sedždi, spuštao na zemlju, a ona, kao da je bila vezana za njega, nije se mogla strpiti na zemlji te ju je to žalostilo, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao potrebu da je podigne kada se uspravi. Neki na osnovu ovog hadisa zaključuju o značaju samilosti i saosjećanja prema djeci, imajući u vidu da se u ovom slučaju ustrajnost u potpunoj skrušenosti i poniznosti suprotstavlja ustrajnosti u naklonosti djetetu, a postoji mogućnost da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tako postupio samo da bi ukazao na to da je to dozvoljeno činiti.

Enes b. Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike uzeo svoga sina Ibrahima u naručje te ga poljubio i pomirisao. El-Hafiz b. Hadžer el-Askalani prenosi da je Ibn Bettal rekao: "Dozvoljeno je poljubiti malo dijete u svaki dio tijela, a prema mišljenju

39 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/44.

većine učenjaka isto vrijedi i za odrasle osobe, osim kada su u pitanju sramotna mjesta." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., ljubio svoju kćerku Fatimu, a i h. Ebu Bekr, r.a., ljubio je svoju kćerku, h. Aišu, r.a.

Buhari bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je jedne prilike, dok je kod njega sjedio El-Akree b. Habis et-Temimi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., poljubio El-Hasana b. Alija, pa je El-Akree rekao: "Ja imam deset sinova i nikada ni jednog nisam poljubio." Allahov ga je Poslanik, s.a.v.s, pogledao, a zatim rekao: "Neće osjetiti samilost i saosjećanje drugih onaj koji prema drugima nije milostiv." El-Hafiz veli: "U odgovoru Allahovog Poslanika, s.a.v.s., El-Akreu ukazuje se na to da ljubljenje djeteta i drugih srodnika (s kojima se ne može stupiti u brak) te drugih ljudi biva iz saosjećanja i samilosti, a ne uživanja i strasti. Isti je slučaj i s grljenjem i mirisanjem."

H. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao jedan beduin i rekao: "Vi ljubite djecu, a mi ih ne ljubimo." Allahov Poslanik, s.a.v.s., mu je odgovorio: "Ja nisam u stanju da u tvoje srce ulijem samilost i saojećanje nakon što ga je Allah, dž.š., iz njega odstranio."

H. Omer b. el-Hattab, r.a., prenosi da su jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došli neki zarobljenici među kojima su jednoj ženi nabrekle grudi spremne za podoj. Kad god bi među zarobljenicima našla dijete, uzimala ga je u naručje, prislanjala na svoj stomak i napajala mlijekom iz svojih grudi. Allahov je Poslanik, s.a.v.s., upitao prisutne ashabe: "Šta mislite, bi li ova žena bacila svoje dijete u vatru?" Ashabi su odgovorili: "Ne bi, ako bi bila u stanju to spriječiti." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah je dž.š., milostiviji prema Svojim robovima nego ona prema svome djetetu." El-Hafiz b. Hadžer kaže da je Šejh Ebu Muhammed b. Ebi Džemra rekao: "Izraz *robovi* je općenit, ali se odnosi samo na vjernike. To je poput sljedećeg

kur'anskog ajeta: "*...a milost Moja obuhvaća sve; dat ću je onima koji se budu grijeha klonili ...*"[40] u kojem je *milost* u pogledu kvalifikacije općenita, ali je specificirana za one kojima je propisana. Moguće je da se ovdje misli i na to da se onome koji je osjetio i jedan njen dio, o bilo kakvom (Božijem) robu da je riječ, pa čak i životinji, ništa ne može mjeriti s Allahovom, dž.š., milošću. Time se ukazuje i na to da u svim svojim poslovima čovjek treba biti privržen i osjećati naklonost jedino prema Allahu, dž.š., te da je Allah, dž.š., milostiviji od svakog onog za koga se pretpostavlja da je milostiv, te mu se zbog toga teži i posvećuje pažnja. Zbog svega navedenog, onaj koji pameti ima treba se zbog svake svoje potrebe obraćati Onome Koji je prema njemu najmilostiviji."[41]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao neki čovjek s jednim djetetom te da ga je počeo grliti, pa ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Jesi li prema njemu samilostan i saosjećajan?" Čovjek je odgovorio: "Da, jesam." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodao: "Allah je dž.š., milostiviji prema tebi nego što si ti prema njemu (djetetu) i On je najmilostiviji među milostivima."[42]

Enes b. Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio milostiviji prema svojoj porodici (djeci) nego što su ostali ljudi bili milostivi prema svojim porodicama. Imao je jednog sina koji je živio kod dojilje u okolini Medine, a muž dojilje bio je kovač. Kada bi kod njega došli, zaticali bi zadimljenu kuću, pa ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ljubio i mirisao.[43]

Imam En-Nevevi kaže: "Ovaj hadis govori o plemenitoj naravi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te njegovoj samilosti i saosjećanju prema porodici (djeci) i slabima, a iz njega zaključujemo da je dozvoljeno

---

40 El-E'araf, 156.

41 *Fethu l-bari bi šerh Sahihi l-Buhari*, 10/426 itd.

42 Bilježi Buhari, *El-Edebu l-mufred*, 1/479.

43 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 15/75; Buhari, *El-Edebu l-mufred*, poglavlje o samilosti i saosjećanju prema djeci i porodici.

traženje dojilje za djecu, te o značaju i vrijednosti samilosti i saosjećanja prema porodici i djeci, kao i njihovog ljubljenja."[44]

Jedan od dokaza samilosti i saosjećanja Allahovog Poslanika, s.a.v.s., prema djeci jeste i hadis koji prenosi Enes b. Malik, r.a., a bilježi ga Buhari. Naime, u tom predanju stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ja stupim na namaz namjeravajući se dugo na njemu zadržati, pa čujem plač djeteta te skratim namaz zbog toga što sam svjestan uzbuđenja koje njegova majka osjeća zbog njegovog plača."[45]

Prema tome, Allahov je Poslanik, s.a.v.s., bio samilostan i saosjećajan prema djeci i slabima dajući na taj način do znanja svome ummetu koliki je značaj i vrijednost naklonosti i saosjećanja.

Ne treba gubiti iz vida da roditelji, kada samilost i saosjećanje ovladaju njihovim srcima i učvrste se u njihovim dušama, izvršavaju obaveze izdržavanja i podizanja koje im je Allah, dž.š., nametnuo prema djeci.[46]

Mnogi su pjesnici narav samilosti i ljubavi prema djeci predstavili kroz veliki broj prizora koji obiluju blagošću i nježnošću, te plamte osjećanjima i emocijama. Svi ti prizori potvrđuju ljubav i nježnost koju je Allah, dž.š., pohranio u srca roditelja s ciljem da ulože krajnji napor i zalaganje u odgoju djece na jedan ispravan islamski način.

Jedan od njih je u vezi sa ženskom djecom, između ostalog, kazao sljedeće:

Da nije djevojčica koje se poput ptičadi
jedna drugoj svijaju.
Na Zemlji bi širokoj i prostranoj
veliki poremećaj imali.

---

44 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 15/76.
45 *Fethu l-bari bi šerh Sahihi l-Buhari*, 2/202.
46 *Terbijetu l-evlad*, 1/51.

Djeca su naša samo
jetre naše, koje se po Zemlji kreću tamo-ovamo.
Kad bi samo vjetar nekoga od njih zapahnuo
od sklapanja očiju bih se suzdržao.

Drugi pjesnik veli:

Život mi je povećao ljubav prema
kćerkama mojim koje su slabašne.
Bojim se da nakon mene siromaštvo ne vide
i da nakon bistre ne piju mutne vode.
I da neodjevene ne budu ako se robinje odjenu,
jer se vid pomuti od velikodušnosti malo.
I da nije toga, svog bih ždrijebca pustio da pase slobodno;
jer kod Milostivoga slabi nalaze ono što im je dovoljno.
Oče naš, ko nam preostaje ako nas ostaviš ti;
pa se ljudi nakon tebe nađu u zavadi.[47]

Igranje i zabavljanje sa ženskom djecom

Buhari bilježi, a Ummu Halid bint Halid b. Se'id prenosi da je jedne prilike sa svojim ocem došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u žutoj košulji te da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tom prilikom na abesinskom (etiopskom) jeziku dva puta ponovio riječ za koju Abdullah b. el-Mubarek kaže da znači *lijepa* (*ljupka*). Ummu Halid dalje pripovijeda i kaže da se zatim počela igrati s poslaničkim pečatom u čemu ju je otac pokušao spriječiti, ali mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pusti je da se igra", te da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zatim dodao:

47 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/46.

"Da je iznosaš i podereš! Da je iznosaš i podereš! Da je iznosaš i podereš!" Abdullah b. el-Mubarek kaže: "I živjela je (tako dugo) da je njen (dugi) život navođen kao primjer."

Imam Buhari je ovom hadisu dao naslov: *Onaj koji dozvoljava djevojčici drugoga da se igra s njim, ili je ljubi te se s njom zabavlja i šali.*[48]

Iz ovog hadisa možemo zaključiti sljedeće:

1. dozvoljeno je igrati se sa djevojčicama (kćerkama) drugoga, šaliti se s njima, ljubiti ih, ispoljavati prema njima ljubaznost te samilost i saosjećanje. Ummu Halid pripovijeda kako se igrala s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., a kada ju je otac u tome pokušao spriječiti, Allahov mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pusti je da se igra." Zatim se s njom počeo šaliti i zabavljati izgovarajući riječi: "Da je iznosaš i podereš ...", tj.: "Da iznosaš i podereš košulju koja je na tebi", imajući u vidu da su Arapi izgovarali te riječi kao dovu kojom onome kome se obraćaju prizivaju dug život. Budući da su dove Allahovog Poslanika, s.a.v.s., bivale uslišane, Abdullah b. el-Mubarek, jedan od velikana među tabiinima te od onih koji su bili savremenici Ummu Halida, r.a., kaže: "...tako da je njezin život dugo potrajao."[49];
2. cilj igranja i šaljenja riječju i djelom s malom djevojčicom jeste međusobno zbližavanje, zabavljanje te izazivanje veselja i radosti kod te djevojčice;
3. sljedeći bi zaključak bio da je ljubljenje sastavni dio igre i izražavanja ljubavi i naklonosti. Roditeljski poljubac ima korisnu i efektivnu ulogu u pokretanju i buđenju nježnosti i saosjećanja kod male djevojčice, kao i veliku ulogu u smirivanju i ublažavanju njenog nemira i mrzovolje, da ne spominjemo osjećaj čvrste povezanosti te ljubavi i naklonosti između odraslih i malodobnih,

48 *Fethu l-bari bi šerh Sahihi l-Buhari*, 10/425.
49 Isto.

koja se na taj način gradi i koja je pokazatelj u srcu pohranjene samilosti i saosjećanja prema maloj djevojčici.

Najbliži put do srca male djevojčice jeste igra, šala i ljubaznost, imajući u vidu snažni utjecaj koji sve pobrojano ima na njenu dušu.

Kroz igru i zabavu, roditelji mogu osvojiti srca svoje djece te na taj način uspostaviti s njima mostove ljubavi, da bi nakon toga došla uloga usmjeravanja u vezi s kojom, zahvaljujući tome, mogu od njih očekivati pažnju i poslušnost.[50]

Enes b. Malik, r.a., prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., igrao sa Zejnebom, kćerkom Ummu Seleme, više puta joj govoreći: "Zejnebice, Zejnebice!" Zatim Enes dodaje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., volio djecu te da se mnogo s njima šalio i zabavljao.

Nadalje, Enes b. Malik, r.a., kaže: "Kada se Allahov Poslanik, s.a.v.s., sastajao s nama, jednom mome mlađem bratu govorio je: 'O Ebu Umejr! Šta je učinio *nugajr*?'"[51] Ovdje se pod riječju *nugajr* podrazumijeva mala ptica crvenog kljuna koja sliči vrapcu, a to je, ustvari, deminutivni oblik riječi *nugr* pod kojom se podrazumijeva slavuj.

Šala i zabava podrazumijevaju smijeh i opuštenost koji su u suprotnosti s ozbiljnošću i autoritativnošću. To je bio povod da neki ashabi pomisle kako je to možda u suprotnosti i s učenjima vjere, pa su se, nastojeći da ono što je dozvoljeno činiti razdvoje od onoga što je zabranjeno, Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., obratili sljedećim riječima: "O Allahov Poslaniče! Ti se s nama šališ!?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Ja govorim samo istinu."[52]

Treba spomenuti i to da je pretjerano šaljenje pokuđeno zato što izaziva mnogo smijeha te pomanjkanje respekta i poštovanja prema starijima, a to negativno utječe na odgajanje djevojčica. Međutim,

50 Jahja b. Sa'd, *Tuhfetu l-aba'*. Preuzeto iz djela *Ahta'u šai'a fi terbijeti l-evlad*, autora Sa'da Kerima el-Fekija.

51 *Fethu l-bari*, 10/526; Muslim, *Kitabu l-adab*, 3/1692.

52 Bilježi Tirmizi, *Sunen. Kitabu l-birr ve s-sile*, 4/315.

pretjerivanja ne smije biti ni u jednom pogledu, jer najbolji put jeste onaj središnji.

Darovi i igračke u procesu odgajanja ženske djece

Darovi i igračke imaju pozitivan utjecaj na djevojčice, a posebno za vrijeme blagdana. Allahov Poslanik, s.a.v.s., praktično nam je ukazao na značaj ovog faktora u podizanju ženske djece te njihovom upućivanju, usmjeravanju i odgajanju.

Tako h. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., stigao poklon od abesinskog vladara Negusa. To je zapravo bio jedan zlatni prsten na kojem se nalazio abesinski dragulj. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je dohvatio jednim štapom izbjegavajući ga, ili ga je uzeo svojim prstima, a zatim je pozvao Umamu bint el-As, Zejnebinu kćerku, te joj rekao: "Ukrasi se ovim, kćerkice moja."[53]

Prema tome, darovi i igračke imaju posebnu draž te fasciniraju djecu, a posebno djevojčice koje su osjetljivije i emocionalnije i koje, prema tome, osjećaju roditeljsku ljubav, nježnost i toplotu. Takve su igračke jedna od najboljih vrsta zabava kroz koje djevojčice uče i spoznaju.

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., to imao na umu te je to uzimao u obzir, što se očitovalo kroz njegov odnos prema h. Aiši, r.a., koja je jedne prilike rekla: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., me je oženio kada sam imala šest godina.[54] Zatim smo došli u Medinu i odsjeli u plemenu Benu l-Haris b. Hazredž. Bolovala sam pa mi se kosa rasula i raščupala, a čeoni uvojak mi je pao niz lice. Onda je, dok sam bila na jednoj ljuljački s nekim svojim drugaricama, došla moja majka i pozvala me. Prišla sam joj ne znajući šta od mene želi, pa me je uzela za ruku te smo krenule. Zausta-

53 Bilježi Ebu Davud, 4/435. Poglavlje o zlatu i ženama. Ovo predanje bilježi i Ibn Madže u poglavlju o odjeći, 3644.

54 Tj. sklopio je s njom bračni ugovor u Mekki.

vile smo se tek kad smo stigle do kućnih vrata. Bila sam jako zadihana, a kada se moje disanje umirilo, uzela je malo vode i njome oprala moje lice i kosu. Zatim me je uvela u kuću u kojoj su bile neke ensarijke. Kada su me vidjele, rekle su: 'Da bude sretno i berićetno!' Majka me je predala njima, pa su me one dotjerale i nagizdale, a onda me je usred prijepodneva iznenadio dolazak Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Zatim me je majka predala njemu. Imala sam tada devet godina."[55]

H. Aiša, r.a., također kaže: "Igrala sam se s lutkama kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Imala sam drugarice koje su se igrale sa mnom, a kada bi stigao Allahov Poslanik, s.a.v.s., one bi se udaljavale i krile. A Poslaniku, s.a.v.s., je bilo drago što su dolazile i igrale se sa mnom."[56]

Zatim h. Aiša, r.a., prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., vratio iz Bitke na Tebuku ili Hajberu te da je na njenoj sobi (šatoru) zatekao zastor. Onda je puhnuo vjetar i pomjerio jednu stranu zastora i otkrio lutke h. Aiše, r.a. Allahov je Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Šta je ono, Aiša?" H. Aiša, r.a., odgovori: "Ono su moje lutke." Allahov Poslanik, s.a.v.s, je među lutkama ugledao i jednog konja s krilima od krpica, pa je upitao: "A šta je ono što vidim među njima?" H. Aiša, r.a., reče: "Ono je konj." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., upitao: "A šta je ono na njemu?" H. je Aiša, r.a., odgovorila: "Ono su krila." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ponovo upita: "Konj s krilima?!" H. Aiša, r.a., odgovori: "Zar nisi čuo da je Sulejman, a.s., imao konje s krilima?!" H. Aiša, r.a., dodaje: "Onda se Allahov Poslanik, s.a.v.s., nasmijao tako da sam mu mogla vidjeti umnjake."[57]

Vrijedi napomenuti i to da smo u djelu u kojem opširno govorimo načinima zabavljanja kojih se djevojčice muslimanke trebaju pridržavati, čitavo jedno poglavlje posvetili kazivanju o odgajanju uz

55 Predanje bilježe Buhari i Muslim. Pogledati djelo *Fethu l-bari*, 7/223.
56 Bilježe Buhari i Muslim. Pogledati djelo *Fethu l-bari*, 10/526.
57 Bilježi Ebu Davud, *Sunen*, *Kitabu l-edeb*, 3/284.

igru i zabavu. Isto tako, u tom djelu smo ukazali i na igru i zabavu koja je dozvoljena, kao i na onu koja je zabranjena, a skrenuli smo pažnju i upozorili i na one igre koje treba izbjegavati.

Sve je navedeno samo uvod onome što ćemo iznijeti u ovoj knjizi koju smo podijelili na dva dijela.

U prvom dijelu, govorit ćemo o periodu djetinjstva, a dijeli se na sljedeća poglavlja:

1. Prvo poglavlje: Šerijatski propisi u vezi s novorođenčetom.
2. Drugo poglavlje: Tjelesno odgajanje.
3. Treće poglavlje: Psihičko odgajanje.
4. Četvrto poglavlje: Intelektualno odgajanje.
5. Peto poglavlje: Vjersko odgajanje.

Drugi dio govori o periodu puberteta, a čine ga sljedeća poglavlja:

1. Prvo poglavlje: Tjelesno odgajanje u pubertetu.
2. Drugo poglavlje: Psihičko odgajanje u pubertetu.
3. Treće poglavlje: Intelektualno odgajanje u pubertetu.
4. Četvrto poglavlje: Relaksaciono odgajanje u pubertetu.
5. Peto poglavlje: Vjersko odgajanje u pubertetu.
6. Šesto poglavlje: Pitanja i odgovori u vezi s odgajanjem ženske djece.

To bi bio sadržaj ove knjige za koju se Uzvišenom i Svemoćnom Allahu, dž.š., obraćamo s dovom da bude od koristi svim ljudima, a neka naša posljednja dova bude zahvala Allahu, dž.š., Gospodaru svjetova.

PRVI DIO

PERIOD DJETINJSTVA

Najbolja metoda odgajanja djece u islamu

- Šerijatski propisi u vezi s novorođenčetom
- Tjelesno odgajanje
- Psihičko odgajanje
- Intelektualno odgajanje
- Vjersko odgajanje

ŠERIJATSKI PROPISI U VEZI S NOVOROĐENČETOM

Saopćavanje radosne vijesti o rođenju djeteta

Jedan od pokazatelja imana jeste i taj da roditelji, kada im se saopći vijest o rođenju djeteta, upute zahvalu Allahu, dž.š., te da se pripreme za njegovo prihvatanje na način koji mu priliči i dolikuje. Radosna vijest o rođenju djeteta spominje se i u Kur'anu kao pouka i uputa islamskom ummetu:

"A žena njegova stajaše tu, i Mi je obradovasmo Ishakom, a poslije Ishaka Jakubom, i ona se osmjehnu."[58]

"I dok se on u hramu stojeći molio, meleki ga zovnuše: 'Allah ti javlja radosnu vijest: rodit će ti se Jahja, koji će u Allahovu knjigu vjerovati, i koji će prvak biti, i čedan, i vjerovjesnik, potomak onih dobrih.'"[59]

Kur'anski ajeti koji govore o radosnoj vijesti povodom rođenja djeteta daju nam do znanja kako rođenje djeteta trebamo prihvatiti

58 Hud, 71.
59 Alu Imran, 39.

s radošću i veseljem te biti zadovoljni Allahovim, dž.š., određenjem, zato što je dijete Allahov, dž.š., dar. Srce puno imana takvu vijest prihvata sa zadovoljstvom i pokoravanjem Allahovom, dž.š., odredbi i, prema tome, svaki bi se musliman, u slučaju rođenja novorođenčeta, trebao pridržavati tog plemenitog postupka. Musliman bi se trebao što prije pridružiti svome bratu muslimanu u radosti povodom rođenja djeteta te mu čestitati i doprinijeti njegovoj sreći i veselju, što će među njima ojačati veze i odnose.

Takvo raspoloženje i čestitanje treba podjednako pratiti rođenje svakog djeteta, bilo muškog bilo ženskog. Muslimani bi u svojim zajednicama trebali primjenjivati ovaj plemeniti postupak kako bi veze među njima ojačale i kako bi među njima bratska ljubav jačala iz dana u dan.

Učenje ezana na uho novorođenčeta

Jedan od propisa islamskog vjerozakona povodom rođenja djeteta, bilo muškog bilo ženskog, jeste i učenje ezana na desno, a ikameta na lijevo uho novorođenčeta, imajući u vidu predanje u kojem stoji da je Ebu Rafi rekao: "Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da uči ezan na uho El-Hasana b. Alija kada ga je rodila Fatima."[60]

I Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., El-Hasanu b. Aliju, onoga dana kada je rođen, na desno uho proučio ezan, a na lijevo ikamet.[61]

Svrha učenja ezana i ikameta, prema onome što o tome kaže Ibn Kajjim el-Dževzijja u djelu *Tuhfetu l-mevdud*, jeste u tome da prvo što čovjek čuje budu riječi uzvišenog poziva koje ukazuju na veličinu

60 Bilježi Ebu Davud, *Kitabu l-adab*, 5105.
61 Prenosi El-Bejheki.

Gospodara i Njegovu uzvišenost, kao i riječi šehadeta na osnovu kojih čovjek prvo očituje prihvatanje islama. To je poput došaptavanja i poučavanja čovjeka (djeteta) devizi islama prilikom njegovog dolaska na ovaj svijet, kao što mu i prilikom njegovog odlaska s ovog svijeta bivaju došaptavane riječi kojima se ukazuje na Allahovu, dž.š., jednoću. Nije isključeno ni to da ezan u tom slučaju ostavlja traga i na srce te da utječe na novorođenče, iako to ono ne osjeća. Pored toga, korist od učenja ezana i ikameta na uho novorođenčeta jeste i u tome što od tih riječi bježi šejtan, koji vreba dijete od trenutka dolaska na ovaj svijet kako bi ga zavodio. Šejtan, dakle, zahvaljujući ezanu i ikametu koji se uči na uho novorođenčeta, čuje ono što ga slabi i srdi prilikom prvog kontakta s čovjekom (novorođenčetom).

Drugi smisao učenja ezana i ikameta na uho novorođenčeta jeste i da čovjek prvo čuje pozivanje Allahu, dž.š. i Njegovoj vjeri islamu, te robovanju Allahu dž.š., prije nego što čuje šejtanov poziv kao što i svojstva koja Allah, dž.š., učini urođenim ljudima prethode šejtanovom nastojanju da ih izmijeni te da čovjeka od njih odvrati ...[62]

Ed-Dihlevi kaže: "Ezan je jedan od simbola islama te oglas muhammedanske vjere. Novorođenče se mora "obilježiti" tim ezanom, a jedini način za to jeste da mu se prouči na uho. Isto tako, poznato je da je jedna od odlika ezana to da od njega bježi šejtan,[63] koji nanosi zlo djetetu odmah na početku njegovog odrastanja."[64]

Jedna od dobrih strana učenja ezana na uho novorođenčeta jeste i u tome što je glava spremište čula koja fizički i psihički upravljaju novorođenčetom, kao što je čulo sluha, čulo vida, čulo mirisa i čulo okusa. Iako novorođenče u tom periodu ništa ne spoznaje, njegova

62 Ibnu l-Kajjim, *Tuhfetu l-mevdud bi ahkami l-mevlud*, 21/22.

63 Ovo je aluzija na hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji: „Kada se (ezanom) oglasi namaz (namasko vrijeme), šejtan okrene leđa i glasno pušta vjetrove kako ne bi čuo ezan." Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim.

64 Eš-Šejh Ahmed b. Abdurrahim ed-Dihlevi, *Hudždžetu l-Lahi l-baliga*, 2/145.

svijest zadržava (pohranjuje) tonove i slogove zato što je ezan koji se tom prilikom uči prvo što ulazi u uho te teče njime poput čiste blistave vode kao nešto što u potpunosti odgovara urođenoj naravi i blokira u duši sklonosti prema širku te je od njega štiti.[65]

Trljanje nepceta novorođenčeta hurmom (*tahnik*)

Jedan od propisa koje je islamski vjerozakon propisao u vezi s novorođenčetom je i *tahnik* odmah nakon rođenja.

Pod *tahnikom* se podrazumijeva natapanje hurme u ustima te premazivanje novorođenčetovog nepca, i cijelih usta, tom smjesom. Ukoliko hurme nisu dostupne, onda ih u tome može zamijeniti nešto slatko, a na prvom mjestu je med. Može bilo što slatko što nije bilo u dodiru s vatrom.[66]

Esma bint Ebu Bekr, r.a., prenosi da je u Mekki zanijela s Abdullahom b. ez-Zubejrom te da je izašla iz Mekke pred sami porođaj. Kada je stigla u Medinu, odsjela je u mjestu Kuba, gdje je i rodila. Zatim je novorođenče odnijela kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i stavila ga u sobu, a on je zatražio hurmu, pa ju je navlažio ustima te tu smjesu stavio u usta novorođenčetu. To je bilo prvo što je novorođenče u sebe unijelo. Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., uputio dovu za njega i blagoslovio ga, a ono je bilo prvo novorođenče među muhadžirima u Medini koje je rođeno u islamu. Svi su mu se mnogo obradovali zato što im je bilo rečeno da su ih jevreji opsihrili te da im se neće rađati djeca.[67]

Enes b. Malik, r.a., prenosi da je Ebu Talha imao bolesnog sina, pa kada je izašao iz kuće, sin mu je umro. Kada se Ebu Talha vratio, upitao je: "Šta je bilo s mojim sinom?" Ummu Sulejm mu je odgovorila:

65 Muhammed Ali Kutb, *Evladuna fi dav'i t-terbijeti l-islamijje*.
66 *Fethu l-bari*, 9/588.
67 Bilježi Buhari, *Kitabu l-akika*, 5469; Muslim, *Kitabu l-adab*, 2146.

"Mirniji je nego što je ikad bio." Zatim mu je iznijela večeru, pa je večerao, a onda se s njom osamio. Ujutru mu žena reče: "Idi i ukopaj dijete." O svemu je obavjestio Poslanika, s.a.v.s., koji ga je upitao: "Jesi li imao spolni odnos sa ženom?" Ebu Talha je odgovorio: "Da, jesam." Zatim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodao: "Gospodaru moj! Blagoslovi im i učini berićetnom noć koju su zajedno proveli." Nakon toga je Ummu Sulejm rodila dječaka, a Enes b. Malik, r.a., dalje pripovijeda i kaže da mu je Ebu Talha rekao: "Uzmi ga i odnesi kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s." Onda ga je Enes b. Malik, r.a., odnio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a Ummu Sulejm je s njim poslala i nekoliko hurmi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je uzeo, a zatim je upitao: "Ima li kod njega išta?" Odgovorili su mu: "Da, ima hurmi." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ih je uzeo i umekšao u ustima, a zatim je tu smjesu stavio u usta novorođenčeta te ih njome namazao i dao mu ime Abdullah.[68]

Svrha *tahnika* jeste u tome što mišići usta jačaju s pomjeranjem jezika prilikom tog zahvata, tako da se dijete priprema da čvrsto i na prirodan način prilazi majčinim grudima i iz njih doji mlijeko.

Slast te smjese, bez ikakve sumnje, utječe i na žlijezde u ustima koje reagiraju na nju više nego na bilo koju drugu ukusnu hranu, što je u skladu s urođenom naravi. Ovdje nam se može učiniti da je veza i odnos između novorođenčeta i te smjese (i njenog ukusa) čisto materijalne naravi. Međutim, trag koji taj okus ostavi u ustima biva pohranjen u svijesti te se, s vremenom, priziva i poredi sa svakim okusom i mirisom koji čovjek osjeti, što rezultira averzijom prema svakom onom koji je neugodan, te prihvatanjem svakog onog koji je lijep.[69]

Doktor Faruk Musahil u članku pod naslovom *Ihtimamu l-islam bi tagzijeti t-tifl*, kaže: "*Tahnik* je prema svim pokazateljima medicinsko nadnaravno djelo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., čiji je smisao i mudrost

68 *Fethu l-bari*, 9/587.
69 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, *Evladuna fi dav'i t-terbijeti l-islamijje*.

koja se iza njega krije čovječanstvo spoznalo tek nakon četrnaest stoljeća. Naime, ljekarima je postalo jasno da svoj maloj djeci, a posebno onoj tek rođenoj, prijeti smrt ukoliko se desi jedna od sljedeće dvije stvari:

1. manjak količine šećera u krvi zbog gladi;
2. smanjenje tjelesne temperature zbog izlaganja hladnoći koja ih okružuje."[70]

Akika

Jedan od islamskih propisa u vezi s novorođenčetom jeste i prinošenje žrtve povodom njegovog rođenja te pozivanje rodbine i susjeda na objedovanje.

Akika je sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Tim se izrazom naziva žrtvovana ovca, a jezički se pod njim podrazumijeva obrijana kosa novorođenčeta. Za žensko novorođenče žrtvuje se jedna ovca, imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Za dječaka se žrtvuju dvije jednake ovce, a za djevojčicu jedna."[71]

Semura b. Džundub prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svako je novorođenće u zalogu svoje akike koja se kolje sedmi dan nakon njegovog rođenja, kada se i brije njegova glava te mu se nadijeva ime."[72]

Najbolje vrijeme za obavljanje akike jeste sedmi dan nakon rođenja djeteta ukoliko je to moguće, odnosno četrnaesti ili dvadeset i prvi ukoliko to ne bude moguće obaviti sedmi dan. Sedmice se poslije toga ne uzimaju u obzir, tako da se akika nakon tog perioda može obaviti bilo koji dan.

70 *Menhedžu t-terbijeti n-nebevijje li t-tifl*, preuzeto iz časopisa *El-Ummetu l-katarijje*, br. 50.
71 Bilježi Ebu Davud, 3/257, poglavlje o akiki; Tirmizi, 1513.
72 Bilježi Ebu Davud, 3/258; En-Nesa'i, 7/166.

Prinošenjem žrtve povodom rođenja ženskog djeteta islam iz srca ljudi otklanja sjeme mrskog zla koje je ranije dočekivalo rođenje djevojčica te to čini izrazom zahvalnosti na tom daru. Naime, jedno od propisanih prava djevojčica jeste radost povodom njihovog rođenja te konkretno ispoljavanje te radosti prinošenjem žrtve koja se smatra otkupninom i naknadom za njeno zdravlje i dobrobit te izrazom zahvalnosti Onome Koji je daruje.[73]

Učenjak Es-Sindi komentariše gore navedeni hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji bilježe Ebu Davud i En-Nesai i kaže da se odnosi na svako dijete, bilo muško bilo žensko, te da neki smatraju da se to odnosi na šefaat (zalaganje na Sudnjem danu), u smislu da se dijete na Sudnjem danu neće zalagati za svoje roditelje ukoliko za njega ne bude prinesena žrtva (*akika*) pa umre kao dijete. Es-Sindi navodi da je Et-Turbešti rekao: "Dijete je, dakle, poput nečega što je založeno i čime se čovjek ne može služiti bez njegovog oslobađanja (vraćanja od založnog povjerenika)." Blagodat se u odnosu na onoga kome je namijenjena realizira samo nakon što on obavi svoj zadatak te izrazi zahvalnost pod kojom se podrazumijeva ono što je u tom smislu propisao Allahov Poslanik, s.a.v.s., a to je prinošenje žrtve za novorođenče iz zahvalnosti prema Allahu, dž.š., te nastojanja da se kod Njega zasluži zdravlje i dobrobit za to novorođenče. Moguće je, isto tako, da se pod riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u gore navedenom hadisu podrazumijeva da zdravlje novorođenčeta i njegovo odrastanje na zadovoljavajući način zavisi od akike.[74]

Povod obvezivanja ljudi prinošenjem žrtve (*akike*) prilikom rođenja djeteta krije se u tome što su Arapi u predislamskom periodu prinosili žrtve povodom rođenja djeteta. Naime, akika je kod njih bila obavezna i imala je mnogo dobrih strana koje su se očitovale kroz

73 *Ed-Devru t-terbevijju li l-validejn*, preuzeto iz djela *El-Bintu fi l-islam ri'aje ve mes'ulije.*
74 *Hašijetu s-Sindi ala Suneni n-Nesa'i*, 7/166.

ličnu i kolektivnu korist i dobrobit, pa ju je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zadržao (kao običaj) te ljude podsticao da je primjenjuju, s tim da je promijenio neke običaje vezane za nju. Tako Burejda, r.a., kaže: "U predislamskom smo periodu prilikom rođenja djeteta (muškog) prinosili žrtvu te njenom krvlju mazali njegovu glavu, a kada je došao islam, u tim prilikama smo za novorođenče prinosili žrtvu te mu brijali glavu i mazali je šafranom."[75]

Šejh Ed-Dihlevi kaže: "Dobre strane akike su i sljedeće:

1. lijep način oglašavanja porijekla novorođenčeta. Naime, neophodno je oglasiti porijeklo novorođenčeta kako se u vezi s tim ne bi govorkalo ono što nije lijepo i što njegovi roditelji ne bi voljeli. Zato se od njih očekuje da to oglase te da to učine na lijep način;
2. sklonost darežljivosti i velikodušnosti te averzija prema škrtosti i malodušnosti;
3. kršćani su novorođenčad uranjali u žutu vodu (i još uvijek to čine), koju nazivaju krštenom vodicom, te su tvrdili da na taj način postaju kršćani. U vezi s tim je objavljen sljedeći kur'anski ajet: *"Allah je nas uputio, a zar ima ljepše upute od Allahove? Mi se samo Njemu klanjamo."*[76] Poželjno je da i pravovjerni prakticiraju nešto što će biti alternativa tom njihovom postupku i čime će se dati do znanja da novorođenče pripada pravovjernima i onima koji slijede put Ibrahima i Ismaila, a.s., a najpoznatiji događaj koji se dovodi u vezu s njima dvojicom, i kojeg njihovi sljedbenici prenose jedni od drugih, jeste saglasnost koja je među njima postignuta u vezi sa žrtvovanjem Ismaila, a.s., te blagodat od Allaha, dž.š., koja se očitovala kroz spuštanje velikog ovna kao otkupnine za njega. Najpoznatiji njihov obred bio je hadž koji, između ostalog,

75 Bilježi El-Hakim, *Mustedrek*, 4/238 i kaže da je ovo predanje prema kriterijima Buharija i Muslima vjerodostojno. S njim se u tome slaže i Ez-Zehebi.

76 El-Bekare, 138.

podrazumijeva i brijanje glave te klanje kurbana. Tako poistovjećivanjem s njima dvojicom u prinošenju žrtve (*akike*) hvalimo i slavimo zajednicu pravovjernih te dajemo do znanja da je povodom rođenja djeteta učinjeno ono što se smatra postupkom te zajednice."[77]

Ibnu l-Kajjim veli: "Allah, je dž.š., prinošenje žrtve prilikom rođenja djeteta učinio postupkom njegovog oslobađanja od šejtana, koji ga opsjeda još od izlaska iz utrobe njegove majke, te od njegovih napada. Akika, dakle, predstavlja otkupninu i oslobađanje novorođenčeta od šejtana i njegovog zatočeništva te odvraćanja od nastojanja i zalaganja za ahiret u koji će se vratiti. Novorođenče je poput zatočenika žrtve koju je šejtan za njega prinio nožem koji je pripremio za svoje pristalice i sljedbenike, a prisegao je svome Gospodaru i da će iskorijeniti čitavo Ademovo, a.s., potomstvo, osim malog broja njih. Tako on opsjeda i novorođenče od njegovog dolaska na ovaj svijet kada ga privlači sebi te ga nastoji učiniti svojim zatočenikom, pristalicom i sljedbenikom. Kako to stoji u Kur'anu, većina novorođenčadi (ljudi) jesu njegovi vojnici: "*I zavodi glasom svojim koga možeš i potjeraj na njih svoju konjicu i svoju pješadiju, i budi im ortak u imecima, i u djeci, i daji im obećanja – a šejtan ih samo obmanjuje.*[78] *I Iblis se uvjerio da je o njima ispravno mislio, i oni su se poveli za njim, osim nekolicine vjernika.*"[79] Novorođenče se, dakle, odmah po dolasku na ovaj svijet, nalazi u okolnostima zatočeništva, pa je Allah, dž.š., propisao roditeljima da ga oslobode prinošenjem žrtve koja se smatra njegovom otkupninom. Ukoliko to roditelji ne učine, dijete ostaje u šejtanovom zatočeništvu."[80]

Kada je u pitanju mudrost i tajna koja se krije u prinošenju žrtve sedmi dan nakon rođenja djeteta, Ed-Dihlevi kaže: "Mora se napra-

77 Ed-Dihlevi, *Hudždžetu l-Lahi l-baliga*, 2/144.
78 El-Isra, 64.
79 Sebe, 20.
80 *Tuhfetu l-mevdud bi ahkami l-mevlud.*

viti razmak (vremenski) između porođaja i akike zato što porodica u tom periodu biva zaokupljena oporavkom porodilje, a i dijete je na samom početku života, tako da ih se u tom periodu ne zadužuje nečim što bi udvostručilo njihove obaveze. Isto tako, mnogi ljudi teško dolaze do bravčeta koje će prinijeti kao žrtvu, tako da bi se našli u teškom položaju ukoliko bi to bili obavezni učiniti prvi dan. Sedam dana je, dakle, period koji je kao vremenski razmak (između porođaja i akike) dovoljan i prikladan, s tim da ga malo ljudi uzima u obzir. Odstranjivanje kose novorođenčeta sedmi dan nakon njegovog rođenja jeste zbog poistovjećivanja sa čovjekom koji čini hadž, a nadijevanje imena tom prilikom jeste zbog toga što djetetu prije toga ime nije ni bilo potrebno."[81]

Vrijeme davanja imena

Jedan od islamskih propisa jeste nadjevanje imena djetetu prilikom njegovog rođenja ili sedmi dan nakon njegovog rođenja, kao što nas je o tome obavijestio Allahov Poslanik, s.a.v.s. S tim u vezi se od Enesa b. Malika, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Jedne večeri mi je rođen sin, pa sam mu ime dao po svome ocu Ibrahimu, a.s."[82]

Od Enesa b. Malika, r.a., se prenosi da je rekao i sljedeće: "Ebu Talhi je rođen sin, pa sam ga ja odnio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji mu je uradio *tahnik* (umekšanom hurmom namazao usnu šupljinu) te mu dao ime Abdullah."[83]

Sehl b. Sa'd es-Sa'idi prenosi da je El-Munzir b. Ebi Usejjid odnesen kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., odmah nakon rođenja. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je stavio u svoje krilo, dok je njegov otac Ebu Seid

81 *Hudždžetu l-Lahi l-baliga*, 2/144.
82 Bilježi Muslim.
83 Ovo predanje je već ranije spomenuto.

sjeo postrani. Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., obratio pažnju na nešto u svojim rukama, pa je zatražio od Ebu Se'ida da uzme svoga sina. El-Munzir je tako odnesen iz krila Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je zatim upitao: "Gdje je dječak?" Ebu Se'id je odgovorio: "Vratili smo ga nazad, o Allahov Poslaniče." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Kako se zove?" Ebu Se'id je odgovorio: "Tako i tako." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ne, nego mu je ime El-Munzir."[84]

Na osnovu ovih hadisa možemo zaključiti da je dozvoljeno djetetu dati ime na dan njegovog rođenja. Neće, dakle, pogriješiti onaj koji tako postupi, kao što neće pogriješiti ni onaj koji to odgodi do akike, odnosno sedmi dan nakon rođenja. U svakom od ta dva slučaja se, ako Bog da, krije neko dobro.

Ono o čemu oba roditelja moraju voditi računa prilikom imenovanja djeteta jeste da mu odaberu ime koje je najljepše i najprikladnije.

Tako Ebu Derda prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Vi ćete na Sudnjem danu biti prozivani po vašim i imenima vaših roditelja. Zato nadijevajte lijepa imena."[85]

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., podsticao i na mijenjanje ružnih imena onima koja su lijepa. Tako Muhammed b. Amr b. Ata prenosi da je svojoj kćerki dao ime Berra (poštena, pobožna) te da mu je onda Zejneba bint Ebi Selema kazala: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zabranio to ime. Meni su bili dali to ime, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Sami sebe ne hvalite. Allah najbolje zna ko je među vama pošten i pobožan.' Upitali su ga: 'Koje ime da joj (onda) damo?' Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: 'Dajte joj ime Zejneba.'"[86]

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., promijenio ime Asiji (*Nepokorna*) te da ju je nazvao Džemila (*Lijepa*).[87]

84 Bilježe Buhari i Muslim.
85 Bilježi Ebu Davud, 5/236. El-Hattabi kaže da je ovaj hadis *munkati'*.
86 Bilježi Muslim, *El-Edeb*, 2142; Ebu Davud, 5/239.
87 Bilježi Muslim, *El-Edeb*, 2139; Ebu Davud, 5/238.

Porodica, dakle, treba odabrati lijepo ime za svoje novorođenče, a ne nazivati ih stranim imenima, kao što je to danas slučaj. Tako možemo čuti imena, kao što je Regina, Nevena, Nensi i njima slična imena koja su za naše društvo neuobičajena i koja nemaju nikakve veze s islamom. Prema tome, imena se moraju birati krajnje oprezno i pri tome treba voditi računa o sljedeće:

1. da ime bude odabrano između islamskih imena koje nose pobožne i čestite muslimanke;
2. da ime bude kratko te lahko za izgovor i usvajanje, kao što je Zejneba, Džemila, Merjema, Aiša, Hatidža, Fatima i druga lahka i jednostavna imena žena iz doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s.;
3. da ime bude lijepog značenja i prikladno osobi koja se njime imenuje te uobičajeno među osobama njenog ranga u datoj sredini, kao što je Sundus, Šejma, Merva, Selsebil, Tesnim, Džihad, Ala, Isra (sva navedena imena su ženska, o.p.) i druga lijepa imena. Mnoga djela koja govore o odabiru imena posvećena su onima kojima prilikom davanja imena djeteta memorija nije od pomoći. Treba izbjegavati imena koja podrazumijevaju oponašanje drugih te nagovještavaju zlo i nesreću, kao što je Hijam, Hifa, Nihad, Suzana, Mejjada, Nariman, Gada, Ahlam i njima slična imena, kako bi se muslimanski ummet odlikovao svojom izvornošću, osobenošću i individualnošću. Takva imena samo ukazuju na gubitak njegove opstojnosti i značaja, te uništavanje njegovih svojstava i odlika. Onoga dana kada muslimanski ummet strada i padne na taj nivo, doći će do njegovog raspada i podjele na manje dijelove, tako da će svakom neprijatelju koji vreba iz zasjede biti lahko da zaposjedne njegove teritorije te da njegove velikane učini niskim i prezrenim, kao što je to danas slučaj, a jedino Allah, dž.š., posjeduje snagu i moć.[88];

88 *Terbijetu l-evladi fi l-islam*, 1/84.

4. jedan od zaboravljenih običaja u vezi s davanjem imena djetetu jeste i davanje nadimka kojim će biti zadovoljno i ono i njegovi roditelji. Štaviše, i roditeljima se daju nadimci prema imenu prvog djeteta, bilo ono muško ili žensko. Tako se od Ebu Šurejha prenosi da je imao nadimak Ebu l-Hakem te da mu je, s tim u vezi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Allah je El-Hakem (sudija) i (samo) Njemu pripada pravo da sudi i presuđuje." Ebu Šurejh je na to kazao: "Ljudi su mi dolazili kada bi se u vezi s nečim razišli, pa bih im ja presuđivao i oni bi bili zadovoljni." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kako je to lijepo! A imaš li ti sinova?" Ebu Šurejh je odgovorio: "Imam Šurejha, Muslima i Abdullaha." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Koji od njih je najstariji?" Ebu Šurejh je odgovorio: "Šurejh." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je dodao: "Onda ćeš se ti zvati Ebu Šurejh."[89]

Iz navedenog možemo zaključiti da čovjek dobija nadimak prema imenu svog najstarijeg sina, odnosno kćerke ukoliko nema muške djece. I žena, također, nosi nadimak prema svome najstarijem sinu, odnosno kćerki ukoliko nema muške djece.[90]

Jedno od odgojnih načela koje je uspostavio islam u vezi s odgajanjem djece jeste i davanje nadimka djetetu po obrascu Ebu taj i taj, što ima izvanredne psihološke efekte i velike odgojne prednosti koje se svode na sljedeće:

1. u djetetovoj psihi se razvija osjećaj poštovanja i uvažavanja;
2. razvija se socijalna dimenzija njegove ličnosti zbog toga što mu se na taj način omogućava da osjeti kao da je dostigao nivo odraslih.
3. djetetu se laska i čini ga sretnim i zadovoljnim time što mu se obraćamo njemu omiljenim nadimkom;

89 Bilježi Ebu Davud, 240 (4900); En-Nesa'i, 8/226-227.
90 El-Begavi, *Šerhu s-Sunne*, 12/1344.

4. navikava ga se na pristojno obraćanje odraslima i onima koji su njegove dobi.

Zbog ovih izvanrednih efekata i velikih prednosti, Allahov Poslanik, s.a.v.s., davao je nadimke djeci i njima ih dozivao upućujući na taj način odgajatelje i obrazujući ih kako bi u tome slijedili njegov put i njegovu metodu.

Tako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dozvolio h. Aiši, r.a., da nosi nadimak Ummu Abdullah. Ovdje se pod Abdullahom podrazumijeva Ibnu Zubejr, sin njene sestre Esme bint Ebu Bekr, r.a.[91]

Iz navedenog možemo zaključiti da je davanje nadimka djetetu pohvalno, kao što je to slučaj i s davanjem nadimaka odraslima. Nije neophodno da onaj kome se daje nadimak ima sina niti da mu se prema njegovom imenu daje nadimak.

U slučaju da se roditelji ne mogu dogovoriti oko imena djeteta, pravo imenovanja pripada ocu, imajući u vidu da Kur'an jasno iznosi da se dijete, sin ili kćerka, pripisuje ocu, a ne majci: "*Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allah ispravnije ...*"[92]

Brijanje glave novorođenčeta

Malik u djelu *El-Muvetta* bilježi da je Fatima ez-Zehra, r.a., izvagala kosu Hasana, Husejna, Zejnebe i Ummu Kulsum te da je u srebru udijelila milostinju u istoj toj mjeri.[93]

Ed-Dihlevi kaže: "Kada dijete izađe iz utrobe majke na ovaj svijet, to je blagodat na kojoj treba zahvaliti Allahu, dž.š., a najbolji način da se ta zahvalnost izrazi jeste ono za što se pretpostavlja da bi mogla biti

91 Bilježi Ebu Davud, 5/253.
92 El-Ahzab, 5. *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/81.
93 *Muvetta*, dio o akiki, 1083.

njegova protuvrijednost. Pošto je kosa ostatak embrionog razvoja djeteta, a njeno otklanjanje znak neovisnosti u razvoju, dužnost je u srebru udijeliti milostinju u težini novorođenčetove kose. Propisano je da se ta milostinja udjeljuje u srebru zato što je, naprimjer, zlato skuplje i može ga priuštiti samo onaj koji je imućan, dok ono što je manje vrijedno od srebra u težini novorođenčetove kose nema nikakve vrijednosti."[94]

Jedna od manifestacija pažnje koju Šerijat poklanja novorođenčetu jeste i briga o njegovoj čistoći te otklanjanju svega onoga s čime je ono imalo veze u majčinoj utrobi, kao što je, npr., kosa koju smo dužni ukloniti zato što njeno zadržavanje na glavi novorođenčeta može izazvati neke neželjene posljedice. Naime, kosa zatvara pore na koži te sprečava da iz tijela izađe para koju tijelo ispušta. Tako se brijanjem kose novorođenčeta jača korijen kose te otvaraju pore na koži, čime se sprečava formiranje peruti (tjemenjače) i aktivira koža na glavi. U vezi s brijanjem kose, kaže se da je jedna od prednosti tog postupka i jačanje čula vida, sluha i mirisa.

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Za novorođenče se prinosi žrtva, pa prolijte za njega krv i otklonite od njega ono što uznemirava."[95] El-Hasan el-Basri je govorio: "Pod otklanjanjem onoga što uznemirava podrazumijeva se brijanje kose."[96]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je naredio da se, nakon brijanja kose novorođenčeta, u srebru udijeli milostinja u težini njegove kose, bez obzira da li je u pitanju muško ili žensko dijete.

El-Hafiz b. Hadžer, pak, navodi da je El-Maverdi ispoljavao averziju prema brijanju kose kod ženske djece, dok se prema mišljenju nekih hanbelija kosa brije i kod ženske djece.[97]

94 *Hudždžetu l-Lahi l-baliga*, 2/145.

95 Bilježi Buhari, 471. Neki kažu da se pod riječju *eza* (u ovom slučaju prevedena kao ono što uznemirava) podrazumijeva otklanjanje (brijanje kose) ili, pak, kožice s djetetovog spolnog organa koja se uklanja prilikom sunećenja.

96 Bilježi Ebu Davud, 2464-2465.

97 El-Hafiz b. Hadžer, *Fethu l-bari bi šerh Sahihi l-Buhari*, 9/595.

TJELESNO ODGAJANJE

Pravo ženskog djeteta na dojenje

Islamski se pravnici slažu da je dojenje moralna obaveza majke za koju će biti pitana pred Allahom, dž.š., zato što se na taj način štiti i čuva život novorođenčeta, bilo ono muško ili žensko, odnosno bila ona u braku s novorođenčetovim ocem ili razvedena od njega i van obaveznog perioda čekanja (nakon razvoda). S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže: "*Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koje žele da dojenje potpuno bude ...*"[98]

Sejjid Kutb veli: "Majka koja je razvedena ima obavezu prema svome djetetu dojenčetu, obavezu koju joj nameće Allah, dž.š., a nije prepuštena njezinoj naravi i saosjećanju koje mogu narušiti bračne nesuglasice. S obzirom da u tom slučaju štetu trpi samo novorođenče, Allah, dž.š., se brine za njega te obavezu prema njemu nameće njegovoj majci. Allah, dž.š., je dakle, preči ljudima od njih samih te je milostiviji i veći dobročinitelj prema njima od njihovih roditelja. Allah, dž.š., nameće majkama obavezu prema njihovoj novorođenčadi na taj

98 El-Bekara, 233.

način što ih obavezuje da ih doje pune dvije godine zato što On zna da je taj period od najvećeg značaja za dijete u svakom zdravstvenom i psihičkom pogledu. Zdravstveno-psihološke studije danas potvrđuju da je period od prve dvije godine života ključan za normalan razvoj djeteta u zdravstvenom i psihičkom pogledu. Međutim, Allah, dž.š., nije dozvolio da to muslimanski ummet sazna tek na osnovu svojih iskustava i saznanja zato što nije moglo biti dozvoljeno da ljudski "potencijal" u djeci sve to vrijeme uništava neznanje. Allah, dž.š., je milostiv prema Svojim robovima, a posebno prema onim malodobnim i slabim kojima je potrebna samilost i pažnja."[99]

Prednosti su dojenja mnogobrojne, a neke od njih su i sljedeće:

1. majčino mlijeko je gotovi sterilizator zahvaljujući kojem se rjeđe dešavaju hronične crijevne upale koje pogađaju djecu koja se hrane preko flašice;
2. majčino mlijeko ne može zamijeniti nikakvo drugo kravlje ili ovčije mlijeko zato što je ono takvog sastava da zadovoljava svakodnevne potrebe djeteta od njegovog rođenja pa sve do perioda kada se odbija od dojenja. Grušalina, pod kojom se podrazumijeva žuta tečnost koju izlučuju majčine grudi neposredno nakon porođaja i u naredna tri ili četiri dana, sadrži koncentrisane količine lahko probavljivih proteina te supstance koje djeluju protiv mikroba i bakterija, kao što i s majke na dijete prenosi imunitet na razna oboljenja;
3. majčino mlijeko sadrži proteine i šećer u količinama koje u potpunosti odgovaraju potrebama novorođenčeta ..., dok proteinske supstance koje se nalaze u mlijeku krava, ovaca i drugih životinja više odgovaraju mladunčadima tih životinja nego djeci. Isto tako, proteini i šećer koji se nalaze u majčinom mlijeku lakše su probavljivi od onih koje sadrži mlijeko životinja;

99 *Fi zilali l-Kur'an*, 1/253.

4. djeci koja se hrane preko flašice češće se dešavaju iznenadne smrti, dok djecu koja se hrane majčinim mlijekom takve smrti rjeđe pogađaju;
5. razvoj je djece koja se hrane majčinim mlijekom brži i potpuniji od razvoja djece koja se hrane preko flašice;
6. dijete koje se hrani majčinim mlijekom ima normalan psihički razvoj, dok djecu koja se hrane preko flašice često pogađaju psihičke bolesti i deformacije;
7. djeca, koja se preko flašice hrane kondenziranim mlijeko, izložena su raznim kožnim oboljenjima (alergijama), astmi i osjetljivosti probavnog sistema, kao i hroničnim trbušnim upalama, dok djecu koja se hrane majčinim mlijekom takva oboljenja jako rijetko pogađaju.[100]

Ako majka nije u stanju dojiti svoje dijete te je u tome nešto spriječi, bilo da je u pitanju njena slabost ili, pak, slabost i kvarljivost njenog mlijeka, potrebno je novorođenčetu odabrati dojilju koja će biti odgovarajuća u pogledu godina starosti, tjelesne konstrukcije, pa i karaktera, jer se za njegovanje i dojenje djeteta može angažovati samo pobožna i čestita žena koja se hrani halalom, imajući u vidu da u mlijeku koje se formira od onoga što je haram nema nikakvog bereketa.[101]

Ako, pak, dojilju nije moguće naći, dijete se hrani vještačkim mlijekom. Nadalje, kada je u pitanju odbijanje djeteta od dojenja, neophodno je da taj proces teče postepeno, tj. da prelazak s ishrane koja se u potpunosti zasniva na majčinom mlijeku na onu koja je raznovrsna bude postepen. Dijete se, dakle, ne smije odjednom odbiti od dojenja. Najbolji period za odbijanje djeteta od dojenja jeste period umjerene klime, tj. kada nije ni pretoplo ni prehladno. U ovom slučaju treba

100 Muhammed Ali el-Bar, *Amelu l-mer'e fi l-mizan*.
101 El-Gazali, *Ihja'u ulumi d-din*, 3/70.

voditi računa i o tome da su se zubi formirali te da su dovoljno jaki za sitnjenje hrane.

Kada djetetu rastu zubi, treba prema njemu nježno postupati i davati mu da jede lahku hranu, a ne puniti mu stomak svakakvom hranom. U vezi s ispravnom ishranom djeteta, Ibn Sina je veli: "Kada se dijete probudi, najbolje je istuširati ga, a zatim ga pustiti da se malo igra. Nakon toga mu treba dati da pojede nešto lahko, a zatim ga ponovo pustiti da se igra, s tim da ovaj put ta igra treba potrajati malo duže. Onda ga treba ponovo istuširati i nahraniti, s tim da, onoliko koliko je to moguće, treba nastojati da dok jede ne pije vodu kako ona tu hranu ne bi pretvorila u jomužu (razvodnila je) prije varenja (probave)."

Utvrđeno je da nedostatak djetetu neophodne ishrane njegovo tijelo izlaže bolestima i stvara preduvjete za to. To, naravno, rezultira i manjkavošću u tjelesnom i psihičkom razvoju, kao i u funkcionisanju organa te općoj aktivnosti u životu.

Nadalje, majka ne smije pretjerivati u hranjenju djeteta, jer nije tačno da je gojazno dijete zdravo dijete. Naime, u tom slučaju, pretjerivanje u ishrani postaje usvojenim običajem kod djeteta koji će mu u životu stvarati mnoge probleme.[102]

Jedno od prava djeteta jeste i njegova zaštita od bolesti te blagovremeno osiguravanje vakcina koje je svjetska zdravstvena organizacija predvidjela za zaštitu djece od različitih oboljenja.

Imajući u vidu odgovornost prema djeci kojom je Allahov Poslanik, s.a.v.s., obavezao roditelje, oni su dužni preduzeti sve neophodne korake i mjere predostrožnosti za zaštitu djece, kako ne bi bila izložena opasnostima i bolnim nezgodama koje, u većini slučajeva, rezultiraju smrću djeteta ili, pak, njegovim ranjavanjem, sakaćenjem i oboljevanjem.[103]

---

102 Hanan Atija, *Ed-Devru t-terbevi li' l-validejn*, 1/72.

103 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/240.

Ne smijemo zanemariti ono čemu nas je poučio Allahov Poslanik, s.a.v.s., u vezi sa zaštitom (preventivom) koja je bolja od liječenja. U tom smislu, nećemo pretjerati ako kažemo da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prvi koji je prakticirao ono što se danas zove karanten. Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ako čujete da se u nekom mjestu pojavila kuga (kolera), ne idite u njega, a ako čujete da se kuga (kolera) pojavila u mjestu u kojem se vi nalazite, ne napuštajte ga."[104]

Od Ebu Hurejre, r.a., se, pak, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Neka onaj koji je bolestan nikako ne ulazi kod onoga koji je zdrav."[105]

Međutim, ovdje se postavlja pitanje da li se zaštita (preventiva) suprotstavlja Allahovom, dž.š., određenju.

Ebu Huzama prenosi od svoga oca da je jedne prilike upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Da li se *rukja* kojom se borimo protiv džinskog *dodira*, lijekovi kojima se liječimo i preventiva kojom se štitimo suprotstavlja Allahovom, dž.š., određenju?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "I to je dio Allahovog određenja."[106] Prema tome, trebamo se predati Allahovoj, dž.š., volji i odredbi nakon što preduzmemo sve mjere predostrožnosti, kao što je briga o djetetovom zdravlju od njegovog rođenja, kontinuirano praćenje njegovog razvoja i njegova zaštita od bolesti.

Oboljenja kojima bivaju izložena djeca općenito dijele se na akutna i hronična, a moguće ih je, prema njihovim specifičnostima i naravi, svesti na sljedeća:

1. oboljenja probavnog sistema. Uzročnici ovih oboljenja jesu različiti mikrobi koji ulaze u organizam preko dječije hrane i pića. Nekada se nalaze u tijelu i miruju sve dok tijelo ne zadesi i

104 *Fethu l-bari*, 10/179.
105 *Fethu l-bari*, 10/243.
106 Bilježi Tirmizi, 4/349, hadis broj 2065.

najmanja slabost kada se aktiviraju i umnožavaju. Najznačajnija oboljenja ove vrste jesu želučane (stomačne) upale te crijevne prehlade.

2. želučana (stomačna) oboljenja. Uzročnici ovih oboljenja jesu mikrobi koji se u vidu zaraze prenose s djeteta na dijete putem dodira, udisanja ili kontakta s izvorom infekcije. Najčešća oboljenja ove vrste jesu groznica, trbušni tifus i difterija;
3. kožna oboljenja. Uzročnici ovih oboljenja jesu mikrobi koji se nalaze na površini kože, unutar nje ili u porama. Najčešće se prenose u vidu zaraze, kao što je, npr., svrab (šuga) ili, pak, osip;
4. oboljenja očiju. To su uglavnom zaraze koje prenose mikrobi putem dodira, odnosno kontakta, ili, pak, posredstvom muha, kao što je, npr., oftalmija (upala oka);
5. strukturalna oboljenja. Ova se oboljenja dovode u vezu s nasljednim ili urođenim faktorima. Tako se nekada dijete rađa s oboljenjem koje je rezultat nekog nasljednog ili urođenog nedostatka, kao što su, npr., urođena oboljenja srca ili hemofilija (*žitkost krvi*). Neka od ovih oboljenja dovode se u vezu i s nedostatkom jedne od tijelu neophodnih supstanci ili elemenata, kao što je, npr., oboljenje nogu (*rahitis*),
6. nervna oboljenja. Neka se od njih dovode u vezu s nekom virusnom infekcijom, kao što je, npr., dječija paraliza. Ove bolesti rezultiraju nedostacima u nervnom sistemu ili mozgu što, opet, vodi ludilu ili nekim drugim opasnim komplikacijama.

Prema tome, roditelji su dužni čuvati svoje dijete i štititi ga od ovih bolesti, imajući u vidu da se zaraze vrlo lahko prenose te da je vrlo moguće da ga zadese mikrobi nekog od tih oboljenja. Međutim, mi smo svjesni da roditelji nisu u stanju svome djetetu osigurati sto-

postotnu zaštitu, bez obzira koliko daleko otišli u čuvanju i zaštiti svoga djeteta od zaraza i infekcija.

Dodir, kontakt i neki loši običaji, kao što je ljubljenje djeteta u usta, vjerovatno su načini na koje zaraza i infekcija najčešće nalazi puta do djeteta. U ovom kontekstu treba spomenuti i ulogu hrane koja također, ukoliko nije potpuno čista, može biti jedan od uzročnika oboljenja djeteta.[107]

Jedan od načina zaštite djeteta jeste i smanjenje broja nezgoda u koje dijete zapada. Da bismo to postigli, trebamo se pridržavati sljedećeg:

1. u prvoj godini života, čuvanje i zaštita djeteta je u potpunosti na teretu njegove porodice i porodica je ta koja snosi odgovornost za bilo koji nemar ili propust u vezi s tim,
2. u drugoj godini života, dobro je početi s ukazivanjem djetetu na oprez pred opasnostima dajući mu neke jednostavne zadatke i poučavajući ga nekim lahkim lekcijama;
3. insekticide, sredstva za čišćenje i druge otrove treba odlagati na mjesta koja su van dohvata dječijih ruku;
4. djeci ne treba dozvoliti da se igraju zapaljivim stvarima, kao što su, npr., šibice;
5. sve oštre predmete, kao što su makaze, noževi, britve, žileti, pribadače, broševi i stakleno posuđe, treba skloniti van dohvata dječijih ruku,
6. djecu treba vakcinisati protiv dječije paralize, ospica, boginja, velikog kašlja, sušice i drugih oboljenja, za koja su otkriveni zaštitni serumi, i to protiv svake bolesti u tačno određeno vrijeme;
7. djecu treba voditi na redovne zdravstvene pretrage.[108]

---

107 Sami Mahmud, *Iladžu emradi l-atfal bi l-e'ašab*.

108 Više v.: *Terbijetu l-evlad fi l-islam* i *Iladžu emradi l-atfal*.

Tek kada ispoštujemo sve navedeno, možemo očekivati da će dijete ustajati na svoje noge oslanjajući se na stolicu, krevet ili stol, s tim da ako su ivice tih predmeta oštre, može doći do ranjavanja djeteta. Zbog toga je neophodno izbaciti iz dječije sobe ili prostora kojim se ono kreće sve ono što ga može povrijediti, kao što su, npr., metalne igračke oštrih ivica, koje treba zamijeniti manje opasnim plastičnim igračkama.

Isto tako, treba znati da je dijete u prvoj godini života veoma aktivno i radoznalo. Tad se kod njega javlja ljubav prema spoznavanju okoline te jača njegovo zapažanje, što rezultira dodirivanjem svega onoga s čim se susretne prilikom puzanja. Među stvarima koje treba skloniti van dohvata dječijih ruku jesu i pribadače (broševi), klikeri, britve, žileti, novčanice itd.

Kada dijete napuni godinu dana, biva sposobno da hoda, pa se kreće po čitavom stanu. U tom slučaju, treba ga dobro nadgledati kako ne bi bilo izloženo gore spomenutim nezgodama.

Naravno, što je dijete veće, to su i prilike u kojima je ono izloženo. takvim nezgodama brojnije. Zato ga treba upozoravati na ono što je opasno te mu na to skretati pažnju, ali i dalje biti na oprezu i štititi ga od opasnosti. Tek u slučaju kada se svega toga budemo pridržavali, možemo reći da smo preduzeli sve mjere predostrožnosti i zaštite djeteta od nezgoda.

Higijena i opće ponašanje

Jedna od mjera zaštite i očuvanja djetetovog zdravlja jeste i čistoća (higijena). I naša vjera nas podstiče na to. Naime, Ebu Malik el-Eš'ari prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čistoća je dio imana ..."[109]

109 *Sahihu Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 3/100.

Pod čistoćom se u ovom slučaju podrazumijeva abdest, što znači da abdest osigurava čistoću zbog čega je čistoća dio imana te smo dužni težiti čistoći djeteta. Neki od načina očuvanja čistoće djeteta jesu i sljedeći:

1. redovno mijenjanje pelena kod djece, kako ne bi došlo do upala, uz korištenje osvježavajućih sredstava koja njeguju i mekšaju kožu, kao što su, naprimjer, puder i za to predviđene kreme;
2. djecu treba kupati najmanje jednom ili dva puta sedmično te ih ohrabrivati na isto, s tim da treba voditi računa o sapunu koji pri tome koristimo. Naime, treba odabrati sapun koji neće štetiti dječijim očima, zato što je sapunica jedan od osnovnih razloga zbog kojih se djeca boje i izbjegavaju kupanje. Nadalje, pri tome treba koristiti nježne spužve te djecu poticati, ohrabrivati i nastojati razveseliti prilikom kupanja;
3. treba voditi računa o kosi ženskog djeteta, te je njegovati, češljati i na nju kao ukras stavljati šnale. Pored toga, ženskom djetetu treba plesti i pletenice kako bi još od malena bilo svjesno svoje ženstvenosti;
4. treba voditi računa i o djetetovim zubima te ga navikavati na redovno pranje. S tim u vezi, treba mu dati do znanja da je korištenje misvaka sunnet (običaj) i djece i odraslih, muškog i ženskog roda. Naravno, nije pogrešno u ovom slučaju koristiti i četkicu i pastu za zube;
5. treba voditi računa i o djetetovim noktima te ga navikavati na njihovo rezanje i davati mu do znanja da je to jedan od čovjeku urođenih običaja,[110] da je njihovo puštanje da narastu i lakiranje suprotno onome čemu nas uči islam te uzvišenim islamskim propisima i moralu koji je u skladu s urođenim svojstvima;
6. treba stalno insistirati na čistoći djetetovog unutrašnjeg veša i odjeće općenito.

110 *Sunenu l-fitre li l-mer'eti l-muslime.*

NAVIKAVANJE DJETETA NA PRAVILA I PROPISE PRILIKOM JELA

Jedan od načina očuvanja i zaštite djetetovog zdravlja jeste i njegovo navikavanje na ono čemu nas u vezi s jelom i pićem poučava Allahov Poslanik, s.a.v.s., kako bi se još od malih nogu moglo tome prilagoditi. Ti propisi su sljedeći:

1. navikavanje djeteta na uzimanje hrane samo u slučaju kada osjeti glad;
2. navikavanje djeteta na pranje ruku i prije i poslije jela kada dostigne uzrast zdravog rasuđivanja, a bilo bi jako dobro i kada bi ga roditelji naučili otklanjanju ostataka hrane između zuba kako bi usta bila čista;
3. poželjno je da roditelji prije jela naglas prouče Bismillu (*bismi l-Lahi*) kako bi na taj način skrenuli pažnju djeteta da i ono to treba učiniti. I Allahov Poslanik, s.a.v.s., je na to podsticao. Tako se od Omera b. Ebi Seleme, r.a., prenosi da mu je jedne prilike nekontrolisano ruka, dok je kao dječak bio pod starateljstvom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., lutala po posudi, koja se pred njima nalazila. Onda mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "O dječače! Kada jedeš, prouči Bismillu (*bismi l-Lahi*), jedi desnom rukom i jedi ispred sebe."[111] Prema tome, Allahov nas Poslanik, s.a.v.s., upućuje da prije jela proučimo Bismillu (*bismi l-Lahi*), da jedemo desnom rukom i da jedemo ispred sebe;
4. dijete treba navikavati da ne žuri s jelom, da uzima manje zalogaje te da dobro sažvaće hranu, što je u skladu s ispravnim zdravstve-

111 Šejh El-Albani, *Es-Silsiletu s-sahiha*, hadis broj 344.

nim pravilima i propisima. S tim u vezi, pogrešno je djeci omogućavati da mnogo jedu i piju te da želudac pretrpavaju hranom. Najbolje bi bilo ne davati im onoliko hrane koliko im je potrebno da bi se zasitili, s ciljem da im probavni sistem dobro funkcioniše i da im probavljivost bude dobra te da im u tijelu bude što manje otpada od hrane, čime se osigurava besprijekornost njihovog tijela i otpornost na bolesti.[112] Djecu treba navikavati da se na kraju jela zahvale Allahu, dž.š. Naime, Muaz b. Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onome koji nešto pojede pa kaže: 'Hvala Allahu Koji me je nahranio i opskrbio bez moga utjecaja i doprinosa', bit će oprošteni grijesi koji su tome prethodili i oni koji će nakon toga uslijediti."[113];

5. jedan od propisa u vezi s pijenjem vode jeste zabrana pijenja iz mješine. Naime, Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da se voda pije iz mješine.[114];
6. treba voditi računa o raznovrsnosti hrane koju djeca uzimaju u različitim životnim dobima kroz koja prolaze te nastojati da se njihova ishrana zasniva na svježem voću i povrću.

Slijedeći navedene upute, pravila i propise u vezi s jelom i pićem, bit ćemo u stanju da, ako Bog da, svojoj djeci osiguramo dobro zdravlje.

Osiguravanje zdravog sna djetetu

Djetetu je u prvom dobu njegovog života potrebno mnogo sna i s tim u vezi na umu treba imati sljedeće:

112 Ibnu l-Kajjim, *Tuhfetu l-mevdud bi ahkami l-mevlud*.
113 Bilježi Ebu Davud, 4032; Tirmizi, 3458.
114 Bilježi Buhari, 5627.

1. treba provjeriti da dijete prilikom spavanja nije izvršilo malu nuždu, zato što ono u tom slučaju ne bi imalo zdrav i dubok san;
2. djecu treba navikavati da spavaju na desnoj strani zato što je to sa zdravstvenog aspekta bolje i korisnije i zato što nas na to upućuje i Allahov Poslanik, s.a.v.s. Naime, El-Bera' b. Azib prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kada pođete u krevet, uzmite abdest kao za namaz, a zatim lezite na vašu desnu stranu."[115] Spavanje na lijevoj strani škodi srcu i otežava disanje zato što se ostali organi u tom položaju naslanjaju na srce[116];
3. djecu treba navikavati na rano lijeganje i rano ustajanje;
4. kada dijete dostigne doba zdravog rasuđivanja, treba ga poučavati dovama koje se uče pred spavanje;
5. djecu treba navikavati da pred spavanje uzimaju abdest te da prije spavanja zategnu posteljinu iz predostrožnosti prema insektima koji bi im mogli naškoditi. Tako Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Kada neko od vas pođe u krevet, neka ga prebriše unutrašnjim dijelom odjeće, jer ne zna šta je s njim kasnije bilo, a zatim neka kaže: 'U Tvoje ime, Gospodaru moj, liježem i u Tvoje ime ustajem. Ako mi uzmeš dušu, smiluj joj se, a ako je ostaviš, zaštiti je onim čime štitiš Svoje čestite i pobožne robove."[117]

Briga o tjelesnom vježbanju djeteta

Kada se dijete od malih nogu navikava na izvršavanje namaza i prakticiranje posta, ono na taj način stječe zdrave navike te mu jača tijelo, kao što se navikava i na izvršavanje Allahovih, dž.š., zapovijedi.

115 Bilježe Buhari, 246; Muslim, 2710.
116 Ibn Kajjim el-Dževzijja, *Et-Tibbu n-nebevi*.
117 Bilježe Buhari, 6220; Muslim, 2714.

Namaz, sam po sebi, razvija dijete u tjelesnom pogledu. Nadalje, namaz se obavlja samo s abdestom, pod kojim se podrazumijeva čistoća i neuprljanost, a već smo ranije govorili o načinu poučavanja djece i njihovog navikavanja na čistoću u smislu čišćenja duše od grijeha i poroka te čišćenja srca od širka, podozrenja, zavisti, mržnje, zlobe, nepoštenja, oholosti, umišljenosti, licemjerstva i taštine.

Prema tome, namaz je i tjelesna vježba, jer pomaže u jačanju mišića i zglobova.

Kada su, pak, u pitanju prednosti posta, spomenut ćemo to da nas post navikava na strpljivost i jača u tom smislu, da nas uči samosavladavanju i u tome nas pomaže, da u nama proizvodi bogobojaznost i razvija je, kao što i čisti naša crijeva i oporavlja želudac te čisti naša tijela od ostataka i otpadaka i umanjuje količinu masti i sala u našem stomaku.[118]

To bi, dakle, bile prednosti namaza i posta kada je u pitanju zdravstveno i tjelesno jačanje djeteta. Međutim, roditelji djetetu moraju pružiti i priliku da se igra zato što se pod igrom podrazumijevaju tjelesna, psihička i emotivna aktivnost koja zahvata i utječe na djetetovu duhovnost i život općenito. Igra je kod djeteta urođena aktivnost koju je Allah, dž.š., učinio takvom kako bi mu tijelo imalo snažan prirodni razvoj. Igra razvija djetetov mentalitet i njegovo tijelo i zbog toga roditelji ne smiju posmatrati igru kao gubljenje vremena, nego kao nešto što je neophodno za razvoj djeteta.

Tako očevi i majke koje ne dozvoljavaju djeci da se igraju zapravo im uskraćuju ono što je temeljno u njihovom razvoju, imajući u vidu da je aktivna igra neophodna za razvoj mišića i njihovo uvježbavanje, kao i da kroz igru djeca usvajaju tjelesne i vještine istraživanja. Jedna od, u tjelesnom pogledu, za djevojčice prikladnih igara jeste i igra na

118 Šejh El-Džeza'iri, *Menhedžu l-muslim.*

ljuljački, koju je, između ostalih igara, praktikovala i h. Aiša, r.a., kada je imala devet godina.[119]

Od igara koje su prikladne za djevojčice jeste i preskakanje užeta te utrkivanje, imajući u vidu da takve igre imaju efikasnu ulogu u jačanju njihove tjelesne konstrukcije, njihovoj zaštiti od bolesti, njihovom snabdijevanju okretnošću i pokretljivošću te unošenju radosti i veselja u njihova srca. Tako h. Aiša, r.a., prenosi da je s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., bila na jednom putovanju te da se s njim utrkivala i pretekla ga. Međutim, kada se poslije toga udebljala, ponovo se utrkivala s njim, pa ju je on pretekao i rekao joj: "Ovo je revanš za onu utrku."[120]

Seksualno obrazovanje ženske djece

Među najznačajnijim obilježjima tjelesnog odgajanja ženskog djeteta jeste i njeno upoznavanje s njenim tijelom kao tijelom žene te smislom i značenjem spola, a posebno ako je u pitanju dijete koje uporno postavlja pitanja o tome prije nego što dostigne period puberteta. Naime, djevojčice u školama uče jedne od drugih još na nivou osnovnoškolskog obrazovanja, tako da na pitanja, koja imaju veze sa seksualnim obrazovanjem i koja su prema mišljenju njihovih porodica osjetljiva, odgovore koje ne dobijaju u kući nalaze kod drugih djevojčica u školi. Zato roditelji, a posebno majka, moraju bez ikakvog stida i ustručavanja poučavati i upućivati svoju žensku djecu u vezi s onim o čemu im postavljaju pitanja, jer u vjeri nema ustručavanja. Naravno, ne treba im odmah saopćiti sve informacije koje u vezi s datim pitanjem roditelji posjeduju, nego im treba postepeno razvijati seksualnu naobrazbu shodno onom što iziskuje njihov uzrast te shodno njihovim sposobnostima da

119 Predaja u vezi s tim već je ranije spomenuta.
120 Bilježi Ebu Davud, 2578.

shvate i usvoje ono što im se govori. Prema tome, neophodno je zadovoljiti se ograničenom količinom informacija, kada je u pitanju zadovoljavanje njihovih potreba u tom pogledu, i ne ići u širinu.

Majka mora dobro poznavati informacije koje će saopćiti i pojasniti svojoj kćerki kako joj ne bi pružala pogrešne informacije i time se pred njom našla u nezgodnoj situaciji.

Nadalje, majka treba dozvoliti svojoj kćerki da joj postavlja pitanja kad god to želi te joj na ista odgovoriti i bez mrzovolje saslušati njen komentar, a zatim pokušati da u odgovarajućem trenutku razgovor usmjeri na druga pitanja koja nemaju veze s datom temom, tako da djevojčica kroz taj razgovor nađe jasan odgovor koji će zasititi njene potrebe za dijalogom i raspravljanjem.

Prilikom odgovaranja na postavljena pitanja svoje kćerke, majka treba nastojati da, u granicama svojih mogućnosti, odgovor poveže sa Šerijatom.

Prilikom odgovaranja na postavljena pitanja svoje kćerke, majka treba odgovarati promišljeno i s razumijevanjem, bez ikakvih emocija i podozrenja, jer bi to samo povećalo odbojnost djevojčice spram date teme. Isto tako, majka se pri tome ne smije pretvarati niti se koristiti aluzijama i simboličnim izrazima ili, pak, govorom koji pogrešno sugerira da o seksualnim pitanjima ne treba razgovarati, te da ona nemaju veze sa životom ili da ona nisu poput ostalih pitanja koja ljudima naumpadaju.[121]Roditelji trebaju upoznati žensku djecu s hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji: "Samo s vjernikom prijateljuj i neka tvoju hranu jede samo onaj koji je pobožan i bogobojazan." Štaviše, roditelji djecu trebaju navikavati da postupaju u skladu s ovim hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te se uvjeriti da su drugarice njihove ženske djece onakve kakvim su oni zadovoljni.

---

121 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*. Preuzeto iz djela *Et-Terbijetu l-islamijje ve tehaddijatu l-asr*, autora Abdulganijja Abuda.

Djecu treba, onoliko koliko je to moguće, udaljavati i odvraćati od seksualnih stimulansa, kao što su erotski časopisi, knjige i druga pokvarena izdanja, te ih podsticati da uzor traže u suprugama Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i istaknutim sahabijkama, a ne umjetnicima i umjetnicama, ili pjevačima i pjevačicama.

Žensku djecu treba odvajati od muške djece u krevetu kako bi se spriječilo buđenje i raspirivanje seksualnog nagona prije spolnog sazrijevanja, imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Razdvajajte ih u krevetu."[122] To treba početi praktikovati kada djeca napune deset godina i od tada pa nadalje ne bi trebali spavati u istom krevetu.

Djecu treba učiti i navikavati da pred golotinjom obaraju pogled na svakom mjestu kako se njihov seksualni nagon ne bi probudio i sazrio prije vremena, imajući u vidu da to može uzrokovati tjelesne, psihičke, socijalne (društvene) i moralne štete i poteškoće.

Ženskoj djeci treba davati do znanja da je njihovo tijelo, s izuzetkom lica i šaka, u cjelini stidno mjesto, te da ga je potrebno prekriti da bi njihov namaz bio ispravan. Kada se na to naviknu, postat će svjesna značenja čednosti i naklonosti prema prekrivanju stidnih mjesta te će se naviknuti na odijevanje hidžaba i prekrivanje glave. Samo tako će ženska djeca odrastati kao čestite i pobožne osobe koje su naklonjene prekrivanju stidnih mjesta, koje drže do kreposnog morala i koje su poštene i čvrstog imana.[123]

122 Bilježi Ebu Davud, 495. Hadis u cijelosti bi glasio: „Naređujte svojoj djeci da obavljaju namaz kada napune sedam godina, a i tjelesno ih kaznite zbog toga kada napune deset godina, i u krevetu ih razdvajajte."

123 *Menhedžu t-terbijeti n-nebevijje li t-tifl.*

PSIHIČKO ODGAJANJE

Pod psihičkim (duševnim) odgajanjem podrazumijeva se njihovo navikavanje na pohvalna svojstva i običaje te odvraćanje od svojstava i običaja koji su pokuđeni. Teret psihičkog odgajanja obaveza je roditelja. Naime, žensko je dijete roditeljima povjerena stvar i oni su odgovorni za njeno odgajanje i pripremanje da bude dobra i čestita supruga i majka, zrelog uma, ispravnog i otvorenog mišljenja te odmjerenog ponašanja. Roditelji su, također, dužni osloboditi svoje dijete od svih faktora koji umanjuju njegovu čast i ugled, koji slabe ličnost i biće te čine da gleda na život s mržnjom, averzijom i pesimizmom.[124]

Potiskujući ih i sasijecajući u korijenu prije nego što uzmu maha i prije nego što se dijete na njih navikne, mi trebamo iskorijeniti svojstva i običaje koji nisu pohvalni. Majka podnosi najveći teret u otklanjanju patnji i nevolja od ženskog djeteta, jer joj ona, njenim navikavanjem na ljubav i nježnost te grleći je i ljubeći, noseći je i ispoljavajući prema njoj duh samilosti i saosjećanja, uz izliv prirodnih majčinskih osjećanja te moleći za nju, igrajući se s njom i ljuljajući je, pomaže da odraste normalno i daleko od problema i poteškoća koje preživljava dijete u lošim uvjetima i okolnostima.

124 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/299.

Oblici i forme psihičkog odgajanja

Dijete treba postepeno odvikavati od dojenjâ, imajući u vidu da je to veoma važna stvar u zadovoljavanju njegovih potreba za sigurnošću i zaštitom. U vezi s tim, Ibnu l-Kajjim kaže: "Kada majka želi odviknuti dijete od dojenja, mora to činiti postepeno, a ne iznenaditi ga odbijanjem od dojenja odjednom. Ona ga, dakle, treba pripremati za to i navikavati (postepeno) imajući u vidu štetu koju može prouzročiti naglo prekidanje s onim što je dijete uobičajilo i na što se naviklo."[125]

Imajući u vidu navedeno, jedna od veličina islama jeste i u tome što je odgajanje djeteta dodijelio majci. Naime, prenosi se da je jedne prilike neka žena došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla: "O Allahov Poslaniče! Moj je stomak ovom mom djetetu bio postelja, svojim prsima sam ga napajala, moje krilo mu je utočište bilo, a sad mi je njegov otac dao razvod te ga želi od mene uzeti!?" Allahov joj je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Ti imaš više prava na njega sve dok se ponovno ne udaš."[126]

Prirodno je da se dijete ne odvikava od dojenja dragovoljno i to majka mora imati na umu. Naime, odvikavanje od dojenja prirodan je proces i zato se mora odvijati malo po malo, tokom nekoliko sedmica, kako dijete ne bi doživjelo psihički poremećaj. Najbolji period za odvikavanje djeteta od dojenja jeste druga polovina njegove prve godine života, nakon što se, dakle, navikne i na dodatnu hranu.

Roditelji, a naročito otac, moraju biti svjesni da je odvajanje djeteta od majke i njihovo razdvajanje jedan od faktora koji potresaju

125 Ibnu l-Kajjim, *Tuhfetu l-mevdud*.
126 Bilježi Ebu Davud, 2276.

njegovu sigurnost u prvim godinama života. Zato islam zabranjuje odvajanje djeteta od njegove majke, a onima koji to čine Allahov Poslanik, s.a.v.s., prijeti lošim ishodom, imajući u vidu da je jedne prilike rekao: "Onoga koji razdvoji majku i njeno dijete Allah, dž.š., će na Sudnjem danu odvojiti od njegovih najmilijih."[127] To otuda što odsustvo majke rezultira zaustavljanjem razvoja djeteta u socijalnom (društvenom), mentalnom i fizičkom pogledu. Zbog odsustva majke dijete biva tužno i potišteno te nepovjerljivo prema ljudima i sebi. Udaljava se od ljudi i biva nesposobno da uspostavlja veze s njima, pored toga što se odlikuje simptomima koji ukazuju na latentni nemir i nesigurnost koja se očituje kroz pretjerano kretanje te nemoć da vlada nagonima i kontroliše ih, pa biva poznato po neprijateljskom ponašanju i mnoštvu napetih emotivnih odnosa i problematičnih situacija, kao što su egoizam, nekontrolisano vršenje male nužde i poteškoće u govoru.

Nekontrolisano vršenje male nužde smatra se jednim od problema s kojima se majka suočava kod muške i kod ženske djece te u različitim uzrastima. Dijete koje ima ovaj problemom jeste ono koje i nakon druge ili treće godine ne može kontrolisati malu nuždu, s tim da se taj uzrast razlikuje shodno razlikama u naravi djece. Ta pojava ukazuje na nemir i zabrinutost od koje iz različitih razloga pati dijete. Neka djeca pate od ovog poremećaja zbog rođenja novog djeteta u porodici ili iz straha od nečega, što opet ima veze s nervnim uzbuđenjem i zabrinutošću.

Jedan od pokazatelja psihičke osjetljivosti kod djece jeste i grickanje noktiju. Neki psiholozi kažu da je ta pojava kod djece jako ozbiljna, s tim da je kod ženske djece zastupljena u većoj mjeri nego kod muške. Dijete koje grize nokte jeste dijete koje pati od nekog duševnog nemira i zabrinutosti, a neki od povoda takvog ponašanja jesu i sljedeći:

127 Bilježi Et-Tirmizi, 1566. On kaže da je ovaj hadis *hasen garib.*

1. osjećanje tuge i potištenosti kod djeteta koje se može javiti kao rezultat brojnih faktora, a jedan od njih jeste i nemogućnost realiziranja neke želje;
2. neuklapanje djeteta u porodične i društvene veze i odnose, kao i loš odgoj;
3. gubitak osjećanja sigurnosti i stalni strah od nečega.

Jedan od načina prevazilaženja takvog stanja jeste osiguravanje mirne i stabilne atmosfere u porodici, pune ljubavi te osjećanja sigurnosti i bezbjednosti.

Jedan od uzroka nervnog i duševnog nemira kod djeteta jeste i različit odnos prema djeci.

Naime, pravednost u odnosu prema djeci osnovni je uvjet za zadovoljavanje potreba djeteta i osiguravanje osjećanja sigurnosti i bezbjednosti među članovima porodice.

Imam Buhari kaže: "Kada čovjek dadne nešto jednom djetetu, neće biti nagrađen za to sve dok ne bude pravedan među njima te i drugom dadne to isto. Na to ukazuju sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Budite pravedni u odnosu prema svojoj djeci.""[128]

Primijećeno je da djeca koja ne žive u slozi i harmoniji sa svojom braćom i sestrama nailaze na poteškoće u odnosu s drugima kada odrastu. Prema tome, u djetinjstvu i unutar porodice postavljaju se temelji budućeg prijateljskog, odnosno neprijateljskog ponašanja.

Ljubav i saosjećanje roditelji moraju podjednako podijeliti među svojom djecom i pri tome ne smiju praviti nikakve razlike među njima, pa makar se neko od njih po svome odgoju i pristojnosti uzdizalo iznad ostalih. Naime, usmjeravanje ljubavi i naklonosti samo prema nekome od djece i pravljenje razlike među njima jeste nešto što nema dobar ishod, imajući u vidu da rezultira ljubomorom,

128 *Fethu l-bari*, 5/210.

zlobom, mržnjom i neprijateljstvom među djecom. Preče bi bilo njihove kapacitete i potencijale usmjeriti u nekom boljem i mirnijem pravcu. Prema tome, izjednačavanje djece u onome što im dajemo te načinu na koji se prema njima odnosimo i ljubavi koju prema njima ispoljavamo jedan je od najznačajnijih faktora koji održavaju ljubav i slogu među braćom i sestrama i koji dijete drže podalje od nervnog i duševnog nemira sve dok ono osjeti da se roditelji prema njemu lijepo odnose te da ne prave razliku između njega i njihove ostale djece.

Jedan od povoda nervnog i duševnog nemira kod djeteta jeste i loš odnos prema njemu te njegovo stalno omalovažavanje, ponižavanje i kritikovanje. Takav je odnos jedan od najlošijih faktora koji utječu na psihičke poremećaje kod djece. Štaviše, to je jedan od najjačih faktora kada je u pitanju usađivanje osjećanja manje vrijednosti kod djeteta. Odnos prema djeci koji obilježava grubost, surovost, ponižavanje, omalovažavanje, ismijavanje i potcjenjivanje postiže suprotan efekat kada je u pitanju djetetovo ponašanje i njegov mentalitet, imajući u vidu da njegovo saobraćanje s drugima biva takvo da nekada reagira tako da to rezultira lošim ishodom.

Ibn Haldun kaže: "Onoga koji bude odgajan nasiljem i ugnjetavanjem to će okrenuti laži i podmuklosti pod kojom se podrazumijeva pretvaranje onakvim kakav čovjek zapravo nije, sve to iz straha od spuštanja nasilne ruke na njega. To postaje njegovo obilježje i narav, kao i varanje i obmanjivanje, dok odlike humanosti, kao što je zaštita i samoodbrana, koje mu pripadaju iz ugla zajedničkog društvenog života i civilizacije, postaju ništavne i bezvrijedne. On na taj način postaje ovisan o drugima te zanemaruje stjecanje vrlina i lijepih svojstava, pa se od učitelja i roditelja očekuje da ne ugnjetavaju svoje učenike i djecu prilikom odgajanja."[129]

129 Ibn Haldun, *Mukaddima*, 540.

El-Gazali veli: "I ne kori stalno svoje dijete, jer bi, u tom slučaju, moglo postati ravnodušno na kritike i činjenje onoga što je ružno te isključiti utjecaj riječi na njegovo srce, a neka otac vodi računa o tome da mu se obraća s uvažavanjem i neka ga kritikuje samo s vremena na vrijeme. Majka, pak, treba na lijep način učiniti da je se boji te ga na taj način i odvraćati od činjenja onoga što je ružno."[130]

Jedna od manifestacija ponižavanja i omalovažavanja ženske djece u našem društvu je i njeno dozivanje neprikladnim riječima i ružnim izrazima pred njenom braćom i rođacima, a nekada i pred njenim prijateljicama ili, pak, strancima koje ona nikada prije nije vidjela niti se s njima susrela. To, bez ikakve sumnje, čini da se ona osjeća jadnom i prezrenom, kao da je otpadak koji nema nikakve vrijednosti niti značaja, zatim u njenoj duši izaziva psihičke komplekse koji je podstiču da s mržnjom i averzijom posmatra druge, te se povlači u sebe bježeći od svojih vršnjakinja, slomljena i poražena.

Izbjegavanjem navedenih manifestacija ponižavanja i omalovažavanja te odbacivanja korištenjem neprikladnih nadimaka, navikavanjem djevojčica na ponos i samopouzdanje, njihovim poštovanjem i uvažavanjem te upotrebljavanjem njima najdražih imena prilikom dozivanja, učinit ćemo da se osjećaju normalno i uravnoteženo, da postižu vanredne rezultate u učenju, da čine dobro svojim roditeljima te da ih vole, poštuju i uvažavaju, imajući u vidu da onaj koji je nečega lišen nije u stanju to drugome dati.

Jedne prilike je kod h. Omera, r.a., došao jedan čovjek i požalio se na neposlušnost svoga sina. H. Omer, r.a., ga je pozvao i skrenuo mu pažnju na neposlušnost prema ocu i zanemarivanje njegovih obaveza prema njemu, pa je mladić uzvratio: "O vladaru pravovjernih! Zar dijete nema nikakvih prava kod svoga oca?" H. Omer, r.a., reče: "Naravno da ima." Mladić je upitao: "Koja su to prava, o vladaru

130 El-Gazali, *Ihja'u ulumi d-din*, 3/70.

pravovjernih?" H. Omer, r.a., odgovori: "Da mu odabere prikladnu majku, da mu dadne lijepo ime i da ga pouči Kur'anu." Mladić je na to kazao: "O vladaru pravovjernih! Moj otac od svega toga nije ništa učinio. Moja majka je crna robinja koju je posjedovao jedan medžusija (poklonik vatre), dao mi je ime Džu'al (u prijevodu *kotrljan*) i nije me poučio nijednom slovu iz Kur'ana." Onda se h. Omer, r.a., okrenuo njegovom ocu i rekao mu: "Došao si da mi se žališ na neposlušnost svoga sina, a ti si njemu bio neposlušan prije nego što je on prema tebi neposlušnost iskazao, i ti si njemu zlo nanio prije nego što je to on tebi učinio."

Kada dijete počini grešku i napravi neki propust, ispravno bi bilo skrenuti mu na to pažnju na lijep način i u to ga uvjeriti nepobitnim dokazima, te mu dati do znanja da niko od onih koji ga okružuju u porodici nije time zadovoljan. Kazna biva u skladu s počinjenim propustom ili greškom, ali bez nasilja i grubosti. Kada je u pitanju podizanje i odgajanje djece, blagost bi bilo generalno pravilo, imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "O Aiša! Allah je blag i voli blagost te za blagost daje ono što ne daje za nasilje."[131]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nas je obavezao da budemo pažljivi prema ženama.

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Budite pažljivi prema ženama, jer je žena stvorena od rebra. Najiskrivljeniji dio rebra jeste njegov vrh. Ako ga pokušate ispraviti, slomit ćete ga, a ako ga ostavite, i dalje će ostati iskrivljen. Zato prema njima budite pažljivi."[132]

Jedan od uzroka psihičkog poremećaja kod djeteta jeste strah, koji utječe na njegovo duševno stanje (mentalitet). Strahovi se kod djece javljaju još od malih nogu. To otuda što su ona izložena svim

131 Bilježi Muslim, *Kitabu l-birr*, 2593.
132 Bilježe Buhari, 3331; Muslim, 60.

mogućim napadima iz vanjskog svijeta, a strah bi se mogao definisati kao osjećaj nemira koji datu osobu tjera na bijeg od onoga što izaziva njen strah, sve dok tog nemira ne nestane.

Nekad je taj strah prirodan, a nekada može biti i patološki te između njih treba praviti razliku. Naime, dječiji strah od životinja, tame, nepoznatih ljudi i tome slično smatra se prirodnim i on nestaje postepeno, uskladu s odrastanjem i mentalnim sazrijevanjem djeteta. Patološki strahovi se, pak, manifestuju kroz privremene tjelesne poremećaje kod djeteta, kao što je mehka stolica, nekontrolisano vršenje male nužde itd. Strahovi se nekada javljaju i kao rezultat surovog i nasilnog odnosa porodice prema djetetu ili njegovog zastrašivanja, posebno od majke, prikazama i policajcima, ili, pak, zlim duhovima i njihovim sljedbenicima, što neke majke čine bez predumišljaja s ciljem da umire dijete. Postoji jedan neposredan i jako opasan povod straha kod djeteta, a to je preuzimanje majčinih strahova putem posmatranja. Strahovi koji se stječu na taj način odlikuju se dugotrajnošću. Prema tome, lijep uzor igra veliku ulogu u odgajanju djeteta bez straha, a taj uzor bi u ovom slučaju bio uzor u hrabrosti u svim situacijama.

Još jedan neposredan i jako opasan povod straha kod sve djece općenito jesu i različiti televizijski programi i filmovi koje djeca gledaju s odraslima, na prvom mjestu filmovi strave i užasa, imajući u vidu da se zbog strašnih scena i prizora kod djece javlja veliki strah koji dugo traje. S ciljem suzbijanja straha kod djece, na umu treba imati sljedećih nekoliko stvari:

1. dijete od malih nogu treba podizati i odgajati u atmosferi vjerovanja u Allaha, dž.š., robovanja Njemu te pribjegavanja Njemu u svemu onome što čovjeka zadesi i preplaši;
2. djetetu treba omogućiti da slobodno postupa, zatim da snosi odgovornost te da shodno svome odrastanju praktikuje određene stvari;

3. dijete ne treba plašiti, a posebno onda kada plače, njemu nepoznatim stvarima, kao što su zli duhovi i njihovi sljedbenici;
4. djetetu treba omogućiti i pružiti priliku da se sastaje, druži i upoznaje s drugima kako bi u dubini duše osjetilo da je predmet poštovanja, ljubavi i naklonosti;
5. psiholozi i pedagozi preporučuju da ne bi bilo loše dijete malo bolje upoznati s onim čega se plaši. Naime, ako se plaši tame, ne bi bilo loše igrati se s njim gaseći i paleći svjetlo. Ako se, pak, plaši vode, ne bi bilo loše dozvoliti mu da se igra s malom količinom vode u nekoj maloj posudi ili nečemu njoj sličnom.[133] Tako treba postupati s djetetom sve dok se ne navikne i dok mu ono čega se plaši ne postane blisko.

Jedan od najznačajnijih faktora djetetove psihičke (duševne) uravnoteženosti je i stabilnost u porodici, imajući u vidu da je porodica prva koja poučava dijete društvenim propisima i običajima, odnosno prva koja mu pruža društveno naslijeđe, koje je ona preuzela od prethodnih generacija, kao što su propisi koji se tiču jela i pića, pozdravljanja drugih i njima slični propisi i običaji koje islamsko društvo potvrđuje i odobrava.

Porodica je ta koja zadovoljava potrebe djeteta kada su u pitanju načela vjere i vjersko opredjeljenje. U tom smislu, što se porodica čvršće drži uputa vjere te izvršava vjerske obrede, to je sigurnije da će i dijete s time odrasti (Što bešika zaljulja, to lopata zakopa) te da će, na prvom mjestu posredstvom svojih roditelja, usvojiti načela vjere, njene propise, upute i ono što je dozvoljeno, odnosno zabranjeno činiti.

Vrijedno je ukazati i na to da zanemarivanje djeteta u djetinjstvu nekada rezultira time da njegovim umom ovladaju mnoge pogrešne predodžbe i neislamske vrijednosti. Naime, dijete nekada živi u

133 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/309.

filmskim vizijama i maštarijama te biva privrženo televizijskim sapunicama, pa njegov um obuzimaju slike glumaca i glumica koji svojim glupostima i umjetničkim otpadom narušavaju i remete društvene vrijednosti i etiku, imajući u vidu da i sami tvrde kako je ono što kroz te emisije nude bez ikakve vrijednosti.[134]

Zanemarivanje djeteta u vezi s bezvrijednim stvarima koje gleda na televiziji nekada rezultira i time da ono odrasta oponašajući u postupanju i spoljašnosti onoga koji je van okvira onih za kojima bi se trebalo povoditi, a roditelji to, nesvjesni posljedica, podržavaju ohrabrujući dijete u oponašanju neke glumice ili pjevačice.

Jedan mi je prijatelj pričao da mu je njegova devetogodišnja kćerka rekla kako želi postati plesačica. Upitao ju je zašto, pa mu je ona odgovorila da je to najkraći put za obezbjeđivanje novca. Naime, taj mi je prijatelj ispričao da je njegova kćerka kod svoje nane gledala neku emisiju na televiziji u kojoj je gostovala jedna poznata plesačica. Ona je u toj emisiji ispripovijedala gledateljstvu svoj teški životni put te opisala borbu kroz koju je morala proći, znoj koji je morala proliti i trud koji je morala uložiti u kabareima i plesnim dvoranama da bi stigla do ugleda i slave u kojoj sada uživa. Te riječi su imale utjecaja na um male djevojčice, pa je kazala ocu da želi postati plesačica nastojeći oponašati onu koja je gostovala na televiziji. Pogledajte kako oni koji remete i narušavaju društvene vrijednosti i etiku utječu na život naše djece.

Prema tome, zanemarivanje djeteta i njegovo dugotrajno prepuštanje televizijskim programima mora ostaviti traga na dječije ponašanje i život općenito. Otuda je neophodan regulator njihovih postupaka i ponašanja koji će im biti od pomoći u razlikovanju dobra od zla, ispravnog od neispravnog, moralnog od nemoralnog te običaja i postupaka koje vjera dozvoljava od onih koje ne dozvoljava. Nadalje je potrebno dotjerati djetetovu narav i formirati njegovu ličnost na način koji će mu

134 Pogledati naše djelo *El-Afenu l-fenni.*

omogućiti da ono što je dozvoljeno razlikuje od onoga što je zabranjeno, da prihvati svoje obaveze, da spozna svoja prava, da postupa prema nadahnuću i inspiraciji svoga srca, da bude u stanju odreći se pomoći drugih te u danima koji su pred njim preuzeti odgovornost, oslanjati se na samoga sebe, kretati se kroz život bez ikakvog straha i kompleksa i sudjelovati u izgradnji društva. Sve to nije moguće postići bez brige o djetetu i njegovog navikavanja na ispravno ponašanje te islamske običaje i navike koji grade ličnost koja će moći preuzeti odgovornost i koja će krasiti buduću čestitu suprugu i dobru majku.

Jedan od faktora djetetove psihičke stabilnosti jeste i razvijanje njegovog samopouzdanja. Naime, već u drugoj godini života dijete počinje formirati svoj odnos prema svijetu oko sebe. Neki psiholozi smatraju da se u tom smislu prvo razvija osjećanje povjerenja čiji intenzitet u drugoj godini djetetovog života zavisi od pažnje koju dobija i stava roditelja u vezi sa zadovoljavanjem njegovih osnovnih potreba. Osnovne crte djetetovog razvoja u ovom periodu očituju se kroz njegovo stremljenje ka neovisnosti. Naime, ono ima potrebu da slobodno govori te da se slobodno kreće i igra, a sve je to povezano s njegovom potrebom za samopotvrđivanjem koje se može realizirati jedino kroz neovisnost koja mu se pruža. To potvrđuje i teorija razvoja putem sazrijevanja koja poziva poštivanju dječije osobenosti. Neka djeca odrastaju bez samopouzdanja tako da se ni u čemu ne oslanjaju na sebe. Štaviše, na djetetu koje nema samopouzdanja primjećujemo sljedeće:

1. takvo dijete nije u stanju samostalno obaviti nikakav posao. Kada se, naprimjer, od njega traži da nešto donese, pa primijeti da je to nešto drugačije od onoga kako mu je opisano, zastaje i ne biva u stanju išta uraditi;
2. takvo je dijete sklono kolebanju i oklijevanju i teško donosi odluke;

3. krasi ga jedna vrsta ravnodušnosti i neinventivnosti;
4. takvo dijete osjeća tjeskobu i mrzovolju u vezi sa svakim poslom koji mu se povjeri te je pasivno, apatično, slabe volje i loše organizirano u životu;
5. takvo dijete djeluje zabrinuto i sklono je povlačenju u sebe i izoliranju.

Roditelji su dužni svoje dijete držati podalje od gore navedenih pojava na taj način što će mu naznačiti opće crte koje treba slijediti i u čijim okvirima se treba kretati, navikavati ga na lijep i pohvalan moral te uzvišene islamske propise, u njegovoj duši usaditi averziju prema lošem moralu te riječima i djelima, a majka mu treba povjeriti i neke zadatke za koje smatra da će biti u stanju obaviti. Ako dijete u tome pogriješi, ne treba ga zbog toga kritikovati i kažnjavati, nego ga treba ohrabriti te mu na lijep način ukazati na grešku koju je počinilo. Isto tako, roditelji moraju ohrabrivati dijete pred rodbinom i njegovim prijateljima te mu dodjeljivati nagrade koje će odgovarati onome što obavi i ispuni. Nadalje, trebaju hvaliti njegova djela, kao što je ustrajnost u namazu, učenje Kur'ana napamet, dobri rezultati u učenju i lijep moral te ga podsticati na korištenje hidžaba u čemu je njegova čednost i čistoća. Zatim mu trebaju pomagati u jačanju njegovog samopouzdanja tako što će mu pružati priliku da obavlja kućne poslove, da izvršava zapovijedi svojih roditelja, da sjedi s odraslima i da se sastaje sa svojim vršnjacima. Na taj ćemo način prevladati odsustvo samopouzdanja kod djeteta, držeći se pri tome gore spomenutih uputstava te navikavajući dijete na ispravne islamske postupke i običaje na jedan lijep način, imajući u vidu da je dijete jako osjetljivo, podložno utjecajima, afektivno, nezrelo i neiskusno, a građenje samopouzdanja kod djeteta smatra se prvim osloncem u izgradnji njegove ličnosti u svim dobima njegovog života.[135]

135 Više v.: *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/316.

INTELEKTUALNO ODGAJANJE

Intelektualno odgajanje djeteta na prvom mjestu podrazumijeva poseban interes za razvijanjem njegovog uma i mišljenja koristeći se pri tome svime onim što je korisno i što je u granicama čistog islamskog vjerozakona, posebno danas kada vjersko učenje iščezava, a njegovo mjesto zauzimaju raznorazna, nekada istočnjačka, a nekada zapadnjačka, učenja i mišljenja, s kojima se djeca sudaraju poput talasa. Ako u tom slučaju dijete nije čvrstog i postojanog uma i mišljenja, neće biti u stanju razlikovati pozitivno od negativnog i ako mu se s tim u vezi ne pruži adekvatno usmjerenje, talasi će ga bacati posvuda te će postati zbunjeno i izgubljeno i ni prema čemu neće osjećati naklonost.

Prema tome, prvo na što roditelji trebaju obratiti pažnju kod svoga djeteta jeste njegovo mentalno zdravlje te razvijanje njegovih sposobnosti ispravnim originalnim metodama.

Svi se ljekari i poznavaoci medicine slažu te upozoravaju da je alkohol porok koji negativno utječe na um i memoriju, paralizira ga i na čovjekovom tijelu izaziva ozbiljnu štetu.[136] Zato je neophodno, još od malih nogu, davati djetetu do znanja da je alkohol haram te mu ukazati na razloge zbog kojih ga je Allah, dž.š., zabranio. U tom smi-

136 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/297.

slu, treba mu reći da je alkohol štetan po zdravlje, da utječe na gubitak uma, da čovjeka dovodi u nesvjesno stanje i drugo na što ljekari u vezi s alkoholom upozoravaju. Tek u tom slučaju, dijete će biti zadovoljno te će se povinovati zabrani konzumiranja alkohola.

Kada takvo razmišljanje, još od malih nogu, usadimo u djetetovo srce i dušu, ono će odrastati umno zdravo, bit će svjesno povoda zabrane konzumiranja alkohola te će ga se ustručavati iz straha za svoje zdravlje i um, kao što je to slučaj i s pušenjem te drugim, po zdravlje opasnim, navikama.

U dobu u kojem mi živimo krije se jedna, po dječiji mentalitet i psihički razvoj, velika opasnost koje mnogi ljudi nisu svjesni, a to je televizija. Taj opasni aparat ispire um velikog broja mladića i djevojaka. Nijedna kuća danas, osim one kojoj se Allah, dž.š., smilovao, nije bez ovog aparata koji se danas smatra najznačajnijim i, ujedno, najopasnijim mas-medijem. Teško ćete, dakle, naći ijednu kuću u bilo kojem dijelu svijeta, bogatom ili siromašnom, u kojoj nema TV-aparata. Možda je najbolji opis kroz koji se očituje dalekosežnost utjecaja TV-aparata ono što je 1980. god. navedeno u američkoj enciklopediji. Naime, u njoj je televizija opisana kao nešto što je postalo čovjekovim okom i uhom u savremenom dobu.

Ono što u ovom smislu stvari dodatno pogoršava jeste pojava satelita i satelitskih programa te gluposti koje se emituju kroz sapunice, filmove i video-klipove. Sve to utječe na ispiranje umova, naročito kod djece. Dovoljan je samo jedan pogled na programe koji se emitiraju i vidjet ćemo strašnu i ogromnu količinu pokvarenih i razuzdanih sapunica i pjesama te sramotnih i razvratnih prizora. I većina je animiranih filmova za djecu usmjerena ka ispiranju dječijih umova. Šta onda biva rezultat gledanja i praćenja tako velike količine gluposti? Na koji način sve to utječe na gledatelja, osim što rezultira gubitkom

njegove sposobnosti za razlikovanje dobra od zla te korisnog od štetnog. Ako pažljivije sagledamo ovo sredstvo, vidjet ćemo sljedeće:

1. televizija ne cijeni učenjake i ljekare svih specijalnosti kao što cijeni glumce i glumice, plesače i plesačice te fudbalske zvijezde, bili oni živi ili mrtvi. Njih na televiziji ljubazno dočekuju uvijek i u svakom trenutku te im omogućavaju televizijska gostovanja u sjajnoj i blistavoj atmosferi koja očarava umove;
2. junaci u predodžbama generacije koja prati televiziju nisu ratnici među vjernicima koji se ne boje smrti i koji su u istini smjeli i odvažni, kao što su to bili ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tabiini i junaci među muslimanima kroz čitavu historiju, nego su to oni koji igraju glavne uloge u filmovima i sapunicama;
3. izgled i držanje televizijskih voditeljica i spikerica ukazuje na njihovo interesovanje za odjećom, šminkom, dnevnom ili sezonskom frizurom te posljednjom modom koja se pojavila u Parizu ili Americi. Zapravo je njihovo interesovanje u cijelosti usmjereno prema ljepoti i eleganciji, a to je ono što izaziva naklonost omladine i muškaraca prema njima te imaginarni sentimentalni odnos s njihovim ličnostima;
4. na televiziji se ne emitiraju različite uloge koje žena ima u društvu, što mijenja, bez stvarne promjene, to tradicionalno poimanje koje predstavlja jedan od značajnih faktora pružanja podrške tradicionalnom položaju žene. Nadalje, televizija se ne usredsređuje na njenu najznačajniju ulogu u životu, a to je njena uloga u kući, koja se očituje kroz brigu o suprugu i djeci, kao što se ne usredsređuje ni na islamska svojstva kojima bi se žena trebala odlikovati kada je u pitanju njena odjeća, držanje i vjerski odgoj;
5. televizija nastoji predstaviti ženu u jednom romantičnom liku koji ukrašava predodžbama silne ljubavi i čežnje. Tako ne postoji nijedan film ili sapunica koja je lišena tih predodžbi;

6. Svi programi koji se emitiraju za žene, bez ikakvog izuzetka, lišeni su bilo kakvog cilja i objektivno ne rješavaju probleme zbog kojih bivaju emitirani. Oni su, dakle, lišeni idejne dimenzije, kao i načina učešća u svim aspektima koegzistencije i suživota;
7. izgovor televizijskih voditeljica i spikerica koji je pun izvještačenosti i usiljenosti utječe na ispravan izgovor ljudi koji ih prate preko televizijskih ekrana, kao što se njihovim posredstvom u govoru javljaju i neke strane riječi koje privlače pažnju;
8. studije su utvrdile da je žena u filmovima koji se emitiraju na televiziji predstavljena u neprikladnom liku te da je ona u njima iskrivljenog ponašanja ili iskrivljenog razmišljanja, ili oboje zajedno. Nadalje je žena u tim filmovima postavljena u jedan kalup, te prikazana kao razmaženo, zavodljivo i privlačno žensko biće. Isto tako, u svakom se filmu pojavljuje i neka plesačica koja polugola trese stomakom i bedrima.[137]

Sve navedeno ima velikog utjecaja na umove djece kada na televizijskim ekranima prate tu veliku količinu zla i pokvarenosti. Zato mi pozivamo sve one koji strahuju za svoju djecu da im zabrane praćenje filmova i TV-sapunica kako bi spriječili da budu pod utjecajem onoga što u njima vide te da to oponašaju na javi, jer u tom slučaju kajanje ne bi bilo od koristi.

Kako bi dijete u intelektualnom pogledu imalo ispravno i besprijekorno odrastanje kroz koje će se pripremiti za uspješno izvršavanje onoga zbog čega je stvoreno, treba imati na umu sljedeće:

1. dijetetu treba ukazivati na Knjigu njegovog Gospodara te ga navikavati da uči napamet neka njena poglavlja imajući u vidu da se djeca, još od malih nogu, odlikuju dobrom memorijom, s tim da mu treba na lahak i jednostavan način pojašnjavati teške

137 Više v.: *El-Afenu l-fenni.*

kur'anske dijelove i ajete koje nije u stanju usvojiti. Pored toga, u njemu treba usaditi shvatanje prema kojem je Kur'an zakonik kojem treba pribjegavati u nevoljama i teškim situacijama;

2. djetetu treba razvijati ljubav prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., te tu ljubav vezivati za ljubav prema Allahu, dž.š., uz nastojanje da nauči napamet neke hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kratkog i razumljivog sadržaja, koji će mu u toj životnoj dobi biti od koristi. Naime, Kur'an i sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., od velikog su značaja kada je u pitanju formiranje dječijeg uma. To su izvori na osnovu kojih se širi znanje te prosvjećuje i jača um. S tim u vezi, potrebno je da dijete nauči napamet barem trideseti džuz Kur'ana[138] te nekoliko lakših hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao što smo već kazali;
3. nema ništa loše u tome da dijete nauči napamet i neke svrsishodne stihove i pjesme koje su lahkog i jednostavnog sadržaja i značenja, kao što su, naprimjer, neke patriotske pjesme. Tako Selema b. el-Ekva, r.a., prenosi da je jedan čovjek, kada su s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., krenuli ka Hajberu, upitao Amira b. el-Ekva'a: "Zar nam nećeš kazati neke svoje stihove?" Naime, Amir b. el-Ekva je bio pjesnik, pa je sjahao bodreći ljude sljedećim riječima:

"Gospodaru moj, da Te nije, na Pravom putu ne bismo bili;
i sadaku ne bismo udjeljivali, i ne bismo molitvu obavljali.
Oprosti nam ono, što žrtvujući se za Tebe, počinimo,
i učvrsti (nam) korake ako se (s neprijateljem) sukobimo.
I na nas spusti mir i milost Svoju,
mi ćemo se odazvati kada nas pozovu,
jer oni nas povicima u pomoć zovu."

---

138 *Menhedžu t-terbijeti n-nebevijje li t-tifl.*

Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Ko je to izrecitirao stihove?" Odgovorili su mu: "To je Amir b. el-Ekva", pa je Poslanik rekao: "Neka mu se Allah, dž.š., smiluje."[139]

El-Hafiz ez-Zehebi kaže: "Ovdje se pod patriotskim pjesmama podrazumijevaju pjesme besprijekornog sadržaja koje se izvode dirljivim glasom s ciljem da se olakša umor i klonulost od putovanja te da se aktivira čovjek i pokrene njegova volja. Isto se prenosi i od El-Maverdija te nekih drugih učenjaka, a nije nam poznato da se neko suprotstavljao mišljenju prema kojem je dozvoljeno izvoditi ove pjesme (pod uvjetom koji navodi Ez-Zehebi);

4. djecu treba poučavati čitanju, pisanju i ostalim znanostima. Naime, svi su islamski vjerski učenjaci saglasni da su u kontekstu onoga što mora naučiti svaki čovjek ponaosob muškarci i žene jednaki imajući u vidu da je žena jednaka muškarcu po vjerskim zaduženjima i po onosvjetskom polaganju računa i sankcionisanju.[140]

   Eš-Šifa bint Abdullah b. Abdušems prenosi da je jedne prilike, dok je ona bila kod Hafse, ušao Allahov Poslanik, s.a.v.s., i rekao joj: "Zar je nećeš poučiti *savjetima za mladu* (*rukjetu n-nemle)* kao što si je poučila i pisanju?!"[141]

   Ako Šerijat dozvoljava ženi da uči ono od čega će imati koristi i u vjeri i u životu na ovome svijetu, taj proces poučavanja (obrazovanja) mora biti odvojen od muškaraca kako bi njena čast bila sigurna i besprijekorna. Prvi pedagog koji je pozvao razdvajanju spolova u procesu obrazovanja i drugdje bio je imam El-Kabisi. Naime, on je u svojoj studiji o obrazovanju spomenuo da bi bilo bolje ne miješati žene i muškarce u tom procesu. Kada je, pak,

139 *Fethu l-bari*, 10/537.
140 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/268.
141 Bilježi Ebu Davud, *Kitabu t-tibb*, 3887.

o miješanju muškaraca i žena u procesu obrazovanja upitan Ibn Sahnun, odgovorio je: "Ja osjećam averziju prema procesu poučavanja (obrazovanja) u kojem su djevojčice i dječaci pomiješani zato što su djevojčice u tom slučaju izložene opasnosti da budu osramoćene i obeščašćene." Navedeno mišljenje Ibn Sahnuna i El-Kabisija, prema kojem iz straha od nemorala i izopačenosti dječake i djevojčice treba odvajati, zapravo je izvedeno iz šerijatskih propisa, a šerijatski propisi imaju prednost u odnosu na svaki stav i normu u ovom životu.

Prema tome, nemiješanje dječaka i djevojčica osnovni je preduvjet poučavanja djevojčica, a oni koji miješanje dječaka i djevojčica smatraju dozvoljenim opravdavajući to nekim društvenim običajima i praksom, psihološkim terapijama ili (tobožnim) šerijatskim dokazima, zapravo iznose laži o Šerijatu te ignorišu čovjekova urođena svojstva i gorku realnost kroz koju su prošla sva ljudska društva;[142]

5. u kući treba osnovati malu biblioteku vjerske, znanstvene i obrazovne literature u kojoj će jedan dio biti rezervisan za dječiju literaturu te sadržavati zanimljive i interesantne knjižice i pripovijetke koje će podizati obrazovni nivo djeteta, razvijati njegovo mišljenje, povećati broj znanstvenih i kulturoloških podataka koje posjeduje, te ga informacijama koje te knjižice sadrže o životopisu Poslanikovih, s.a.v.s., supruga, vrijednih sahabijki i drugih pobožnih i čestitih žena povezivati s islamskim ummetom, što će ujedno rezultirati i time da ono oponaša gore pobrojane žene te da ih u životu smatra svojim uzorom. Kada je u pitanju razvijanje ljubavi prema čitanju i izučavanju, to je zadatak roditelja, a posebno i na prvom mjestu majke koja je dužna pripovijedati svome djetetu zanimljive i interesantne priče te ga podsticati i

142 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/176.

ohrabrivati na svakodnevno čitanje i izučavanje kako bi mu to postalo navika.

Ta biblioteka može sadržavati i neke kasete na kojima su snimljena svrsishodna predavanja i materijali namijenjeni djeci.

U ovom se informatičkom vremenu rad na kompjuteru smatra jednom od značajnih aktivnosti djeteta i zato roditelji trebaju nastojati djecu tome poučiti. Proizvodnja se kompjutera iz dana u dan razvija i unapređuje tako da je postao dostupan i svaka ga porodica može priuštiti. Kompjuter se smatra i individualnim obrazovnim sredstvom koje podstiče i ohrabruje na samoobrazovanje, a i roditeljima je mnogo lakše nadzirati i kontrolisati rad djece na kompjuteru nego njihovo praćenje i gledanje televizije;[143]

6. dijete treba upoznati i s nekim iskrivljenim mišljenjima, a to je očev zadatak. Naime, otac je dužan upozoravati svoju djecu i opominjati ih još od malih nogu, a posebno kada su u pitanju ženska djeca. O ovome će, ako Bog da, opširnije biti govora u dijelu o periodu puberteta, a ovdje želimo samo u kratkim crtama upoznati dijete s takvim mišljenjima kako bi s time odrastalo te bilo u mogućnosti prihvatiti ono što će mu u budućnosti u vezi s tim biti opširnije saopćeno. Najznačajnije u svemu tome jeste naviknuti dijete na to da pravi razliku između pokrivanja i otkrivanja sramotnih dijelova tijela, jer ono već u četvrtoj ili petoj godini dolazi u dodir sa svojim vršnjacima unutar porodice ili u susjedstvu, pa kada vidi da je većina njih otkrivena, dok njegova majka i eventualno još neke žene iz njegovog okruženja nose hidžab, kod njega se javljaju pitanja koja upućuje roditeljima. Zato roditelji moraju imati spreman i zadovoljavajući odgovor, a posebno majka, te mu to pojasniti na jedan lahak i jednostavan način koji će biti u skladu s njegovim spoznajnim mogućnostima, imajući

143 Više v.: *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 1/192.

u vidu da informacije ili način njihovog izlaganja koji je iznad spoznajnog nivoa djeteta s jedne strane vodi njihovom nerazumijevanju, s druge strane otežavanju mentalnog razvoja djeteta, s treće strane odsustvu samopouzdanja kod djeteta itd. Isti je slučaj i sa svim ostalim pitanjima koje dijete postavi roditeljima;

7. ono što razvija dječiji um i čini ga povezanim sa stvarnošću jeste pripovijedanje priča prije spavanja. Naime, djeca se u djetinjstvu odlikuju plodnom maštom, a pripovijedanje igra veliku ulogu u jačanju dječije pažnje i njegove duhovne čilosti. Štaviše, pripovijedanje zauzima centralno mjesto među apstraktnim metodama koje utječu na um djeteta, imajući u vidu užitak i korist koju podrazumijeva. Primjetno je da se kur'anska i poslanička kazivanja zasnivaju na stvarnim događajima koji su se davno desili. Ta su kazivanja daleko od bajki i izmišljotina te u djetetu razvijaju povjerenje prema historiji. Nadalje, takva kazivanja pune dječiji duh slobodom i nevezanošću, grade u njemu izoštren islamski osjećaj te duboka osjećanja. Neka od tih kazivanja su, naprimjer, kazivanja o poslanicima, posebno o Jusufu, a.s., kazivanje o stanovnicima pećine (*ashabu l-kehf*), kazivanje o stanovnicima rova (*ashabu l-uhdud*), kazivanje o Merjemi i druga kazivanja koja ostavljaju veliki trag na dječijoj duši te u njemu zasađuju najuzvišenije vrijednosti i principe. Naime, dijete sebe vidi kao junaka tih kazivanja koje odlikuju stvarni događaji. Ta ga kazivanja oslobađaju od stvarnosti u kojoj se nalazi i iz granica u kojima živi te ga dovode u jedan prostraniji svijet u kojem živi s vjerovjesnicima, ashabima i sahabijkama te čestitim prethodnicima (*es-selefu s-salih*). Sve to, naravno, pored užitka i duševne relaksacije, podrazumijeva i odgojnu i obrazovnu dimenziju, a reflektuje se i na same roditelje.;[144]

144 Isto.

8.dijete treba podsticati na igre kroz koje će razvijati svoje mentalne sposobnosti te podizati nivo svoje inteligencije. S tim u vezi, El-Gazali kaže: "Uskraćivanje igre djetetu te njegovo preopterećivanje neprestanim učenjem umrtvljuje njegovo srce i slabi njegovu inteligenciju."[145]

Naime, igra kod malog djeteta predstavlja jednu značajnu dimenziju njegovog života. Dijete kroz igru, može potrošiti višak energije u cijelosti ili u najmanju ruku jedan njegov dio. Jedna od primjetnih i poznatih dobrih strana igre ima veze s ovladavanjem motoričkim vještinama i uravnoteženošću pokreta, a tjelesna aktivnost se ne svodi samo na manifestacije ispravnog fizičkog i psihičkog razvoja, nego se reflektuje i na aktiviranje umnih funkcija. Neke studije ukazuju na postojanje aktivne veze između podizanja nivoa inteligencije i idealnog tjelesnog razvoja kod djece od ranog djetinjstva sve do kraja perioda puberteta zbog različitih faktora brige o njima, kao što je ishrana i bavljenje nekim sportovima. S druge strane, neke su studije otkrile i vezu između slabog tjelesnog razvoja i učinka u obrazovanju, tj. vezu između slabe tjelesne aktivnosti i pada nivoa učinka djeteta u obrazovanju. Zato je potrebno razvijati dječiju inteligenciju i kroz igre koje im se nude, kao što je, npr., igra sastavljanja i rastavljanja kocki, jer vrlo često, prilikom rastavljanja svoje igračke na dijelove, dijete primjećuje i otkriva njezine tajne te pokušava proučiti svaki dio ponaosob. Zatim je pokušava ponovo sastaviti onakva kakva je bila te, iako u većini slučajeva u tome ne uspijeva, doživljava veliki užitak i zadovoljstvo zbog upoznavanja s njom izbliza.

U ovom kontekstu treba spomenuti i igre koje podrazumijevaju neke računske operacije ili rješavanje zagonetki imajući u vidu otkrića i novosti koje te igre sadrže, a koje rezultiraju razvijanjem

145 *Ihja'u ulumi d-din*, 3/71.

uma kod djeteta i njegovim neprestanim razmišljanjem. Isto tako, nema ništa loše ni u tome da dijete učimo igranju šaha. Sve navedene igre imaju aktivnu ulogu u razvijanju djetetovog uma i njegovog ispravnog i nezavisnog mišljenja;

9. jedan od faktora mentalnog razvoja djeteta jeste i njegovo postepeno informiranje o znanstveno-civilizacijskoj baštini te o značajnim ostvarenjima koja su učenjaci i istraživači postigli u različitim oblastima, s posebnim osvrtom na dostignuća muslimanskih učenjaka na više polja.

Nadalje, ne treba žuriti s rješavanjem problema s kojim se dijete suoči. Naime, roditelji u tom slučaju trebaju malo sačekati te ne žuriti s rješavanjem problema kako bi djetetu dali do znanja koliko je neophodno dobro i temeljito razmišljati. Nakon toga trebaju se prihvatiti rješavanja problema, ali svjesno i promišljeno kako bi djetetu dali do znanja koliki je značaj staloženog razmišljanja.

Dijete treba učiti i da pravi razliku između stvarnog i prividnog pouzdanja u Boga, zatim mu treba dati do znanja koliku čast islam ukazuje znanosti i znanstvenicima, učvrstiti kod njega značaj kontinuiranog učenja i obrazovanja te dobrog vladanja znanjem koje stekne.[146] To bi bile metode uz koje bi se kod djeteta razvijalo ispravno mišljenje i uz koje bi ono moglo postati aktivan i efikasan član društvene zajednice.

146 Više v.: *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 1/204.

VJERSKO ODGAJANJE

Kada dijete dostigne doba zdravog rasuđivanja, (doba šeste ili sedme godine), te prođe kroz faze odgoja koje smo ranije spomenuli, slijedi uloga odgoja u vjerskom formiranju djeteta. U tom periodu, dijete biva spremno usvajati ono čemu će ga učiti škola i roditelji.

Prvo što u tom smislu treba uraditi jeste razvijanje duha imana kod djeteta, njegovo vezivanje za temelje vjerovanja, njegovo poučavanje načelima i vrijednostima koje se zasnivaju na vjerovanju u Allaha, dž.š., Njegove meleke, Njegove Knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i predodređenost svega, i dobra i zla, te njegovo odgajanje, usmjeravanje i navikavanje na izvršavanje ibadeta, ali ne samo formalno, nego iz pokornosti i poslušnosti prema Allahu, dž.š., i ne prijetnjama i zastrašivanjem, nego jačanjem njegove svijesti o Allahovom, dž.š., prisustvu, zatim straha od Njega i ljubavi prema Njemu te straha od Džehennema i želje za Džennetom.

Dijete se rađa u prirodnoj vjeri koju mu je Allah, dž.š., dao. S tim u vezi je i sljedeći kur'anski ajet: "*Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio, - ne treba da se mijenja Allahova vjera, ali većina ljudi to ne zna.*"[147]

U ovom kontekstu, spomenut ćemo i sljedeće riječi Allahovog

147 Er-Rum, 30.

Poslanika, s.a.v.s.: "Svako se dijete rađa s vjerom (islamom), pa ga njegovi roditelji učine židovom, kršćaninom ili vatropoklonikom (*medžusijom*)."[148]

Jedan od dokaza veličine ove vjere i mudžize Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji ne govori iz hira, nego je to Objava koja mu se objavljuje, jeste i ono što je rekao Russell Loic, jedan od američkih učenjaka i profesor zoologije na američkom univerzitetu Ilinois. Naime, on je rekao: "Čovjek po prvi put spoznaje svoga Gospodara preko svojih roditelja. Na taj način, dijete od malih nogu uči da na jedan jednostavan način pribjegava Bogu i kod Njega traži utočište. Kada, pak, odraste i krene u školu, uči da se njegova zemlja (Amerika) sastoji od brojnih zajednica koje objedinjavaju zajednički interesi i na čelu kojih stoji neki vođa ili starješina, a da svima njima upravlja jedan veliki poglavar koji izdaje naređenja kojima su se svi ljudi dužni povinovati. Tako dijete (u Americi) predočava sebi Boga koji vlada ovim univerzumom u liku tog poglavara, imajući u vidu njegovu moć i vlast koju nameće drugima.[149] S druge strane, imajući u vidu da ljudi biraju svoga predsjednika, ideja o postojanju Boga, kada je u pitanju malo dijete, nekada je samo mentalna slika koja kruži u glavama ljudi. Zato je ono često zbunjeno i smeteno te se pita: 'Da li uistinu postoji Bog? I ako postoji, koja je Njegova bit i kako izgleda?' Kada dijete dostigne taj period smetenosti i podozrenja, vrlo često razmišljanje o Bogu ostavlja po strani."

Na taj način, kršćansko dijete u konačnici izlazi iz vjere. Naime, roditelji ga odgajaju u *širku*, pripisivanju druga Allahu, dž.š., te mijenjaju njegovu urođenu vjeru, a kada krene u školu, luta u mislima koje je gore spomenuo Rasel te krajnji rezultat biva nevjerstvo i ateizam.

148 Bilježe Buhari, *Kitabu l-džena'iz*, 1305; Muslim, 2658.

149 Istu predodžbu o Bogu imaju i kršćani. Naime, oni nekada Mesiha (Isaa, a.s.) smatraju bogom, a nekada božijim sinom. Tako su oni zalutali kada je u pitanju spoznavanje Allahove, dž.š., biti.

Prema učenju islama, pak, ispravna vjera s kojom se dijete rađa jeste islam tako da je jedino što je djetetu u tom smislu od roditelja potrebno zapravo učvršćivanje te urođene vjere. Naime, sva pitanja koja se tiču vjerovanja vezana su za nevidljivi svijet i podrazumijevaju istine koje bi (svako) dijete trebalo znati. Zato je potrebno to spoznavanje dovesti u sklad s djetetovim umom kako bi bilo u stanju usvojiti ono što mu se govori te time biti zadovoljno. Allah, dž.š., je nevidljiv i zato su roditelji dužni dati djetetu do znanja da Allah, dž.š., postoji, i to kroz konkretne dokaze i pojave koje nas okružuju te ga uputiti na njihovo posmatranje. Među tim dokazima i pojavama su, npr., Sunce, Mjesec, zvijezde, nebo, Zemlja, mora, okeani itd. Postoje u ovom smislu specijalizovane knjige tako da se od roditelja očekuje jedino da neku od tih pojava koje ukazuju na njhovog Stvoritelja pojasne na jedan jednostavan, zanimljiv i interesantan način kako bi dijete pojmilo smisao postojanja Allaha, dž.š.

Navest ćemo neke primjere uzvišenosti postojanja Allaha, dž.š., kako bi se njima u radu sa svojom djecom rukovodili roditelji.

Poznavalac genetike i profesor biologije i fiziologije John William Klotz kaže: "Kada sam pokušao da napišem nešto na tu temu (vjerovanje u Boga), naumpale su mi dvije stare svete mudre izreke: 'Nebesa svjedoče o Božijoj uzvišenosti' i 'Njihova perfektnost ukazuje na neuporedivost Njegovog stvaranja'. Svijet u kojem živimo dostiže nivo savršenstva i složenosti koji odbacuje mogućnost njegovog slučajnog nastanka. Pun je remek-djela i složenih pojava kojima je potreban organizator i ravnatelj i koje nije moguće pripisati slijepoj sudbini. Nema nikakve sumnje da nam znanosti pomažu u shvatanju i razumijevanju složenih fenomena ovog univerzuma, čime se povećava i naše spoznavanje Boga te vjerovanje u Njegovo postojanje.

Jedna od čudesnih složenih pojava u ovom univerzumu su i sklad-

ni neraskidivi odnosi koje primjećujemo između određenih stvari. Takav je, npr., odnos između leptira *juka* i biljke *juka*.[150] Naime, cvijet te biljke visi prema dolje, a tučak mu je niži od prašnika. Gornji dio cvijeta, u kojem se nalazi pelud, u obliku je čaše i postavljen je tako da je nemoguće da iz njega pelud ispadne. Zato je neophodno da taj pelud prenese leptir *juka* koji počinje raditi malo poslije zalaska Sunca. Naime, on na cvjetovima koje posjećuje sakuplja određenu količinu peludi koju čuva u ustima formiranim tako da mogu odgovoriti toj zadaći, a zatim letjeti do druge biljke iste vrste te njenu plodnicu (jajnik) probija posebnim organom na kraju svoga tijela koji završava oštrim vrhom koji liči na iglu i kroz koji izlaze jaja. Leptir na taj način polaže jedno ili više jaja, a zatim ide prema donjem dijelu biljke sve dok ne stigne do stabljike. Ta biljka proizvodi veliku količinu peludi od koje se jedan dio koristi kao hrana za larve (ličinke) leptira, dok se druge razvijaju kako bi produžile vrstu.

Slavljen neka je Stvoritelj svemira i Onaj Koji je obezbijedio opskrbu. I slavljen neka je Stvoritelj nebesa i Zemlje. Kada djetetu pojasnimo ove primjere na jedan jednostavan i zanimljiv način, nema nikakve sumnje da ćemo ga time pripremiti za bezrezervno prihvatanje Allahovih, dž.š., zapovijedi i zabrana. Prema tome, djetetu treba dati do znanja da nas Allah, dž.š., posmatra te da On vidi sve što radimo, kao i to da On poznaje sve tajne i ono što je od njih skrivenije te varljivo oko i ono što se u grudima krije. Dijete je, dakle, neophodno stalno podsjećati na to da nas Allah, dž.š., posmatra i vidi te mu navoditi sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*Koji te vidi kada ustaneš da s ostalima molitvu obaviš.*[151] *...On je s vama gdje god bili, i sve što radite Allah vidi.*[152] *Allahu ništa nije tajna ni na Zemlji ni na nebu!*"[153]

150 Juka (*Yucca Liliaceae*) je zimzelena biljka koja endemski raste u SAD, Meksiku i Karipskim otocima. Zbog njezine iscjeljiteljske moći nazivaju je – drvo života.

151 Eš-Šu'ara', 218-219.

152 El-Hadid, 4.

153 Alu Imran, 5.

Prema tome, roditelji su dužni davati djetetu do znanja da ga Allah, dž.š., posmatra i kada nešto radi i kada razmišlja, bilo da je u obdaništu ili u školi. To bi značilo da razvijanje svijesti o Allahovoj, dž.š., prisutnosti, kao što smo već kazali, počinje još od doba zdravog rasuđivanja i zato djetetu treba ukazati i na sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "... i da robuješ Allahu kao da Ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi."[154]

Zatim djetetu treba navesti neke primjere kojima se ukazuje na Allahov, dž.š., nadzor nad nama, kao što je, naprimjer, slučaj jedne majke koja je željela mlijeko pomiješati s vodom kako bi povećala zaradu, pa ju je kćerka podsjetila na zabranu vladara pravovjernih. Naime, majka joj je odgovorila: "Gdje smo mi, a gdje je vladar pravovjernih?! On nas ne vidi, ne vidi ono što mi radimo." Na to joj je kćerka uvjerljivo uzvratila: "Ako nas ne vidi vladar pravovjernih, vidi nas njegov Gospodar."

Drugi bi primjer bio slučaj o kojem nam pripovijeda Abdullah b. Dinar. Naime, on veli da se jedne prilike sa h. Omerom b. el-Hattabom, r.a., uputio prema Meki te da su na jednom mjestu zastali da se odmore. Onda se pored njih s brda spustio jedan pastir, pa mu je h. Omer, r.a., kazao: "O pastiru! Prodaj mi jednu od tih ovaca." Pastir je odgovorio: "Ja sam rob, ovce nisu moje." Na to mu je h. Omer, r.a., ispitujući ga, rekao: "Reci svome gospodaru da ju je pojeo vuk." Pastir je odgovorio: "A gdje je u svemu tome Allah, dž.š.?!" Tada je h. Omer, r.a., zaplakao, pa je ujutro krenuo sa robom i otkupio ga od njegovog gospodara, oslobodio ga i rekao: "Na ovom svijetu su te oslobodile te riječi. Nadam se da će te one osloboditi i na onom svijetu."[155]

Pojašnjavanje ovakvih primjera djetetu na način koji će mu omogućiti da to shvati dat će, ako Bog da, željeni rezultat te će u njegovoj

154 Bilježe Buhari, *Kitabu l-iman*, 50; Muslim, 9.
155 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/361.

duši usaditi strah od Allaha, dž.š., dati mu do znanja, još od malih nogu, da ga Allah, dž.š., posmatra kako bi s time odrastalo, jer svako dijete ima svoje duševne, socijalne, materijalne i školske probleme. Ti problemi se, dakle, razlikuju po svome intenzitetu od djeteta do djeteta, s tim da se svi oni rješavaju iznutra, dok se ublažavanje bolova i patnji kod djeteta postiže jedino usađivanjem svijesti u njegovoj psihi o Allahovom, dž.š., nadzoru nad nama i potrebi traženja pomoći samo od Njega, te vjerovanja u sudbinu i predodređenost. To bi bio metod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zahvaljujući kojem se dijete može suočiti sa svojim dječijim životom i životom u budućnosti.[156]

Na taj se način u djetetu ukorjenjuje svijest o njegovoj stalnoj potrebi za Allahom, dž.š., a potrebno je u njegovoj duši zasijati i sjeme ljubavi prema Allahu, dž.š. Postoji nekoliko načina i metoda kojima se roditelji mogu pomoći u usađivanju osjećanja ljubavi prema Allahu, dž.š., kod djeteta, a to je osjećaj koji čini da dijete osjeti naklonost i prema islamskim načelima. Neki od tih načina i metoda jesu i sljedeći:

1. da djetetu dadne do znanja da mu je stalno potreban Allah, dž.š., imajući u vidu da je sve u Njegovim rukama te da sva opskrba dolazi od Njega;
2. da uvjere dijete da i Allah, dž.š., voli onoga koji Njega voli i koji slijedi Njegov put, kao i to da On ne voli onoga koji nije poslušan i pokoran Njemu i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s. Zatim mu trebaju pojasniti da je dokaz ljubavi poslušnost i pokornost, a ne samo verbalno izjašnjavanje o tome, te da Allah, dž.š., kada zavoli Svoga roba zbog njegove iskrene ljubavi prema Njemu, čuva ga, štiti, pomaže i upućuje na Pravi put;
3. da ukažu djetetu na razliku između čovjekove ljubavi prema njegovom prijatelju ili roditeljima i one prema Allahu, dž.š., imajući u

156 Više v.: *Menhedžu t-terbije li t-tifl.*

vidu da ljubav prema Allahu, dž.š., treba biti iz poštovanja i uvažavanja tako da podrazumijeva strah od Allaha, dž.š., ali i želju. U tom smislu, roditelji trebaju objasniti svome djetetu da je dužno voljeti svoga Stvoritelja zbog blagodati i zaštite kojom obasipa Svoje robove;

4. da djetetu usade i u njegovoj duši učvrste ljubav prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. S tim u vezi, roditelji trebaju pripovijedati djeci predanja o djeci iz doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., njihovoj naklonosti prema onome što je on volio i njihovom pamćenju njegovih hadisa te im o njegovom sjajnom životopisu, bitkama koje je vodio, životopisu njegovih supruga i čestitih sahabijki, r.a., kazivati ono čemu je dorastao njihov um.[157]

To bi bili najznačajniji faktori koji utječu na odrastanje djeteta s imanom u srcu i njegovo povezivanje s osnovama vjere. Pod utjecajem tih faktora, dijete s ljubavlju i pokornošću prihvata šerijatske zapovijedi i zabrane. Vjerovanje u Allaha, dž.š., osnova je i preduvjet uspješnog moralnog i duševnog odgajanja djeteta, a odgovornost vjerskog odgajanja djeteta, koja je na očevima i majkama, jako je značajna i ozbiljna zato što je taj segment odgajanja izvor vrijednosti i vrlina. Šta više, to je osnovni preduvjet ulaska djeteta u iman i njegovog stupanja na most islama. Bez tog segmenta odgajanja, dijete neće biti u stanju na sebe preuzeti odgovornost i neće biti osoba od povjerenja.[158]

Prema svemu navedenom, vjersko je odgajanje jedan od najznačajnijih segmenata odgajanja djeteta i zato mu se mora posvetiti posebna pažnja.

---

157 Pogledati djelo *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn* i *Terbijetu l-evlad fi l-islam.*
158 Pogledati djelo *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/163.

Razvijanje ljubavi prema Kur'anu kod djeteta

Ibn Haldun kaže: "Poučavanje je Kur'anu jedan od vjerskih obreda kojeg su se u svim krajevima prihvatili pripadnici Ummeta te prema njemu postupaju, imajući u vidu jačanje imana i vjerovanja kojim to u srcu rezultira. Tako je Kur'an postao osnova poučavanja, obrazovanja, na kojoj se zasnivaju svojstva koja se poslije formiraju i razvijaju, a razlog tome jeste činjenica da je ono što se nauči u djetinjstvu najpostojanije te da je osnova onome što će nakon toga uslijediti."[159]

Otuda, roditelji prije svega moraju biti svjesni da je za Ummet danas dobro samo ono što je za njega bilo dobro i na samom početku. Ako je, dakle, dobrobit Ummeta na samom početku bila u učenju Kur'ana i postupanju u skladu s njim, a njegova snaga i slava u slijeđenju islama, onda će i danas Ummet doživjeti dobrobit samo ako bude svoju djecu povezivao s Kur'anom (u učenju, poimanju, tumačenju i praktikovanju), te dostići svoju snagu i slavu samo ako je bude gradio na propisima na osnovu kojih je moguće formirati jedinstvenu generaciju koja će vjerovati i slijediti Kur'an te biti čestita i bogobojazna,[160] i koju će krasiti čestite i pobožne vjernike koji će se pridržavati Knjige svoga Gospodara te izvršavati Njegove naredbe i kloniti se onoga što je On zabranio. U djeci je moguće probuditi želju za učenjem Kur'ana upoznavajući ih s onim što se o vrijednostima učenja Kur'ana navodi u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Tako h. Osman b. Affan, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik,

159 *Mukaddima*, 1038.
160 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 2/821.

s.a.v.s., rekao: "Najbolji među vama jeste onaj koji nauči Kur'an i druge njemu bude poučavao."[161]

Abdullah b. Mesud, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko prouči jedan harf (slovo) iz Allahove, dž.š., Knjige učinio je jedno dobro djelo koje će mu se desetorostruko računati. Ne kažem da je *elif lam mim* jedan harf (slovo), nego je i *elif* harf (slovo), i *lam* je harf (slovo), i *mim* je harf (slovo)."[162]

Mnogobrojni su hadisi koji govore o vrijednostima učenja Kur'ana, a cilj njihovog citiranja djetetu jeste buđenje želje u njemu prema učenju Kur'ana i njegovom pamćenju. Muhammed Kutb u vezi s načinom poučavanja djece kur'anskim poglavljima kaže: "Malo po malo. Dijete će na taj način memorisati neke kur'anske ajete, bilo iz kraćih ili dužih kur'anskih poglavlja, koji će mu biti zaliha kada počne obavljati namaze, te će se naviknuti na Kur'an, s njime "zbližiti" i njemu se posvetiti."[163]

Kada dječije srce postane vezano za Kur'an i kada ono otvori oči pred njegovim ajetima, jedino će vjerovati u njegova načela i principe, jedino će se napajati iz njegovog zakonika i jedino će lijek za dušu nalaziti u poniznosti i pokornosti njegovim ajetima. Tek u tom slučaju roditelji će stići do željenog cilja kada je u pitanju duhovno te vjersko i moralno formiranje i razvijanje djeteta.[164]

Ebu Hamid el-Gazali veli: "Dijete je roditeljima povjerena stvar, a njegovo je srce jedan bezazleni dragulj na kojem nije ništa ispisano, koji je podložan i sklon svemu onome čemu ga drugi usmjeravaju. Ukoliko ga se navikne i pouči dobru, odrast će s time i biti sretno i na ovom i na onom svijetu, a nagradu za to će s njime dijeliti i njegovi roditelji te svi oni koji su ga poučavali i odgajali. Ako

161 Bilježi Buhari, 6/236.
162 Bilježi Tirmizi, 3075. On kaže da je ovaj hadis *hasen-sahih.*
163 *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 2/165.
164 Muhammed ez-Zejn, *Vadžibatu l-aba' nahve l-ebna'.*

se dijete navikne na zlo te ga zanemarimo poput životinje, bit će nesretno i doživjet će propast. Prema tome, ako dijete bude zanemareno još od malih nogu, u većini slučajeva biva lošeg morala, neiskren, zavidan, tvrdoglav te sklon krađi, spletkarenju, raznim porocima, pretjeranom smijehu i bestidnom govoru, a svega toga može se sačuvati lijepim odgojem."[165]

El-Hafiz b. Hadžer kaže: "Većina šerijatskih pravnika zastupa mišljenje da je dozvoljeno djecu podsticati na memorisanje Kur'ana zato što to kod njih rezultira dugotrajnošću i postojanošću." Ibn Džubejr veli: "Dijete prvo treba prepustiti njegovoj dječijoj bezbrižnosti, a zatim se oko njega, njegovog odgajanja, postepeno angažovati, s tim da u tome postoje određene razlike među ljudima."[166]

Es-Sujuti kaže: "Allah, dž.š., je u vezi s memorisanjem Kur'ana želio olakšati Svojim robovima, pa je, kada je u pitanju poučavanje djece istome, propisao da se u tome ide postepeno, od kraćih ka njegovim dužim poglavljima."[167]

Roditelji su, isto tako, dužni pojasniti svome djetetu neke od propisa u vezi s učenjem Kur'ana te njegovim memorisanjem. Neki od tih propisa jesu i sljedeći:

1. djetetu treba dati do znanja da Allahovu, dž.š., Knjigu mogu uzimati u ruke samo oni koji su čisti, tj. pod abdestom, te da zbog toga mora uzeti abdest kada želi učiti Kur'an;
2. poželjno je dijete navikavati na čišćenje zuba općenito, pa stoga i prije učenja Kur'ana;
3. poželjno je da se prilikom učenja Kur'ana čovjek okrene prema kibli, pa i dijete treba na to navikavati;
4. treba insistirati na ispravnom učenju Kur'ana i poštovanju svih

165 *Ihja'u ulumi d-din*, 8/130-131.
166 *Fethu l-bari*, 9/83.
167 Dželaluddin es-Sujuti, *El-Itkan fi ulumi l-Kur'an*, 1/66.

tedžvidskih pravila kako bi dijete naučilo praviti razliku između učenja Kur'ana i čitanja bilo koje druge knjige;

5. prije učenja Kur'ana treba proučiti *e'uzu*, tj. od Allaha, dž.š., zatražiti zaštitu od prokletog šejtana;
6. treba šutjeti i slušati kur'anske poruke kada Kur'an uči neko drugi;
7. prilikom učenja Kur'ana čovjek treba biti skrušen te razmišljati o onome što uči i biti svjestan da se obraća Gospodaru svjetova;
8. poželjno je da čovjek polagano uči Allahove, dž.š., riječi imajući u vidu sljedeći kur'anski ajet: "*...i izgovaraj Kur'an pažljivo.*"[168]

En-Nevevi kaže: "Poštovanje prema Kur'anu je od stvari prema kojima se neki učači Kur'ana i oni koji slušaju učenje Kur'ana nemarno odnose. U tom smislu, neophodno je u tim prilikama izbjegavati smijeh, galamu i razgovore, osim onda kada je to neophodno, te se pridržavati sljedećeg kur'anskog ajeta: "*A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani.*"[169] Nadalje se čovjek prilikom učenja Kur'ana treba pridržavati onoga što od Ibn Omera, r.a., prenosi Ibn Ebu Davud. Naime, u tom predanju stoji da Ibn Omer, r.a., prilikom učenja Kur'ana nije ni s kim razgovarao dok učenje ne bi priveo kraju. Isti je slučaj i s igranjem rukama prilikom učenja Kur'ana i tome slično, kao što je gledanje u ono što će obuzeti um i odvratiti ga od razmišljanja o onome što uči, imajući u vidu da se čovjek prilikom učenja Kur'ana obraća svome Gospodaru."[170]

To bi bila skupina pravila i propisa kojih se moraju pridržavati oni koji uče Kur'an i zato je potrebno djetetu skrenuti pažnju na njih kako bi odrastalo s Knjigom svoga Gospodara te je poštovalo i uvažavalo.

168 El-Muzzemmil, 4.
169 El-E'araf, 204.
170 En-Nevevi, *Et-Tibjan fi adabi hameleti l-Kur'an*, 67.

Roditelji su dužni, ukoliko svakodnevno uče Kur'an, da pouče djecu tim pravilima i propisima te da prilikom privođenja kraju učenja cijelog Kur'ana (hatma) okupe svu svoju djecu kako bi prisustvovala blagoslovljenosti tog trenutka. S tim u vezi, prenosi se da je Enes, r.a., prilikom završavanja učenja cijelog Kur'ana (hatma), okupljao svoju djecu i ukućane te za njih Allahu, dž.š., upućivao dove.[171]

Gospodaru moj! Učini nas sljedbenicima Kur'ana, i usadi u našoj djeci duh imana i Kur'ana. Nakon ove odgojne uloge u podizanju djeteta, njegovo će bitisanje u cjelini krasiti ispravno robovanje Allahu, dž.š.

Poučavanje djeteta ibadetima

Zdanje ibadeta upotpunjuje zdanje vjerovanja (*akide*), imajući u vidu da ibadet hrani vjerovanje (*akidu*) svojim duhom. U tom smislu, najznačajnije čemu dijete treba poučiti jeste i sljedeće:

1. čistoća, pod kojom se podrazumijeva poučavanje djeteta propisima u vezi s ulaskom u nužnik te čišćenjem od nečistoće (izmeta). Tako dijete treba poučiti da u nužnik ulazi lijevom nogom te da prije ulaska u nužnik treba izgovoriti sljedeće riječi: *Allahumme inni e'uzu bike mine l-hubusi ve l-haba'is* (Gospodaru moj, zaštiti me od džina oba spola).[172] Nadalje, dijete treba navikavati da prilikom obavljanja nužde ne govore te da iz nužnika izlaze desnom nogom i nakon izlaska izgovore riječi: *Gufranek* (Oprosti mi, Gospodaru). Zatim dijete treba poučiti zakonitosti abdesta, njegovim propisima, onome što je u vezi s abdestom pokuđeno i što ga kvari te abdeskim dovama. Sve to je utvrđeno u fikhskim

---

171 Bilježi Ed-Darimi u djelu *Kitabu feda'ili l-Kur'an*, 3339.
172 Bilježi Buhari, *Kitabu t-tahare*.

djelima, kao što je djelo *Fikhu s-sunne*, autora Sejjida Sabika, neka mu se Allah, dž.š., smiluje;

2. namaz, roditelji trebaju naređivati djeci da obavljaju namaz, a posebno majka. Naime, dijete treba učestvovati sa svojim roditeljima u svakom namazu sve dok se na to ne navikne, a treba ga upućivati i na vrstu odjeće koju je dužno za namaz odijevati, kao i obavezne sastavne dijelove namaza te ono što ga kvari, imajući u vidu sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Naređujte svojoj djeci da obavljaju namaz u njihovoj sedmoj godini, a u desetoj ih zbog namaza i tjelesno kaznite te ih u krevetima razdvajajte (muško od ženska)."[173] Prema tome, dijete se, iz opravdanih razloga, može tjelesno kažnjavati od (njegove) desete godine. Ako, dakle, dijete ne bude redovno obavljalo namaz ili ga bude zanemarivalo i ispoljavalo lijenost u njegovom izvršavanju, treba ga za to kazniti, s tim da mu treba dati do znanja zašto ga se kažnjava. Te batine, naravno, ne smiju biti teške i bolne, nego tek tolike da se dijete uz njihovu pomoć prevaspita, pouči i, na neki način, zastraši. Ako, pak, bude redovno obavljalo namaz, treba ga ohrabrivati i podsticati na to lijepom riječju i poklonima, a zatim ga treba obavijestiti i o propisima namaza te namaskim dovama. Sve je navedeno utvrđeno u fikhskim djelima;
3. dijete treba navikavati i na post. Naime, Er-Rubejjia bint Mu'avviz kaže da je jedne prilike na dan ašure rano ujutro Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao glasnika u sela ensarija obavještavajući ih sljedeće: "Ko jutros nije zapostio, neka ne posti ni ostatak dana, a ko je zapostio neka isposti do kraja." Er-Rubejjia bint Mu'avviz dalje pripovijeda i kaže da su od tada postili na dan ašure te da su i djecu podsticali na to. Naime, pravili su im igračke od vune, pa kada bi neko od njih zaplakalo tražeći da jede, davali su mu

173 Bilježe Ebu Davud, 494; Et-Tirmizi, 407.

igračku sve dok ne bi došlo vrijeme iftara. U predanju ovog hadisa koju bilježi Muslim stoji: "..., pa kada bi nam zatražili da jedu, davali smo im igračku koja im je odvraćala pažnju sve dok ne bi upotpunili post." Skupina učenjaka smatra da je poželjno naređivati djeci da poste, s ciljem da steknu naviku, onda kada ga budu mogli podnositi.[174] Tako se dijete navikava na post s početkom njegovog poučavanja namazu, s ciljem da spozna kako je i post jedan od temelja islama, kao bi s time odrastalo i stjecalo naklonost prema postu;

4. dijete treba navikavati i na udjeljivanje milostinje. Bilo bi jako dobro kada bi majka udijelila sadaku pred svojim djetetom kako bi i ono steklo tu naviku te kako bi odrastalo s naklonošću prema pomaganju onima koji su siromašni i kojima je potrebna pomoć drugih. Prema tome, u dječijoj duši treba usaditi takve odlike te ga poučiti da je zekat jedna od najznačajnijih islamskih obaveza i temelja, a da je sadaka dobrovoljan čin. S tim u vezi, treba mu objasniti i sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš...*"[175] Dijete u toj dobi (od 7. do 10. godine) više treba poučavati smislu ibadeta nego njegovim propisima i detaljima;
5. hadž. Od Ibn Abbasa, r.a., se prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., u mjestu Revha (u blizini Medine) susreo neke povorke i upitao: "Ko ste vi?" Odgovorili su: "Mi smo muslimani", a zatim su upitali: "A ko si ti?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Allahov Poslanik." Onda je jedna žena podigla svoje dijete i upitala: "Da li i ono može obaviti hadž?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Da, a ti ćeš imati nagradu (za to)."[176]

---

174 *Fethu l-bari*, 4/200.
175 Et-Tevba, 103.
176 Bilježe Muslim, Malik, Ebu Davud i En-Nesa'i.

Buhari, Ahmed i Tirmizi bilježe, a Es-Sa'ib b. Jezid, r.a., prenosi da je obavio hadž, uz pomoć roditelja, s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na Oproštajnom hadžu te da je tada imao sedam godina. Nadalje, En-Nesa'i bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da ja Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Džihad starog, maloljetnog i žene jesu hadž i umra." El-Hafiz b. Hadžer kaže da je u vezi s tim Ibn Bettal rekao: "Imami za fetve su se saglasili da dijete nije obavezno obaviti hadž prije nego što postane punoljetno. Ako ga, pak, obavi (dok je maloljetno), prema mišljenju većine učenjaka, tretirat će mu se kao dobrovoljan čin (nafila)."[177] Prema tome, djetetu treba dati do znanja da, ukoliko mu se pruži prilika da obavi hadž sa svojim roditeljima, dok je maloljetno, to ne skida obavezu s njega da ga ponovo obavi kada odraste.

Tako će dijete još od malih nogu spoznati smisao ibadeta te će se naviknuti na iskazivanje poslušnosti Allahu, dž.š., izvršavati Njegove zapovijedi, izbjegavati ono što je On zabranio, zahvaljivati Mu i pridržavati se Njegovog puta. Tek u tom slučaju, dijete će biti čestito i uravnoteženo te spremno za zaduženja koja ga čekaju kada postane punoljetno. Takvo se dijete neće suočiti ni sa kakvim poteškoćama u izvršavanju onoga čime ga je Allah, dž.š., obavezao, štaviše, to će mu biti blisko i jednostavno za sprovođenje u djelo.[178]

Kada dijete stekne naviku da izvršava obaveze prema Allahu, dž.š., neka roditelji ne zaborave hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem on veli da je Allah, dž.š., rekao: "Onome koji se bude neprijateljski odnosio prema nekom Mom dobrom robu Ja ću objaviti rat. Meni najdraže čime Mi se Moj rob može približiti jeste ono što sam mu Ja propisao (čime sam ga Ja obavezao). Moj rob će Mi se približavati nafilama sve dok ga Ja ne zavolim, a kada ga zavolim, bit ću sluh

177 *Fethu l-bari*, 4/442.
178 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 2/820.

kojim čuje, vid kojim vidi, ruka kojom prihvata i noga kojom hodi. Ako me za nešto zamoli, Ja ću mu to dati, a ako od Mene zaštitu zatraži, Ja ću ga zaštititi. Ja se ni u čemu od onoga što radim ne kolebam kao što se kolebam u vezi s uzimanjem duše vjerniku, on ne osjeća naklonost prema smrti, a Ja ga ne želim da ražalostim."[179]

Razvijanje pohvalnih svojstava kod djeteta

Ibnu l-Kajjim veli: "Ono što je djetetu krajnje potrebno jeste briga za njegov ahlak. Naime, ono odrasta s onim na što ga je navikao odgajatelj, kao što je srdžba, tvrdoglavost, brzina, lahkoumnost prožeta strašću, nepromišljenost, razdražljivost te pohlepa i požuda, pa mu je kada odraste teško to otkloniti i popraviti, tako da to postaju njegova ukorijenjena svojstva. Kada bi ih se čovjek čuvao i u vezi s njima bio krajnje oprezan, jednog dana bi ga zasigurno razotkrila i osramotila. Iz tog razloga, možemo vidjeti da je većina ljudi poremećenog ahlaka što se dovodi u vezu s odgojem s kojim su odrastali."[180]

Zato je neophodno da roditelji svoje dijete navikavaju i poučavaju islamskim propisima i ahlaku čija su najznačajnija obilježja sljedeća:

1. dijete treba navikavati na iskrenost te ga upozoravati na poročnost laži i neistine. Naime, iskrenost je jedno od plemenitih svojstava, dok je laž jedna od najogavnijih odlika. Zato su svi odgajatelji dužni tome posvetiti pažnju i prema tome usmjeriti svoj trud i zalaganje te poučiti svoju djecu hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji podstiču na iskrenost, kao što je sljedeći njegov hadis: "Iskrenost vodi dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u Džennet. Čovjek govori istinu sve dok ne postane iskren i istinoljubiv. S druge strane, laž vodi

179 *Fethu l-bari*, 11/341.
180 *Tuhfetu l-mevdud*, 168.

razvratu, a razvrat vodi u vatru (Džehennem). Čovjek govori laži sve dok kod Allaha ne bude upisan kao lažac."[181]

Razvijanje iskrenosti značajan je temelj islamskog ahlaka za čije je ukorjenjivanje i učvršćavanje u dječijoj duši i biću potreban veliki trud i zalaganje. U tom smislu, neophodno je da se na iskrenost naviknu roditelji prije nego što na istu obavežu svoju djecu, imajući u vidu da onaj koji je nečega lišen nije u stanju da to drugome pruži. Isto tako, roditeljima nije dozvoljeno da varaju svoje dijete na bilo koji način. Naime, Abdullah b. Amir, r.a., kaže: "Jednoga dana, dok je u našoj kući sjedio Allahov Poslanik, s.a.v.s., pozvala me je moja majka i rekla: 'Dođi da ti nešto dadnem.' Allahov ju je Poslanik, s.a.v.s., upitao: 'Šta ćeš mu dati?' Odgovorila je: 'Dat ću mu hurmu.' Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Da mu nisi ništa dala, bilo bi ti upisano da si ga slagala.'"[182]

Ako se izvanredan odgoj, prema mišljenju odgajatelja, zasniva na lijepom primjeru, onda otac i majka svoje dijete ne smiju navikavati na laž savjetujući mu, naprimjer, da kaže kako ih nema u kući kada neko zakuca na vrata ili kada zazvoni telefon. Bolje se u tom slučaju izvinuti onome koji kuca na vrata ili zove telefonom ukoliko su njih dvoje zauzeti, s ciljem da se dijete ne navikava na laž kroz loši primjer koji mu roditelji daju.

Dijete pribjegava lažima iz nekoliko razloga. Tako ono nekada laže zbog toga što njegov nagon za posjedovanjem igrački nije zadovoljen. To je u slučaju kada roditelji nisu u stanju zadovoljiti tu stranu dječije duše, pa ono pribjegava lažima i tvrdnjama da posjeduje ono što zapravo nema. Zato roditelji trebaju navikavati svoje dijete da bude zadovoljno onim što ima te da se ne osvrće na ono što posjeduju drugi.

---

181 Bilježe Buhari, *Kitabu l-edeb*, 6094; Muslim, *Kitabu l-birr ve s-sile*, 2607.
182 Bilježi Ebu Davud, 4991.

Nekada dijete pribjegava lažima kako bi izbjeglo kaznu, imajući u vidu da bi ga roditelji možda kaznili i prema njemu okrutni bili ukoliko im saopći istinu. Dijete se odlučuje na ovu vrstu laži i prevare samo onda kada zna da će kazna, koja ga u suprotnom čeka, biti bolna. Međutim, kada bi roditelji dali do znanja djetetu da će ga iskrenost spasiti od kazne, ono bi požurilo da saopći istinu te bi se naviknulo na nju ukoliko bi se uvjerilo da ga ona spašava od kazne.

Roditelji moraju voditi računa i o tome da svoje dijete ne navikavaju na zaklinjanje, bilo ono iskreno ili lažno, te da se ne proklinje kada ga za nešto sumnjiče. S tim u vezi, roditelji trebaju pokušati da, u skladu sa svojim mogućnostima, izbjegavaju optuživanje svoga djeteta samo na osnovu sumnje, jer to u djetetu stvara osjećaj da mu se čini nepravda, pa biva nepovjerljivo prema svojim roditeljima, štaviše, moguće je da ga takav odnos u budućnosti podstakne na laž kako bi se spasilo kazne.

Roditelji trebaju voditi računa i o tome da svoje dijete ne utjeruju u laž, nego da prema onome što ono govori imaju povjerenja. Ako, pak, budu sigurni da je dijete slagalo ili im nešto lažno prenijelo, trebaju ga s time suočiti, ali ne u vidu optužbe i osuđivanja, nego mu trebaju, npr., reći: "Jesi li siguran (sigurna) u to što govoriš, jer znaj da te Allah, dž.š., vidi i čuje?" Na taj način, roditelji dijete dovode u vezu s vjerovanjem i nevidljivim svijetom, tako da ono biva svjesno da postoji neko ko ga prati i nadgleda te broji njegove laži i istine koje izriče, što biva povodom da se ono opredijeli za istinu te da izbjegava laži.[183]

Psovke su jedna od najružnijih pojava koje su prisutne kod neke djece te raširene u sredinama koje su lišene kur'anske upute i islamskog odgoja. Dva su osnovna povoda takve pojave:

- loš primjer. Naime, kada dijete od svojih roditelja čuje psovke i druge ružne i pogrdne riječi, ono će ih u tome oponašati te će se

183 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 1/309.

na takve riječi naviknuti. Isto će se desiti i u slučaju kada dijete takve riječi čuje od svojih nastavnika i nastavnica, ili, pak, nekog od svojih bližnjih, kao što su starija braća i sestre. I u tom će slučaju, dijete, dakle, bez ikakve sumnje, oponašati takve postupke;

- pogrešno društvo. Dijete koje se druži s lošim društvom, očito je da će od takvog društva usvojiti psovke te ružan i pogrdan jezik, a prirodno je da od njih usvoji i loš moral i običaje.

Zato se od roditelja te nastavnika i nastavnica očekuje da lijepim i profinjenim jezikom te odabranim izrazima djetetu pruže lijep primjer. Nadalje se od roditelja očekuje da svoje dijete drže podalje od lošeg društva kako ne bi poprimilo njihovu izopačenost i usvojilo njihove običaje. Ono što roditelji, također, moraju dati do znanja djetetu jesu posljedice bestidnog govora i njegov utjecaj na uništavanje ličnosti te izazivanje mržnje, zlobe i pakosti među članovima društvene zajednice. Zatim su dužni ukazati djetetu na hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojima se skreće pažnja i upozorava na psovke i pogrdan govor te ukazuje na bolnu kaznu koju je Allah, dž.š., pripremio za bestidnike i pokvarenjake, kako bi se ono od njih odvratilo. Među tim hadisima jesu i sljedeći:

- Ebu Džurejj prenosi da je jedne prilike rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Oporuči mi nešto!" Allahov Poslanik, s.a.v.s., mu je odgovorio: "Nemoj nikoga psovati." Ebu Džurejj dalje pripovijeda i kaže da od tada nije psovao nikoga, ni slobodnog čovjeka ni roba, ni ovcu ni devu.[184]
- Sabit b. ed-Dahhak prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Psovanje (vrijeđanje, proklinjanje) vjernika ravno je njegovom ubistvu;"[185]

---

184 Bilježe Ebu Davud, 4084; El-Hara'iti u djelu *Mesavi'u l-ahlak*, 30.
185 Bilježe Buhari, 60047; Muslim, 2/119.

- Ijad b. Himar prenosi da je jedne prilike rekao Allhovom Poslaniku, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Jedan od mojih sunarodnjaka me psuje (vrijeđa), a manjeg je ugleda od mene. Hoće li mi štetiti ako mu uzvratim?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Dvojica koji se međusobno psuju (vrijeđaju) su u onome što govore poput dva šejtana koji se međusobno lažu te vrijeđaju i psuju;"[186]
- Ibn Mesud, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Psovanje (vrijeđanje) vjernika je grijeh, a njegovo ubistvo ravno je nevjerstvu."[187]

Hadisi koji govore o ovoj tematici mnogobrojni su, a ono o čemu roditelji moraju voditi računa jeste da ne smiju biti nemarni i ravnodušni kada od djeteta čuju nešto ružno i neprikladno ili, pak, ono što izlazi iz okvira onoga čemu su ga oni učili. Isto tako, oni su dužni upozoriti dijete na psovanje (vrijeđanje) drugih te ga upoznati sa sljedećim hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, Abdullah b. Amr, r.a., prenosi da je jedne prilike čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Jedan od najtežih među velikim grijesima jeste da čovjek psuje (vrijeđa) svoje roditelje." Upitali su ga: "O Allahov Poslaniče! Kako čovjek može psovati (vrijeđati) svoje roditelje?!" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Tako što će se međusobno vrijeđati s drugim čovjekom. On će mu opsovati oca, pa će i on opsovati njegovog oca. On će mu opsovati majku, pa će i on opsovati njegovu majku."[188]

Ukratko, kod djeteta je potrebno razvijati lijepa i pohvalna svojstva, a u tome ćemo uspjeti samo ako u njemu usadimo kur'anski moral, njegove vrijednosti i pouke te ako mu damo do znanja da je moral Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako je to kazala h. Aiša, r.a., kada je o tome upitana, bio Kur'an.

---

186 Bilježi Buhari, *El-Edebu l-mufred*, 127.
187 Bilježe Buhari, 1/19; Muslim, 2/54.
188 Bilježe Buhari, 8/3; Muslim, 2/83.

Zatim mu treba prenijeti da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ja sam poslan (samo) da upotpunim plemenite ćudi.”[189] Tek u tom slučaju će dijete odrasti odlikujući se plemenitim moralom koji je usvojilo iz Kur’ana, pa će i taj moral rasti i razvijati se zajedno s njim. Djetetu u ovom kontekstu treba spomenuti i sljedeće stihove Ahmeda Ševkija:

Narodi se poznaju po ahlaku kojeg imaju;
ako im morala nestane, i oni iščezavaju.

Dijete treba rasti uz takav odgoj sve dok ne doživi doba puberteta kada se mijenjaju odgojne metode zato što dijete u tom periodu prelazi iz jedne faze svoga života u drugu.

189 Bilježi imam Ahmed u *Musnedu*, 3/381.

DRUGI DIO

PERIOD PUBERTETA
Najbolja metoda odgajanja djece u pubertetu u islamu

- Tjelesno odgajanje u pubertetu
- Psihičko odgajanje u pubertetu
- Intelektualno odgajanje u pubertetu
- Relaksaciono odgajanje u pubertetu
- Vjersko odgajanje u pubertetu
- Pitanja i odgovori u vezi s odgajanjem ženske djece

NAJBOLJA METODA ODGAJANJA DJECE U PUBERTETU U ISLAMU

Pod pubertetom se kod nekih psihologa podrazumijeva period koji počinje od spolnog sazrijevanja i traje do upotpunjavanja razvoja kostiju. Taj period, dakle, završava s upotpunjavanjem tjelesnog razvoja kod djevojaka, a to je obično period između dvanaeste i devetnaeste godine života.

Prema tome, pubertet je period tjelesnog, emocionalnog i društvenog prelaska iz perioda mirnog i bezazlenog djetinjstva u period mladosti koji se smatra prvim dobom ljudske zrelosti. Ovaj je period od velikog značaja u životu čovjeka i formiranju njegove ličnosti imajući u vidu velike promjene koje prate taj period i koje ostavljaju traga na različitim aspektima života.[190]

Roditelji se u ovom periodu suočavaju s nekoliko izazova među kojima su i sljedeći:

1. ovaj period karakterizira snažan nagon, prkos i tvrdoglavost, plahovitost i neobuzdanost, sklonost protivljenju i suprotstavljanju generaciji roditelja, težnja ka neovisnosti i samostalnosti te sklonost raspravljanju i diskusiji;

190 Abdulaziz en-Nagmiši, *El-Murabikun*; Abdulhamid el-Hašimi, *Ilmu n-nefsi t-tekvini*.

2. neprijatelji vjere ulažu veliki trud u udaljavanju pubertetlija od vjere koristeći se pri tome različitim podsticajnim metodama koje općinjavaju umove tih nježnih ljudskih pupoljaka te im uljepšavaju put zablude i griješenja;
3. ogromni napredak u sredstvima komunikacije i informisanja čini nemogućim postavljanje barijera pred onim što se želi držati podalje od duša i umova pubertetlija.

Imajući u vidu načelo prema kojem je bolje spriječiti nego liječiti, roditelji moraju biti svjesni ozbiljnosti tih izazova i znati da odgajanje počinje od doba djetinjstva te da s odrastanjem djeteta ono postaje sve teže, a kada se približi period puberteta, dolazi vrijeme da se u punom kapacitetu posvete odgajanju imajući u vidu da je to period u kojem se djeca istinski usmjeravaju i u kojem se kod njih gradi jaka volja koja će ih čuvati i štititi od svih vrsta i oblika zabluda i griješenja.[191]

Odgajanje djevojčica u pubertetu podrazumijeva nekoliko faza koje imaju svoje odlike i specifičnosti, a roditelji u njima svojoj djeci trebaju posvetiti neophodnu pažnju.

191 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/9.

TJELESNO ODGAJANJE U PUBERTETU

Tijelo se djeteta u pubertetu suočava s procesom koji rezultira potpunom promjenom težine, veličine i oblika tkiva, unutrašnjih i vanjskih organa te konstrukcije. Ta se tjelesna promjena smatra odlikom perioda puberteta, a među najizraženijim obilježjima ovog perioda jesu i sljedeća. Organski je razvoj djeteta u ranijim periodima bio kontinuiran, ali spor i postepen. U periodu puberteta, pak, dijete osjeti brz i uzastopan organski razvoj, šta više, nekad je taj razvoj iznenadan i neočekivan i na njega dijete u ranijem periodu nije naviklo. To je proces u kojem roditelji i rođaci bivaju svjedoci promjene visine i težine djeteta.[192]

Neke od briga koje snalaze djecu u pubertetu i koje oni nekada kriju (od drugih) jeste i rast dlačica na spolnim organima, pojava menstruacije i tome slično. S tim u vezi, roditelji su, a posebno majka zbog toga što je ona intimnija sa svojom kćerkom od oca, dužni pojasniti djetetu manifestacije spolnog sazrijevanja kako ono zbog njih ne bi osjećalo stid, zbunjenost (smetenost) ili brigu te ga opskrbiti informacijama o promjenama koje prate to sazrijevanje, kao što je menstruacija, i u njemu usaditi shvatanje prema kojem je menstru-

192 *El-Murabikun, dirase nefsijje islamijje.*

acija prolazna pojava. Zatim kod djeteta treba razvijati osjećaj ponosa spolnim sazrijevanjem, približavanjem zrelosti i prevazilaženjem doba djetinjstva te ih pripremati za prihvatanje različitih spolnih i fizioloških promjena. Manifestacije fiziološkog razvoja općenito dijece treba shvatiti kao uobičajene promjene zbog kojih se ne treba brinuti, a potrebno mu je i otvoreno reći da su snovi (koji rezultiraju polucijom) te žućkasta tečnost koju nakon buđenja ugleda na odjeći zapravo znak da je ono postalo punoljetno i, samim time, šerijatski odgovorno (obavezno). Utvrđeno je da se djevojke koje su upoznate s takvim pojavama prije nego što se one zapravo dese lakše na njih navikavaju nego one kojima se one dešavaju iznenada i neočekivano, jer u tom slučaju one vrlo često doživljavaju duševne traume i poteškoće.[193]

Briga općenito o zdravlju djeteta

Briga o djetetovom zdravlju očituje se kroz upoznavanje djeteta s propisima i pravilima u vezi sa zdravljem koje nam islam stavlja u dužnost kada su u pitanju jelo, piće itd. U tom smislu, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da molitvu obavite! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.*"[194]

S tim u vezi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Vjernik jede za jednoga, a kafir za sedmericu."[195]

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao i sljedeće: "Najgora posuda koju čovjek puni jeste njegov stomak. Čovjeku je od hrane dovoljno ono što ga drži uspravnim, a ako bude morao (jesti više), (neka zna da je) jedna trećina stomaka za jelo, jedna za piće, a jedna za disanje."[196]

193 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*; *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn.*
194 El-Earaf, 31.
195 Bilježe Buhari, 7/92; Muslim, *Kitabu l-ešribe*, 182.
196 Bilježe Tirmizi, 2380; Ahmed u *Musnedu*, 4/132.

Prema tome, hrana u odgovarajućim količinama čini tijelo zdravim i od njega otklanja bolesti, pod uvjetom da jede onda kada za hranom ima potrebu, ali i da od jela odustane dok još uvijek za njom osjeća želju. Vježbanje s ciljem da se smanji požuda stomaka sastoji se u tome da onaj koji je navikao na pun stomak u kontinuitetu malo po malo i postepeno smanji ishranu te da postane umjeren, jer su najbolje umjerene stvari. Najbolje je jesti onu količinu hrane koja ne onemogućava izvršavanje ibadeta, a koja, s druge strane, održava snagu, tako da čovjek ne osjeća ni glad ni sitost. U tom slučaju, tijelo će biti zdravo i puno energije i čovjek će biti bistrog uma. Međutim, kada konzumira veliku količinu hrane, čovjek mnogo spava te biva trom i ravnodušan, imajući u vidu da se u mozgu u tom slučaju gomila para koja zauzima mjesto mišljenja i sjećanja te privlači različite bolesti.[197]

Ibnu l-Kajjim veli: "Postoje dvije vrste bolesti: bolesti materijalne prirode koje se javljaju kao rezultat unošenja velike količine hrane u organizam, što nanosi štetu prirodnim tjelesnim funkcijama. To su, dakle, bolesti čiji je uzrok unošenje hrane u organizam prije nego što je on probavio onu koja je ranije unesena. Uzrok takvih bolesti jeste i unošenje u organizam veće količine hrane nego što je tijelu potrebno, kao i unošenje hrane od koje nema velike koristi i koja je sporo probavljiva. Uzrok takvih bolesti može biti i unošenje velike količine većeg broja namirnica različitog sastava. Kada čovjek napuni svoj stomak takvim namirnicama te se na to navikne, rezultat bivaju različite bolesti od kojih su neke dugotrajne, a neke kratkotrajne. Međutim, kada je čovjek umjeren u količinama i vrsti ishrane te unosi u organizam samo onoliko hrane koliko je tijelu potrebno, korist će u tom slučaju biti veća nego kad unosimo veliku količinu hrane."[198]

---

197 El-Gazali, *Ihja'u ulumi d-din*, 3/203.
198 *Et-Tibbu n-nebevi*, 109.

Imajući u vidu sve navedeno, dijete treba upućivati na umjerenost u ishrani, bez pretjerivanja i bez oskudijevanja, te na to da njegova ishrana mora biti raznovrsna i potpuna:

1. ishrana mora sadržavati sve osnovne hranjive sastojke, kao što je škrob, proteini, masnoće i minerali;
2. ishrana mora sadržavati sve vitamine koji su potrebni za razvoj tijela i njegovu zaštitu;
3. količina ishrane mora biti odgovarajuća dobi čovjeka i poslu koji obavlja;
4. hrana mora biti čista od mikroba i bakterija.[199]

Dijete treba opskrbiti informacijama i zdravstvenim propisima i pravilima koji su neophodni za očuvanje zdravlja. Nadalje mu treba dati do znanja da u slučaju kada osjeti neku bol odmah mora obavijestiti jedno od roditelja, posebno majku zato što mu je ona uvijek bliža od oca, te se obratiti liječniku kako bi se na vrijeme dijagnosticiralo i otklonilo eventualno oboljenje.

Jedno od široko zastupljenih oboljenja u periodu puberteta koje zaokuplja um velikog broja pubertetlija te kod njih izaziva neprijatnosti i duševne smetnje jesu bubuljice koje se uglavnom pojavljuju na masnoj koži. Kako bi djevojčica u pubertetu sačuvala svoju kožu, roditelji joj trebaju savjetovati da ne zanemaruje umivanje i čišćenje lica, da se izlaže sunčevim zrakama i čistom zraku, da ne pretjeruje u konzumiranju škroba, masnoća i začina, da uviđaju eventualne poremećaje probave ili hormonskih žlijezda te manjak vitamina E kod nje, da joj savjetuju izbjegavanje osjećaja uzbuđenosti ili stida u susretu s ljudima, da nekoliko puta dnevno, s ciljem da se sačuva tih bubuljica, umije lice toplom vodom i sapunom, da ustraje u sportu koji odgovara njenim predispozicijama, da ne istiskuje te bubuljice nego da se

199 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/76.

obrati specijalisti za kožna oboljenja koji će joj dati neke hormone ili organska sredstva. Dijete treba uvjeriti da su te bubuljice prirodna pojava u tom periodu te da su one rijetko prisutne i nakon sedamnaeste ili osamnaeste godine, kao što mu treba dati do znanja da ih ne smije zanemariti i ravnodušno se prema njima odnositi zato što one u tom slučaju ostavljaju na licu ožiljke kakve ostavljaju i boginje. Stoga im ono, još od samog početka, treba posvetiti pažnju te jesti mnogo svježeg voća i povrća.

Uloga se porodice u ovom smislu ne svodi samo na naređivanje i zabranjivanje te definisanje pravila i propisa u vezi s jelom i pićem, nego su roditelji dužni štititi tijelo svoga djeteta, koje je stanište njegove duše i razuma, od svega onoga što bi mu moglo nanijeti zlo i štetu. Ta se zaštita manifestira kroz savjetovanje djeteta da se drži podalje od lošeg i pokuđenog morala te zabranjenih jela i pića kako bi njegovo tijelo ustrajalo na Pravom putu koji je Allah, dž.š., propisao i kako bi ostalo snažno i sposobno. Na taj način, ono će doživjeti sreću i na ovom i na onom svijetu imajući u vidu da se njegovo tijelo smatra staništem koje njeguje i baštini osnove islamskog odgoja koji gradi i oblikuje ljudsku ličnost.[200]

Higijena i opće vladanje

U ovom periodu i nakon što se dijete još od malih nogu nauči na najbolji način održavanja higijene, roditelji trebaju nastaviti ono što su započeli kada je u pitanju poučavanje djeteta te održavati njegovu i konkretnu i apstraktnu higijenu i čistoću. U tom smislu, trebaju mu dati do znanja da musliman treba biti čistog tijela i odjeće. Može se desiti da djevojčica u ovom periodu dobije menstruaciju i zato je

200 Isto, 86.

majka dužna pojasniti joj pravila i propise u vezi s tim te joj ukazati na to da nema potrebe da se uznemirava zbog krvi koju eventualno ugleda na svojoj odjeći i da je to menstrualna krv i ono što je Allah, dž.š., propisao ženama.

Zatim joj majka treba objasniti da mora voditi računa o svojim spolnim organima te upotrebljavati komad čiste tkanine ili ono što se naziva higijenskim uloškom kako se krv ne bi pojavila na odjeći te je dovela u veoma nezgodnu situaciju.

Nadalje joj majka treba preporučiti da se što češće tušira u tim danima imajući u vidu da tu pojavu prati neugodan miris koji bi mogao osjetiti onaj koji sjedi do nje.

Djevojčicama treba dati do znanja da u tim danima ne smiju dodirivati Kur'an te da trebaju prekinuti s namazima, postom i obavljanjem tavafa ukoliko su na hadžu.

S druge strane, nije im zabranjeno da u tim danima uče dove ili čitaju različita naučna djela.

Majka treba objasniti svojoj kćerki kako će znati kada je menstruacija prestala i u tom smislu treba joj ukazati na to da se krajem menstruacije pojavljuju sasušeni ostaci (tragovi) zamućene smjese. Tako će svaka djevojčica znati koliko joj dugo traje menstruacija imajući u vidu da se trajanje menstrualnog ciklusa razlikuje od jedne do druge ženske osobe.

Majka treba poučiti svoju kćerku kako će se okupati nakon menstruacije te joj pojasniti hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da ga je jedne prilike Esma upitala o kupanju nakon menstruacije te da je on odgovorio: "Žena se kupa nakon menstruacije tako što uzme vodu i lotosovo lišće te se čisti i to dobro uradi. Zatim vodu sipa na glavu i trlja je tako jako da dospije do korijena kose. Nakon

toga na sebe sipa vodu te uzima komad vune (ili pamuka) natopljen mošusom pa se njime čisti." Esma je upitala: "Kako se njime čisti?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Neka je slavljen Allah!! Čistiš se njime." Onda je h. Aiša, r.a., tiho, da niko ne čuje, dodala: "Pratiš trag krvi."

Imam En-Nevevi veli: "Sunnet je onima koje se kupaju nakon menstruacije uzeti misk i njime natopiti komad pamuka, tkanine ili nečeg sličnog te to nakon kupanja staviti na spolno mjesto. Većina šerijatskih pravnika kaže da se pod upotrebom miska podrazumijeva parfemisanje spolnog mjesta i otklanjanje neugodnog mirisa."[201]

Majka je dužna pojasniti svojoj kćerki i druge pojave osim menstruacije nakon kojih je dužna okupati se, kao što su, npr., snovi, koji rezultiraju polucijom, imajući u vidu hadis koji prenosi h. Aiša, r.a., i u kojem stoji da je jedne prilike Ummu Selema el-Ensarijja upitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Allah, dž.š., se ne stidi istine. Da li je žena dužna okupati se nakon snova, koji obično rezultiraju polucijom?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Jeste, ukoliko nakon toga, na odjeći ili posteljini, vidi tragove sjemene tekućine."[202]

Majka treba poučiti svoju kćerku i o njenim ostalim urođenim sklonostima te je, s tim u vezi, podsjetiti na obavezu redovnog čišćenje zuba, rezanja noktiju i uklanjanja dlaka ispod pazuha, kao što je poželjno da je podstiče i na otklanjanje stidnih dlaka oko spolnog organa te da joj dadne do znanja da to treba činiti najmanje svakih četrdeset dana. Neke majke zabranjuju svojim kćerkama uklanjanje dlaka oko spolnog organa pozivajući se na to da je to dozvoljeno tek uoči prve bračne noći. Međutim, to je pravo neznanje imajući u vidu da mnogo dlaka na tom mjestu biva povodom razmnožavanja bakterija, a posebno kada se po njima polijepi menstrualna krv ili, pak, znoj

201 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 4/13.
202 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 4/13; Buhari, 6091.

u vrelim ljetnim danima, pa se s njih šire neugodni mirisi i djevojci stvaraju neugodnosti. Sunnet je, dakle, brijanje dijela tijela oko spolnog organa svake sedmice ili, kao što smo već spomenuli, najmanje svakih četrdeset dana.[203]

Roditelji moraju podsjećati svoje dijete na neophodnost održavanja čistoće usta kako niko ne bi osjetio neugodan miris iz njegovih usta, a to će postići čišćenjem usta i zuba nakon svakog obroka misvakom ili četkicom i pastom za zube. Zatim, roditelji trebaju redovno pregledati svoje dijete kako bi ga zaštitili i očuvali njegovu čistoću.[204]

Majka treba obavezati svoje dijete da se brine o svojoj kosi imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da se o kosi vodi računa te da je dotjeruje. Majka mu treba dati do znanja da je ono dostiglo dob u kojem mu je dozvoljeno da se oslanja na sebe kada je u pitanju briga o tijelu i kosi te mu pojasniti da se ukazivanje poštovanja prema kosi sastoji u njenom čišćenju, češljanju i parfimisanju kozmetičkim sredstvima koja su biljnog sastava. S druge strane, dijete treba izbjegavati hemijska kozmetička sredstva koja su opasna i štetna za kožu na glavi. Treba ga upozoriti i na neurednu, raščupanu i razbarušenu kosu, jer bi u tom slučaju ličilo šejtanu imajući u vidu predanje u kojem stoji da je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jedne prilike došao neki čovjek raščupane i razbarušene kose i brade, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pokazao rukom da izađe, kao da je time zapravo želio reči da popravi i uredi kosu i bradu. Čovjek je to i učinio, a zatim se vratio, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zar ovo nije bolje nego da neko od vas dođe neuredne glave (kose), kao da je šejtan?!"[205]

Ako je ovo slučaj s muškarcem, šta bi onda kazali za ženu ili djevojku kod kojih je kosa bujnija nego kod muškaraca i kojima ona zapravo predstavlja ukras te obilježje sjaja i ljepote.

---

203 *Sunenu l-fitre li l-mer'eti l-muslime.*
204 Bilježe Buhari, 1776; Muslim, 1255.
205 Bilježi Malik u djelu *El-Muvetta'*, 1770.

Poučavajući dijete vjerskim propisima, ono će sačuvati svoju unutrašnju čistoću, dok se vanjska čistoća manifestuje kroz čistoću odjeće, a posebno hidžaba, i zato majka treba ukazivati svojoj kćerki na potrebu potpune ustrajnosti kada je u pitanju hidžab te joj dati do znanja sljedeće:

- hidžab je propisan svim ženama vjernicama i smatra se obligatnom vjerskom dužnošću;
- kćerke i supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su primjer i uzor ostalim djevojkama i ženama;
- šerijatski džilbab (dugačka košulja) treba biti ukras, ali i nešto što prekriva čitavo tijelo;
- hidžab nije propisan muslimanki da bi joj predstavljao teret, nego kao nešto čime joj se ukazuje čast i poštovanje;
- odijevanje šerijatskog hidžaba predstavlja zaštitu za ženu muslimanku posebno, a i za sve žene općenito, te nešto što sprečava da se u društvu pojavi nered i razvrat;
- muslimanka je dužna prekriti velom glavu, vrat i prsa kako to ne bi mogli vidjeti stranci;
- otkrivanje djevojke ili žene rezultira brojnim neredima i zlodjelima.

Kada je u pitanju opće vladanje kojem djevojke trebaju težiti, spomenut ćemo da su dužne izbjegavati oblačenje visokih potpetica i tijesne odjeće. Naime, u periodu puberteta djevojke su sklone oponašanju onih koje su starije od njih kada je u pitanju aspekat uljepšavanja i oblačenje obuće visokih potpetica s ciljem privlačenja pažnje i pogleda te zbog postizanja unutrašnjeg osjećaja da su postale odrasle i da više nisu djeca. Zbog toga je dužnost roditelja da djetetu u periodu puberteta ukažu na to da se oblačenjem visokih potpetica

izlažu mogućnosti da padnu onda kada im je naređeno da izbjegavaju opasnosti, kao i na to da od visokih potpetica nema nikakve koristi nego samo i jedino štete koja se očituje kroz ograničavanje njene aktivnosti, čilosti i vitalnosti, kao i kroz nanošenje štete njenom tijelu, a posebno stopalima i potkoljenicama imajući u vidu da kroz duži vremenski period dovodi do ukrućivanja mišića potkoljenica. Isto tako, medicinski je dokazano da visoke potpetice štetu nanose i maternicama imajući u vidu da tijelo u tom slučaju nije uspravno (u prirodnom položaju) prilikom kretanja. Tome, naravno, treba pridodati i vjerske i moralne negativne posljedice, kao što je, npr., privlačenje pažnje drugih ljudi na ulici.

Majka treba pojasniti svojoj kćerki i značenje riječi *es-safiratu l-kasijat* koje Allahov Poslanik, s.a.v.s., spominje u sljedećem hadisu: "Postoje dvije kategorije stanovnika vatre koje još nisam vidio: ljudi koji nose bičeve poput goveđih repova i njima udaraju ljude te žene koje su odjevene kao da su gole. One se oholo kreću, uvijaju se u hodu, i druge podstiču da se isto ponašaju, a glave su im poput grbi (horosanskih) deva. One zasigurno neće ući u Džennet niti će osjetiti njegov miris. Njegov miris će se nalaziti na toj i toj udaljenosti."[206]

Te dvije kategorije ljudi vidimo mi danas. Tako su oni koji nose bičeve danas svima poznati. Žene, pak, koje su odjevene kao da su gole prisutne su i vidljive u svakom trenutku i na svakom mjestu, od krajnjeg istoka islamskog svijeta do njegovog krajnjeg zapada, i od krajnjeg sjevera islamskog svijeta do njegovog krajnjeg juga, osim onih kojima se Allah, dž.š., smilovao. One među njima koje imaju više stida jedan dio tijela pokrivaju, a drugi otkrivaju, dok one među njima koje imaju manje stida oblače tanku odjeću kroz koju se nazire oblik njihovog tijela, ili, pak, odjeću koja je tijesna i na kojoj se ocrtavaju svi detalji njihovog tijela. Riječi: *a glave su im poput grbi (horosanskih) deva*

206 Bilježi Muslim, 2128, *Kitabu l-libas ve z-zine.*

podrazumijevaju frizure koje su u skladu s posljednjom svjetskom modom, a koje žensku kosu čine poput devinih grbi, u smislu da biva usmjerena prema gore. Svemu tome smo danas svjedoci imajući u vidu da su to stvari koje primjećujemo kod onih koji islamskim uputama ne pridaju nikakav značaj niti se pridržavaju onoga što je Allah, dž.š., propisao, kao što je prekrivanje glave i tijela. Ove dvije kategorije ljudi Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije vidio, ali ih mi viđamo u ovim zlokobnim danima. Gospodaru moj, smiluj se ženama i djevojkama muslimankama.

Majka je dužna upozoravati svoju kćerku na otkrivanje i pretjerano dotjerivanje i šminkanje, dok bi očeva dužnost bila da kod svoje kćerke insistira na oblačenju šerijatski propisne odjeće kada dostigne doba menstruacije imajući u vidu da je u suprotnom izložena velikoj opasnosti. Naime, u tom slučaju, ni otac ni majka ne mogu biti sigurni da njihova razotkrivena i (pretjerano) dotjerana kćerka neće biti izložena nemilim događajima o kojima svakodnevno slušamo, kao što su otmice, silovanja itd., a povod svemu tome bi bilo udaljavanje od najbolje upute, upute Allahovog poslanika, Muhammeda, s.a.v.s.

Isto tako, majka treba upozoravati svoju kćerku i na neke vrste vladanja i ponašanja koje ne priliče ženama ili djevojkama muslimankama, kao što su sljedeća:

- sjedanje u taksi bez mahrema, pratioca s kojim zbog srodstva ne može stupiti u brak;
- otvaranje vrata stana i izlaganje pogledima nepoznatih muškaraca, kao što je vratar ili dostavljač određenih prehrambenih proizvoda, u odjeći koja je tijesna ili prozirna;
- stajanje na terasi, s ciljem prostiranja oprane odjeće, otkrivene glave i ramena ili, pak, u prozirnoj odjeći;
- oblačenje hidžaba, dok je dio tijela razotkriven ili je;

- oblačenje islamske odjeće i, s druge strane, privlačenje pažnje prolaznika ili ostalih putnika u javnom prijevozu glasnim smijehom ili nekim nepromišljenim pokretima i postupcima;
- prekrivanje glave nikabom i, s druge strane, korištenje javnog prijevoza i kontaktiranje s muškarcima;
- radno angažovanje žene pod hidžabom na poslovima koji joj ne priliče ili, pak, ispraćanje muža na posao namrštenog lica te u isto vrijeme dočekivanje kolege s osmjehom na licu, objedovanje s njim i razmjenjivanje šala. Mnogo je takvih slučajeva za koje smo čuli od radno angažiranih službenica, a osnovni uzrok svemu tome jeste miješanje osoba različitih spolova.
- druženje djevojaka s njihovim kolegama po kafeterijama na fakultetima, a nekada i po kafanama te konzumiranje duhana.

Majka treba skrenuti pažnju svoje kćerke i na potrebu izbjegavanja loših prijateljica te je upoznati sa sljedećim hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Druži se samo sa vjernicima i neka tvoju hranu jede samo onaj koji je pobožan i bogobojazan."[207] "Čovjek je u vjeri svoga prijatelja i zato neka pazi s kim će se družiti."[208]

Seksualno obrazovanje djece u pubertetu

Profesor Muhammed Kutb kaže: "Problem o kojem u vezi s periodom puberteta govore djela iz oblasti pedagogije i psihologije jeste problem spola, seksualnih odnosa. Naime, tjelesne promjene koje nagovještavaju početak spolnog sazrijevanja nameću se djetetu u pubertetu te ga zaokupljaju i njegovu pažnju, spontano i bez mogućnosti da im se odupre i izbjegne ih, usmjeravaju ga na seksualne veze i odnose.

207 Hadis je već ranije spomenut.
208 Hadis je već ranije spomenut.

U islamu, pak, ne postoji problem sa spolom, seksualnim odnosima. Taj se problem javlja zbog suprotstavljanja naravi s kojom jeAllah, dž.š., stvorio čovjeka iz bilo kojeg razloga. Sam spol, odnosno seksualni odnos, nije zabranjena tema u islamu. Seksualni nagon islam ne smatra poročnim niti ga na bilo koji način nastoji oslabiti i ugušiti imajući u vidu sljedeće Allahove, dž.š., riječi koje se odnose na kršćane: "*...dok su monaštvo oni sami, kao novotariju, uveli – Mi im ga nismo propisali ...*"[209]

Enes b. Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: 'Od ovosvjetskih dobara, dragim su mi učinjene žene i mirisi, dok je mojom radošću učinjen namaz.'[210]

U islamu se seksualni odnosi prakticiraju u ime Allaha, dž.š., u smislu da se prije tog čina izgovara Allahovo, dž.š., ime koje je najčišće i najuzvišenije. Otuda, poremećaj i kolebanje u duši ne javljaju se zbog seksualnih osjećanja niti zbog bilo kakvih aktivnosti koje s time imaju veze. Islam osuđuje i smatra poročnim samo seksualni zločin. Prema tome, seksualne odnose islam ne smatra poročnim, ali ih i ne pušta van svojih granica niti im dozvoljava da čovjeka učine robom strasti. Islam, dakle, regulira seksualne odnose u smislu da ih dozvoljava u granicama Šerijata, koji je Allah, dž.š., propisao i u tim okvirima poziva ljude i podstiče ih na njih. Islam regulira seksualne odnose tako što pod njima podrazumijeva osjećanja ljubavi i samilosti, a ne samo životinjske strasti. S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže: "*I jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.*"[211] Isto tako, islam regulira seksualne odnose tako što pod njima podrazumijeva porodicu, djecu i cjelokupno ekonomsko, socijalno, kulturno i moralno organiziranje."[212]

209 El-Hadid, 27.
210 Bilježe En-Nesai, 3939; Ahmed u *Musnedu*, 3/128.
211 Er-Rum, 21.
212 *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 5/207 itd.

Kada djevojka odraste u zdravom islamskom okruženju i bez okolnosti i faktora koji bi je mogli seksualno poticati i izazivati, ona o tome neće razmišljati imajući u vidu da seksualni nagon, uprkos svojoj aktivnosti i djelovanju, ne "insistira" na svome zadovoljavanju, osim u slučaju kada bude izazvan i podstaknut određenim vanjskim i unutrašnjim činiocima.

Jedan od takvih činilaca jesu i razuzdani filmovi i ljubavne sapunice te izazovne i primamljive scene koje podstiču djecu na slijeđenje i oponašanje. Nevval es-Sa'davi, koja je poznata po neprijateljskom odnosu prema islamu i koja se žestoko bori protiv hidžaba, u jednom je trenutku iskrenosti i otvorenosti rekla: "Prigušivanje seksualnog nagona u našem društvu moglo bi biti manje opasno po duševno zdravlje žena i djevojaka da naši mediji, umjetnost i kultura služe istim onim etičkim vrijednostima koje upravljaju odgajanjem djevojaka. Međutim, to nije slučaj imajući u vidu da ono što upravlja sredstvima informisanja, kulturom i umjetnošću nisu etičke vrijednosti koje se zasnivaju na prigušivanju seksualnog nagona, nego su to komercijalne vrijednosti koje se zasnivaju na profitu i zaradi od emitovanja ljubavnih filmova, plesova i golih ženskih tijela te danonoćnog jaukanja pjevača i pjevačica na radiju i televiziji i emitovanja golih bedara i grudi."

Djevojčica u pubertetu se u ovom slučaju nalazi u situaciji da mora sama uspostaviti jednu tešku ravnotežu. Naime, mora se zadovoljiti takvim filmovima, prizorima i zvukovima koji otvoreno pozivaju na seks i razuzdanost, dok, s druge strane, mora nastojati da ne bude pod njihovim utjecajem, a ako i bude, što se u većini slučajeva dešava, treba nastojati to prikrije te simulirati nešto drugo.

Ako, pak, taj utjecaj preraste u ponašanje, a to je prirodno kod običnog čovjeka, to bi bila jedna velika snaga i energija u životu djevojčice u pubertetu, došla ona do izražaja ili ne. Dolazak do izražaja

te snage i energije dovodi djevojku do pretjeranog osjećaja straha ili grijeha koji je prati tokom čitavog života, a nekada kod nje izaziva i "seksualno zahlađenje" ili, pak, ima potpuno suprotan rezultat, s tim da nekada vodi i do njenog izbavljenja i oslobađanja te oponašanja onoga što primjećuje u stvarnosti.

Općepoznato je da je djevojčica u periodu puberteta "prozirna", bezazlena i nesnalažljiva, a posebno u našem društvu koje njeguje istočnjačku tradiciju. Na nju se u periodu puberteta gleda kao na lijepu ružu zato što ona živi sa simpatijama i saosjećanjem. Na nju se gleda kao na ljubav, lojalnost, slobodu i ukras, što se dovodi u vezu sa slikom djevojke njenog uzrasta na televiziji, a to rezultira etičkim poremećajima. Jedan američki učenjak veli: "Komercijalni filmovi koji se emituju širom svijeta podstiču i izazivaju seksualni nagon, a djevojke (u pubertetu) stiču iz njih štetne seksualne običaje i navike."

Profesor Nu'man Ašur, osnivač realističkog pozorišta u Egiptu, kaže: "Talasi seksualnih te scena nasilja i kriminala preplavili su naše kinematografske filmove i loše humorističke maskarade koje prevladavaju u pozorišnim aktivnostima i bezvrijednim sapunicama na televiziji. Te apsurdne i ništavne besmislice kojima obiluju kulturni programi..."

Statistički podaci koje su prikupili neki stručnjaci ukazuju na to da se štetne posljedice televizije očituju u sljedećem:

- televizija je uzročnik 41 % kriminala i nasilja;
- televizija je uzročnik 41 % poroka i ružnih djela;
- zbog televizije, 63% učenika zapostavlja učenje;
- televizija je uzročnik 47 % nesreća te prevara i obmana;
- štetni efekti televizije na članove društvene zajednice su veći od onih korisnih za 72%.

Pored toga, postoje mnogi statistički podaci koji govore o negativnim stranama tog aparata prema kojima on, ukoliko se ne popravi, donosi više zla nego dobra.[213]

Jedan od takvih činilaca jesu i pokvareni i poročni časopisi i novine koje roditelji donose kući zbog zabave i razonode ne znajući pri tome da takvi časopisi i novine uništavaju moral mladića i djevojaka. Evo jednog primjera onoga što objavljuju takvi časopisi. Naime, u broju časopisa *Sabahu l-hajr* objavljenom 23. 2. 1992. godine pod naslovom *Abdulhalim ... ve hubbu l-benat* (Abdulhalim ... i ljubav ili naklonost djevojaka) stoji: "...Ovaj je slavuj krajem dvadesetog stoljeća zauzeo mjesto u mašti djevojaka i on će živjeti u njihovim srcima bez obzira koliko godina prošlo..." Zatim je ovaj časopis uradio anketu s nekim djevojkama u periodu puberteta, pa je jedna od njih kazala: "Iako sam ja iz sadašnje generacije i nisam živjela u periodu života Abdulhalima ..., bez ikakvog pretjerivanja mogu reći da ja dišem (živim) s njegovim pjesmama , te osjećam kao da on samo meni pjeva..." Tako je, dakle, on postao njen uzor i neko koga će ona oponašati.

Druga djevojčica, po imenu Emira, koja ima trinaest godina, odgovorila je: "Abdulhalim je za mene vrhunac koji će teško dostići bilo koji ovovremeni pjevač... Volim ga, jer on u svojim pjesmama govori o meni, mojoj ljubavi, sreći, tuzi..."

Tako časopisi i novine uzdižu značaj "umjetnika" i "umjetnica" te ih podržavaju zbog malih svota novca koje im za to bivaju isplaćene.[214]

Profesor Enver el-Džundi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Neke novine još uvijek uzdižu značaj glumica i pjevačica te im pripisuju lažna junaštva i zasluge. S druge strane, mobilizirane su desetine

213 Profesor Muhammed Kamil Abdussamed, *Et-Tilifizijun bejne l-hedmi ve l-bina'*; Jusuf Rešad, *El-Afenu l-fenni*.

214 Neki „umjetnici" i „umjetnice" unajmljuju novinare te im isplaćuju određene mjesečne iznose da pišu o njima.

spisatelja iz te oblasti koji svoja pera natapaju otrovom kako bi za njih stavili na papir pripovijetke, predanja i pozorišne predstave ... Otuda, mnogi su sociolozi primijetili da svi naši kinematografski filmovi te većina pozorišnih predstava i radio i televizijskih emisija, jako je mali broj izuzetaka, siju sjeme nereda, razdora, izdaje i poroka."[215]

Zato moramo biti jako oprezni kako takvi časopisi i novine ne bi našli puta do naših domova.

Nekada u djevojci seksualne nagone i sklonosti bude i izazivaju njen otac ili braća tako što sjede pred njom u donjem vešu. S druge strane, isti je slučaj i sa seksualnim sklonostima koje kod muške djece budi i izaziva majka sjedeći pred njima u odjeći koju inače oblači samo za svoga muža. Nadalje, istim će posljedicama rezultirati i odlasci u ljetovališta u toku ljeta gdje djevojke (i mladići) viđaju gola tijela i prizore koji im štete te u njima izazivaju i bude seksualni nagon.

To bi bili neki od činilaca koji u omladini bude skriveni seksualni nagon i zato roditelji moraju biti jako oprezni kada je u pitanju televizija, a posebno nakon pojavljivanja satelitskih antena i programa koji danonoćno emitiraju razuzdane prizore. Za taj aparat mora postojati alternativa ili uz njega treba postaviti i video-aparat preko kojeg će roditelji puštati svrsishodne filmove i korisna predavanja. Alternativa televiziji može biti i kompjuter uz nadzor roditelja nad CD nosačima koji se na njemu koriste, a mnogi od njih veoma su korisni i od velike su pomoći. Isto tako, roditelji moraju biti oprezni kada je u pitanju i kupovina poročnih časopisa i novina koji su puni sramotnih i nečasnih slika i ilustracija. Nadalje, od roditelja se očekuje da se ponašaju u skladu s islamskim moralom i etikom te da pred djecom ne oblače odjeću koja bi mogla izazvati i raspiriti njihove strasti. Na taj će način oni svoju djecu zadržati unutar kuće te će ih sačuvati podalje od seksualnih poticaja.

215 *El-'Afenu l-fenni.*

Kada su u pitanju vanjski činioci koji kod omladine bude i podstiču nagon ili, u najmanju ruku, čine da one o tome mnogo razmišljaju, reći ćemo da su oni jako brojni zato što je društvo danas postalo poročnije i razuzdanije nego ranije, a naročito u gradovima.

Kada su u pitanju vanjski činioci koji podstiču i izazivaju seksualni nagon kod omladine općenito, i jednog i drugog spola, spomenut ćemo poročne elektronske reklame i sramotne prizore koji se emituju na glavnim gradskim ulicama, a koji nanose štetu osjećanjima i mladih i odraslih ljudi. Zato se postavlja pitanje da li film ulazi u okvire islamske umjetnosti.

Profesor Muhammed Kutb veli: "Što se tiče filmografije ..., ja smatram da je to posljednja disciplina koja bi se mogla svesti u okvire islamske umjetnosti, ne zato što je ona sama po sebi zabranjena, nego zbog toga što je ona u svome današnjem raspuštenom i razuzdanom obliku vrlo daleko od islamskog ozračja."

Kinematografija te nemoralni, razvratni i poročni filmovi i prizori koje propagira i pušta u opticaj pomažu u širenju svega onoga što je u suprotnosti sa Šerijatom te potiskuju vrline i pohvalna svojstva. Ono što kinematografske kuće emitiraju između ostalog pomaže i u sljedećem:

1. u umu onoga koji takve filmove i prizore gleda usađuje kriminalne i zločinačke koncepte i shvatanja;
2. među omladinom širi i propagira poroke te smisao i značenje zabranjenih ljubavnih odnosa;
3. izvrće istinu i činjenice te bezvrijednim sadržajima ljudima ispire mozgove;
4. ismijava vjeru i bori se protiv nje te širi razvrat i poroke.

Navest ćemo jedan primjer kako bi slika bila jasnija i kako ne

bismo zvučali kao neko ko krivo sumnjiči i kleveće kinematografsku industriju u arapskom svijetu općenito, a u Egiptu posebno. Naime, gospođa I'tidal Mumtaz, bivša direktorica Ureda za kontrolu i nadzor televizijskog umjetničkog stvaralaštva, koja se usprotivila ekraniziranju i emitiranju jednog dijela Trilogije Nedžiba Mahfuza (*Kasru š-ševk*) kaže: "Ovaj film, u svojoj općenitosti, je poziv na grijeh, razvrat, nemoral, blud i uništavanje porodice te prikazivanje egipatskog društva kao zajednice koju zaokuplja i interesuje samo ljubav i poroci i koja je u cjelini pokvarena. Tako su otac i njegova generacija pokvareni, a pokvaren je i sin, odnosno generacija koja slijedi nakon gore spomenute.

Film je, dakle, poziv na uništavanje svih duhovnih vrijednosti. Pored toga što je pun seksualnih scena, nagomilanih golih tijela koja imaju za cilj prosto i odvratno uzbuđivanje i razdraživanje te jeftinih i vulgarnih riječi i izraza koje uništavaju dobro poznate vrijednosti, film u sebi sadrži i propagandu koja nanosi štetu islamu. Tako se u filmu mogu čuti riječi koje na podrugljiv način tretiraju vjerske vrijednosti i odlike, kao što su riječi: Alkohol je ključ sreće i zadovoljstva itd."[216]

Ovo je samo jedan primjer filmova koji se prikazuju na bioskopskim platnima, a zatim bivaju emitirani na TV aparatima koje prate milioni ljudi. Dovoljan nam je Allah, dž.š., i divan li je On pomoćnik protiv razvrata i poroka koji se šire i propagiraju. S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže: "*One koji vole da se o vjernicama šire bestidne glasine čeka teška kazna i na ovom i na onom svijetu; Allah sve zna, a vi ne znate.*"[217] A oni koji danas imaju nadzor i kontrolu nad sredstvima informisanja u našim zemljama vole da se o vjernicima šire bestidne glasine.

Jedan od vanjskih činilaca koji pokreću seksualni nagon kod pubertetlija jeste i miješanje do kojeg dolazi kroz obrazovanje i radno angažovanje žena i djevojaka. Odmah da kažemo da mi nismo protiv

216 *El-Afenu l-fenni.*
217 En-Nur, 19.

obrazovanja djevojaka te radnog angažovanja žena. Međutim, ako je to obrazovanje i radno angažovanje povod miješanja muškaraca i žena čiji rezultat biva pokvarenost, raspuštenost i nered kojem smo i mi svjedoci, onda islam time nije zadovoljan. Ako se, pak, to obrazovanje pridržava islamskih pravila i propisa, onda islam nema ništa protiv obrazovanja djevojaka. Melik Hafni Nasif u vezi s obrazovanjem kaže: "Da je zakonodavstvo u mojim rukama, izdala bih sljedeće propise u vezi s obrazovanjem djevojaka:

- poučavanje djevojaka ispravnoj vjeri, tj. kur'anskim i uputama Sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s;
- osnovno i srednje obrazovanje djevojaka, s tim da bi prvo spomenuto (osnovno) bilo obavezno svima, bez miješanja djece različitih spolova,;
- poučavanje (teoretsko i praktično) djevojaka kućnim poslovima, propisima u vezi s higijenom, odgajanju djece i prvoj pomoći.
- specijaliziranje jednog broja djevojaka u medicini i pedagogiji kako bi u tom smislu bile od koristi odraslim ženama;
- davanje slobode djevojkama koje žele izučavati i druge napredne znanosti, ali bez miješanja, trivijalnog i bestidnog ponašanja te moralnog posrtanja;
- poučavanje djevojaka još od malih nogu iskrenosti i ozbiljnosti u radu i strpljivosti te drugim vrlinama i pohvalnim svojstvima;
- slijeđenje šerijatski propisanog puta u sklapanju zaruka i braka. U tom smislu, dvoje ne mogu stupiti u brak prije nego što se sastanu uz prisustvo mahrema, djevojčinog srodnika s kojim zbog rodbinskih veza ne može stupiti u brak;
- slijeđenje običaja Turkinja u Istanbulu kada je u pitanju prekrivanje glave velom koji pada preko kose, očiju i ušiju te odijevanje plašta koji najviše liči ogrtaču s dugmadima ili bez njih, kao što

je odjeća žena na arapskom zapadu, a to je odjeća koja prekriva tijelo do peta i ima dugačke rukave;

- čuvanje interesa domovine i ustezanje, u granicama mogućnosti, od onoga što je strano;
- sprovođenje u djelo navedenoga obaveza je naše braće muslimana.[218]

To bi bili prijedlozi Melike Hafni Nasife u vezi s obrazovanjem djevojaka i žena, koji su objavljeni u dvanaestom broju časopisa El-Menar. Naravno, ovi prijedlozi nisu sprovođeni u djelo i bili su uzaludni.

U vezi s miješanjem muškaraca i žena, čovjek treba biti oprezan ne samo u obrazovanju nego i u mnogim drugim situacijama i na mnogim drugim mjestima koja su pretrpana muškarcima i ženama, kao što su sredstva javnog prijevoza, državni uredi i institucije itd.

Miješanje ljudi različitih spolova jedan je od najvećih uzroka i povoda činjenja bluda i razvrata, a još opasnije od toga jeste osamljivanje sa ženom s kojom nas rodbinske veze ne sprečavaju da stupimo u brak imajući u vidu da je to jedan od načina na koji nam šejtan prilazi.

Naime, Ukba b. Amir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čuvajte se ulaska kod žena (osamljivanja sa ženama)." Jedan je od ensarija upitao: "Je li se to odnosi i na djevera?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Djever je smrt (je ravan smrti)."[219]

Abdullah b. Amr, r.a., prenosi da su jedne prilike kod Esme bint Umejs ušli neki ljudi iz plemena Benu Hašim te da je nakon toga kod nje ušao i h. Ebu Bekr, r.a., za kojeg je ona tada bila udata, pa mu se to nije dopalo. Spomenuo je to Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., rekavši: "Vidio sam samo dobro." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah

---

218 Preuzeto iz djela *El-Mer'e fi t-tesavvuri l-islami*, Abdulmute'al el-Džebri.

219 Bilježe Buhari, 5232; En-Nesai, *'Išretu n-nisa'*, 334.

ju je oslobodio toga (oprostio joj je)." Nakon toga se Allahov Poslanik, s.a.v.s., popeo na minber i rekao: "Neka niko nakon ovog dana ne ulazi kod žene kojoj je muž odsutan bez pratnje jednoga ili dvojice ljudi."[220]

Jedne prilike, h. Omer, r.a., je u El-Džabiji (mjesto u Siriji) držao hutbu, pa je rekao: "Jedne se prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., popeo na jedno ovakvo mjesto i rekao: 'Postupajte lijepo prema mojim ashabima, zatim prema onima koji dođu nakon njih, a zatim prema onima koji dođu i nakon njih. Nakon toga će se raširiti laž, pa će se čovjek zaklinjati prije nego što se to od njega i zatraži i svjedočit će prije nego što se i to od njega zatraži. Onaj koji bude želio zaraditi središnji i najbolji dio Dženneta, neka se drži džemata, jer je šejtan s onim koji je sam, dok je od dvojice udaljeniji. Ta kada god se muškarac osami sa ženom, treći im je šejtan, a onaj kojeg budu mučila i žalostila njegova zla djela te radovala i veselila ona dobra, zasigurno je vjernik.'"[221]

Pod osamljivanjem se podrazumijeva izdvajanje muškarca i žene od ostalih ljudi, a na osnovu onoga što smo ranije spomenuli možemo spoznati kolika je opasnost od miješanja različitih spolova u bilo kojim okolnostima i prilikama.

Među vanjskim činiocima koji utječu na pubertetlije jeste i loše društvo. Djevojka u periodu puberteta teži kontaktiranju sa svojim vršnjakinjama te uključivanju u njihovo društvo. U tom slučaju, ako je ona naivna, slabe vjere i bez jasno definiranih osobina, brzo će osjetiti utjecaj lošeg društva i brzo će od njega preuzeti najlošije običaje i najružnija svojstva, te će se brzim koracima kretati s njima putem zla i nesreće sve dok pokvarenost i odstupanje ne postanu njen ukorijenjeni običaj, kada postaje teško vratiti je na ispravnu stazu i Pravi put te izbaviti je iz ponora zablude i bijede, osim ako Allah, dž.š., to želi.

220 Bilježi Muslim, 22.
221 Bilježe Ibn Madža, 2363; En-Nesai, 337; Ebu Ja'la u svome *Musnedu*, 1/133; Buhari, *Babu hadždži n-nisa'*, 1862.

Loše je društvo velika opasnost po djevojku u pubertetu imajući u vidu da je ono vodi razvratu, izopačenosti i pokvarenosti. Zato su roditelji dužni, u odgajanju djevojaka, rukovoditi se islamskim pedagoškim uputama i smjernicama te ih upozoravati i sprečavati da kontaktiraju s lošim društvom i izgubljenim vršnjakinjama čija je jedina preokupacija zabava i besposličarenje te gubljenje vremena bez ikakvog dobrog cilja u životu. Zatim su roditelji dužni u potpunosti nadzirati i kontrolirati djevojke u pubertetu kako bi bili upoznati s koracima koje prave, s osobama s kojima se druže, ali bez pritiska koji bi ih učinio mrzovoljnim, buntovnim i srditim, nego uz zalaganje, strpljivost i skretanje njihove pažnje na strah za njih te njihovo upoznavanje s činjenicom da je djevojkama u njihovoj dobi potreban nadzor i da nije ispravno puštati ih van kuće bez pratnje. Majka je dužna uvjeriti se u ispravan moral drugarica njene kćerke, njihovo vjerovanje, čestitost i poštenje, te je ne prepustiti lošem društvu zbog kojeg bi ona okrenula leđa vjeri te ostala bez morala, kao i bez ovoga i onoga svijeta. Ona joj treba odabrati dobro društvo koje će je podsjećati, ukoliko zaboravi, savjetovati kada zastrani, pomoći kada se popravlja i stalno joj skretati pažnju na uputstva i smjernice islama te je upozoravati na loše drugarice i prijateljice.[222]

Djevojke u pubertetu nije moguće izolirati iz društva u kojem žive i u kojem se nered i izopačenost pojavila na moru, kopnu i u zraku. Nered i izopačenost u ovom vremenu najizraženija je i najintenzivnija, a može ga se sačuvati samo onaj kome se Allah, dž.š., smiluje i od istoga sačuva. Kako bi naše kćerke držali podalje od tog nereda i izopačenosti, dužni smo se pridržavati sljedećeg:

1. u njihove duše treba usaditi duh vjerovanja te ih podizati u ozračju čestitosti i vrlina, uz stalno podsjećanje te praćenje i nadzor kako ne bi zapale u glib izopačenog društva;

222 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/122.

2. treba požuriti s njihovom udajom, jer ih to štiti od moralnih posrtaja i seksualnih nagona. S druge strane, mediji upozoravaju na rano sklapanje braka i "štete" koje iz toga proizilaze te se na taj način bore protiv vrlina i urođenih svojstava i doprinose dodatnom širenju razvrata i nemorala;
3. djevojke u pubertetu treba držati podalje od poročnih i razuzdanih prizora koji podstiču i izazivaju njihove nagone, a koje kroz bijedne filmove ljudima emitiraju televizijske stanice. Isto tako, treba bojkotirati i novine i časopise u kojima se objavljuju slike i vijesti o glumcima i glumicama. Nadalje, djevojkama i djevojčicama u pubertetu ne treba dozvoljavati da putuju u ljetovališta u kojima su ljudi međusobno izmiješani i u kojima gola tijela u istoj mjeri podstiču strasti i kod mladića i kod djevojaka;
4. djevojkama u pubertetu treba osigurati dobro i čestito društvo koje će im pomagati da se drže Allahovog, dž.š., puta. Spomenut ćemo ovdje jedan slučaj koji navodi šejh Abdullah Ulvan s ciljem skretanja pažnje i upozoravanja na posljedice kontaktiranja s lošim društvom. Naime, on veli: "Dok je nastavnica tjelesnog odgoja učenicama jedne srednje škole za djevojke držala nastavu iz tjelesnog odgoja, jedna se djevojka iznenada onesvijestila i pala na pod. Odmah je prebačena u bolnicu kako bi joj se pružila medicinska pomoć, pa je nakon medicinskog pregleda ustanovljeno da je trudna. Provedena je istraga te je utvrđeno da djevojka, zajedno s pet drugih učenica njene dobi, ima veze s jednim od tajnih centara za prostituciju, a da škola i njena porodica ništa o tome nisu znali. Utvrđeno je i to da je jedna od tih djevojaka radila za te centre prostitucije i prije nego što se upisala u srednju školu na što ju je inspirisala njena majka prostitutka. Zatim je ona svojim primamljivim metodama i svojim drugaricama uspjela uljepšati i

lijepim prikazati put razvrata i poroka tako da su i one doživjele tu sramotnu sudbinu i bolni kraj."[223] Tako rezultat kontaktiranja s lošim društvom uvijek biva kajanje i bol onda kada od tog kajanja i boli nema nikakve koristi. Zato, majko, budi oprezna kada je u pitanju loše društvo tvojih kćerki i sinova. Neka nas sve Allah, dž.š., sačuva od lošeg i pokvarenog društva;

5. djevojke u pubertetu treba navikavati da obaraju svoje poglede zato što je to način da se spriječi podsticanje i izazivanje seksualnog nagona kod njih. To, također, ima pozitivan utjecaj i na njihovo duševno zdravlje te društveno vladanje i ponašanje. Naime, Allah, dž.š., naređuje vjernicama u islamskom društvu da obore svoje poglede te da se otkrivaju samo pred mahremima (srodnicima s kojima zbog rodbinskih veza ne mogu stupiti u brak) kako bi kod njih urođeni nagon ostao skriven i kako u svakom trenutku ne bi bio podstican i izazivan, sve dok ne dođe odgovarajuće vrijeme za stupanje u brak koji je Allah, dž.š., dozvolio i učinio zakonitim načinom odazivanja tom nagonu u duši muškarca ili žene. Uvažavanje ovog propisa, koji se smatra faktorom zaštite i okrilja tokom čitavog perioda puberteta, pomaže djevojci u pubertetu da odrasta u miru i sigurnosti. S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže: "*Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade.*"[224]

Prema tome, slijeđenje Allahovog, dž.š., puta i izvršavanje Njegovih naredbi štiti vjernike od padanja u šejtanove zamke. Isti je slučaj i sa vjernicama imajući u vidu sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*A reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje ...*"[225]

223 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/531. Stranice crne hronike u novinama i časopisima, kako u Egiptu tako i širom arapskog svijeta, pune su ovakvih slučajeva.

224 En-Nur, 30.

225 En-Nur, 31.

Obaranje pogleda, dakle, i muškarca i ženu odvraća od slijeđenja šejtana te ih štiti od svake nedaće i nevolje koja s time ima veze i u čijoj osnovi je pogled. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Čovjeku je propisan njegov dio bluda koji će on neizbježno počiniti. Tako je blud očiju u gledanju, blud ušiju u slušanju, blud jezika u govoru, blud ruku u hvatanju, blud nogu u koračanju. Srce žudi i želi, a to potvrđuje ili demantira spolni organ."[226]

Od Džabira se prenosi da je jedne prilike upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o iznenadnom pogledu te da mu je on odgovorio: "Obori svoj pogled."[227]

Pogled se obara i pred slijepim čovjekom. Naime, Ummu Selema, r.a., prenosi da je jedne prilike bila kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da je, dok su još uvijek bili kod njega, došao Ibn Ummi Mektum i ušao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s. To je bilo nakon što je ženama naređeno da se pokrivaju, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pokrijte se." Upitale su: "O Allahov Poslaniče! Zar on nije slijep. Niti nas vidi niti nas zna." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zar ste i vas dvije slijepe i zar vas dvije ne vidite njega?!"[228]

Ibnu l-Kajjim, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Brzi pogledi su začetnici i pokretači strasti. Izbjegavanje takvih pogleda preduvjet je očuvanja spolnog organa, a onaj koji uputi pogled sam sebe baca u propast. Pogled je izvor svih nevolja i nesreća koje se dešavaju ljudima. Naime, pogled rađa misao, misao rađa ideju, ideja rađa strast, a strast rađa želju koja potom jača te postaje čvrsta i postojana. Tada dolazi do čina koji je neizbježan, osim ako nam se u tome nešto ne isprijeći. Zato biva rečeno da je lakše osaburiti u obaranju pogleda nego u boli kojom rezultira ono što dolazi nakon toga."[229]

226 Bilježe Buhari, 3/624; Muslim, 2657.
227 Bilježe Muslim, *El-Adab, Babu nezari l-fedž'e*, 45; Ebu Davud, 2148.
228 Bilježe Ebu Davud, 4112; Tirmizi, 2778. Tirmizi kaže da je ovo predanje hasen-sahih.
229 *El-Dževabu l-kafi*, 129.

Prema tome, opasnost se krije u prvom pogledu, i zato čovjek mora biti jako oprezan te se čuvati ustrajnosti u pogledu, dok spas i izbavljenje čekaju one koje se pokriju i koje obore svoje poglede.

PSIHIČKO ODGAJANJE U PUBERTETU

Period je puberteta period plašljivosti, neodlučnosti i nervoze. To je prelazni period između djetinjstva i zrelosti i u njemu se dešavaju neke tjelesne i psihičke promjene koje kod omladine izazivaju stid i tjeskobu. Djevojka se u pubertetu pita o promjenama koje se dešavaju na njenom tijelu i organima. Pita se i o promjenama u njenim osjećanjima i emocijama te o promjenama njene konstrukcije. Pita se i o promjenama u onim dijelovima njenog tijela na osnovu kojih se razlikuju spolovi. Pubertetlije vrlo često zbog svega toga osjećaju strah i jezu imajući u vidu da istovremeno prolaze kroz nove i suštinske promjene koje ih čine zbunjenim. Tu dolazi do izražaja uloga roditelja, a posebno majke, kada je u pitanju ulijevanje sigurnosti u dječiju psihu te njeno spontano i neizvještačeno osvješćivanje jednom realističkom, pouzdanom i uvjerljivom metodom. To je stanje u pubertetu prirodno stanje straha koje ne smije biti remećeno sarkazmom, ruganjem, odbacivanjem i čuđenjem kako ih ne bi zadesio stid koji bi rezultirao povučenošću i zatvaranjem u sebe. Na taj bi samo način, roditelji i rodbina doprinijeli tome da se djeca osjećaju prezreno, poniženo i omalovaženo od strane drugih...

Islam smatra pokuđenim i jako prezire takav način ophođenja prema ljudima, bili oni malodobni ili odrasli te one koji ga prakticiraju smatra nasilnicima. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*O vjernici, neka se muškarci jedni dugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kako je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se na pokaju – sami sebi čine nepravdu.*[230]

Roditelji se u vezi s tim problemima prema djevojci u pubertetu trebaju odnositi bez izvještačenosti i iščuđavanja te na način kojim će joj dati do znanja da su promjene koje joj se dešavaju uobičajena, očekivana i opravdana pojava. Nadalje se prema njoj trebaju odnositi iskreno i otvoreno kako bi od nje otklonili nejasnoće te neodlučnost i kolebljivost zbog tih promjena. Zatim je trebaju upoznati sa životnim i univerzalnim zakonitostima u smislu da su to promjene koje se dešavaju svim ljudima bez izuzetka te da su one, shodno zakonitostima života koje je Allah, dž.š., uspostavio, kao takve neizbježne.[231]

Poznato je da djevojke, kada primijete na sebi neku tjelesnu ili psihičku promjenu, hitaju ka majci kako bi joj otkrile svoju tajnu. Ako majka u tom slučaju nije na nivou odgovornosti koja se podrazumijeva pod sljedećim riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Žena je u kući svoga muža pastirka i ona je odgovorna za svoje stado"[232], te ignoriše svoju kćerku ili se prema njoj bude odnosila grubo i bez saosjećanja i samilosti ne posvećujući joj nimalo pažnje, to će kod djevojke izazvati kontraefekat, a majka će joj u tom slučaju svojom lahkomislenošću i nerazumnošću nanijeti zlo. S druge strane, savjesna majka, koja teži odgajanju svoje djece na osnovu islamskih običaja i tradicije

230 El-Hudžurat, 11.
231 Više v.: *El-Murahikun-dirase nefsijje*, 84.
232 *Fethu l-bari*, 5/181.

te uzvišenih vrlina i etike, bliža je svojoj kćerki od njenih prijateljica, komšinica ili rođakinja te stalno nastoji da među njima bude ljubavi i saojećanja koje će učiniti da djevojka bude otvorena i da joj otkriva sve što kola njenim mislima i emocijama, a posebno onda kada osjeti na sebi neke tjelesne i fiziološke promjene. Majka u tom slučaju treba podići nivo svog odnosa prema njoj, imajući u vidu te kvalitativne i kvantitativne promjene u mišljenju, energiji i sposobnostima, tako da djevojka osjeti da su te promjene zauzele mjesto koje im pripada te da počne izvršavati njoj odgovarajuće zadatke. S tim u vezi, majka se ne brine samo o praktičnim i profesionalnim obavezama djevojke, nego i o podizanju nivoa komuniciranja i postupanja prema njoj imajući u vidu da je ona prošla kroz period djetinjstva te da se sada prema njoj treba odnositi kao prema odrasloj osobi.[233]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nam u ovom smislu može biti lijep uzor imajući u vidu da se on obraćao omladini tog uzrasta i razgovarao s njima na način koji im je davao do znanja da nešto vrijede i da imaju odgovornost, koji je u njima budio samopouzdanje i sigurnost te ih opskrbljivao snagom i samopoštovanjem, a ne strahom i kolebanjem.

Tako se od Enesa b. Malika, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nazivao selam dječacima i mladićima pored kojih je prolazio. Zato im je i on, Enes b. Malik, r.a., nazivao selam govoreći: "I Allahov Poslanik, s.a.v.s., je to činio."

El-Hafiz b. Hadžer kaže: "Nazivanje selama mladima podrazumijeva odbacivanje oholosti te skromnost i blagost."[234]

Otuda su roditelji dužni prema djeci tog uzrasta odnositi se s više povjerenja i ljubavi uz uvažavanje naravi tog životnog doba te intenzivnijeg samospoznavanja u tom periodu.[235]

---

233 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/141.
234 *Fethu l-bari*, 11/32, *Kitabu l-isti'zan, Babu t-teslim ala s-sibjan.*
235 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/132.

Nekada djevojku u pubertetu snalaze osjećanja straha koja kod nje izazivaju zabrinutost i duševni nemir. Zato je neophodno potisnuti taj strah na samom početku te dijete opskrbiti većom količinom osjećanja sigurnosti.

Ti strahovi se svode na sljedeće:

1. strah od budućnosti. Ova vrsta straha javlja se kod djevojke u pubertetu još od njenog upisivanja u srednju školu. Naime, ona tada počinje osjećati nemir i zabrinutost zbog onoga što je čeka, pa se pita da li će uspjeti ili će doživjeti neuspjeh. Ovaj strah, koji je vezan za školski život, prvi je od istinskih strahova koji će je zadesiti u budućnosti. Zato su roditelji dužni podsticati dijete na pouzdavanje i oslanjanje na Allaha, dž.š., te u njemu buditi duh optimizma uz ispunjavanje preduvjeta koji vode ka uspjehu kroz cjelokupno obrazovanje;
2. strah od drugih. Ova je vrsta straha rezultat lošeg odgoja, posebno od strane roditelja. Nekada je glavni uzrok takvog straha majka koja također osjeća strah od drugih. Ona je s tim strahom odrasla, pa se on ukorijenio u njenom biću, a zatim se prenio na njenu kćerku koju je ona odgojila i "zadojila" tim strahom još od malih nogu. Taj strah ne prestaje sve dok se dijete ne nauči suočavati s drugima, sve dok ne bude osjećalo sigurnost i samopouzdanje i sve dok se ne bude mnogo kretalo na mjestima na kojima se okupljaju djevojke. Jedna od najznačajnijih metoda koje se prakticiraju s ciljem da se od djevojke u pubertetu otkloni ova vrsta straha jeste njeno podsticanje na dijalog i diskusiju te razmjenu mišljenja, prvo s roditeljima, braćom, sestrama i rodbinom, a zatim i s ostalima, njeno navikavanje na izražavanje mišljenja te ohrabrivanje prihvatanjem njenog mišljenja ukoliko je ispravno ili ispravljanjem i skretanjem pažnje na grešku na lijep

i obazriv način i njenim upućivanjem na smjelost (odvažnost) u istini uz uvažavanje islamskih pravila i propisa ponašanja.

3. strah od samoga sebe. Kod djevojke se u pubertetu javlja veliki broj pitanja, a njen um biva pretrpan čudnim mislima i idejama. Nadalje, kod nje se u tom periodu javlja naklonost prema drugome spolu što se naziva simpatisanjem. To je stanje rezultat pokretanja seksualnog nagona kroz ono što djevojka čuje od svojih prijateljica u školi ili kroz ono što vidi ili pročita o ljubavi i strasti. To se kod djevojke mora ispraviti te je usmjeriti u ispravnom pravcu kako se kod nje stvari ne bi pomiješale, kako ne bi odstupala od onoga što je ispravno i kako ne bi došla u situaciju da joj je nejasno ono što vidi te da ono što je dobro ne može raspoznavati od onoga što je zlo. Prvi faktor regulisanja ove vrste straha jeste otvorenost. U tom smislu, djetetu se mora dati do znanja značaj saradnje na osnovama razmjene iskustava i korištenja zdravog rasuđivanja. U djetetu treba razvijati strpljivost i upornost i zato je otvorenost te razmjena mišljenja između jednog od roditelja, posebno majke, i djevojke u pubertetu neophodna kako bi se opskrbila povjerenjem, kako bi se u njenu dušu ulio osjećaj sigurnosti i kako bi se usmjerila u ispravnom pravcu kada su u pitanju emocije i osjećaji.[236] Zatim u djetetu treba usaditi vrlinu straha od Allaha, dž.š., kako bi imalo u vidu da sve njegove pokrete i mirovanja prati i nadzire Allah, dž.š., i kako bi osjećalo strah pri pomisli da učini nešto loše. Strah od Allaha, dž.š., dakle, ukazuje na čestitost i poštenje date djevojke te njenu emocionalnu uravnoteženost. Ulijevanje te vrste straha u dušu djevojke u pubertetu utječe na popravljanje njene ličnosti te je opskrbljuje snažnim subjektivnim i duhovnim kapacitetima i predispozicijama koje potiskuju i pred kojima se povlače svi njeni strahovi, osim straha od Allaha, dž.š.

236 Pogledati djelo *El-Murabikun-dirase nefsijje*, 56.

Strah od Allaha, dž.š., puni ličnost djevojke u pubertetu snagom, ponosom i superiornošću nad ovozemaljskim strahovima, njeno ponašanje čini disciplinovanim, smirenim i razboritim te njenu dušu puni osjećanjima zadovoljstva i umjerenosti.[237]

Nekada djevojka u pubertetu osjeća strah, iako nije svjesna čega se zapravo boji. Ona u tom slučaju biva uznemirena i zabrinuta zbog nečeg nepoznatog te očekuje da će joj se desiti nešto loše, s tim da ne zna šta bi to moglo biti. Nekada to nešto uopće i ne postoji, nego je to samo fantazija čiji su uzrok pretjerana osjetljivost i emocije.[238]

Jačanjem duha vjere kod djevojke u pubertetu te osjećanja sigurnosti i bezbjednosti, ti strahovi se smanjuju i postepeno nestaju.

Pojave psihičkog uzbuđenja u pubertetu

Omladina je u pubertetu izložena mnogim psihičkim uzbuđenjima koja mogu rezultirati mnogim opasnim duševnim oboljenjima, kao što je srdžba, ljubomora, pakost, mržnja itd. Ukoliko se djeca u toj dobi ne usmjere i ne upute na Pravi put, ta oboljenja mogla bi utjecati jedno na drugo te se intenzivirati u njima u toj mjeri da ih više nije moguće otkloniti, osim Allahovom, dž.š., voljom. Sada ćemo u kratkim crtama izložiti te poremećaje i načine njihovog suzbijanja kako im omladina ne bi bila izložena i kako bi se od njih dobro zaštitili.

1. Srdžba. Srdžba je stanje koje obuzima čovjeka. Ako čovjek uspije savladati i potisnuti srdžbu na samom početku te oprostiti onome koji ga je naljutio, učinit će dobro djelo za koje će ga Allah, dž.š., obilato nagraditi. Ako se, pak, srdžba dodatno pojača i ako ne bude u stanju kontrolisati se, zaokupit će ga šejtan i navratiti na neposlušnost Allahu,

237 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/147.
238 *El-Murabikun-dirase nefsijje*, 23.

dž.š. i činjenje velikih grijeha koje je Allah, dž.š., zabranio, kao što je, npr., ubistvo. Srdžba je, dakle, od šejtana, a šejtan je stvoren od vatre koju gasi jedino voda. Zato su mufessiri, tumačeći kur'anski ajet: "*Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi*[239]", kazali da se pod riječima *šejtanska sablazan* podrazumijeva srdžba. U vezi s tim, rečeno je i sljedeće: "Slabog je lukavstva onaj kod kojeg srdžba dolazi do izražaja." Jedan je književnik rekao: "Srdžba neznalice jeste u riječima, a srdžba umnoga je u djelima."[240]

Ebu Se'id el-Hudri, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Srdžba je žar koja gori u čovjekovoj unutrašnjosti. Zar niste vidjeli kako su kod takvog čovjeka oči crvene i kako su mu vratne žile napuhane?! Kada nekoga od vas zadesi nešto takvo, neka sjede. Najbolji čovjek jeste onaj kojeg srdžba sporo obuzima i čija se srdžba brzo stišava, a najgori među ljudima jeste onaj kojeg srdžba brzo obuzima i čija se srdžba sporo stišava."[241]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao jedan čovjek i rekao: "Pouči me onome što će me uvesti u Džennet, ali me nemoj preopterećavati." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., mu odgovorio: "Nemoj se srditi."[242]

Kur'an nas poučava kako čovjek može umiriti svoju srdžbu. S tim u vezi jesu i sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*A kad šejtan pokuša da te na zle misli navede, ti zatraži utočište u Allaha, jer On, uistinu, sve čuje i zna sve.*"[243] Ovdje se pod riječima: *...da te na zle misli navede ...* podrazumijeva: *...da te rasrdi ...*

I Allahov Poslanik, s.a.v.s., nas poučava kako da smirimo našu srdžbu. Naime, Sulejman b. Sured prenosi da je sjedio kod Allahovog

---

239 El-E'araf, 201.
240 *Edebu d-dun'ja ve d-din*, 248.
241 Bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/19; El-Hara'iti u djelu *Mesavi'u l-ahlak*, 128.
242 Bilježe Buhari, 6116; Tirmizi, 2089.
243 Fussilet, 36.

Poslanika, s.a.v.s., kada su se dvojica ljudi počeli pred njim međusobno vrijeđati. Onda je lice jednoga od njih dvojice pocrvenjelo te je počeo psovati i proklinjati onog drugog, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ja znam riječi koje bi otklonile od njega ono što ga je obuzelo kad bi ih izgovorio. To bi se desilo kad bi od Allaha zatražio zaštitu protiv šejtana."[244]

Ummu Hani, kćerka Ebu Taliba, prenosi da je jedne prilike rekla Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Pouči me dovi kojom ću se obraćati Allahu, dž.š." Allahov joj je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Izgovaraj riječi: '*Allahumme rabbe Muhammedin, igfir li zenbi, ve ezhib gajza kalbi ve edžirni min mudillati l-fiten* (Gospodaru moj, Gospodaru Muhammedov, oprosti mi grijehe, iz moga srca ukloni srdžbu i sačuvaj me onoga što u zabludu vodi i obmanjuje).'"[245]

Neke od metoda umirivanja srdžbe jesu i sljedeće:

- da se čovjek prisjeti nagrade za oprost i reagiranje na lijep način, pa da u sebi savlada srdžbu priželjkujući nagradu i sevab te nastojeći od sebe otkloniti prijekor i kaznu;
- da iz stanja u kojem se nalazi pređe u neko drugo. Ako, naprimjer, stoji, treba sjesti i tome slično;
- da se prisjeti kajanja koje nakon srdžbe obično slijedi te pokuđenosti osvete;
- da se prisjeti saosjećanja i simpatija drugih ljudi prema njemu, koje će izgubiti ukoliko izazove njihovu mržnju i ukoliko ih od sebe distancira, pa će odustati od srdžbe i nastojati zadobiti njihovo prijateljstvo i lijepu reputaciju;
- jedan književnik veli: "U tvojoj popustljivosti i praštanju krije se dobro za tvoje organe. Srdžba se pokreće unutar tijela i djeluje prema vani, dok se tuga pokreće izvan tijela i djeluje prema nje-

244 Bilježe Buhari, 6048-6115; Muslim, 2610.
245 Bilježe Ahmed od Ummu Seleme, 6/294; El-Hara'iti u djelu *Mesavi'u l-ahlak*, 135.

govoj unutrašnjosti. Tako tuga, zbog svoje skrivenosti, ubija, dok srdžba, zbog svoje ispoljenosti, ne ubija. Rezultat srdžbe, zbog njene ispoljenosti, biva napad i osveta, dok rezultat tuge, zbog njene skrivenosti, biva slabost i bolest. Prema tome, tuga vodi smrti, dok to nije slučaj sa srdžbom;"

- zato se, Allahovi, dž.š., robovi stalno prisjećajte Allaha, dž.š., kako bi od sebe otklonili srdžbu i tugu i pridržavajte se onoga što smo spomenuli u vezi s umirivanjem srdžbe, pa ćete biti besprijekorni i uspjet ćete, ako Bog da, i na ovom i na onom svijetu.[246]

2. Ljubomora. Ljubomora je jedan od nivoa zavisti, a zavist je jedan od povoda pakosti i kovanja zavjera. Ako čovjek uspije savladati i potisnuti ljubomoru na samom početku, uspio je i spasio se, a ako je, pak, u tome ne uspije, ljubomora će ga dovesti do bolesti zavisti koja će učiniti da zamrzi onoga na koga je ljubomoran, pa će početi kovati zavjeru s ciljem da ga se riješi, što se smatra najvišim stepenom ljubomore. Navest ćemo jedan primjer. Naime, Jusufova, a.s., braća su bila ljubomorna na njega zato što je on bio najdraži njihovom ocu Jakubu, a.s.: "*Kada oni rekoše: 'Jusuf i brat njegov draži su našem ocu od nas ...*"[247] Zato su mu bili zavidni i na njega ljubomorni ... I šta su učinili? Počeli su smišljati zavjeru s ciljem da ga se riješe: "*Ubijte Jusufa ili ga u kakav predio ostavite, - vaš otac će se vama okrenuti, i poslije toga ćete dobri ljudi biti", - jedan od njih reče: 'Ako baš hoćete nešto da učinite, onda Jusufa ne ubijte, već ga na dno nekog bunara bacite, uzeće ga kakva karavana.*"[248] Savršenstvo zavjere ogledalo se u onome o čemu nam pripovijeda Kur'an kada je u pitanju njena i čvrstoća njenog plana, tako da su ga bacili u bunar, čime se realizovalo ono što su priželjkivali i ono što su planirali. Postoji više vrsta ljubomore:

---

246 Jusuf Rešad, *El-Kasve fi kejdi n-nisve* (rukopis).
247 Jusuf, 8.
248 Jusuf, 9, 10.

- ljubomora prema inočama. Prenosi se da je h. Aiše, r.a., jedne prilike rekla: "Ni na jednu od supruga Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nisam bila ljubomorna kao na Hatidžu, iako je nikada nisam vidjela. Međutim, Allahov Poslanik, s.a.v.s., ju je mnogo spominjao, a često bi i zaklao ovcu te je podijelio njenim prijateljicama, pa bih mu ja govorila: 'Kao da je Hatidža bila jedina žena na svijetu', a on bi odgovarao: 'Ona je bila uz mene i rodila mi je djecu.'"

  El-Hafiz b. Hadžer veli: "Ljubomora je dokazana pojava i nije je moguće zanijekati kada su u pitanju istaknute žene, a kamoli kada su u pitanju one koje su nižeg ranga od njih. H. Aiša, r.a., je bila ljubomorna na sve supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a na h. Hatidžu, r.a., najviše."[249]

  Ljubomora koja može biti oproštena ženama i za koju ne slijedi kazna jeste ona kojoj su one po svojoj prirodi sklone i koja ne izlazi iz okvira kovanja spletki i nanošenja neprijatnosti. Ako, pak, ljubomora izlazi iz okvira verbalnog čina i postaje konkretnim djelom, postaje zabranjena. Prema tome, ljubomora koja ne prevazilazi verbalni čin jeste ljubomora koja može biti oproštena;
- ljubomora prema vršnjacima. Djevojka u pubertetu je u dobi između osnovne i srednje škole i nju nekada obuzima ljubomora prema njenim vršnjakinjama zbog njihovog ljepšeg izgleda i odjeće ili zbog njihovog boljeg uspjeha u školi.

  Djevojka u pubertetu se, dakle, okreće i ravna prema svojim prijateljicama istog ili bliskog uzrasta i u tom smislu, psihološke studije ukazuju na postojanje brojnih faktora koji određuju prirodu veza i odnosa među djevojkama tog uzrasta. Neki od njih jesu i sljedeći:
  - među djevojkama u pubertetu postoje sličnosti u naravi i emocijama;
  - druženje je dobrovoljno, a ne obavezujuće i jedno prijateljstvo ne

249 *Fethu l-bari*, 7/135.

isključuje sklapanje drugih prijateljstava. Pri tome treba voditi računa i o nekim drugim faktorima, kao što je srodstvo, susjedstvo i kolegijalna povezanost.

Kada djevojka postane ljubomorna na neku od svojih kolegica ili prijateljica zbog toga što je ona nadilazi u ljepoti ili izgledu, treba je uputiti na zadovoljstvo izgledom i opskrbom koju joj je Allah, dž.š., propisao, zato što je to nešto što određuje Allah, dž.š., i na što ljudi nemaju nikakvog utjecaja, te da stalno ima na umu sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*Allah opskrbljujući vas daje jednima više nego drugima ...*[250] *Gledaj kako jednima dajemo prednost nad drugima ...*"[251]

Djevojka treba znati da u tom Allahovom davanju prednosti ona nema nikakvog utjecaja te da, prema tome, treba biti zadovoljna onim što joj je Allah, dž.š., propisao. Tek u tom slučaju, ona će osjećati mir i spokoj.

Nadalje, djevojka u pubertetu mora biti svjesna svojih kapaciteta i biti sigurna u svoje sposobnosti te stalno imati na umu Allahovo, dž.š., prisustvo, imajući u vidu da je za čovjeka na ovome svijetu najveći gubitak da ga Allah, dž.š., prepusti samome sebi, kao što je i najveći uspjeh i dobitak da ga Allah, dž.š., upućuje, pomaže i podržava.[252]

Kada je u pitanju ljubomora zbog boljeg uspjeha u učenju u školi, to je ono u čemu međusobno natjecanje treba biti jako izraženo. S tim u vezi, Abdullah b. Mesud prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zavidjeti se može samo dvojici: čovjeku kojem je Allah dao imetak te ga podstakao na njegovo trošenje na putu istine, i čovjeku kojem je Allah dao znanje, pa on prema njemu postupa i druge njemu poučava."[253]

I žene su u tome poput muškaraca, a pod znanjem u ovom slučaju podrazumijeva se vjersko i svjetovno znanje koje koristi ljudima.

250 En-Nahl, 71.
251 El-Isra', 21.
252 *Ahta'una fi terbijeti evladina.*
253 Bilježi Muslim, 1/559. Ovaj hadis ima više predanja.

Prema tome, časno međusobno natjecanje u nauci koje rezultira zavidnošću čiji je cilj podsticanje na sticanje i usvajanje korisnog znanja je dozvoljeno.

Postoje i druge vrste ljubomore koje ovdje nećemo posebno spominjati, kao što je ljubomora muževa kada su u pitanju njihove supruge, ljubomora među ljudima iste profesije itd. O tome smo govorili na drugom mjestu.[254]

3. Pakost, zloba i mržnja. Pakost, zloba i mržnja jesu faktori koji u konačnici rezultiraju osvetom i zavjerom. Ova su oboljenja žešća od zavisti i na njih ukazuje Allah, dž.š., opisujući nevjernike te njihovu mržnju i neprijateljstvo prema vjernicima u sljedećem kur'anskom ajetu: "*Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakva nevolja, obraduju joj se. I ako budete trpjeli i ono što vam se zabranjuje - izbjegavali, njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi. Allah, zaista, dobro zna ono što oni rade.*"[255] Allah, dž.š., nas, dakle, u ovom kur'anskom ajetu obavještava da oni mrze vjernike te da ih žalosti svaka blagodat koju kod njih primijete zbog njihove mržnje i neprijateljstva koje ih čini zavidnim i zlobnim. Isti je slučaj i sa svakim onim čovjekom kojeg zadesi opako oboljenje zavisti, jer će ga ono zasigurno učiniti pakosnim i zluradim, da nas Allah, dž.š., sačuva od tih opakih oboljenja, koja čovjeka mogu razoriti ukoliko ih ne suzbije i ne potisne. Naime, pakost i zluradost, npr., imaju razoran utjecaj na dušu onoga koji se njima odlikuje, s tim da nekada takvome biva i oprošteno, kao što je, npr., slučaj s onim kojem je nanesena nepravda i koji zbog gorčine te nepravde osjeća mržnju prema onome koji mu ju je nanio. Ukoliko se takvome ukaže prilika da skuje zavjeru i osveti se, on će to i učiniti, imajući u vidu da mržnja i pakost obuzimaju čovjeka na način da njegovu srdžbu zadrže unutar njega, pa on krije i akumulira neprijateljsko raspoloženje i

254 Više v.: *Zemmu l-hased ve l-hassad* istog autora (Jusuf Rešad).
255 Alu Imran, 120.

mržnju u svome srcu sve dok mu se ne ukaže prilika za zavjeru i osvetu. Zato svaka djevojka mora nastojati da ne stigne do tog stepena mržnje i želje za osvetom stalno se približavajući Allahu, dž.š., i stalno se prisjećajući sljedećih Njegovih riječi: "*Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi.*"[256] Ona, dakle, treba biti bogobojazna te osjećati strah od posljedica takvih oboljenja, jer pakost, npr., nije čovjekovo urođeno svojstvo, nego nešto što ga obuzima i što brzo prestaje ukoliko čovjek potisne iz sebe srdžbu i zavist te na taj način postane iskren i bezazlen.

Isto tako, pakost, koja rezultira mržnjom i averzijom, potiskuje i suzbija i jačanje vjerovanja (*imana*) te čišćenje duše od grijeha i posvećivanje dobrim djelima koja su od koristi, imajući u vidu da posvećivanje onome što je od koristi rezultira nerazmišljanjem o pakosti, zavisti ili nanošenju zla onome koji nas čini srditim.

Djevojke treba usmjeravati u ispravnom pravcu kako ih ne bi obuzela navedena oboljenja koja bi ih mogla navesti na kovanje zavjere, što se smatra jednim od najgorih i najsurovijih oblika duševnog poremećaja, posebno kod žena, imajući u vidu da zavjera žene nadilazi zavjeru šejtana, pa i više od toga. Naime, Allah, dž.š., u vezi sa šejtanovim kovanjem zavjere kaže: "*...jer je šejtanovo lukavstvo zaista slabo.*"[257] S druge strane, u vezi s kovanjem zavjere od strane žena, Allah, dž.š., veli: "*...vaša lukavstva su zaista velika.*"[258] Prema tome, staratelji su dužni upućivati svoje štićenice na plemenit moral i lijepa svojstva te ih podsjećati na hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Abdullah b. Amr, r.a. Naime, Abdullah b. Amr, r.a., kaže da Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije bio nepristojan i neuljudan te prenosi da je jedne prilike rekao: "Najbolji među vama jesu oni koji su najljepšeg morala."[259]

256 El-E'araf, 201.
257 En-Nisa, 76.
258 Jusuf, 28.
259 Bilježe Buhari i Muslim, *Fethu l-bari*, 10/456.

Džabir b. Abdullah, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Meni najmiliji i na Sudnjem danu po svome položaju meni najbliži jesu oni među vama koji su najljepšeg morala."[260]

Hadisi koji govore o značaju lijepog morala su mnogobrojni, a mi ćemo ovdje s tim u vezi navesti stih Ahmeda Ševkija u kojem stoji:

"Dok se drže morala, narodi opstaju,
a kad bez njega ostanu, i oni nestanu."

Prema tome, djevojke muslimanke trebaju se zaodjenuti lijepim moralom koji će ih približiti Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a udaljiti od šejtana. Da nas Allah, dž.š., sačuva od duševnih oboljenja.

Djevojke u pubertetu treba navikavati i na samovrednovanje. Naime, h. Omer b. el-Hattab, r.a., kaže: "Kontrolirajte svoje duše prije nego što na odgovornost budu pozvane i vrednujte ih prije nego što na mizan budu stavljene, i pripremite se za najveći pregled (suđenje) na dan kada ništa neće biti skriveno."

Od Mejmuna b. Mihrana se prenosi da je rekao: "Čovjek neće biti bogobojazan sve dok ne bude vrednovao sebe, kao što vrednuje svoga ortaka, kada je u pitanju njegova opskrba i ono što odijeva."[261]

Vrednovanje duše potpomaže unutrašnji sistem obuzdavanja djevojke te jača dušu koja je sklona samokritici, koja pomaže djevojci da koriguje svoje ponašanje i koja je podstiče na slijeđenje Istine i Upute u većoj mjeri, pa ona nastoji raditi ono čime će biti zadovoljan Stvoritelj. Možda je u ovom novom dobu izraz *savjest* najbliži onome što se podrazumijeva pod dušom koja je sklona samokritici. Naime, savjest je ta koja vrednuje, nadzire i kontroliše dušu te je upućuje na činjenje dobra nakon što u njoj probudi osjećaj za ispravno i pogrešno. Obezbjeđivanje kontinuiteta budnosti te savjesti osnovni je cilj odgoja u

260 Bilježi Tirmizi koji kaže da je ovaj hadis *hasen-sahih*, 4/325, hadis br. 2018.
261 Bilježi Tirmizi, 4/550.

islamu i zato su roditelji dužni podržavati taj unutrašnji sistem obuzdavanja te su odgovorni za praćenje tog aspekta i njegovo jačanje, imajući u vidu da djevojka u pubertetu, kada se opskrbi nizom etičkih načela, vrijednosti i standarda, pa se koristi njima u upravljanju svojim pobudama i postupcima, rukovodi se njima u svojim razmišljanjima i djelima te ih učini svojim putokazom i kritičarem, moralno biva ispravno formirana, u socijalnom pogledu biva stabilna i postojana te biva u stanju da u sebi razvije savjest koja će je u moralnom i društvenom pogledu učiniti zrelom.[262] A to će se desiti samo ako budemo, kako to kaže El-Haris el-Muhasibi, vrednovali (nadzirali i kontrolisali) svoju dušu (sebe) u vezi sa svakom mišlju.[263]

Imam Ibnu l-Kajjim nam pojašnjava kako da čovjek otkloni od sebe zle misli, šejtanovo došaptavanje, i kaže: "Suprotstavi se zlim mislima, jer ako to ne učiniš, pretvorit će se u strast. I bori se protiv strasti, jer ako to ne učiniš, postat će jaka volja i aspiracija. Ako tu jaku volju i aspiraciju ne obuzdaš, pretvorit će se u djelo, a ako to djelo ne potisneš nečim drugim, postat će običaj, pa će ti biti teško promijeniti ga. Ispravne su misli one koje podrazumijevaju strah od Allaha, dž.š., koje se Njemu uzdižu i koje imaju za cilj Njegovo zadovoljstvo i ljubav, imajući u vidu da je kod Allaha, dž.š., svako dobro, da od Njega dolazi svaka uputa, spoznaja, pomoć i zaštita za one koji Njega prihvataju za Gospodara, dok onima koji drugoga prihvataju za gospodara i od Njega se okreću ostaje samo patnja i zabluda."[264]

Otuda je dužnost djevojke muslimanke da odbacuje od sebe, sve jednu za drugom, loše misli i šejtanova došaptavanja koja kruže njenim umom.

262 Pogledati djelo *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/185.
263 El-Haris el-Muhasibi, *Risaletu l-mustaršidin*.
264 Ibnu l-Kajjim, *Kitabu l-feva'id*, 173.

Imam El-Hasan el-Basri, r.a., kaže: "Vjernik vlada svojom dušom (sobom) i vrednuje je (nadzire i kontroliše) zbog Allaha, dž.š., a na Sudnjem danu polaganje računa će biti lahko onima koji svoje duše budu vrednovali (nadzirali i kontrolisali) na ovome svijetu, dok će onima koji to ne budu činili polaganje računa na Sudnjem danu biti teško."[265]

El-Gazali veli: "Smisao vrednovanja (nadziranja i kontrolisanja) duše jeste u tome da čovjek pogleda u svoj kapital te profit i gubitak kako bi dobit mogao jasno raspoznavati od štete. Naime, kapital u vjeri jesu farzi, profit su nafile i vrline, a gubitak su grijesi. Zato čovjek mora vrednovati svoju dušu prvo u vezi s farzima te, ako počini neki grijeh, posvetiti se sankcioniranju koje podrazumijeva izvršavanje onoga što je čovjek propustio uraditi."[266]

Navest ćemo sada riječi i djela nekih pobožnih muslimanki kako bi se na njih mogla ugledati te ih prihvatiti kao uzor i vodilju.

H. Aiša, r.a., veli: "Najbolje s čime se možete susresti s Allahom, dž.š., jeste malo grijeha. Zato neka se suzdrži od činjenja grijeha onaj koji želi biti ispred ustrajnog trudbenika."

Ummu Ejmen, dadilja i odgajateljica Allahovog Poslanika, s.a.v.s., odlučila je učiniti hidžru iz Meke u Medinu, pa je jednoga dana, u kojem su temperature bile jako visoke, krenula pješice i bez ikakve poputbine, a i postila je. Zadesila ju je velika žeđ tako da je zbog nje skoro umrla. Kada je, prema njenim riječima, sunce zašlo, osjetila je neki šum iznad glave, pa je podigla glavu i ugledala jednu kofu kako se spušta s neba uz pomoć jednog bijelog užeta. Kada joj se kofa dovoljno približila, dohvatila ju je i pila iz nje sve dok se nije dovoljno napila. Nakon tog dana, veli ona, kretala se pod sunčevim zrakama u toku vrelih dana ne bi li ožednila, ali se to nikada više nije desilo.

265 *Hil'jetu l-evlija'*, 2/107.
266 Ibn Kudame, *Muhtesar minhadži l-kasidin*, 374.

Ummu Ejmen je s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., bila prisutna u Bici na Uhudu te je tog dana pojila ranjene vodom i liječila ih, a bila je i u Bici na Hajberu.

Fatima bint Muhammed b. el-Munkedir je postila danju, a kada bi se spustila noć, tužnim glasom je dozivala: "Umirila se noć i tama je ovladala. Svaki onaj koji je zaljubljen kod voljene osobe je utočište našao, a moje je osamljivanje s Tobom, o Voljeni, da bi me od vatre sačuvao." Fatima bint Muhammed je bila jedna od odabranih vjernica u Medini.

Abdullah b. Zejd b. Eslem prenosi od svoga djeda, a posredstvom svoga oca, da je njegov djed bio jedne večeri s h. Omerom, r.a., dok je obilazio Medinu. Kada se h. Omer, r.a., umorio, naslonio se na jedan zid te čuo kako neka žena govori svojoj kćerki: "O kćeri! Ustani i ono mlijeko pomiješaj s vodom." Djevojka je odgovorila: "O majko! Zar ti ne znaš koje je naređenje vladar pravovjernih danas izdao?!" Žena je upitala: "Koje je to, kćeri, naređenje izdao?" Djevojka odgovori: "Naredio je jednom glasonoši da oglasi da se mlijeko ne miješa s vodom." Žena joj reče: "O kćeri! Ustani i mlijeko pomiješaj s vodom, jer te ovdje ne vidi ni Omer ni njegov glasonoša." Djevojka uzvrati: "O majko! Neću mu u javnosti poslušna biti, a u tajnosti mu neposlušnost iskazivati." H. Omer, r.a., je sve to čuo, pa je rekao: "O Esleme! Obilježi vrata i zapamti ovo mjesto." Zatim je nastavio obilaziti Medinu sve dok nije svanulo. Kada je svanulo, rekao je: "O Esleme! Odi do onog mjesta i vidi jesu li one dvije udate, imaju li supruga." Eslem je otišao do onog mjesta i vidio da je mlađa osoba udovica te da nema muža, a da joj je ono majka. Onda se vratio kod h. Omera, r.a., i obavijestio ga o tome, pa je h. Omer, r.a. pozvao i okupio svoje sinove te im rekao: "Treba li nekome od vas žena da ga oženim? Da vaš otac ima potrebu za ženom, nijedan od vas ne bi

stigao do ove djevojke prije njega!" Abdullah je odgovorio: "Ja imam ženu." I Abdurrahman je odgovorio: "Ja imam ženu." Asim je, pak, rekao: "Oče! Ja nemam ženu, pa me oženi." Onda je h. Omer, r.a., poslao po djevojku te je udao za Asima, pa mu je ona rodila kćer koja je poslije rodila Omera b. Abdulaziza.[267]

Ovo su bili primjeri istaknutih žena koje su nadzirale i kontrolisale svoje duše te osjećale strah od Allaha, dž.š., u svim svojim postupcima. Zato se s pravom za njih može reći da su Allahu, dž.š., pokorne i poslušne vjernice te da je dužnost svake muslimanke da ih slijedi i oponaša u djelima.

I dobro pazi, djevojko, da ti uzor ne budu one koje se nazivaju glumicama i pjevačicama te druge razvratne grješnice. Neka ti uzor budu majke vjernika, sahabijke i vjernice iz selefijskih generacija ovog Ummeta.

Kako bi djevojka svakodnevno mogla lakše vrednovati, nadzirati i kontrolisati, svoju dušu (sebe), treba se rukovoditi nekim rasporedom aktivnosti na osnovu kojeg bi održala svoj vjerski i odgojni nivo. Taj raspored može imati i sljedeću formu:

---

267 Ibnu l-Dževzi, *Sifetu s-safve*, 2/3, 202-203.

dan	obavljanje namaza na vrijeme					nafile	učenje Kur'ana	dove	dobročinstvo prema roditeljima	pomoć majci
	sabah	podne	ikindija	akšam	jacija					
pon										
uto										
sri										
čet										
pet										
sub										
ned										

Uz pomoć ovog rasporeda aktivnosti djevojka u pubertetu bit će u stanju dotjerivati svoju dušu i sebe i razvijati svoju ličnost u pravcu željenog savršenstva i istinske odgovornosti imajući u vidu sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio i Allaha se bojte jer On dobro zna šta radite.*"[268]

Jedan od načina razvijanja kod djevojke u pubertetu samokritičnosti zasniva se na tome da je roditelji usmjere na njenu dušu te da zahtijevaju od nje da svaki put kad počini neku grešku sama sebe osudi i kritikuje, a da zatim razgovaraju s njom o rezultatima do kojih je došla. Utvrđeno je da se kroz razvijanje samokritičnosti kod djevojke u pubertetu realiziraju i neke vrline i vrijednosti, kao što su:

1. razvijanje ispravne svijesti kod djevojke;
2. usađivanje etičke odvažnosti u njenoj duši;
3. njeno podsticanje na ispravno ponašanje i nečinjenje grešaka (grijeha);
4. srdačno prihvatanje savjeta i uputa;
5. prihvatanje odgovarajuće kazne ukoliko je objektivno zasluži.

Ako je samokritičnost nešto što je od vitalnog značaja u životu uopće, onda je ona u periodu puberteta najznačajnija imajući u vidu da se ličnost djevojke u pubertetu odlikuje željom za samopotvrđivanjem i suprotstavljanjem autoritetima (roditeljima) u toj mjeri da savjet roditelja smatra petljanjem u njene stvari te narušavanjem njene slobode i nezavisnosti. Zato oslanjanje roditelja na razvijanje samokritičnosti kod djevojke u pubertetu, kada je u pitanju dotjerivanje i popravljanje njenog ponašanja, zadovoljava ujedno i njenu želju za samopotvrđivanjem te podrazumijeva priznavanje njene ličnosti s njihove strane i njene sposobnosti da na osnovu vlastitog razmišljanja ono što je ispravno razlikuje od onoga što je neispravno. Roditelji na

268 El-Hašr, 18.

taj način ne prave smetnje njenoj ličnosti, ne oponiraju joj, ne nameću joj upute i smjernice, ne izazivaju kod nje želju za opiranjem i suprotstavljanjem i ne uzrokuju kod nje emotivne probleme i poremećaje.

Popravljanju svijesti doprinosi i sljedeće: lijep uzor, dobar izbor prijateljica i školskih kolegica, dobar izbor knjiga, pripovijetki i časopisa koji propagiraju vrline i lijep moral te interes za proučavanjem etičkih i socijalnih (društvenih) problema i života važnih i značajnih muškaraca i žena kroz historiju.[269]

Navest ćemo ovdje jedan dragocjen savjet koji je šejh Ibnu l-Dževzi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, uputio svome sinu, a mi ga prenosimo kako bi se naše kćerke njime okoristile. Naime, šejh Ibnu l-Dževzi kaže: "I znaj, sine moj, da Allah, dž.š., učini da uspiješ u dobru, da se čovjek odlikuje nad ostalim stvorenjima po svome razumu samo da bi bio svjestan onoga što mu dolikuje. Zato prizovi svoj um i aktiviraj svoje razmišljanje, posveti se svojoj duši i na osnovu argumenata[270] spoznaj da si ti odgovorno stvorenje i da imaš obaveze, da dva meleka bilježe ono što kažeš i smatraš te da su udisaji živog stvorenja njegovi koraci ka smrtnom času, da je period boravka na ovom svijetu kratak, da je zadržavanje u kaburu dugotrajno i da je kazna za slijeđenje strasti teška i žestoka."

Izlaganje u vezi s vrednovanjem, nadziranjem i kontrolisanjem duše završit ću riječima gospođe Zejnebe el-Gazali koja kaže: "Svakog mjeseca stiže mi desetine pisama od djevojaka muslimanki u dobi puberteta. Osnovna tema tih pisama jeste osciliranje nivoa njihovog imana, odnosno njegovo brzo podizanje i brzo opadanje. Tako djevojka u pubertetu živi u stanju uspona i jačanja imana, kada se njena pobožnost, veza s Allahom, dž.š., i skrušenost u namazu povećava

269 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/190.

270 Ovdje se pod argumentima podrazumijeva Kur'an, Sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i ono čega su se držale prve generacije ovog Ummeta imajući u vidu da je spoznavanje na osnovu dokaza i argumenata osnova akaidskih i šerijatskih pitanja.

te mnogo upražnjava neobavezni (nafila) post, upućuje dove i uči Kur'an, a ubrzo nakon toga uviđa kako je njen iman oslabio, kako se njena skrušenost u namazu smanjila, kao i njena odgovornost, dok se s druge strane povećavaju njene nervne i psihičke muke i poteškoće, pa s prezirom i potcjenjivanjem gleda na sebe i osjeća se izgubljenom zato što je "postala licemjerna" i zato što više nije prava vjernica. Tako djevojke u tim pismima postavljaju pitanja u vezi s takvim stanjem te načinom njegovog prevazilaženja, sve to iz ljubavi prema Allahu, dž.š., i Njegovoj vjeri s jedne te straha od Njegove kazne i sankcije s druge strane.

Period je puberteta period emocionalnih, tjelesnih i psihičkih promjena. To je prijelazni period između djetinjstva i mladosti te period psihičke nesigurnosti, oklijevanja, brzog zauzimanja stavova i brzog odustajanja od njih te nekoncentracije i uznemirenosti. To su prirodna obilježja tog perioda koja iziskuju uravnotežen tretman te strpljivost i blagost. Vrlo se često djevojka u pubertetu osjeća strancem u svojoj porodici, a razlog tome jeste sama priroda tog perioda.

Preporučujem svojim kćerkama i unukama koje su u periodu puberteta da utočište traže kod Allaha, dž.š., da se Njemu nastoje približiti, da se pridržavaju Allahovih, dž.š., odredbi te da obavljaju farze i vadžibe, da budu stroge u vrednovanju, nadziranju i kontrolisanju duše u vezi sa svakim malim i velikim grijehom, da budu strpljive u tom periodu života, koji će se okončati sa stabilnošću i zrelošću. Sve dok djevojka u pubertetu bude izvršavala obaveze prema svome Gospodaru, sve dok bude činila nafile te izbjegavala činjenje grijeha i onoga što je zabranjeno i što izaziva Allahovu, dž.š., srdžbu, uspjet će na ispitu perioda puberteta i uspješno će prevazići taj prijelazni period svoga života.[271]

---

271 Zejneb el-Gazali el-Džejbeli, *Ila ibneti*, 2/68.

INTELEKTUALNO ODGAJANJE U PUBERTETU

Zapažanje omladine u periodu puberteta prelazi s konkretnog na apstraktni nivo. U tom se periodu razvija i njihova pažnja te se povećava sposobnost razmišljanja, maštanja i prostog zamišljanja koje se zasniva na riječima i izrazima. Zatim se povećava i njihova sposobnost argumentiranja, zaključivanja i analiziranja te s razmišljanja o konkretnom prelaze na razmišljanje o apstraktnom.

Kada roditelji primijete da je njihova kćerka dostigla taj nivo, trebaju je početi navikavati na razmišljanje o Allahovoj, dž.š., mudrosti i stvaranju kako bi je obilježili pečatom preciznosti i discipline imajući u vidu da Allahova, dž.š., mudrost, Njegovi zakoni i stvaranje teku shodno utvrđenim zakonitostima i preciznom ustrojstvu koje se niti mijenja niti zaostaje.[272]

Navikavanjem djevojke u pubertetu i njenim usmjeravanjem na ono što će joj biti od koristi u vjeri i u životu na ovome svijetu, ona će u mentalnom pogledu imati zdravo i ispravno odrastanje imajući u vidu da njeno odrastanje biva u skladu s onim čemu je po prirodi učinjena sklonom. Ako, npr., odrasta u zdravoj i ispravnoj islamskoj sredini koja joj ukazuje na ono što je pogrešno, odnosno ispravno, te

272 Ali Abdulhalim Mahmud, *Terbijetu n-naši'i l-muslim*, 279.

na ono što će joj biti od koristi, ona će s time i stasati te će se njeni osjećaji u vezi s tim produbiti. Ako, pak, odrasta u nekoj drugoj sredini, stasat će u skladu s onim na što je naviknu njeni roditelji. Zato je dužnost roditelja da svoju kćerku neprestano podsjećaju na ono što će njenu vjeru i život na ovome svijetu učiniti zdravim i ispravnim. To će postići kroz objektivne i plodonosne rasprave i diskusije s njom imajući u vidu da se djevojka u periodu puberteta odlikuje sposobnošću razmišljanja, analiziranja, predočavanja i maštanja. Isto tako, djevojka je u pubertetu dostigla određeni nivo umne (intelektualne) zrelosti što je čini sposobnom da usvaja ono o čemu raspravlja sa svojim roditeljima ili učiteljima. Zato su odgajatelji dužni dobro saslušati pitanja i probleme koje im postavljaju i iznose djevojke te im pružiti objektivne odgovore koji će ih zadovoljiti.

S tim u vezi, dužnost roditelja jeste da um svoje kćerke usmjeravaju prvo ka posmatranju i razmišljanju o kosmosu, zatim o Šerijatu koji joj stavlja u dužnost da izvršava ono što joj je naređeno od strane Stvoritelja i da izbjegava ono što joj je On zabranio da čini, te da razišljaju o mudrostima koje se iza toga kriju, kako bi to ona primjenjivala u praksi uz apsolutno uvjerenje i potpuno razumijevanje.

Roditelji svojoj kćerki trebaju dati do znanja da Kur'an nastoji probuditi ljudski um kako bi razmišljao o kur'anskim ajetima i razumijevao ih s ciljem da bude u stanju primijeniti ih na najbolji mogući način. Isto tako, roditelji trebaju pojasniti svojoj kćerki da je cilj Šerijata upućivanje na Allaha, dž.š., tako da je teško da postoji i jedan kur'anski ajet u kojem se ne spominje On ili upućivanje na strahopoštovanje od Njega, podsticanje na zasluživanje Njegove nagrade i zadovoljstva. Zatim joj trebaju pojasniti da je jedna od dobrih strana ove uzvišene vjere i to što omogućava ljudskom umu da djeluje u najširim okvirima dostupnim na Zemlji te što mu daje pravo na razmišljanje

i slobodno rasuđivanje čak i u stvarima koje se tiču Šerijata. Jedna od velikih odlika islama jeste i to što se u pozivanju na vjerovanje u Allaha, dž.š., obraća umu, budi ga i upozorava te s njime raspravlja i uključuje ga u proces svjesnog vjerovanja dostojnog čovjeka kojem je Allah, dž.š., ukazao čast darujući mu razum i shvatanje, sve to s ciljem da na ispravan način razvije njegov um i da ga učini sposobnim da sebi i drugima osigura neku korist u vjeri i u životu na ovom svijetu, te da i od sebe i od drugih otkloni bilo koju štetu koja, također, ima veze s vjerom i životom na ovome svijetu.[273]

Roditelji su dužni probuditi u svojoj kćerki i naklonost prema čitanju i izučavanju, a prvo što djevojka treba pročitati jeste Knjiga njenog Gospodara uz razmišljanje o njenim ajetima, a posebno o sljedećem ajetu iz poglavlja Alu Imran: "*U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene, za one koje i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. 'Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri!'*"[274]

Djevojka, dakle, prilikom učenja Kur'ana treba razmišljati o Allahovim, dž.š., znakovima u svemiru. Navedeni kur'anski ajeti predstavljaju savršen metod razmišljanja o Allahovom, dž.š., carstvu, a poziv na takvo razmišljanje čini da se djevojka navikne na istinu te da je slijedi i pridržava je se u svome životu, štaviše, da se njome potpomaže na najbolji mogući način koji će učiniti da ona sačuva svoju čast i ugled, da se od nje ne odvaja i ne udaljava, da je se pridržava, da u njoj bude ustrajna i da joj ona bude moto u svemu onome što radi ili ne radi, pa će doživjeti sreću i na ovom i na onom svijetu.[275]

"*Tako mi vremena, čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.*"[276]

273 Šejh Muhammed Kutb, *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 1/87-89.
274 Alu Imran, 190, 191.
275 *Menhedžu t-terbije*, 1/83.
276 El-Asr, 1-3.

Zatim roditelji trebaju kod svoje kćerke razviti naviku da čita zbirke hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., njegove i životopise sahabijki, kako bi ih prihvatila kao uzor te njih oponašala, zatim knjige koje tretiraju pravila i propise ispravnog obavljanja ibadeta te sva ostala djela koja su svrsishodna i koja će joj pomoći u razvijanju samostalnosti i neovisnosti.

Ljubav i naklonost prema čitanju i izučavanju nije urođena i ne dolazi spontano, nego se stječe i usvaja kroz odrastanje u društvu i proces odgajanja, bilo kod kuće ili u školi. U tom smislu, neophodno je udovoljiti želji djevojke da čita i izučava, s tim da nad time treba vršiti nadzor i kontrolu kako se ne bi desilo da ona postane žrtvom pokvarenih mišljenja i uvjerenja.

Ispravno usmjeravanje mentalnih sposobnosti djevojke u pubertetu

Roditelji će u tome uspjeti ukoliko se budu pridržavali skupine smjernica i ukoliko budu uvježbavali mentalne sposobnosti djevojke u pubertetu kroz ispravne konkretne (praktične) i apstraktne metode:

1. djevojku (djevojčicu) treba upozoriti te njen um osloboditi slijepog oponašanja, podređenosti i pretpostavki općenito, a posebno kada je u pitanju vjera i vjerovanje, kudeći pred njom one koji slijepo oponašaju druge. Takve Allah, dž.š., kudi u sljedećem kur'anskom ajetu: "*A kada im se rekne: 'Slijedite Allahovu Objavu!' – oni odgovaraju: 'Nećemo, slijedit ćemo ono na čemu smo zatekli pretke svoje.' – Zar i onda kada im preci nisu ništa shvaćali i kada nisu na pravom putu bili?!*"[277] Zatim pred njom treba kuditi i one koji slijede pretpostavke, a koje i Allah, dž.š., kudi u sljedećem kur'anskom

277 El-Bekara, 170.

ajetu: "*A o tome ništa ne znaju, slijede samo pretpostavke, a pretpostavka istini baš nimalo ne koristi.*"[278] Isto tako, roditelji trebaju narediti svojoj kćerki da sve provjeri prije nego što u nešto povjeruje i to počne slijediti;

2. djevojci treba pojasniti vidove znanstvenog razmišljanja koji čovjeka dovode do činjenica te je udaljiti od onog praznovjernog i imaginarnog.[279] Zato su roditelji dužni pojasniti svojoj kćerki da islam, koji cijeni i uvažava te ukazuje poštovanje čovjekovom umu, traži od nje da ga oslobodi laži, obmana, praznovjerja, proricanja i gatanja, kao i to da se onaj koji povjeruje u nešto od toga smatra kao da je izgubio razum. Isti je slučaj i s onim koji povjeruje nekome ko tvrdi da poznaje nevidljivi svijet ili budućnost, pored toga što je to i znak slabosti imana i poricanja Šerijata. Zatim je trebaju upoznati i s time da islam, koji podstiče um i razvija ga, zabranjuje ljudima da posjećuju vračeve i proroke[280] imajući u vidu da h. Aiša, r.a., prenosi da su neki ljudi jedne prilike upitali Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o prorocima te da im je on odgovorio: "Oni ništa ne vrijede." Ljudi su uzvratili: "Ali oni, o Allahov Poslaniče, nekada kažu ono što je istina." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Tu riječ istine ugrabi džin pa je u vidu kvocanja kokoške saopćava na uho svoga prijatelja (pristalice, sljedbenika), a zatim s njom pomiješaju (povežu) više od stotinu laži."[281]
3. jedno od sredstava koja pomažu roditeljima da dječiji um uvježbaju na produktivno argumentiranje i zaključivanje te upoznavanje s istinom jeste i poziv na razmišljanje o zakonima koji vladaju u kosmosu. Taj poziv predstavlja nešto više od bogobojaznosti i

278 En-Nedžm, 28.
279 *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 1/77-78.
280 Ali Abdulhalim Mahmud, *Terbijetu n-naši'i l-muslim*, 264.
281 Bilježi Buhari, *Fethu l-bari*, *Kitabu t-tibb*, *Babu l-kehane*, 10/216; Muslim, *Kitabu s-selam*, *Babu tahrimi l-kehane ve itjani l-kehan*, 1228.

usmjerenosti Njemu u svim situacijama čime to u prvi mah nadahnjuje srce. Naime, kroz to se njen um navikava na preciznost mišljenja i ispravnost sudova koje donosi imajući u vidu da um, kada vidi tu preciznost i uzajamnu povezanost u kosmosu, nastoji urediti svoje misli te ih povezati s onim što se odvija u ovom prostranom kosmosu.[282]

Imajući u vidu strah u vezi sa sveopćim ciljevima života koji nekada obuzima djevojke u ovoj dobi. S obzirom na njene mentalne sposobnosti spoznavanja apsolutnih načela i univerzalija te njen izlazak iz okvira ograničenog materijalističkog razmišljanja kojim se odlikovala u prethodnom periodu, periodu djetinjstva, u okvire širokog logičkog razmišljanja, roditelji prvo trebaju znati da su pitanja koja djevojka u pubertetu postavlja u vezi s kosmosom, životom i čovjekom te njena razmišljanja o tome prirodna pojava u tom prijelaznom periodu, a zatim trebaju učiniti da se ona osjeća sigurnom te iskoristiti te mentalne predispozicije i opskrbiti je apsolutnim istinama i dalekosežnim ciljevima kosmosa, života i čovjeka. Ne trebaju je prepuštati uvezenim idejama s kojima se susreće na svim stranama, kao ni tome da odgovore traži kod svojih prijateljica, imajući u vidu da nešto ne može dati onaj koji to nema, osim ako se radi o čestitom i pobožnom društvu koje je do tih odgovora ranije stiglo.[283]

Ideološki rat i opasnost koju predstavlja za djevojku muslimanku

Krajem prošlog stoljeća (19. stoljeća), premijer Engleske, gospodin Gladstone, je na plenarnoj sjednici britanskog parlamenta ustao

282 *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 1/79.
283 Abdulaziz en-Negimiši, *El-Murabikun*, 49-50.

te se, držeći u desnoj ruci Allahovu, dž.š., Knjigu, obratio članovima parlamenta i rekao: "Velika prepreka našem opstanku u kolonijama u muslimanskim zemljama jesu dvije stvari koje moramo uništiti, bez obzira koliko nas to koštalo. Prva je ova knjiga." Onda je nakratko ušutio pokazujući lijevom rukom u pravcu istoka, a potom je rekao: "I Kaba."

Ovaj stav engleskog premijera nije predstavljao ništa novo kada je u pitanju ta kolonizatorska zemlja. To je bio samo nastavak kršćanskih sastanaka i krstaških ratova od kojih kršćanski Zapad još uvijek nije odustao, uprkos različitom stavu zapadnih zemalja u vezi s uništavanjem islama, porobljavanjem muslimana i crpljenjem njihove krvi i dobara. Najbolji primjer za to jeste ono što rade SAD-e u Afganistanu i Iraku, a nastavak će tek uslijediti.

Prije više od osamdeset godina, tj. krajem prošlog stoljeća (19. stoljeća), poznati francuski pisac Lami je u jednom francuskom časopisu napisao jedan jako opasan članak u kojem poziva na ono što on naziva idealnim planom za uništenje islama. Naime, on u tom članku kaže: "Suprotstavljanje islamu silom samo mu pomaže da se širi. Efikasno sredstvo njegovog rušenja i uništavanja bilo bi odgajanje muslimanske djece u kršćanskim školama te ubacivanje sjemena sumnje u njihove duše još od malih nogu. Na taj način, njihovo islamsko vjerovanje bit će narušeno, s obzirom da neće ništa osjećati. U tom slučaju, bez obzira da li ih neko pobijedio ili ne, oni neće biti ni muslimani ni kršćani, a kao takvi će, bez ikakve sumnje, biti štetniji po islam nego da prihvate kršćanstvo i predstavljaju se kao kršćani. Od spomenutog načina odgajanja muslimanske muške djece, bez obzira na utjecaj koji ima, odgajanje i obrazovanje ženske djece u školama za kaluđerice, samostanskim školama, ima veći efekat na dostizanje ciljeva kojima težimo. Štaviše, odgajanje i obrazovanje ženske djece na

ovaj način jedinstven je metod za uništavanje islama rukama njegovih sljedbenika. Kršćansko odgajanje ili odgajanje i obrazovanje muslimanske ženske djece u školama za kaluđerice u neosvojivu tvrđavu islama uvodi tvrdoglavog i prkosnog neprijatelja kojeg muškarac ne može savladati imajući u vidu da muslimanka koju odgaja kršćanska ruka zna kako savladati muškarca, a kada ga savlada, lahko joj je i jednostavno utjecati na osjećanja svoga muža i njegovo vjerovanje te ga udaljiti od islama i njegovu djecu odgajati daleko od vjere njihovog oca. U tom slučaju, dakle, stići ćemo do našeg cilja na taj način što će žena-muslimanka biti ta koja će uništiti islam."[284]

Kršćanski Zapad, dakle, nastoji uništiti islam istovremeno primjenjujući dvije metode: metodu koja je usmjerena ka uništavanju islamskog vjerovanja i metodu koja je usmjerena ka uništavanju muslimanske porodice. U oba slučaja, kršćanski Zapad je stigao do željenog cilja.

Što se tiče islamskog vjerovanja, kršćanski Zapad je u glavama svojih pristalica, koji islam smatraju lažnim, uspio usaditi ateizam, a to su oni kojima su u posljednje vrijeme uzurpatori u muslimanskim zemljama osigurali čvrst položaj, pa su se našli u takvom stanju da na Kur'an gledaju kao na nešto što je nedostatno da životu osigura neophodnu konstrukciju. Zapad je uspio obrazovati u islamskom svijetu i brojne skupine koje raspravljaju i diskutuju o islamskom vjerovanju. To bi bio ideološki rat koji je izobličio umove mnogih obrazovanih Arapa.

Kada je u pitanju muslimanska porodica, koja je kamen temeljac u islamskom društvu, interes kršćanskog Zapada za njom bio je veći i opasniji imajući u vidu da se ona smatra najčvršćom vezom u islamskom biću. Naime, muslimanska se porodica odlikuje privrženošću čistoći i higijeni te ljubomornom čuvanju časti koje je pretpostavka

284 Muhammed Fehmi Abdulvehhab, *El-Harekatu n-nisa'ijje fi š-šerk*.

ljubomornom čuvanju domovine. Otuda, onaj koji ljubomorno ne čuva svoju čast neće ljubomorno čuvati i štititi ni svoju domovinu.

Mnogo griješi onaj koji vjeruje da se zapadni kolonizatori, među koje se ubraja i Amerika i cionisti, razlikuju međusobno kada je u pitanju ovaj dvostruki cilj, tj. istovremeno uništavanje islamskog vjerovanja i muslimanske porodice. Naime, zapadni su kolonizatori složni da neće opstati u muslimanskim zemljama sve dok Kur'an ima mjesta i u jednoj od njih, sve dok se i jedna muslimanska zemlja bude uznosila njegovim propisima i učenjima te se pridržavala njegovih načela i pravila. Pored toga, oni se boje i po svoj opstanak ukoliko se muslimani još jednom vrate svojoj vjeri i učvrste je u svojim sredinama, jer bi u tom slučaju oni ponovo promijenili tok historije i bili vladari svijeta. Međutim, to je daleko od realnosti, osim ako se muslimani vrate Allahovoj, dž.š., Knjizi i sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te budu slijedili prve generacije ovog Ummeta.

Prema tome, ako neprijatelji islama nastoje promijeniti društveni status muslimanske porodice, onda i mi trebamo upoznati našu žensku djecu s tim tendencijama kako bi bila upućena u ono što su učinile i što čine sile zla sa Zapada i njihove pristalice sa Istoka.

Godine 1894, tj. dvanaest godina nakon okupacije egipatskog teritorija, u Egiptu se pojavila prva knjiga koju je, oslanjajući se na engleski utjecaj i zaštitu koja mu je pružana dok je među muslimanima vrijeđao i klevetao islam, objavio fanatični kršćanin po imenu Markos Fehmi. Naslov knjige je bio *El-Mer'e fi š-šerk* (*Žena na Istoku*), a u njoj je, po prvi put u historiji te zemlje, pozvao na realizaciju sljedećih pet ciljeva:

1. ukidanje islamskog hidžaba, odjeće za prekrivanje žene-muslimanke;
2. dozvoljavanje ženi-muslimanki da kontaktira sa strancima;

3. sprečavanje (ograničavanje) razvoda i obvezivanje njegovog izvršavanja pred sudijom;
4. zabranjivanje sklapanja braka sa više od jedne žene;
5. dozvoljavanje sklapanja braka između muslimanki i nemuslimana.

Naravno, ova je knjiga izazvala žestoku reakciju u to vrijeme što je opredijelilo Engleze da zatraže pomoć od princeze Nazili Fadil koja se bila vratila u Egipat i koja je imala čvrste veze sa lordom Kromerom. Ona je vrata svoga kluba otvorila jednoj skupini poznatih ličnosti u tom periodu, kao što je Sa'd Zaglul, Kasim Emin i drugi koji su svojim nenaklonjenim držanjem prema islamskim propisima i običajima izazivali srdžbu kediva. S druge strane, spomenuta princeza im je nastojala osigurati podršku kod britanskog predstavnika u Egiptu, a protiv dvora, pa su se oni oslanjali na nju u svim prilikama koje su zahtijevale uplitanje Britanaca protiv legitimne vlasti u zemlji.

Tako je spomenuti klub princeze Nazili Fadil bio kulturni centar u kojem su se okupljale pristalice okupacije s ciljem organiziranog djelovanja protiv islamskih propisa i običaja. Knjiga *El-Mer'e fi š-šerk* (*Žena na Istoku*) rezultirala je pojavljivanjem još jedne takve knjige u kojoj britanski grof Darkor napada Egipćanke i islam, islamski način odijevanja (žena), boravak žene muslimanke u kući, ograničavanje njene uloge na odgajanje djece i brigu o suprugu, kao i obrazovane Egipćane zbog njihovog načina ponašanja. To je učinilo da i Kasim Emin u svojoj knjizi *Tahriru l-mer'e* (*Oslobađanje žene*) napadne egipatski narod pozivajući u njoj na ono na što je u svojoj knjizi pozivao i Markos Fehmi. Bilo je za očekivati da će ova knjiga izazvati još veću i žešću reakciju, nego ona od Markosa Fehmija, imajući u vidu da ju je objavio jedan musliman koji obnaša funkciju savjetnika u državnoj

vladi. Ta reakcija nije bila ograničena samo na vjerske krugove, nego su na taj način reagirali i oni nacionalni krugovi. Onda je revni i revolucionarni muslimanski vođa Mustafa Kamil tu orijentaciju povezao s kolonizatorom te u tome prepoznao jednu od metoda uništavanja temelja Ummeta i onoga što je preostalo od njegovog duha i morala. Zato je taj mladi vođa požurio da se suprotstavi tom izdajničkom pokretu i tendenciji te da na njega upozori Ummet, pa je na njega i ukazao na prvom javnom okupljanju koje je održano odmah nakon pojavljivanja te knjige. Tom prilikom je rekao: "Ja nisam od onih koji smatraju da se odgajanje djevojaka treba zasnivati na evropskim principima i načelima zato što se u tome krije velika opasnost po budućnost Ummeta. Naime, mi smo Egipćani i tako treba i da ostane. Svaki narod ima svoju vlastitu civilizaciju i nama ne priliči da budemo majmuni koji će slijepo oponašati strance. Naprotiv, trebamo čuvati naš lijepi moral te sa Zapada uzimati samo ono što je vrijedno. Hidžab je na Istoku znak čistoće i neporočnosti i zato ga očuvajte kod svojih supruga i kćerki te im osigurajte ispravno obrazovanje, a vjerska je naobrazba osnova bez koje bi odgoj bio slab, bezvrijedan i neispravan."

Ovdje vrijedi spomenuti i članak koji je on, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, objavio u novinama *El-Liva'* s ciljem da razotkrije taj pokret i njegove čvrste veze sa kolonizatorom. U tom članku stoji: "Mastilo knjige *Tahriru l-mer'e* (*Oslobađanje žene*) stiglo je i do Indije gdje su se Englezi posvetili njenom prevođenju i objavljivanju ulažući veliki trud zbog koristi i interesa koji u tome imaju. Za nju je saznao i vladar Maldiva, kao i za knjigu *El-Mer'etu l-džedide* (*Savremena žena*) koju je nedavno objavio Kasim Emin u vezi s njihovom vjerom i moralom. Kada je spomenuti vladar upitan o tim tendencijama i orijentacijama, odgovorio je: 'Obrazovanje žena muslimanki postalo je jedno

od pitanja koja su od velikog značaja za islam i muslimane. Međutim, ako se udalji od sjajnih šerijatskih metoda i okrene metodologiji zapadne civilizacije, to će obrazovanje biti uporište za rušenje stubova islama i oruđe kojim će biti iskopani kaburi i u njih živa pokopana naša djeca. Što se, pak, tiče, skidanja hidžaba, to je nešto s čime ne bih bio zadovoljan kada su u pitanju naše žene i naša zemlja."'

U tom periodu, Mustafa Kamil, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kada je u pitanju borba protiv tih kolonijalističkih tendencija, nije se ograničio samo na pojašnjavanje opasnosti koju one predstavljaju za socijalni i nacionalni opstanak, nego se posvetio i realizaciji te borbe s vjersko-pravnog aspekta. Naime, on je muslimanskim učenjacima obezbijedio više prostora u novinama *El-Liva* kako bi oni iznijeli stav islama o tim tendencijama i njihovim protagonistima. Na taj je način, Patriotska stranka (*El-Hizbu l-vetani*) vodila borbu protiv te skupine izdajnika te pozivala na grčevitu privrženost i odanost islamskom načinu odijevanja (hidžabu) sve dok nije umro Kasim Emin 1908. god. Vrijedno je spomenuti da su Englezi tom prilikom za Kasimove pristalice organizirali komemoraciju povodom njegove smrti, na kojoj su slavili i uzdizali njegovo pozivanje na razotkrivanje žena. Sljedbenici su Patriotske stranke uzvratili održavanjem jedne velike svečanosti na kojoj su pozvali privrženosti hidžabu te istakli upletenost Engleza u smutnje oko razotkrivanja žena.

To bi bilo ono što se tiče uloge Patriotske stranke pod vodstvom patriote Mustafe Kamila koji je ustao protiv procesa evropeiziranja kojim je rukovodio engleski kolonizator i njegove pristalice, na prvom mjestu Kasim Emin kojem je u posljednje vrijeme egipatska televizija ukazala čast i poštovanje emitirajući seriju čiji naziv insinuira prihvatanje njegovog poziva, koji se podrazumijeva pod naslovom njegove knjige *Tahriru l-mer'e* (*Oslobađanje žene*), nakon čega je došlo

do njegovog populariziranja i širenja poput požara kroz suhu travu, pa je miješanje različitih spolova i razotkrivanje žena postalo običaj u arapskim (muslimanskim) društvima. Štaviše, stvari su uzele maha u toj mjeri da je jedna od predvodnica tog procesa u ovom dobu, Ikbal Bereke, kazala kako odijevanje hidžaba nije naredio Allah, dž.š., nego da je to rezultat idžtihada muslimanskih učenjaka, *la havle ve la kuvvete illa billahi*.

Nakon smrti Kasima Emina, ovaj kolonijalistički pokret se na neko vrijeme stišao, da bi ga poslije Englezi ponudili Narodnoj stranci koja ga je prihvatila i prigrlila te se u tom smjeru angažovala. Među njima je u tome prednjačio Lutfi Sejjid. Sve do revolucije u Egiptu 1919. godine, ovaj je zločinački pokret bio sveden u uske okvire, a čak su i neke protestantice koje su agitatori okupatora tom prilikom pozvali da izađu, iz kuće na ulicu, bile pokrivene bijelim velovima i nisu se miješale s muškarcima ...

Nakon završetka revolucije, ženski se pokret u Egiptu povećao i razvio. Tako je gospođa Huda Ša'ravi, supruga Ali-paše Ša'ravija, koji je bio njen tetić (po ocu), prijatelj Sada Zaglula i Abdulaziza Fehmija te jedan od članova Narodne stranke, dobila pozivnicu za prisustvovanje kongresu Međunarodne unije žena održanom u Rimu 1922. god. Nakon što se vratila s tog kongresa, formirala je prvu egipatsku uniju žena 1923. god. Poznato je da je Huda Ša'ravi kćerka Muhammed-paše Sultana, koji je pratio okupatorsku vojsku dok je ona, za vrijeme revolucije, napredovala prema glavnom gradu (Kairu), i koji je pozivao narod da se ne suprotstavlja te da lijepo dočeka okupatora i pruži mu sve informacije, pomoć i podršku. Historija bilježi još crnju stranicu izdaje od gore navedene, a to je ona na kojoj stoji da je ovaj izdajnik, zajedno s drugim velikanima, u znak zahvalnosti za spašavanje zemlje, glavnokomandujućem okupatorske vojske poklonio

skupocjenu ratnu opremu. Otuda ne čudi što je okupator obavezao kediva da tom izdajniku daruje deset hiljada zlatnih funti, što je bio vid priznanja njemu za dobro koje je učinio Britaniji.

Naravno, ne treba čuditi ni to što unija žena pod vodstvom kćerke tog izdajnika radi na realizaciji ciljeva kojima je težio i kolonizator te što u 1923. god. ponavlja ista načela i principe koje je zagovarao i Markos Fehmi, a koje je od njega preuzeo i prenio Kasim Emin.

Huda Ša'ravi je bila prijateljica Safijje Zaglul, supruge Sa'da Zaglula te kćerke Mustafe Fehmija, premijera turskog porijekla, čija se politika zasnivala na potpunoj pokornosti engleskom kolonizatoru i koji je bio najpoznatiji prijatelj Engleza u toku engleske okupacije Egipta.

Safijja Zaglul pratila je svoga muža Sa'da Zaglula u Parizu gdje su prisustvovali mirovnoj konferenciji 1920. god. s ciljem da izlože i egipatski problem. Safijja je nosila hidžab sve do povratka u Egipat nakon njegovog izgnanstva, pa i na palubi broda koji ih je prevozio u Aleksandriju. Međutim, kada je Sa'd Zaglul vidio da ga u svojim čamcima dočekuju hiljade prevarenih ljudi u Aleksandriji, obratio se Safijji i rekao joj: "Skini hidžab." Safijja je to i učinila, a zatim je na proslavi prevarenog naroda u Kairu povodom dolaska vođe (vladara) jedna od marioneta kolonizatora ustala da održi govor, pa je od nje traženo da skine hidžab u čemu su se za njom povele i prisutne žene.[285]

Ovo bi bio kratak osvrt na ideološki rat za ženu kroz noviju historiju, koji sam vam, djevojke muslimanke, želio predočiti kako vas ne bi zavele agitatorice skidanja hidžaba i razotkrivanja. Ti budi onakva kakvom će biti zadovoljan Allah, dž.š., i Njegov Poslanik, s.a.v.s. Budi slobodna i neporočna poput bisera, jer u svemu onome što u islamu radiš, bilo da se radi o vjerovanju i ibadetu ili pridržavanju

285 Muhammed Fehmi Abdulvehhab, *El-Harekatu n-nisa'ijje fi š-šerk*; *El-Ittidžahatu l-vetanijje fi l-asri l-hadis*, prvi dio; Muhammed Ahmed el-Mukdim, *Avdetu l-hidžab*, prvi dio.

islamskih propisa i etike, tvoja je čast, dostojanstvo i sreća na oba svijeta. Islam zabranjuje razotkrivanje i miješanje spolova te pokornost i poniznost, u riječima ili djelima, strancima s ciljem da zaštiti i sačuva žene od smutnje i poroka. Zato, djevojko, budi pažljiva i oprezna i kada te neko od šejtana među ljudima pozove da se razotkriješ te da odbaciš stid i odjeću čednosti ili te, pak, pozove bilo čemu od onoga što je šerijatski zabranjeno, reci ono što bilježi historija. Hrabro i otvoreno reci da nema posluha, poštovanja i poslušnosti onome koji poziva na zlo i nered.

Djevojko muslimanko! Ne povodi se za razotkrivenima koje imaju malo stida. Ti živiš u vremenu u kojem poroci i mahane preplavljuju vrijednosti i vrline i zato budi jako oprezna kada je u pitanju sramotna i razuzdana ženska odjeća. I ne dozvoli da te prevare i zavedu varalice, lažljivci i agitatori skidanja hidžaba i razotkrivanja. Budi mudra i oprezna i ne dozvoli da te prevare varljive agitacije koje ćeš možda čuti od nekih glasnogovornica te orijentacije kroz različita sredstva informisanja ili ih vidjeti ukrašene i nakićene slatkorječivošću kojom zavode mnoge druge djevojke. Budi oprezna, djevojko muslimanko, kada su u pitanju oni koji pozivaju na zlo i nered, jer su oni agitatori rušenja i uništavanja, a uništavanje vjere cilj je neprijatelja islama. Zato im u tome ne pružaj pomoć i znaj da su oni neprijatelji tvoje vjere, vjerovanja, morala i časti. Pozivaju te prepuštanju strastima i nastoje zavesti u zaraženu močvaru na način koji ti ne primjećuješ. Pozivaju te cijepanju tvoga vela te "evropeiziranju", razotkrivanju i miješanju s njima. Pozivaju te onome što oni smatraju slobodom, progresom i civilizacijom te učešću u "društvenom" životu, a to je laž, prevara i obmana agitatora zla, izopačenosti i ateizma. Zato, djevojko, budi oprezna prema takvima.[286]

---

286 Salih b. Ibrahim el-Belihi, *Ja fetate l-islam.*

Obrazovanje djevojaka i njihovo intelektualno osvješćivanje

U novije doba, sredstva stjecanja znanja i nauke postala su brojna i raznovrsna. Ta sredstva mogu biti u pisanoj formi ili snimljena u audio ili video formi. Međutim, bez obzira na njihovu brojnost i raznovrsnost, čitanje ostaje temeljni oslonac s obzirom na jednostavnost kojom se odlikuje, slobodu u izboru oblasti i vrste onoga što se čita te nevezanost određenim vremenskim terminom ili prostorom. Ono što žalosti jeste činjenica da je veliki broj djevojaka u savremenom dobu napustio korisno čitanje i okrenuo se sredstvima informisanja različitih vrsta i formi. Postoji nekoliko uzroka koji su doveli do toga da djevojke izbjegavaju čitanje. Neki od njih jesu i sljedeći:

1. njihovo neupoznavanje sa smislom i ciljem čitanja te s činjenicom da je ono najidealnije sredstvo za udovoljavanje njihovim željama i sklonostima, razvijanje njihovog uma te zadovoljavanje njihovih duševnih potreba;
2. prevladavanje sredstava informisanja, posebno onih vizuelnih, kao što je televizija, video i kompjuter;
3. nerazvijanje tog lijepog običaja kod njih još od malih nogu. Naime, čitanje se smatra običajem koji će se ukorijeniti kod njih ukoliko ga budu praktikovale, a kao i svaki drugi pohvalan običaj, treba ga razvijati kod njih još od malih nogu te o njemu voditi računa još od početka;
4. postojanje ogromne količine djela koja su preplavila biblioteke i njihove rafe, s tim da su autori nekih od tih djela imali za cilj

samo materijalnu korist te se ono što je ispravno pomiješalo s onim što je pogrešno, pa veliki broj mladića i djevojaka ono što je dobro nije u stanju raspoznavati od onoga što je loše;

5. nekada i društvo te bliski prijatelji imaju utjecaja na nepraktikovanje čitanja. To je slučaj kada, npr., oni ne vole čitati i na to ne podstiču ili, pak, ismijavaju one koji to rade.

Ako su ovo neki od uzroka koji predstavljaju prepreku između omladine i čitanja, treba spomenuti i to da postoji jedan broj rješenja koja bi mogla biti efikasna i od pomoći roditeljima u usađivanju ljubavi prema čitanju u duše djece u pubertetu. Neka od njih jesu i sljedeća:

1. podsticanje na čitanje i upoznavanje sa stvarnom vrijednošću čitanja koja se, npr., očituje u tome da se upozna i pronikne u osnove vjere te da podigne svoj intelektualni nivo;

2. da roditelji omoguće djeci da čitaju ono čemu su sklona. Naime, islam u sebi objedinjava mnoga znanja i znanosti, tako da čitanje onoga čemu su djeca naklonjena i što ona vole vodi ka inventivnosti i čitanju s oduševljenjem;

3. roditelji trebaju navikavati svoju djecu na izbor odgovarajućeg vremena za čitanje te ih podsticati da prilikom čitanja izbjegavaju izvore buke imajući u vidu da zvukovi izazivaju poremećaje u razmišljanju te nemogućnost koncentrisanja, tako da i sposobnost usvajanja onoga što se čita u tom slučaju biva slaba;

4. roditelji trebaju navikavati svoju djecu i na rezimiranje onoga što čitaju bilježenjem osnovnih misli i ideja, imajući u vidu da je to preduvjet za usvajanje općeg okvira onoga o čemu govori data knjiga. S tim u vezi, njihovu ruku treba navikavati na lijepo pisanje, njihov um dotjerivati i istančavati urednošću i disciplinom te im dati do znanja

koje su to riječi koje pri tome treba odabrati. Naime, ako roditelji priželjkuju svojoj djeci savršenstvo u intelektualnoj dimenziji njihove ličnosti te u njihovoj duhovnoj opskrbljenosti, trebaju ih uvježbavati na lijepo pisanje.

5. učvršćivanju ljubavi i naklonosti djece prema čitanju pomaže i to da ih roditelji podstiču na razgovor s drugima o onome što pročitaju, imajući u vidu da je to jedan od osnovnih činilaca razvijanja sklonosti čitanju. U tom smislu, trebaju ih i podsjetiti na koristi razgovora s drugima o pročitanome, među kojima su i sljedeće:

- utvrđivanje informacija kojima raspolaže;
- korištenje tog razgovora onome ko mu prisustvuje i ko ga sluša;
- zatvaranje vrata ogovaranju;
- dotjerivanje i istančavanje govora te njihovo uvježbavanje na lijepo izražavanje;
- njihovo navikavanje na korištenje književnog arapskog jezika;

6. roditelji moraju voditi računa i o postupnosti te u materijalu za čitanje koji nude svojoj djeci ići od lakšeg ka težem.

7. roditelji trebaju omogućiti svojoj djeci pristup različitim izvorima naobrazbe imajući u vidu da raznovrsnost korisnih materijala za čitanje obnavlja i osvježava njihovu revnost i marljivost te dotjeruje i istančava njihov um. Na taj način, kod njih se formira i obrazuje jedna širina u intelektualnim uvidima i upućenosti, kao što se formira i jedan zreo i osviješten mentalitet.[287]

To bi bila neka rješenja kojima se omladina može podsticati na čitanje i kako im se čitanje može učiniti dragim i privlačnim. Osviještenim i svrsishodnim čitanjem kod djevojaka se razvija jedna vrsta imuniteta na destruktivne misli i ideje te planove i projekte koji imaju za cilj njeno odvajanje od vjere i vjerovanja. Djevojke treba upoznati

287 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/226.

s tim projektima koji se očituju kroz prepredene cioniste i pakosne krstaše i koji imaju za cilj, kao što smo već spomenuli, brisanje islamske vjere sa lica Zemlje te sijanje sjemena ateizma i "evropeiziranja" u novim muslimanskim generacijama, uz širenje faktora neodrživosti i raspadanja muslimanske porodice i muslimanskog društva. Posredni i neposredni cilj svega toga jeste (i) gašenje duha otpora i borbenosti kod muslimanske omladine, iskorištavanje bogatstava islamskih zemalja za njihove interese te uništavanje islamskih obilježja u svim društvenim zajednicama čiji se članovi dovode u vezu sa islamom, kao što se, naprimjer, desilo u američko-britanskom napadu na Irak.[288]

Sve je navedeno moguće postići samo uz osviješteno i svrsishodno čitanje i izučavanje. Zato su roditelji dužni istaknuti svojoj kćerki prednosti islama te je uputiti na islamska kazivanja koja sadrže životopise junaka i kazivanja o dobročiniteljima, zatim na djela koja govore o svemu onome što ima veze s islamskim pravilima i propisima, bilo da se radi o vjerovanju, moralu, ekonomiji ili politici, te djela koja tretiraju sve ono što ima veze s pojašnjavanjem urota koje tkaju sile zla među jevrejima, kršćanima, njihovim pristalicama i onima koji se među njima kreću, kao što su sekularisti, socijalisti i pripadnici drugih pokvarenih partija.

Savjetujemo i pribavljanje osviještenih i svrsishodnih islamskih časopisa koji govore o islamu, svjetske vijesti prenose kroz ispravno islamsko viđenje, rade na rješavanju problema te pišu na jedan objektivan, privlačan i interesantan način.[289]

Na taj će se način, kod djevojke razviti imunitet i zaštitni mehanizam od tema i ideja koje su u suprotnosti s ispravnim islamskim putem, a steći će i potpunu islamsku naobrazbu uz čiju pomoć će biti u stanju ono što je dobro razlikovati od onoga što je loše.

288 *Terbijetu l-evlad fi l-islam*, 1/286.
289 Isto, 1/293.

Osviještenim i od strane odgajatelja usmjerenim čitanjem djevojka će u potpunosti postati svjesna neprijatelja Allahove, dž.š., vjere te njihovih pristalica i onih koji se kreću u njihovim krugovima, kao što su razni spisatelji i mislioci koji slijede put orijentalista, nastoje isposlovati da se muslimanska omladina napaja iz zapadnjačke kulture i civilizacije te tome pozivaju na svojim kongresima, simpozijima i kroz svoje pisane radove. Zatim će djevojka steći hrabrost i odvažnost da im se suprotstavi te da pobije i opovrgne njihove tobožnje dokaze, sve to na osnovu osviještene intelektualne zalihe kod nje koja se očituje kroz izvornu islamsku misao. Držeći se Allahove, dž.š., vjere, ona će biti u stanju uzvratiti na sve njihove planove i projekte te izmišljotine upućene islamu i muslimanima.

Prosvjećivanjem djevojke božanskim svjetlom kroz njeno upoznavanje s ispravnom vjerom i osviješteno islamsko obrazovanje, kod nje će se formirati samostalna islamska ličnost kojom će se ona ponositi i čvrsto je se pridržavati. Takva će se djevojka nastojati u potpunosti pridržavati islama i u tom slučaju nećemo se bojati za nju onoga što joj pripremaju neprijatelji islama, imajući u vidu da je ona, kao takva, u čvrstom i nepristupačnom utvrđenju.

RELAKSACIONO ODGAJANJE U PUBERTETU

Pod relaksiranjem (*tervih*) podrazumijeva se izazivanje sreće i zadovoljstva u duši, a potrebna je zbog obnavljanja ambicija i izazivanja revnosti i zalaganja. Poznato je da čovjek osjeti dosadu kada u jednom stanju ustraje duži vremenski period. Zato se čovjek, nakon ulaganja truda i osjećaja tjelesnog zamora te stanja brige i sjete, odnosno psihičkog zamora, posvećuje određenim relaksacionim aktivnostima te na taj način otklanja zamor i zamjenjuje ga vedrinom i živahnošću, dok onaj psihički, brigu i sjetu, otklanja i zamjenjuje zadovoljstvom i radošću. To je korisno za čovjeka, bilo u intelektualnom pogledu kroz stjecanje znanja, bilo u tjelesnom pogledu kroz bavljenje različitim vrstama sporta, bilo u duhovnom pogledu kroz jačanje vjerovanja (*imana*), bilo u moralnom pogledu kroz razvijanje etičkih i socijalnih vrijednosti. To je utvrđeno i uređeno šerijatskim pravilima i propisima, a kroz to se realizira i robovanje čovjeka Bogu, a ne odustajanje od Njega.[290]

290 Pogledati: *Et-Tervihu fi l-mudžteme'i l-islami*, Muhammed es-Sejjid el-Vekil; *Et-Terbijetu t-tervihijje fi l-islam*, Ahmed Abdulaziz Ebu Semek.

Norme i regulatori relaksiranja

Relaksaciono je odgajanje jedan od sastavnih dijelova islama i zato biva ograničeno njegovim ograničenjima, biva uređeno njegovim regulatorima, biva utvrđeno njegovim zakonitostima i biva orijentirano njegovim uputstvima, pa ne odstupa od Božijeg puta i Njegove upute. Uvažavanje navedenih regulatora u relaksiranju u stvarnom životu ne predstavlja pritisak na muslimane niti im ograničava polje relaksiranja. Naime, Allah, dž.š., nikada nije zabranio ništa što je od koristi ljudima niti je ikada dozvolio ono što im nanosi štetu i zlo. Ono što je On dozvolio predstavlja apsolutno dobro, dok ono što je zabranio predstavlja zlo i nesreću.[291]

Zato islam radi na unapređivanju regulatornih potencijala kod djeteta još od malih nogu te na razvijanju navika koje će regulirati njegovo ponašanje kako ne bi skrenulo s Pravoga puta i kako bi se moglo suzdržavati od nekih sklonosti koje prelaze granicu.[292]

Jedan od tih regulatora jeste i dobro društvo. I znaj, djevojko muslimanko, da je islam, kao što smo već spomenuli, uspostavio regulatore relaksiranja te da je jedan od njih i gore navedeni. Pod dobrim društvom, u ovom slučaju, podrazumijeva se druženje s djevojkama koje drže do svoga vjerskog opredjeljenja i šerijatskih propisa imajući u vidu sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Samo s vjernikom prijatelju i neka tvoju hranu jede samo onaj koji je pobožan i bogobojazan."[293]

Tako druženje s vjernicima datu relaksacijsku aktivnost dopunjava duhom odgovornosti, odgoja, poštovanja i pridržavanja šerijatskih

291 Ahmed Abdulaziz Ebu Semek, *Et-Terbijetu t-tervihijje*, str. 67.
292 *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 1/144.
293 Ovaj je hadis već ranije spomenut.

regulatora, dok izbor lošeg društva vodi slušanju riječi i izraza koje vrijeđaju dostojanstvo čistih i neporočnih muslimanki te prisustvovanju pokretima i djelima koja predstavljaju opasnost po druge djevojke koje bi se mogle povesti za njima i oponašati ih, jer, kao što je nekada rečeno, s kim si takav si. Prema tome, dobro je društvo, djevojko muslimanko, prvi među tim regulatorima.

Drugi bi regulator bio nemiješanje različitih spolova. Naime, kada je djevojka u društvu djevojaka ili djevojčica, bit će potpuno slobodna i neće se ponašati usiljeno i izvještačeno, što će rezultirati relaksacijskom aktivnošću koju će pratiti ono što takve aktivnosti obično i prati, kao što je dobro raspoloženje, duh igre i zabave te mogućnost otkrivanja, skidanja dijela odjeće, dok prisustvo mladića na putovanjima i relaksacijskim aktivnostima ograničava njihovu slobodu i kretanje.

Onima, pak, koji zagovaraju miješanje različitih spolova i razotkrivanje te organiziraju putovanja i različite proslave za pripadnike oba spola bit će suđeno pred Allahom, dž.š., za grijehe koje čine, imajući u vidu sramotna djela kojima rezultiraju takva druženja. Divni li su islamski običaji i regulatori, i zato ih se, djevojko muslimanko, čvrsto drži i pridržavaj.

Jedan od relaksacijskih regulatora jeste i vrijeme. Naime, vrijeme je život, i zato poznavanje njegovog značaja i vrijednosti podrazumijeva poznavanje značaja i vrijednosti života, imajući u vidu da onaj koji ne poznaje značaj i vrijednost vremena živi kao mrtvac.

Relaksacijske aktivnosti ne treba upražnjavati u terminima koji su predviđeni i rezervirani za obavezne ibadete imajući u vidu da u tom slučaju postaju zabranjene. Takvi su termini koji su predviđeni za obavljanje namaza, čitanje i izučavanje vjerske ili stručne literature, pozivanje Allahu, dž.š., dobročinstvo prema roditeljima itd.

Ne treba pretjerivati u gubljenju vremena. Musliman treba težiti da, što je moguće bolje, organizira svoje vrijeme te da ga racionalno koristi. Na veselje i zabave ne smije trošiti mnogo vremena kako ne bi postao bezbrižan i nemaran prema vremenu i kako ta zabava i veselje ne bi izašlo izvan okvira ciljeva zbog kojih je propisano.

S tim u vezi, Abdullah b. Amr b. el-As, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "...Ti imaš obavezu prema svome tijelu, obavezu imaš i prema svome oku, imaš obavezu i prema svome supružniku ..."[294] U jednom predanju, pored gore navedenih riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s, navodi se i sljedeće: "...i zato osiguraj pravo svakom onom kojem si to dužan učiniti."

Jedan od relaksacijskih regulatora jeste i odjeća. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odijela, ali, odjeća čestitosti, to je ono najbolje. – To su neki Allahovi dokazi da bi se oni opametili.*"[295]

Postoji čvrsta veza između propisivanja odjeće od strane Allaha, dž.š., s ciljem prekrivanja sramotnih mjesta i ukrašavanja te bogobojaznosti (*takvaluka*). Naime, i jedno i drugo podrazumijeva neku vrstu prekrivanja. Tako bogobojaznost (*takvaluk*) prekriva slabosti i nedostatke srca te ga ukrašava, dok odjeća prekriva sramotna mjesta na tijelu i ukrašava ga. Prema tome, između toga dvoga postoji čvrsta veza. Osjećaj straha od Allaha, dž.š., i stida pred Njim rezultira osjećajem neodobravanja razgolićavanja tijela te stida zbog istog, dok onome koji ne osjeća stid pred Allahom, dž.š., i koji Ga se ne boji razgolićavanje i pozivanje istom ne predstavlja nikakav problem.[296]

Kod žene se u sramotna mjesta ne ubraja samo lice i šake i zato je djevojka muslimanka prilikom relaksiranja dužna prekriti svoja sramotna mjesta.

---

294 *Fethu l-bari*, 4/218; 9/299.
295 El-E'araf, 26.
296 *Fi zilali l-Kur'an*, 3/1278.

Sramotno je razgolićavanje djevojaka prilikom bavljenja sportom kojem smo danas svjedoci, a posebno kada je u pitanju atletika i plivanje imajući u vidu da je djevojka u tom slučaju dužna obući triko ili bikini koji, s izuzetkom njenog spolnog organa, otkriva njeno tijelo u cijelosti. Ta je vrsta odjeće preduvjet na kojem insistiraju oni koji tim sportovima rukovode. Njih u tome oponašaju sve sportske ustanove u islamskim zemljama bez uvažavanja i najnižih granica ljudskog dostojanstva i pristojnosti. Golotinja je, dakle, postala obilježje sporta i njegov preduvjet, tako da djevojka koja u nekoj od tih vrsta sporta pokaže neki napredak biva primljena i prihvaćena samo pod uvjetom da obuče tu vrstu odjeće koja je u suprotnosti sa svim običajima i objavljenim religijama, a posebno islamom koji u istoj mjeri upozorava na razgolićavanje i muškarce i žene, s tim da se kod žene, kao što smo već spomenuli, u sramotna mjesta ne ubraja samo lice i šake, dok se kod muškarca u sramotna mjesta ubraja (samo) dio tijela između pupka i koljena.

Ponašanje tokom relaksacije

Pod ponašanjem tokom relaksacije podrazumijevaju se postupci koji prate relaksaciju i kojima se šteta i nepravda nanosi samoj djevojci ili nekome drugom.

1. Ismijavanje drugih te izgovaranje neprikladnih i uvredljivih riječi i izraza. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kako je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se na pokaju – sami sebi čine*

nepravdu."[297] To bi bio uzvišeni islamski karakter. Naime, društvo koje kur'anskom uputom gradi i uspostavlja islam jeste društvo koje krasi uzvišeni odgoj i učtivost. U tom društvu, svaki pojedinac ima svoju čast i poštovanje koje je nedodirljivo. Ta je čast i poštovanje dio časti i poštovanja društva, a ismijavanje bilo kojeg pojedinca u tom društvu podrazumijeva ismijavanje samoga sebe zato što je čitava zajednica jedna cjelina i zato što je i njena čast i poštovanje jedno. Allah, dž.š., u gore navedenom kur'anskom ajetu, zabranjuje da jedan muškarac ismijava drugog muškarca zato što je on kod Allaha, dž.š., možda bolji od njega. On zabranjuje i da jedna žena ismijava drugu ženu, jer je i ona na Allahovom, dž.š., mizanu možda bolja od nje. Ovdje se u prenesenom smislu ukazuje na to da pojavne vrijednosti koje muškarci ili žene na sebi vide nisu one istinske vrijednosti na osnovu kojih ljudi bivaju vrednovani. Naime, postoje i druge vrijednosti koje su ljudima nekada skrivene i koje poznaje samo Allah, dž.š., te na osnovu njih vrednuje Svoje robove. Nekada imućan čovjek ismijava siromašnoga, jak ismijava onoga koji je slab, nekada lijepa žena ismijava onu koja nije lijepa, mlada ismijava staru, normalna onu koja je nenormalna, imućna ismijava siromašnu. Međutim, ove i njima slične ovozemaljske vrijednosti nisu mjerilo, nego Allah, dž.š., posjeduje vagu (*mizan*) koji ove vrijednosti ne podižu i ne spuštaju ... Ismijavanjem se tretira i međusobno nadijevanje nadimaka prema kojima oni kojima bivaju upućeni osjećaju averziju te u njima osjete sarkazam i vrijeđanje. Vjernica je dužna oslovljavati drugu vjernicu imenima koja su joj najdraža te izbjegavati nadimke prema kojima ona osjeća averziju, koji njenim osjećanjima nanose štetu i zlo i pod kojima se podrazumijeva pokuđen opis, kao što je šepava, kratka i tome slično što vrijeđa njene istančane

297 El-Hudžurat, 11.

osjećaje.[298] S tim u vezi, Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Čovjek će uistinu izgovoriti riječ, o čijoj težini prethodno neće razmisliti, zbog koje će pasti u vatru dublje nego što je razdaljina između dva istoka."[299] To bi bio uzvišeni islamski karakter kojim se treba okititi djevojka muslimanka prilikom polaska sa svojim prijateljicama na relaksaciona putovanja. Nadalje, ona ne smije nikoga ismijavati niti drugima nadijevati nadimke koji će povrijediti njihova osjećanja te mora voditi računa o onome što izgovara, jer: "*On (čovjek) ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj Koji bdije.*"[300]

2. Način šaljenja treba preispitivati i dotjerivati. Naime, i Allahov se Poslanik, s.a.v.s., šalio i pri tome je, što ćemo poslije pojasniti, govorio samo istinu. Nekada šala biva verbalna, a nekada podrazumijeva konkretan postupak. Islam potvrđuje obje vrste šale. Allahov je Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Postoje tri stvari u kojima se i zbilja i šala ozbiljno prihvataju. To su brak, razvod i vraćanje žene nakon rastave ponovno vjenčanje s puštenom ženom."[301] Prema tome, u navedene tri stvari apsolutno nema šale. Isto tako, Allahov je Poslanik, s.a.v.s., zabranio laž u šali. U tom smislu, Ebu Umama, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Ja jamčim jednu kuću u najnižem dijelu Dženneta za onoga koji odustane od rasprave (prepirke), makar bio i u pravu; kuću usred Dženneta za onoga koji bude izbjegavao laž, pa i u šali, i kuću u najvišem dijelu Dženneta za onoga koji bude imao lijep karakter (lijepu narav)."[302] To bi bilo ono što se tiče verbalne šale. Kada je u pitanju zabrana šale pod kojom

298 Sejjid Kutb, *Fi zilali l-Kur'an*, 6/3344.
299 *Fethu l-bari*, 11/308.
300 Kaf, 18.
301 Bilježi Tirmizi, 1/223, hadis br. 2194; Ebu Davud, hadis br. 2194. Šejh El-Albani u djelu *El-Irva'* kaže da je ovaj hadis hasen, 6/224.
302 Ebu Davud u *Sunenu*, 5/150, hadis br. 4800.

se podrazumijeva konkretan postupak i zastrašivanje, Abdullah b. Es-Sa'ib, posredstvom svoga oca, prenosi od svoga djeda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "I neka niko od vas, ni u šali ni u zbilji, ne uzima od svoga brata ono što mu pripada. A onaj koji od svoga brata uzme makar i štap, neka mu ga vrati."[303] Odnosno neka mu ništa ne uzima u šali i neka to ne zadržava kod sebe s ciljem da se s njim našali. Abdurrahman b. Ebi Lejla prenosi da su ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pripovijedali kako su jedne prilike putovali s njim te da je jedan od njih zaspao. Onda mu je neki od ashaba prišao i uzeo njegovo uže, pa se ovaj prepao za uže, a Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Muslimanu nije dozvoljeno da prepada drugog muslimana."[304] Šala pod kojom se podrazumijeva konkretan postupak u većini slučajeva rezultira svađom i prepirkom i zato, djevojko muslimanko, izbjegavaj da se šališ na taj način i imaj na umu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da se prema licu druge osobe okreće bilo kakav oštar predmet. S tim u vezi, Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Neka niko od vas ne okreće oružje prema svome bratu, jer bi šejtan mogao iskoristiti priliku i učiniti da on u tom trenutku aktivira to oružje i na taj način bude bačen u vatrenu jamu."[305] Zato se čuvaj šala koje izazivaju probleme i rezultiraju mržnjom među ljudima i drži se šala koje ne vrijeđaju osjećanja drugih osoba.

3. Prema životinjama se ni u šali ne treba neprijateljski odnositi imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Kada neko iz zabave ubije vrapca, vrabac će se na Sudnjem danu obratiti Allahu i reći: 'Gospodaru! Taj i taj me je ubio iz zabave,

303 Ebu Davud, 5/273-274, *Kitabu l-edeb.*
304 Ebu Davud, 5/273-274, *Kitabu l-edeb.*
305 *Fethu l-bari*, 13/23.

a nije me ubio zbog neke koristi.'"[306] Ibn Omer, r.a., prenosi da je jedne prilike ušao kod Jahje b. Se'ida dok je jedan od dječaka njegovih sinova bacao vezanu kokoš, s ciljem da je ubije. Ibn Omer, r.a., joj je prišao i oslobodio je, a zatim se s njom i dječakom približio i rekao: "Zabranite svome dječaku da drži zarobljenom ovu pticu da bi je ubio, jer ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je zabranio da se životinje hvataju i zarobljavaju kako bi ih ubili." Pogledaj, djevojko muslimanko, kako je veličanstven islam i kako je samilostan i saosjećajan i prema životinjama. Čuvaj se da iz zabave i u šali ne naneseš zlo nekoj životinji, jer to islam zabranjuje, i budi samilosna i prema životinjama i pticama ukoliko ih nabaviš kao sredstvo igre i zabave.

4. Treba izbjegavati svađe i prepirke te se držati podalje od natjecanja pod opkladom, zato što se to ubraja u hazardne igre, a kako se među natjecateljima ne bi pojavila nervoza i mržnja. Musliman se ne smije ljutiti zbog poraza u nekom natjecanju, nego se treba okititi uzvišenim islamskim duhom te se ugledati na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jer Enes b. Malik, r.a., prenosi da je deva Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koju su zvali El-Adba, bila nepobjediva u utrkivanju, a onda je jedne prilike došao neki beduin s mladom devom i pretekao je u utrci, što je teško palo muslimanima, pa su govorili: "El-Adba je pobijeđena." Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allahovo je pravilo da neće ništa od ovoga svijeta uzdići, a da ga neće potom poniziti."[307]

Neka od značenja navedenog hadisa jesu i sljedeća:

- prepuštanje svih dešavanja u životu Allahovoj, dž.š., volji;
- suočavanje s okolnostima na način koji odgovara datoj situaciji.

---

306 Bilježi En-Nesa'i, 7/239.
307 *Fethu l-bari*, 11/340.

> U tom smislu, vidjeli smo da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije naljutio, te da nije tražio da se utrka ponovi kao što to poraženi inače čine, nego je izgovorio gore spomenute lijepe riječi.[308]

Zato islam zabranjuje pokuđeno suparništvo u natjecanjima i takmičenjima kako to ne bi rezultiralo mržnjom i neprijateljstvom koje vodi spletkama. Trebamo se ugledati na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a El-Hafiz b. Hadžer u svome komentaru gore navedenog hadisa veli: "Ovaj hadis podstiče na skromnost te na potrebu izbjegavanja umišljenosti i uobraženosti. Njime se ukazuje na beznačajnost ovosvjetskih dobara u odnosu na Allaha, dž:š., te se skreće pažnja na potrebu izbjegavanja oholosti i uzdizanja. Zatim se njime ukazuje na to da je sve nisko i prezreno u odnosu na Allaha, dž.š., i zato je dužnost svakog onog koji razuma ima da bude umjeren i ravnodušan prema ovosvjetskim dobrima te da se što manje natječe u potrazi za istim."

Et-Taberi, pak, veli: "Skromnost je korisna i za vjeru i za život na ovome svijetu, jer kada bi ljudi bili skromni na ovome svijetu, među njima bi nestalo mržnje te bi se riješili zamora koji podrazumijeva oholost i uzdizanje. Ovaj hadis ukazuje i na lijep karakter Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te na njegovu skromnost, imajući u vidu da se pomirio s time da ga je pobijedio jedan beduin."[309]

I zato se, djevojko muslimanko, ugledaj na narav Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovu skromnost pa ćeš biti sretna i uspjet ćeš na oba svijeta.

---

308 *Et-Tervihu fi l-mudžteme'i l-islamijji*, str 44.
309 *Fethu l-bari*, 11/341.

Primjeri relaksiranja Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da su ashabi jedne prilike kazali Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Ti se s nama šališ i zabavljaš!?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Ja govorim samo istinu."[310]

Prema tome, Allahov se Poslanik, s.a.v.s., šalio i zabavljao, s tim da je pri tome govorio samo istinu i u tome su bili jednaki mali i veliki, muškarci i žene.

Jedne je prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla Ummu Ejmen el-Habešijje te mu kazala: "Zove te moj suprug." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Ko je taj? Je li to onaj u čijim očima ima bjeline?" Odgovorila je: "U njegovim očima nema bjeline." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je uzvratio: "Naravno da u njegovim očima ima bjeline." Onda se žena uputila svome suprugu i zatekla ga kako spava, pa je počela otvarati njegove oči da vidi ima li u njima bjeline ili ne. Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodao: "Ne postoji niko u čijim očima nema bjeline."

Jedne prilike je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna starica i zamolila ga da Allahu, dž.š., uputi dovu da je uvede u Džennet. Allahov Poslanik, s.a.v.s., joj je odgovorio: "O majko, tog i tog! U Džennet neće ući onaj koji je star." Onda je nastupilo vrijeme namaza, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., izašao obaviti ga, a starica je počelo jako plakati. Kada se vratio Allahov Poslanik, s.a.v.s., h. Aiša, r.a., mu je rekla: "Ova žena plače zbog toga što si joj rekao da u Džennet neće ući onaj koji je star." Allahov se Poslanik, s.a.v.s., nasmijao i rekao:

310 Bilježi Tirmizi, 4/314, hadis br. 1990. On veli da je ovaj hadis *hasen-sahih*.

"U Džennet neće ući onaj koji je star, ali Allah kaže: "*Stvaranjem novim Mi ćemo hurije stvoriti i djevicama ih učiniti milim muževima njihovim, i godina istih.*"[311]

Enes b. Malik, r.a., je imao mlađeg brata po imenu Umejr, s kojim se Allahov Poslanik, s.a.v.s., šalio govoreći mu: "O Umejr! Šta je učinio vrapčić (*nugajr*)?"[312]

Jedne je prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao neki čovjek tražeći od njega da mu dadne neku jahalicu, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dat ću ti devino mladunče." Čovjek je upitao: "O Allahov Poslaniče! Šta da radim s devinim mladunčetom?" Allahov je Poslanik, s.a.v.s., dogovorio: "Pa zar deva donosi na ovaj svijet išta osim deve?!"[313]

To bi bio karakter Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je u pitanju šala. Međutim, i pored njegove sklonosti šalama i zabavljanju, on se u većini slučajeva nije smijao, nego se samo osmjehivao. Ako obratimo pažnju na formu i oblike šala i anegdota Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ili onih oko njega, vidjet ćemo da u njima nema nijedne ružne i neprikladne riječi ili izraza. Allahov je Poslanik, s.a.v.s., kroz šale poučavao i odgajao, a to je jedinstvena metoda koja se među pedagozima smatra jednom od najboljih, imajući u vidu da odgajatelj ne može prenijeti informacije bez naprezanja i preopterećavanja uma, dok je učenik, u ovom slučaju, u stanju da bez osjećaja dosade i mrzovolje usvoji ono što mu se nudi.[314]

H. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike bila na nekom putovanju s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., te da se utrkivala s njim i pobijedila ga. Međutim, nakon što se udebljala, ponovo se s njim utrkivala, pa je on nju pobijedio i rekao joj: "Ovo je za onu utrku."[315]

311 El-Vaki'a, 35-37. Pogledati djelo *El-Vefa bi ahvali l-Mustafa*, 2/109.
312 Bilježi Tirmizi, 4/314. Vrapčić (*nugajr*) je ptica s kojom se Umejr igrao.
313 Bilježi Ebu Davud, 5/270; Et-Tirmizi, 4/314.
314 *Et-Tervihu fi l-mudžteme'i l-islami*, 17.
315 Bilježi Ebu Davud, 3/29.

Abdullah b. el-Haris, r.a., prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike za vrijeme džahilijjeta hrvao sa Ebu Rukanom, koji je bio jak i snažan, pa je rekao: "Ovca za ovcu." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je oborio, pa je Ebu Rukana rekao: "Pohrvat ćemo se još jednom." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je ponovo oborio, pa je Ebu Rukana rekao: "Još ćemo se jednom pohrvati." Allahov Poslanik, s.a.v.s., se ponovo s njim hrvao te ga je još jednom oborio, pa se Ebu Rukana upitao: "Šta da kažem svojoj porodici? Da je jednu ovcu pojeo vuk, da se jedna uzjogunila i pobjegla. A šta da kažem za treću?" Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nije nam bio cilj da se okupimo kako bi te savladali i oglobili. Uzmi svoje ovce nazad."[316]

Ebu Rukana je bio jak i snažan čovjek koji je u hrvanju porazio veliki broj ljudi. Njega u okolini Meke niko nikada nije mogao savladati i zato u jednom drugom predanju stoji da je on rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "O Muhammede! Tako mi Boga, niko me nikada nije bacio na zemlju, a ni ti nisi taj koji će to učiniti." Ove njegove riječi ukazuju na to da on nikada nije poražen, pa ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., želio naučiti lekciju koju nikada neće zaboraviti te se pohrvao s njim s ciljem da ponizi njegovu oholost i umišljenost te da mu dadne do znanja da postoji neko ko je od njega jači.[317]

Iz navedenog proizlazi da je hrvanje jedna od disciplina atletike i, ujedno, jedna vrsta relaksacije koja se sviđa velikom broju ljudi. Međutim, islam ne odobrava ono što se naziva hrvanjem slobodnim stilom, koje se emitira na televiziji i u kojem su dozvoljene sve vrste trikova i prevara i u kojem se izlazi izvan okvira razumnog hrvanja. To su natjecanja kojima rukovode zlobnici s ciljem da prikupe što više zarade, a tu vrstu hrvanja islam ne odobrava.

316 Ibnu l-Kajjim, *El-Furusijje*, 33.
317 Pogledati djelo *Et-Terbih fi l-mudžteme'i l-islami*.

Islam, dakle, odobrava hrvanje koje krasi tehnika, vještina i okretnost u oslobađanju od protivnika i koje je lišeno okrutnosti i brutalnosti, imajući u vidu da islam insistira na poštovanju čovjeka, makar nam bio i protivnik u hrvanju.[318]

H. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., donijela mesnu juhu (*haziru*) koju je bila skuhala. Zatim se obratila Sevdi, dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., stajao između njih, i rekla joj: "Jedi." Sevda je odbila, pa joj je ponovo rekla: "Jedi" Sevda je ponovo odbila, pa joj je h. Aiša, r.a., kazala: "Jest ćeš ili ću ti njome umrljati lice." Međutim, Sevda je ponovo odbila da jede. Onda je h. Aiša, r.a., stavila ruke u juhu i njome umrljala Sevdino lice, pa se Allahov Poslanik, s.a.v.s., nasmijao, zatim joj je postavio svoje bedro te rekao Sevdi: "Umrljaj joj juhom lice." Onda je Sevda umrljala juhom lice h. Aiše, r.a., pa se Allahov Poslanik, s.a.v.s., ponovo nasmijao.[319]

Na taj je način Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabavljao i uveseljavao sebe i one oko sebe.

Muslim bilježi, a Hanzala prenosi da su jedne prilike bili kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da im je on održao vaz i govorio o Džennetu i Džehennemu. Hanzala je nakon toga otišao kući gdje se igrao i smijao sa svojom djecom te šalio i zabavljao sa svojom suprugom. Onda je izašao vani i susreo h. Ebu Bekra, r.a., te mu to spomenuo, pa je i h. Ebu Bekr, r.a., rekao da je i on isto to činio sa svojom porodicom. Zatim su sreli Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa mu je Hanzala rekao: "O Allahov Poslaniče! Hanzala je licemjeran." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Kako to?" Onda mu je Hanzala kazao o čemu se radi, pa je h. Ebu Bekr, r.a., i za sebe isto ustvrdio. Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "O Hanzala! Nekada ovako, a nekada onako. Da ste vi i kod svojih kuća među svojim ukućanima onakvi kakvi ste

318 Isto.
319 Bilježi En-Nesa'i u djelu *Ašeretu n-nisa'*, str. 58, hadis br. 31.

kod mene, meleki bi vas pozdravljali, rukovali se s vama, i u vašim posteljama, i na putu."[320]

H. Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Jevreji će spoznati da se naša vjera odlikuje širinom i velikim mogućnostima, (jer) ja sam poslan s čistom i uzvišenom vjerom."[321]

Duh šale i veselja bio je prisutan i među ashabima, r.a. Tako je Abdullah b. Mes'ud, r.a., govorio: "Ne budite dosadni ljudima, jer srca odlikuje vedrina i prijemčivost, ali ona mogu i okrenuti leđa i uskratiti naklonost. Zato govorite ljudima ono što će vam ih privući."

Ibrahim en-Neha'i je jedne prilike upitan da li su se ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., smijali, pa im je on odgovorio: "Da, smijali su se, a iman je u njihovim srcima bio poput čvrstih i nepomičnih planina."

Ummu Selema, r.a., prenosi da je jedne prilike, godinu dana prije preseljenja Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na ahiret, h. Ebu Bekr, r.a., krenuo u Basru zbog trgovine te da su s njim bili Nu'ajman i Suvejbit b. Harmela koji su prisustvovali Bici na Bedru. Nu'ajman je bio zadužen za putnu opskrbu, a Suvejbit je bio šaljivdžija. Jedne je prilike Suvejbit zatražio od Nu'ajmana da jede, pa mu je on odgovorio: "Kada dođe Ebu Bekr." Na to je Suvejbit rekao: "Sigurno ću te razljutiti i razbjesniti (za osvetu)." Zatim su prošli pored nekih ljudi, pa ih je Suvejbit upitao: "Hoćete li od mene kupiti jednog roba?" Odgovorili su: "Da, hoćemo." Onda im je rekao: "To je rob koji je spreman na prepirku i diskusiju i koji će vam reći da je slobodan čovjek. Ako ga, nakon što vam to kaže, pustite, nemojte ga protiv mene huškati." Odgovorili su: "Ne, nećemo. Kupit ćemo ga od tebe ..." Zatim su ga kupili za deset deva te mu prišli i stavili oko vrata uže ili povodac, pa im je on rekao: "Ovaj vas samo ismijava, ja sam slobodan (čovjek), nisam

320 Bilježi Muslim, 4/2107, hadis br. 2750.
321 Bilježi Ahmed u *Musnedu*, 9/427.

rob." Uzvratili su mu: "Već smo o tome obaviješteni", pa su krenuli s njim. Kada je došao h. Ebu Bekr, r.a., obavijestili su ga o tome, pa je krenuo za tim ljudima te im vratio deve i uzeo Nu'ajmana nazad. Po povratku u Medinu, obavijestili su o tome Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa se nasmijao, kao i ashabi koji su bili kod njega."[322]

Abdullah b. Omer, r.a., se šalio sa jednom svojom štićenicom, pa joj je govorio: "Mene je stvorio Stvoritelj plemenitih, a tebe Stvoritelj opakih i podmuklih." Ona se zbog toga ljutila i plakala, a Abdullah se smijao govoreći joj: "Budi bez brige! Allah, dž.š., je Stvoritelj i dobra i zla."[323]

Jedne je prilike h. Omeru, r.a., prišao neki čovjek, pa ga je h. Omer, r.a., upitao: "Kako se zoveš?" Odgovorio je: "Šihab b. Harka (plamen sin vatre)." Upitao ga je: "Odakle si?" Odgovorio je: "Iz Harretu n-nara (vatrenog vulkanskog tla)." Upitao ga je: "Gdje stanuješ?" Odgovorio je: "U Zatu Leza (samom paklu)." Onda mu je h. Omer, r.a., rekao: "Pridruži se svojim sunarodnjacima, oni su već stradali (izgorjeli)", pa je bilo kako je rekao.[324]

H. Omer, r.a., jedne je prilike susreo Huzejfu b. el-Jemana, pa ga je upitao: "O Huzejfa! Kako si ti?" Huzejfa mu je odgovorio: "Zavolio sam iskušenje i smutnju, a zamrzio sam istinu. Salat činim bez abdesta i posjedujem na Zemlji ono što Allah, dž.š., ne posjeduje na nebesima." H. Omer, r.a., se zbog ovih riječi jako razljutio na Huzejfu, a onda je kod njega ušao h. Alija b. Ebi Talib, r.a., te primijetio: "O vladaru pravovjernih! Na licu ti vidim tragove srdžbe." Onda ga je h. Omer, r.a., obavijestio o onome što mu se desilo sa Huzejfom, pa mu je h. Alija, r.a., rekao: "Istinu je rekao, Omere. Voli iskušenje i smutnju, tj. imetak i potomke, imajući u vidu da Allah, dž.š., u Kur'anu

---

322 Bilježi Ibn Madže, 2/1220, hadis br. 3719.
323 Ibnu l-Dževzi, *El-Ezkija'*, 23.
324 El-'Amili, *El-Keškul*, 167.

veli: "*Imanja vaša i djeca vaša su samo iskušenje ...*"[325] Mrzi istinu, tj. smrt, salat čini bez abdesta, tj. bez abdesta donosi salavat na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u svakom trenutku te na Zemlji posjeduje ono što Allah, dž.š., ne posjeduje na nebesima, tj. posjeduje suprugu i djecu, a Allah, dž.š., nema ni supruge ni djece." Onda je h. Omer, r.a., rekao: "U pravu si. Odlično si to primijetio, o Ebu l-Hasane. Otklonio si iz moga srca ono što sam počeo osjećati prema Huzejfi."[326]

Buhari u *Edebu l-mufredu* bilježi da su se ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., međusobno gađali lubenicama, a kada bi se suočili s nekim ozbiljnim pitanjem, bivali bi pravi muškarci (na visini zadatka). U drugom predanju stoji da su se ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., međusobno šalili i zabavljali, čak i gađali mehkim bezopasnim predmetima, a kada bi ih nešto zadesilo, ozbiljno bi se toga prihvatali.[327]

Ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su, dakle, tako razumijevali smisao šale i zabave te su se na taj način relaksirali, a na nama je da ih oponašamo i da se na njih ugledamo, imajući u vidu da su oni, pored te šale i zabave, bili braća koja su se međusobno voljela te da im nije bilo poznato međusobno neprijateljstvo, mržnja i pakost. S mjerom su se međusobno šalili i zabavljali, a kada bi se suočili s ozbiljnom situacijom, bivali su lavovi. Kod njih su, dakle, šala i smijeh imali svoja pravila i propise, a s tim u vezi, El-Hatib el-Bagdadi kaže: "Smijeh ima svoje mjesto i svoje vrijeme, i šala ima svoje mjesto i svoje vrijeme. Neki ih odobravaju, a neki ne. Međutim, treba znati da je pretjerivanje u njima besmisleno, ali i da je njihovo neodobravanje pogrešno. Smijeh i šalu treba osuđivati samo u nekoj mjeri, a kada se iz šale i smijeha želi izvući korist i ono zbog čega su stvoreni, šala se pretvara u zbilju, a smijeh u dostojanstvenost (ozbiljnost)."[328]

325 Et-Tegabun, 15.
326 El-Amili, *El-Mihla(t)*.
327 *El-Edebu l-mufred*, 1/375.
328 El-Hatib el-Bagdadi, *El-Buhala*.

H. Alija b. Ebi Talib, r.a., je imao običaj reći: "Šala je u govoru poput soli u hrani."[329]

Navest ću ti ovdje, djevojko muslimanko, neke anegdote koje će u tvoje blago i nježno srce unijeti radost i veselje.

Amr b. el-Hidžr, jedan od vladara iz perioda džahilijjeta, je od Avfa b. Muhallima eš-Šejbanija, jednog od velikana iz perioda džahilijjeta, zaprosio kćerku Ummu Ijas, pa mu ju je on dao za ženu. Njena majka se u noći uoči svadbe osamila s njom te joj kazala: "Kćeri moja! Ti napuštaš kuću u kojoj si se rodila i gnijezdo u kojem si stasala te odlaziš čovjeku kojeg ne poznaješ i s kojim nisi prisna. Budi mu robinja, i on će tebi biti rob. I u odnosu prema njemu ustraj u deset svojstava, pa će te poput blaga čuvati. Prvo među njima jeste skrušenost pred njim i zadovoljstvo, a drugo jeste slušanje i pokoravanje. Treće i četvrto jeste obraćanje pažnje na ono što njegovo oko vidi, a nos osjeti. Zato nastoj da na tebi ne vidi ništa ružno te da na tebi osjeti samo najugodnije mirise. Peto i šesto jeste vođenje računa o njegovom spavanju i jelu, imajući u vidu da učestala glad izaziva i provocira te da remećenje sna izaziva gnjev i srdžbu. Sedmo i osmo jeste čuvanje njegovog imetka te poštovanje njegove rodbine, a pod čuvanjem imetka podrazumijeva se dobro kalkulisanje i procjenjivanje. I ne otkrivaj njegove tajne, jer ako mu se budeš suprotstavljala, činila ga ljubomornim ili otkrivala njegove tajne, nećeš biti sigurna od njegove nevjere i vjerolomstva. Deveto i deseto bi bilo da se čuvaš osjećanja radosti i veselja kada je on tužan i zabrinut, te brige i tuge kada je on radostan i veseo." Kasnije mu je ona rodila El-Harisa b. Amra, djeda pjesnika Imru'u l-Kajsa.[330]

Ti se, djevojko muslimanko, pridržavaj ovih uputa i prema njima postupaj, pa ćeš, ako Bog da, biti sretna i zadovoljna u svome bračnom životu.

329 Es-Se'alebi, *Leta'ifu l-me'arif*, str. 75.

330 Ovo predanje se navodi u velikom broju djela koja govore o odgoju i etici i u tom smislu možete konsultovati djelo *El-'Ikdu l-ferid* (Ibn Abdu Rabbih), 6/83 i djelo *El-Mustatref fi kulli fennin mustazref*, 2/250.

Sukejna bintu l-Husejn, r.a., prenosi da je jednoga dana Aiši bint Talha rekla sljedeće: "Ja sam ljepša od tebe." Aiša je uzvratila: "Ne, nego sam ja od tebe ljepša." Onda su se počele prepirati, a zatim su se obratile Omeru b. Ebi Rebi'i da im on presudi, pa im je on rekao: "Ja ću vam presuditi. Ti si, o Sukejna, ljupkija, a ti si, o Aiša, ljepša." Na to je Sukejna kazala: "Tako mi Allaha, dž.š., presudio si u moju korist."

Naime, lijepa je ona koja iz daljine u potpunosti privlači naše poglede. Međutim, kada se približi, ne biva tako. S druge strane, ljupka je ona koja iz blizine osvaja naša srca ili, pak, ona čija je ljepota veća svaki put kada prema njoj pogled usmjerimo.

Eš-Ša'bi prenosi da je jedne prilike susreo Šurejha el-Kadija te da mu je on tom prilikom rekao: "O Ša'bi! Uzmi za ženu neku od žena iz plemena Temim, jer ja sam se uvjerio da su one razumne." Eš-Ša'bi je upitao: "Kako si se to uvjerio da su one razumne?" Šurejh el-Kadi je odgovorio: "Vraćao sam se s jedne dženaze u podne, pa sam prolazio pored njihovih kuća te na vratima jedne kuće ugledao neku staricu i pored nje najljepšu djevojku koju sam ikada vidio. Svratio sam do nje i zatražio nešto čime bi utolio žeđ, iako nisam bio žedan, pa me je upitala: 'Koje ti je piće najdraže?' Odgovorio sam: 'Ono koje je moguće dobiti.' Onda je starica kazala: 'Teško tebi, djevojko! Donesi mu mlijeka, mislim da je ovaj čovjek stranac.' Obratio sam se starici i upitao je: "Ko je ova djevojka?' Odgovorila je: "Zejneba bint Džerir, jedna od žena iz porodice Benu Hanzala.' Upitao sam: 'Je li slobodna ili je zauzeta?' Odgovorila je: 'Slobodna je.' Upitao sam: 'Hoćeš li mi je dati za ženu?' Odgovorila je: 'Ako si je dostojan.' Zatim sam ih ostavio te se uputio kući da se odmorim. Nakon što sam klanjao podne-namaz, poveo sam sa sobom neke od uglednijih ljudi među mojom braćom te se uputio amidži one djevojke. On nas je dočekao i upitao: 'O čemu se radi, o Ebu Umejja?' Odgovorio sam: 'O Zejnebi, kćerki

tvoga brata.' Uzvratio je: 'Ona te ne mrzi, odnosno osjeća prema tebi naklonost.' Rekao sam: 'Onda mi je daj za ženu.' Kada mi je obećana za ženu, pokajao sam se i, sjetivši se surovosti njihovih srca, sam sebi rekao: 'Šta da radim sa ženom iz plemena Temim?! Razvest ću se od nje.' Zatim sam sebi rekao: 'Ne, nego ću s njom provesti prvu bračnu noć, pa ako kod nje primijetim ono što mi odgovara, zadržat ću je. U suprotnom ću joj dati razvod.' Da si me vidio, o Ša'bi, kada su stigle žene iz plemena Temim vodeći djevojku sve dok je nisu uvele kod mene. Tada mi je rekla: 'Sunnet je da suprug, kada žena uđe kod njega, ustane i klanja dva rekata nafile-namaza te da zatraži od Allaha, dž.š., da od nje vidi samo dobro i da ga zaštiti od njenog zla.' Uzeo sam abdest, pa sam vidio da i ona abdesti. Klanjao sam, pa sam vidio da i ona klanja. Kad sam završio s namazom, došle su njene sluškinje, uzele moju odjeću i obukle mi ogrtač koji je bio namirisan šafranom. Kada smo u kući ostali sami, približio sam joj se i pružio ruku prema njenoj kosi, pa je ona rekla: 'Polahko, o Ebu Umejje.' Zatim je dodala: 'Zahvala pripada Allahu, dž.š. Njega hvalim, od Njega pomoć tražim te salavat i selam donosim na Muhammeda, s.a.v.s., i njegovu porodicu. Ja ne poznajem tvoju narav, pa mi reci šta voliš i ja ću to činiti, te šta ne voliš i ja ću to izbjegavati. Ti u svome narodu imaš povlastice i privilegije, a i ja u svome narodu imam isto to. Međutim, kada Allah, dž.š., nešto odredi, onda to i biva. Oženio si se, pa učini ono što ti je Allah, dž.š., naredio, bilo da me na lijep način zadržiš ili da me na lijep način otpustiš. Ja kazujem ove riječi i istigfar činim tražim oprosta od Allaha, dž.š. za sebe, za tebe i za sve muslimane.' Tako mi Allaha, dž.š., o Ša'bi, primorala me je da na tom mjestu održim govor, pa sam rekao: 'Zahvala pripada Allahu, dž.š. Njega hvalim, od Njega pomoć tražim te salavat i selam donosim na Muhammeda, s.a.v.s., i njegovu porodicu. Ti si kazala nešto što će meni predstavljati sreću

i zadovoljstvo ukoliko u tome ustraješ, a ako se toga odrekneš, bit će dokaz protiv tebe. Volim to i to, a mrzim to i to. Dobro koje, kod mene vidiš potvrdi, a ono što je loše sakrij.' Upitala je: 'Šta bi volio kada je u pitanju dolazak familije u posjetu?' Odgovorio sam: 'Ne bi volio da mi mnogo dosađuju šure.' Upitala je: 'Prema kome od svojih komšija osjećaš toliku naklonost da mu smijem dozvoliti da ulazi u kuću? A onoga od njih koga ti mrziš i ja ću mrziti.' Odgovorio sam: 'Porodica tog i tog je dobra i čestita, a porodica tog i tog je loša i pokvarena.' Zatim sam s njom, o Ša'bi, proveo naljepšu noć te sam u toku prve godine koju sam s njom proveo vidio samo ono što mi odgovara. Nakon što je prošla tačno jedna godina, vratio sam se kući sa sudskog vijeća i u kući zatekao jednu staricu kako rukovodi kućnim poslovima. Upitao sam: 'Ko je ova žena?' Odgovorili su mi: 'To je ta i ta, majka tvoje supruge.' Rekao sam: 'Dobro nam došla.' Kada sam sjeo, starica je prišla i kazala: 'Es-selamu alejke, o Ebu Umejje.' Odgovorio sam: 'Alejkumu s-selam i dobro nam došla.' Upitala je: 'Kakva ti je supruga?' Odgovorio sam: 'Ona je najbolja supruga i najbolja životna saputnica. Dobro si je odgojila i duhovno formirala. Neka te Allah, dž.š., za to nagradi.' Uzvratila je: 'O Ebu Umejje! Na ženin najgori postupak pažnja se ne obraća u dva slučaja.' Upitao sam: 'Koja su to dva slučaja?' Odgovorila je: 'Kada rodi muško dijete i kada zadobije naklonost svoga muža, kada udovolji mužu. Prema tome, ako te išta navede da posumnjaš u nju, prihvati se biča, kazni je, jer tako mi Allaha, dž.š., najgore što muškarac može posjedovati u svojoj kući jeste dopadljiva žena koja je razmažena.' Uzvratio sam: 'Tako mi Allaha, dž.š., dobro si je odgojila i duhovno formirala.' Upitala je: 'Kada bi volio da te posjećuju šure?' Odgovorio sam: 'Kada god žele.' Dolazila mi je na kraju svake godine i savjetovala me, pa je ona njena kćerka, o Ša'bi, provela sa mnom dvadeset godina tokom

kojih kod nje nisam primijetio ništa loše. A imao sam jednog komšiju iz plemena Kinda koji je plašio svoju suprugu i udarao je, pa sam u vezi s tim rekao sljedeće:

"Vidjeh muškarce koji druge svoje udaraju;
neka mi se osuši desnica onoga dana kada udari Zejnebu.
Zar da je udarim bez razloga ikakvog;
kakva bi pravda bila u udaranju bezgriješnog?!
Ta, Zejneba je Sunce, a ostale žene su zvijezde;
kad se ono pojavi, zvijezde se više ne ukazuju."[331]

Nasrudin hodža se oženio razrokom ženom koja je stvari vidjela dvostruko. Tako je jedne prilike, kada je htio da ručaju, donio dvije vekne hljeba, pa ih je ona vidjela četiri. Zatim je donio jednu posudu i stavio je pred njih dvoje, pa ga je ona upitala: "Šta će ti dvije posude i četiri vekne hljeba? Dovoljna nam je jedna posuda i dvije vekne." Nasrudin hodža se tome obradovao, pa je rekao: "Divne li blagodati!" Zatim je sjeo da jede s njom, pa mu je ona primaknula posudu s hranom i kazala: "Jesam li ja to razvratna (nemoralna), pa sa sobom dovodiš drugog muškarca da me gleda?" Nasrudin Hodža joj je odgovorio: "Draga moja! Na sve gledaj dvostruko, osim na svoga supruga."[332]

U periodu vladavine halife Memuna, jedna je žena tvrdila da je vjerovjesnica. Dovedena je pred njega, pa ju je on upitao: "Ko si ti?" Odgovorila je: "Ja sam vjerovjesnica Fatima." Halifa ju je upitao: "Vjeruješ li u ono s čime je došao Muhammed, s.a.v.s.?" Odgovorila je: "Da, vjerujem. Istina je sve što je on donio." Onda joj je halifa spomenuo da je Muhammed, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Poslije mene nema vjerovjesnika." Ona je na to kazala: "Istinu je rekao Muhammed, s.a.v.s., ali nije rekao da poslije njega neće biti vjerovjesnica."

331 El-Ebšihi, *El-Mustatref fi kulli fennin mustazref*, 2/249.
332 Abdussettar Ferradž, *Ahbaru Džuha*, str. 161.

Onda se halifa Memun obratio prisutnima i rekao: "Što se mene tiče, ja više nemam argumenata. Neka ih iznese onaj među vama koji ih ima." Zatim se toliko nasmijao da je prekrio svoje lice.[333]

Jednoga dana, El-Asme'i se obratio Harunu er-Rešidu i rekao mu: "O vladaru pravovjernih! Čuo sam da se je jedan čovjek razveo od pet žena u jednom danu!!" Er-Rešid je uzvratio: "Jednom je čovjeku dozvoljeno da posjeduje četiri žene. Kako to da je otpustio njih pet?" El-Asme'i je odgovorio: "Taj je čovjek imao četiri žene, pa je jednoga dana došao kući i zatekao ih kako se svađaju. Bio je loše naravi, pa im se obratio i rekao: 'Dokle će trajati ova svađa? Mislim da je ovo sve samo tvoja krivica, obraćajući se jednoj od njih, rekao je:'Odlazi, otpustio sam te.' Onda mu je njena prijateljica kazala: 'Požurio si da joj dadneš razvod, a da si je bez toga pokušao kazniti, ispravno bi postupio.' Onda joj je on rekao: 'I ti si otpuštena.' Zatim mu se obratila treća i kazala: 'Allah, dž.š., te unakazio! Tako mi Allaha, dž.š., njih dvije su činile dobro i više su te cijenile od drugih.' Uzvratio je: 'O ti koja naričeš za njima! I ti si otpuštena.' Četvrta, koja je bila lijepa poput mjeseca te jako tiha i blaga, dodala je: 'Zar nisi u stanju da discipliniraš svoje žene osim razvodom?!' Onda je i njoj rekao: 'I ti si otpuštena.' Sve je to slušala jedna njegova komšinica, pa mu se obratila i rekla: 'Tako mi Allaha, dž.š., Arapi su od tvojih i slabosti tvoje porodice svjedoci samo onome što kod tebe vide i zapaze. Ti si odbacio sve osim otpuštanja svih svojih žena u jednom sahatu!' Uzvratio joj je: 'O ti koja grdiš i prekorijevaš tamo gdje ti nije mjesto! I ti si otpuštena ako tvoj muž dozvoljava!' Onda mu je iz svoje kuće odgovorio njen muž: 'Dozvoljavam! Dozvoljavam!'"[334]

Ovo su neke anegdote koje se tiču žena, a skupio sam ih za tebe, o djevojko muslimanko, iz različitih pedagoških djela, s ciljem da u

333 En-Nuvejri, *Nihajetu l-ereb fi fununi l-edeb*, 4/14.
334 *El-'Ikdu l-ferid*, 7/128.

tvoje srce unesem malo radosti i veselja, kako ne bi osjetila dosadu i kako bi znala da je ljudska duša sklona promjenama, što će te motivirati da obnavljaš i osvježavaš svoju vitalnost i energiju. Pod tim se ne podrazumijeva pretjerivanje u šalama i zabavama, nego je smisao u tome da ljudi ne trebaju živjeti u atmosferi punoj brige i tjeskobe te onoj u kojoj nema radosti i veselja. Naprotiv, svaki put kada to ljudi osjete, trebaju pribjeći dozvoljenim vidovima zabave koji ne umanjuju i ne kaljaju čast i ugled i koji ne udaljavaju čovjeka od ozbiljnog života te korisnog i predanog rada.[335]

Relaksacijske aktivnosti u porodici

Porodica se u islamu smatra najznačajnijom pedagoškom ustanovom, a imajući u vidu da se društvo sastoji od više porodica, ono će biti zdravo ukoliko je i porodica zdrava, odnosno loše ukoliko je i porodica loša. Porodica ima važnu ulogu u relaksacijskom odgajanju imajući u vidu da je relaksacija potrebna i starješini kuće (ocu), majci i djeci. Muslimanska porodica mora voditi računa o ovoj vrsti odgajanja koju mnogi zanemaruju zbog surovih uvjeta u kojima žive članovi muslimanskih zajednica, kao što su visoke cijene, ratovi i tome slično. Međutim, i pored tako teških uvjeta života, neophodno je upražnjavati ovu značajnu odgojnu aktivnost, imajući u vidu da čovjek u tom slučaju osjeća da porodica zadovoljava sve njegove potrebe, tako da je neće napustiti i okrenuti se nekim drugim štetnim aktivnostima, kao što je sjedenje u kafani, gubljenje vremena na ono od čega nema nikakve koristi itd. Među relaksacione aktivnosti u porodici koje se tiču djevojaka ubrajaju se i sljedeće:

---

335 *Et-Tervih fi l-mudžteme'i l-islami*, str. 7.

1. igranje s lutkama. Djevojke su sklone pribavljanju i posjedovanju lutaka te igranju s njima. Tako h. Aiša, r.a., prenosi da se igrala s lutkama i kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da je imala drugarice koje su se s njom igrale ...[336] U tom smislu, bilo bi dobro da se roditelji pobrinu za nabavku nekih igrački za djevojčice posredstvom kojih će one učiti i biti upućene na ono što će im biti od koristi. S druge strane, roditelji svoju djecu moraju u potpunosti držati podalje od lutki i igračaka posredstvom kojih se provlače vrijednosti i shvatanja koja nisu u skladu s našim običajima i islamskom tradicijom. Roditelji to moraju nadzirati i kontrolirati izbliza. Izbor se igračaka mora zasnivati na jačanju vrijednosti te osjećaja pripadnosti čistoj vjeri i islamskoj kulturi;
2. kućni poslovi i hobi. Svaka djevojka ima određeni hobi čijem je upražnjavanju sklona. Neophodno je taj hobi razvijati, šta više djevojke treba na to podsticati, imajući u vidu da su žene po svojoj prirodi sklone brizi o kućnim poslovima te uljepšavanju i dotjerivanju kuće. Nadalje, one vode računa i o nekim kućnim poslovima koji opskrbljuju kuću estetskim momentom, kao što je vezenje, aranžiranje cvijeća, oblikovanje papira, krojenje, uzgajanje ptica i ukrašavanje kuće.[337] Žene na islamskom istoku se odlikuju ovim aspektom, a kamo sreće da taj lijepi običaj uđe u svaku muslimansku kuću, što bi porodici osiguralo veliku korist te je obasulo istinskim užitkom i duševnim mirom. Prema tome, svaka je djevojka dužna odabrati neki od navedenih hobija, koji bi joj odgovarao i kojim bi se ona bavila na taj način da donese sreću i zadovoljstvo i sebi i onima oko sebe;
3. video uređaj. Sredstva informisanja su se u ovom savremenom dobu proširila velikom brzinom. Već smo govorili o štetnom

336 *Fethu l-bari*, 10/526.
337 *Et-Terbijetu t-tervihijje fi l-islam*, 156.

utjecaju televizije kao jednog od sredstava relaksiranja i zabave kojim upravlja država. Zato naglašavamo da video treba biti dirigovan od strane roditelja, imajući u vidu da postoje kasete obrazovnog sadržaja te zabavni filmovi koji mogu biti od koristi djevojkama, štaviše, čitavoj porodici. Kroz takve se sadržaje kod djevojaka razvija sposobnost razmišljanja i izbora te im se pomaže na planu dozvoljenih vidova zabavljanja i relaksiranja, a ujedno udovoljavamo i njihovim potrebama za televizijom;

4. kompjuter. To je jedno od savremenih pomagala. Njegovo pribavljanje više ne predstavlja veliki materijalni teret. Njegov je značaj za kuću, ured ili posao tema oko koje se dva razumna čovjeka neće razići u mišljenju. Kompjuter se u kući smatra snažnom alternativom televizije,[338] imajući u vidu da postoji veliki broj raznovrsnih programa koji u sebi objedinjavaju i korist i zabavu te predstavljaju intelektualni izazov. To su programi koji su od velike koristi za razvijanje umnih sposobnosti, a postoje i programi koji imaju odgojno-obrazovnu svrhu. Nema nikakve sumnje da postojanje takvih i njima sličnih programa u muslimanskoj kući utječe na očuvanje porodične atmosfere u stanju međusobne ljubavi, samilosti i potpomaganja. Ako ti, djevojko muslimanko, posjeduješ taj aparat, dužna si ga koristiti na najbolji mogući način. Isto tako, i roditelji su dužni usmjeravati svoju kćerku u pozitivnom pravcu koji odlikuju znanje i spoznaja, i ne smiju joj dozvoliti da dugo sjedi pred kompjuterom kako se ne bi navikla na njega u toj mjeri da postane ovisna o njemu te da se ne može od njega odvojiti. Dakle, taj se aparat ne smije zanemarivati, ali ne treba ni pretjerivati u njegovom korištenju. To posebno treba imati u vidu danas, kada se pojavio internet i kada omladina provodi mnogo vremena ispred kompjutera, što

338 *Et-Terbijetu t-tervihijje*, 173.

mnogim porodicama predstavlja veliki problem. Zato su roditelji dužni nadzirati i kontrolirati svoje kćerke te ih usmjeravati u najboljem pravcu kada je u pitanju taj jako privlačan i opasn aparat.

5. porodična putovanja i posjete. Bilo bi dobro da porodice, s vremena na vrijeme, osmisle program za privatna putovanja i porodične posjete koje bi mogle pomoći na planu obnavljanja i osvježavanja vitalnosti i energije, a posebno kada su u pitanju izlasci u prirodu i na javna izletišta. Porodične su posjete jedno od značajnih sredstava kada je u pitanju širenje kulture i naobrazbe u društvu, usađivanje korisnih običaja i navika te jačanje svijesti. To je, dakle, jedna provjerena i dokazana aktivnost imajući u vidu da otac (uvijek) teži posjećivanju vrijednih, zaslužnih, hrabrih, odvažnih i ljudi od vjere te dobrih i čestitih familija, kojom prilikom njegova djeca dolaze u kontakt s novom besprijekornom sredinom.[339] Uzajamne posjete među sestrama po vjeri jača duh sestrinstva među njima te jača njihovu uzajamnu vezu. Dobro i čestito društvo rezultira dobrim i pohvalnim ponašanjem i u tom smislu velika je razlika između prijateljice koja pomaže u dobru i koja upućuje na vrijednosti i vrline, ako zaboraviš, podsjeti te, ako napraviš propust, uputi te, ako pogriješiš, prikrije te, te one čije prijateljstvo rezultira razočarenjem, koja poziva činjenju onoga što je ružno i uljepšava ga kako bi te odvela u propast. Prirodno je da muslimanka koja se pridržava vjere biva bliska samo s onima koje joj po svojim svojstvima odgovaraju, i zato uživaj u dobrom društvu.[340] Uzajamno posjećivanje jača i razvija međusobne veze i odnose, i zato, djevojko, trebaš tome težiti. Da te Allah, dž.š., sačuva loših drugarica i pokvarenih komšinica.

---

339 *Et-Terbijetu t-tervihijje fi l-islam*, 160.

340 Havla bint Abdulkadir Derviš, *Ez-Zijare bejne n-nisa'*, 48.

Relaksacijske aktivnosti u školi

Škola je temeljna obrazovna ustanova koju je uspostavilo društvo s ciljem da radi na realizaciji njegovog najznačajnijeg cilja, a to je podizanje i formiranje nadolazećih generacija na osnovama društvenih (islamskih) načela, vrijednosti i običaja. Međutim, opravdano je postaviti pitanje da li škola igra takvu ulogu u savremenom dobu.

Neki od oblika školskog relaksiranja jesu i sljedeći:

1. sportske aktivnosti. S tim u vezi, nastavnik tjelesnog odgoja u školi treba pokrenuti sportsku sekciju učenika koji joj se žele priključiti. Ti sportovi trebaju biti prikladni spolu djece. Ako su, npr., u pitanju djevojke, radit će se, naprimjer, o atletici, košarci, odbojci i tome slično. Nadalje, nastavnici trebaju osigurati učešća u sportskim takmičenjima, te posjete sportskim klubovima s ciljem okorištavanja njihovim iskustvima. Nema nikakve sumnje da sportske aktivnosti u školi, ukoliko su dobro osmišljene i organizirane, pomažu u odgajanju učenica (učenika) koje se odlikuju dobrim tjelesnim i psihičkim zdravljem, kao što pomažu i u suzbijanju kriminala te liječenju raznih bolesti, invaliditeta, lošeg karaktera, tromosti i poročnosti ukoliko se primijene na pravi način;
2. umjetničke aktivnosti. U takvim aktivnostima trebaju učestvovati učenici koji imaju predispozicije za to, s tim da ih mora nadgledati nastavnik umjetničkog odgoja koja će im otvarati vidike te ih usmjeravati i razvijati te njihove predispozicije. Među takve aktivnosti, mogu se svrstati i sljedeće:

- sve vrste slikanja prizora iz prirode, pri čemu treba izbjegavati slikanje likova;
- sve vrste vezenja;
- dekorisanje, ornamentika i druge vrste umjetnosti koje priliče djevojkama, odnosno mladićima;

3. agrikulturne aktivnosti. Ovu vrstu aktivnosti također treba nadgledati adekvatno osoblje koje će poučiti učenice (učenike) agrikulturi. Među takve aktivnosti, ubrajaju se i sljedeće:
   - zasađivanje cvijeća i upoznavanje s njim;
   - aranžiranje cvijeća i upoznavanje njegovih vrsta;
   - poučavanje učenica (učenika) mogućim načinima upotrebe cvijeća u kući itd.;

4. kvizovi i takmičenja u znanju. Uloga se škole jasno očituje kroz razvijanje stvaralačkih sposobnosti kod učenika te otkrivanje njihovih umnih predispozicija. To se postiže kroz osiguravanje pravih podsticaja kojima će se iskazati poštovanje prema onima koji se budu isticali i koji će ih dodatno ohrabriti i dati im podstreka. Ovdje se ubrajaju i sljedeće aktivnosti:
   - ohrabrivanje učenika koji se ističu i zadovoljavanje njihovih potreba za istraživanjem, informisanjem i stjecanjem znanja kroz obraćanje pažnje na njih i njihovo opskrbljivanje dodatnom (nastavnom) građom i materijom, uz obezbjeđivanje adekvatnih podsticaja za to;
   - održavanje takmičenja na nivou više škola u oblastima eksperimentalnog naučnog istraživanja, uz osiguravanje nagrada za one koji se budu isticali;
   - održavanje edukativnih takmičenja za učenike s ciljem razvijanja njihove svijesti i povećanja njihove naobrazbe u različitim

oblastima;
- organiziranje takmičenja koja se tiču razvijanja individualnih hobija te uručivanje adekvatnih nagrada;[341]

5. školski izleti i ekskurzije. Posebno školsko vijeće treba raditi na organiziranju školskih izleta u toku cijele školske godine. Ti izleti i ekskurzije imaju za cilj poučavanje i opskrbljivanje učenica (učenika) različitim vrstama informacija, a posebno onim koje imaju veze s njihovim školovanjem. Tu se ubrajaju:
    - posjete zološkim vrtovima koje su kod učenika omiljene s obzirom na različite životinje koje u njima viđaju i s čijim ih karakteristikama upoznaju nastavnici.
    - posjete muzejima. Postoje brojni muzeji među kojima su, npr., historijski muzeji, muzeji voštanih figura itd.;
    - posjete historijskim spomenicima i starinama, kao što su tvrđave, piramide, mostovi, razne arheološke iskopine itd.;
6. druge aktivnosti, kao što su:
    - održavanje edukativnih takmičenja povodom raznih vjerskih i državnih obilježavanja;
    - izrada periodičnih zidnih novina koje bivaju postavljene na vidnim mjestima s ciljem da učenici budu u stanju pročitati ih, te ohrabrivanje i podsticanje učenika na pisanje u njima;
    - aktivnosti na pokretanju školskog radija.

Ako na ispravan način iskoristimo navedene aktivnosti, rezultati će se vidjeti na učenicima, pa ćemo imati obrazovane, savjesne, čestite te tjelesno i mentalno besprijekorne učenike.

341 *Et-Terbijetu t-tervihijje fi l-islam*, 200.

Relaksacijske aktivnosti u klubovima

Klubovi su društvene ustanove u kojima je članstvo dobrovoljno. U osnovi, cilj im je upražnjavanje konkretnih relaksacijskih aktivnosti, popunjavanje slobodnog vremena i razvijanje vještina. Među te ciljeve, ubrajaju se i sljedeći:

1. skretanje pažnje na obrazovni aspekat i popularisanje rivalstva u znanju i nauci;
2. skretanje pažnje na individualne hobije;
3. realiziranje socijalnog i psihološkog aklimatizovanja pojedinca;
4. pružanje podrške duhu časnog suparništva među različitim sportskim klubovima;
5. doprinos racionaliziranju društvenog relaksiranja.

Djevojka se može okoristiti klubom kroz sljedeće aktivnosti:

1. sportska takmičenja;
2. putovanja i kampovanja;
3. razne kulturne manifestacije;

Prvo iskustvo te vrste u Egiptu sastojalo se u tome da je guverner jedne oblasti osnovao prvi klub koji je okupljao samo žene, a kako bi one potpuno slobodno mogle upražnjavati svoje sportske aktivnosti bez miješanja s pripadnicima drugog spola. Kada bi se ova praksa popularizirala širom islamskog svijeta, žene bi se time mnogo okoristile te bi se pristupanje klubovima uveliko povećalo. Zato mi pozivamo odgovorne da otvore što veći broj klubova za žene kako bi se one

mogle baviti različitim vrstama sporta, a kada bi se ta očekivanja realizirala, djevojke bi se mogle baviti sljedećim sportskim aktivnostima:

1. plivanje. Islam plivanju pripisuje veliki značaj imajući u vidu njegove odlike i koristi koje donosi tijelu. U tom smislu, prenosi se da je h. Omer, r.a., jedne prilike rekao: "Poučavajte svoju djecu plivanju." Prema tome, ako je djevojka sigurna za sebe te se nalazi na mjestu na kojem je ne mogu vidjeti pripadnici drugog spola, kao što su za žene rezervisani klubovi ili privatni bazeni, treba slobodno i spokojno upražnjavati taj sport.
2. atletske discipline koje su karakteristične za žene, kao što je:
   - trčanje. Ranije je spomenuto predanje u kojem se spominje da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., utrkivao sa h. Aišom, r.a.
   - preskakivanje konopca ili ljuljanje te druge atletske discipline koje odgovaraju tjelesnom naporu koji djevojke mogu podnijeti;
   - stoni-tenis;
3. odbojka, košarka itd.

Svim navedenim disciplinama djevojke se mogu potpuno slobodno baviti ukoliko su ispunjeni ranije spomenuti preduvjeti. Međutim, danas smo svjedoci da se u klubovima miješaju žene i muškarci, da se odijeva odjeća koja ne pokriva sramotna mjesta, bilo kod muškaraca bilo kod žena, da se žene počinju baviti sportskim disciplinama koje su predviđene za muškarce, kao što je dizanje tegova, hrvanje i fudbal, što prati sramotno razotkrivanje žena. Sve je to zabranjeno i gledati, pored toga što je ženama zabranjeno time se baviti, imajući u vidu da je u suprotnosti sa Šerijatom.

Kada su u pitanju putovanja i kampovanja ili, pak, priključivanje izviđačkim pokretima rezervisanim za žene, možemo reći da to ima više ciljeva. Tako u njima djevojke mogu postići i sljedeće:

1. uče tehniku njegovanja bolesnika te širenja svijesti među članovima društvene zajednice o značaju zdravlja i higijene;
2. navikavaju se na samopouzdanje i život u teškim uvjetima te na pružanje pomoći drugima;
3. kroz religijske programe i aktivnosti, kao što je obavljanje noćnog namaza, učenje dova, učenje Kur'ana i razvijanje plemenitih svojstava, one se odgajaju te im se popravlja i dotjeruje narav i karakter;
4. stječu vještinu sarađivanja s drugim djevojkama, stječu nova poznanstva te se navikavaju na davanje, darežljivost, nesebičnost i ljubav prema drugima;
5. okorištavaju se predavanjima i okupljanjima koja se održavaju na takvim putovanjima i kampovanjima.

Sve se navedeno postiže samo u dobrom društvu te bez miješanja spolova i uz privrženost šerijatskim propisima.

Kada su u pitanju kulturne manifestacije, to je ono čega su klubovi danas gotovo lišeni. Međutim, mi ćemo ovdje govoriti o onome kako bi to trebalo izgledati u klubovima da bi se postigao željeni efekat i kako mi to priželjkujemo da bude, a ne o održavanju besramnih proslava i zabava kojima smo svjedoci. Postoje neki klubovi (veoma su rijetki) koji pozivaju predavače visokih dometa u znanju i naobrazbi s ciljem da se omladina okoristi njihovim iskustvima te da se uspostavi veza među generacijama. Naravno, ti skupovi i predavanja imaju dobar efekat i veoma su korisna, a ukazivanjem većeg interesa ovoj vrsti aktivnosti, kao što je vođenje računa o temi predavanja ili kvalitetu predavača, ona bi mogla postati sportu suprotstavljena polarizacija, uz insistiranje na dijalogu i diskusiji na tim skupovima i predavanjima.[342] To smo, npr., mogli osjetiti na gostovanjima mladog misionara, Amr

342 Isto.

Halida, u nekim klubovima, kojim prilikama se okupio veliki broj mladića i djevojaka, tako da su njegova predavanja imala ogroman utjecaj na vraćanje velikog broja njih, posebno djevojaka, islamu i šerijatskom načinu odijevanja.

Ako se ovi klubovi iskoriste na najbolji mogući način u smislu organiziranja različitih aktivnosti za mlađe i starije, uz slijeđenje pravog islamskog puta i uvažavanje šerijatskih propisa prema kojima je miješanje spolova zabranjeno, kao što je slobodno upražnjavanje svih vrsta sportova (svaki spol ponaosob) u odgovarajućoj šerijatskoj odjeći, ili pozivanje i ugošćavanje značajnijih mislilaca, misionara, vaiza i drugih koji među članovima društvene zajednice šire postojanu islamsku svijest zasnovanu na načelu: "*Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj ...*"[343], vodit će širenju znanja, osvješćivanju omladine oba spola u pitanjima vjere i života na ovome svijetu, svakom članu društvene zajednice će biti osiguran pristojan život, zavladat će vrline a potisnuti se ružna djela i poroci te će stasati nova muslimanska generacija na koju će se oslanjati u svim aspektima života.

Dozvoljene vrste zabavljanja i relaksiranja

Imajući u vidu islamsko načelo prema kojem je u poznatim okvirima i mlađima i starijima dozvoljeno upražnjavati prihvatljive oblike zabave i veselja te saglasnost pedagoga prema kojoj je djeci i omladini igra i relaksacija potrebna, posebno nakon što završe sa školskim obavezama te parcijalnim ili završnim ispitima, ne smeta za njih organizirati neka relaksacijska putovanja na kojima će se rasteretiti i odmoriti od briga i zamora koji su im donijele gore spomenute aktivnosti, kao i zbog uspjeha koji su ostvarili. Njima je, dakle, potrebno veselje i relaksacija kroz kraća putovanja unutar države koja će u njih unijeti

343 En-Nahl, 125.

radost i zadovoljstvo i koja će biti prožeta svrsishodnim humorom, bezazlenom poezijom i patriotskim pjesmama te različitim sportskim aktivnostima.[344] Ova je vrsta relaksiranja svojstvena muškarcima imajući u vidu zamor i poteškoće koje podrazumijeva. S druge strane, postoje i ženska relaksacijska putovanja kojima trebaju rukovoditi sestre koje o takvim putovanjima posjeduju znanje i iskustvo tako da ne potraju samo jedan dan.

Međutim, kampovanja rezervirana za žene i djevojke jesu dio većih putovanja na kojima se okuplja više porodica, s tim da ni u tom slučaju ne treba biti miješanja različitih spolova, nego se kamp dijeli na dva dijela, dio za muškarce i dio za žene i djevojke. Takvim kampovanjima rukovode muškarci koji osiguravaju oba dijela te osiguravaju životne potrepštine, dok unutar ženskog dijela kampa glavnu riječ vode za to zadužene sestre čija se aktivnost svodi na nadziranje i organiziranje sportskih i natjecanja u znanju itd.

Takva se putovanja realizuju u skladu s postavljenim planom, detaljno razrađenim programom njegovog toka i aktivnosti te sljedećim pojedinostima:

1. vođa putovanja treba prije polaska obratiti pažnju i ustanoviti da li se među putnicima nalazi neko ko je bolestan ili neko ko se žali na umor i iscrpljenost, čime bi atmosfera putovanja bila narušena. Zatim se treba uvjeriti da su obezbijeđene sve stvari koje su potrebne na putovanju, kao što je odjeća, prostirka, namirnice, posuđe, neophodni pribor itd.;
2. treba se pobrinuti da na nekom generalnom sastanku prije samog polaska u kratkim crtama pojasni svrhu i ciljeve putovanja svim njegovim učesnicima;
3. tokom putovanja treba zapisivati pitanja na koja će odgovore tražiti od učesnika, a ticat će se onoga što su vidjeli i naučili na tom putovanju;

344 Abdullah el-Vešili, *Er-Rihalat ve l-muhajjemat*, str. 146.

4. treba podijeliti uputstva, usmena ili pisana, kojih se svi putnici moraju pridržavati tokom putovanja, uz strogo uvažavanje za putovanje postavljenog plana i programa, od početka do kraja;
5. treba odabrati za putovanje odgovarajuće vrijeme i prijevozna sredstva imajući u vidu da su to faktori koji u mnogim slučajevima utječu na uspjeh ili neuspjeh bilo kojeg putovanja;
6. Vođa putovanja treba iskoristiti zgodnu priliku da ukaže na vezu između onoga što putnici vide te određenih historijskih događaja ukoliko prolaze pored nekih kulturno-historijskih spomenika.[345]

Kampovanje ima veliki pedagoški efekat koji se svodi na sljedeće:

1. učesnici imaju priliku usvojati znanja i iskustva koja se zasnivaju na individualnim interesovanjima i sklonostima. Naime, to je prilika da se čuje ili pročita nešto novo, da se raspravlja i diskutuje te da se daje i usvaja iz različitih naučnih disciplina. Na taj način se čisti i izoštrava um, kao što se i izvlači korist iz različitih naučnih, profesionalnih, tehničkih i odgojnih iskustava;
2. kroz religijske programe odgajaju se duše te dotjeruju i popravljaju naravi i karakteri, kao što se i razvijaju plemenita svojstva, a osnova svega toga jeste dobar uzor koji otjelovljuje rukovodstvo kampa;
3. otkrivaju se talenti koji su skriveni u nekim pojedincima te se kroz određena praktična i teoretska zaduženja njihov nivo podiže te ih se kroz omogućavanje učešća u nekim slobodnim aktivnostima podstiče i ohrabruje na inventivnost i stvaralaštvo;
4. učesnici se usmjeravaju u ispravnim životnim pravcima i to kroz njihovo poučavanje postupcima i navikama koje imaju veze s općom sigurnošću i dobrobiti, kao što je plivanje u rijekama i ustavama samo u nečijem prisustvu, bezbjedno penjanje uz drveće i stijene itd.;

345 Isto, str. 167.

5. pružaju im se prilike za stjecanje iskustva u kolektivnom načinu života uz navikavanje na donošenje ispravnih odluka u odgovarajuće vrijeme;
6. zadovoljavaju se njihove osnovne psihološke potrebe, kao što je potreba za pripadnošću nekome i nečemu, potreba za međusobnim upoznavanjem, potreba za uspjehom, potreba za samopotvrđivanjem itd., što se postiže kroz brojne i raznovrsne aktivnosti kojima program kampovanja treba obilovati;
7. realizira se saradnja i međusobno potpomaganje u dobru i bogobojaznosti i to kroz realiziranje javnih planova i programa čiji je cilj ostvarivanje društvenih ciljeva i zadovoljavajućih općih interesa koji će služiti i pojedincima i državi i koji će svima biti od koristi.[346]

Ovo bi bile neke od koristi kampovanja koje pojašnjavaju naše ciljeve kada je u pitanju odgajanje i formiranje novih generacija različitim metodama i sredstvima koja ne izlaze iz okvira Šerijata. Kampovanja podrazumijevaju značajna pedagoška sredstva i metode koje ne proturječe Šerijatu niti štete bilo kojem interesu. Zato ih ne smijemo zanemarivati niti uskraćivati našim mladićima i djevojkama, sve dok nastojimo odgojiti generaciju koja će biti sposobna odgovoriti zahtjevima svoga vremena te onome na čemu insistira vjera, imajući u vidu da sva kampovanja, uprkos njihovim različitim orijentacijama, imaju za cilj odgajanje i formiranje učesnika u duševnom, tjelesnom, društvenom i intelektualnom pogledu. Stoga su ona značajno odgojno sredstvo koje ne treba zanemarivati, nego iskoristiti na najbolji mogući način, posebno kada su u pitanju djevojke, uz uvažavanje šerijatskih propisa koje smo ranije spomenuli.

---

346 *Et-Terbijetu t-tervihijje, Er-Rihalat ve l-muhajjemat.*

Među dozvoljene vrste zabavljanja i relaksiranja ubrajaju se i takmičenja pod kojima se podrazumijevaju:

1. sportska takmičenja. Tako je jedan od načina zabavljanja i relaksiranja trčanje, koje su kao takvo praktikovali i ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a ranije smo spomenuli da se i Allahov Poslanik, s.a.v.s., utrkivao sa h. Aišom, r.a. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Jedino je dopušteno uzimati nagradu za takmičenja u streljaštvu i utrci na devama i konjima."[347] Što se tiče sportskih takmičenja za djevojke, spomenut ćemo trčanje, plivanje i tome slična takmičenja, pod uvjetom da se uvažavaju šerijatski propisi koje smo ranije spomenuli;
2. takmičenja u znanju. Takva takmičenja mogu biti organizirana u školama, džamijama ili na putovanjima. Ona pomažu u stjecanju i proširivanju vjerskog znanja i od ogromne su koristi kada su u pitanju ovosvjetske nauke te jačanje i izoštravanje uma, a posebno kada je u pitanju ono što će koristiti ženi i porodici općenito. Pored toga treba spomenuti i informacije kojima će se okoristiti djevojka koja eventualno učestvuje u tim takmičenjima, bilo da su to informacije koje se tiču vjere, nauke ili kulture i civilizacije.

Značajno je ovdje skrenuti pažnju na to da djevojka muslimanka treba težiti nadmetanju sa svojim sestrama u stvarima koje su od koristi i njoj i njima, te svođenje na minimum nadmetanja u beznačajnim stvarima i stvarima od kojih nema nikakve koristi ni na ovom ni na onom svijetu. Iako su te stvari u osnovi dozvoljene, nadmetanje u njima predstavlja gubitak dragocjenog vremena, a moguće je da se kroz to dovede i do činjenja nečeg pokuđenog ili zabranjenog. Alternativa

347 Bilježi Tirmizi, 4/178. On veli da je ovaj hadis hasen.

tome jeste u korisnim oblicima zabavljanja i relaksiranje.[348]

Islamske su biblioteke krcate različitim vrstama djela posvećenih takmičenjima koja se prakticiraju na putovanjima te javnim manifestacijama. Takmičenja su česta i na proslavama te u nekim vjerskim prilikama, kao što je mjesec ramazan i Bajrami. Na njih ukazuje i Ibnu l-Kajjim koji spominje takmičenja u hifzu Kur'ana, sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., fikhu i drugim korisnim znanostima.[349]

Zato, djevojko muslimanko, nastoj učestvovati u takmičenjima koja se održavaju na javnim proslavama u školama, džamijama ili na putovanjima kako bi se, što je moguće više, okoristila tim informacijama i kako bi stekla opću naobrazbu koja će ti biti od koristi u radu i djelovanju.

U dozvoljene oblike zabavljanja i relaksiranja ubrajaju se i sljedeće vrste igara:

1. igre koje se prakticiraju na javnim izletištima i parkovima te na mjestima za razonodu koja se nalaze na takvim izletištima i parkovima;
2. igranje šaha. U tom smislu, šejh Abdullah Ulvan kaže da je jedna od poznatih vrsta zabavljanja i razonode i igranje šaha u vezi s kojim su ashabi i tabiini zauzeli dva stava:
   - stav prema kojem je igranje šaha zabranjeno. Takav su stav zastupali h. Alija b. Ebi Talib, Ibn Omer, Ibn Abbas, imam Malik, imam Ebu Hanifa i imam Ahmed b. Hanbel, r.a.;
   - stav prema kojem je igranje šaha dozvoljeno. Takav su stav zastupali Ebu Hurejre, r.a., Se'id b. el-Musejjeb, Se'id b. Džubejr, Ibn Sirin i imam Šafija.

348 *Et-Terbijetu t-tervihijje*, str. 88.
349 *El-Furusijje*, str. 65.

Oni koji zastupaju stav prema kojem je igranje šaha dozvoljeno kažu da su sve stvari u osnovi dozvoljene te da ne postoji nijedan izvor vjerskog prava prema kojem je šah zabranjen. Oni koji igranje šaha smatraju dozvoljenim tome postavljaju određene preduvjete:

- da zbog igranja šaha čovjek ne kasni u obavljanju namaza;
- da ne uključuje klađenje zato što bi se u tom slučaju pretvorio u hazardnu igru (kocku);
- da se onaj koji igra šah suzdrži od besramnog i raskalašenog govora;

3. igranje na kompjuteru. Postoje programi koje su izumjeli kompjuterski stručnjaci, a podrazumijevaju dozvoljenu vrstu zabavljanja i relaksacije. Prema tome, ne smeta upražnjavanje i tih vrsta igara, s tim da treba voditi računa o šerijatskim propisima te izbliza nadzirati i kontrolirati djevojke dok se koriste kompjuterom;
4. igre s kartama i dominama, ali pod uvjetom da se prakticiraju u kući te pod roditeljskim nadzorom.

Zabranjene vrste zabavljanja i relaksiranja

1. Igranje triktraka. Postoje izvori vjerskog prava u kojima se zabranjuje ova vrsta igre. Tako Burejda prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Onaj koji se bude igrao triktraka (s kockama) kao da je svoju ruku umazao svinjskim mesom i krvlju."[350] Ebu Musa el-Ešari, r.a., pak, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Onaj koji se bude igrao s

350 Bilježi Muslim, *Babu tahrimi l-la'b bi n-nerdšir*, 4/1770.

kockama odbacio je poslušnost Allahu i Njegovom Poslaniku."[351] Većina učenjaka zastupa mišljenje prema kojem je igranje kockama zabranjeno. Međutim, prenosi se da su ga smatrali dozvoljenim Ibn Malik i Ibnu l-Musejjeb, pod uvjetom da se ne radi o kockanju. Njihovo mišljenje u vezi s tim prenosi Eš-Ševkani. Dozvoljenim ga je okarakterisao i šejh Jusuf el-Karadavi u djelu *El-Halalu ve l-haram*. Međutim, na to se ne treba obazirati, imajući u vidu da je šejhu l-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, d.š., smiluje, odbacio mogućnosti da je to dozvoljeno koje se navode u tekstovima koji na to ukazuju. S tim u vezi, on kaže: "Niko nema pravo povoditi se za greškama i zabludama učenjaka, kao što nema pravo govoriti vjernicima o onome čemu oni nisu dorasli, a onaj koji odstupi od ovog puta, odstupio je od slijeđenja dokaza i argumenata u korist slijeđenja strasti i slijepog oponašanja."[352] Igranje je kockama vrsta zabave i razonode kojoj su odani mnogi ljudi. Oni to strastveno prakticiraju i okupljaju se oko toga na način koji izaziva čuđenje. Ova vrsta igre i zabave ima podjednako čudesan utjecaj i na duše onih koji je upražnjavaju i na duše onih koji to posmatraju. Ta igra vezuje za sebe igrača koji teško može prestati i udaljiti se s mjesta na kojem se igra, a posebno ako gubi. Tako možete vidjeti one koji igraju kako zaboravljaju i zanemaruju sve osim razmišljanja o toj igri. Njihove misli su odvraćene od svega drugog i oni u tome provode duge sate a da to i ne primjećuju. Oni nekada imaju i zakazane termine koji su daleko značajniji od igre, ali na njih ne obraćaju pažnju i ne prisjećaju ih se. Igranje kockama proizvodi kod igrača egoizam, utječe na njihovo brzo uzrujavanje te ih navikava na nemar i lijenost. Tako

351 Bilježe Ebu Davud, Ibn Madža, Ahmed i imam Malik. Pogledati djelo *El-Muvetta'*, poglavlje o igranju s kockama, 2/958; Ebu Davud, 4/85.

352 *Medžmu'u l-fetava*, 32-str. 222 i 239.

ih možete vidjeti kako nastoje poraziti svoga protivnika srdeći se ako im to ne pođe za rukom. Nadalje, sve svoje vrijeme provode sjedeći i ne pomjerajući se sa svoga mjesta, a pored svega toga, igranje kockama izaziva među njima i neprijateljstvo i mržnju, pa im se mijenjaju osjećanja; pobjednik biva veseo i zlurad, a pobijeđeni tužan i zlonamjeran. I daleko je od mogućeg da nakon toga ponovo budu međusobno srdačni i otvoreni.[353]

2. Razne vrste kockanja i konzumiranje zabranjenih pića. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*Pitaju te o vinu i kocki. Reci: 'Oni donose veliku štetu, a i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi ...'*[354] *O vjernici, vino i kocka i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.*"[355] Prema tome, konzumiranje alkohola i svega onoga što opija jeste haram koji treba izbjegavati. Isti je slučaj i sa jednom savremenom pojavom koja je prisutna među mladićima i djevojkama, a to je konzumiranje alkohola u kafanama. Pod kockanjem se, pak, podrazumijevaju sve vrste hazardnih igara imajući u vidu ono što to za sobom vuče, kao što je uništavanje porodica, zanemarivanje robovanja i poslušnosti Allahu, dž.š., izbijanje neprijateljstva i mržnje među igračima i igračicama. Iako se ova dva pokvarena prijestupa i grijeha dovode u vezu s malom i beznačajnom materijalnom koristi, štete kojima u konačnici rezultiraju veoma su velike i mučne.[356] Ibnu l-Kajjim veli: "Kocka se, u gore navedenom kur'anskom ajetu, poredi s vinom, idolatrijom i strelicama te se sve to zajedno karakteriše kao nešto odvratno i kao šejtanovo djelo. Zatim se naređuje njihovo izbjegavanje te se uspjeh dovodi u vezu s tim izbjegavanjem. Nakon toga se ukazuje na zlo koje

353 *Et-Tervihu fi l-mudžteme'i l-islami*, 83.
354 El-Bekara, 219.
355 El-Ma'ida, 90.
356 Es-Sabuni, *Revai'u l-bejan fi tefsiri ajati l-ahkam mine l-Kur'an*, 1/267.

iziskuje njihovo zabranjivanje, a to je činjenica da šejtan među onima koji ih upražnjavaju izaziva mržnju i neprijateljstvo te čini da oni zanemaruju namaz i sjećanje na Allaha, dž.š. Svakome je jasno da su navedena zla rezultat samog čina, a ne života na račun toga."[357] S tim u vezu dovode se sva pića koja opijaju, a koje neki nazivaju alkoholnim pićima. Treba izbjegavati sva mjesta na kojima se takva pića toče, kao i sva druga sumnjiva mjesta te hazardne igre, kao što je rulet, kartanje itd.

3. Neke savremene igre. U posljednje vrijeme, pojavili su se centri video-igara u kojima omladina na velikim monitorima igra igrice koje se zasnivaju na duševnom uzbuđenju i visokoj koncentraciji. Takvi su centri u većini slučajeva utočišta pušača i izopačenih osoba te mjesta na kojima se mladi miješaju sa starijima i djevojke sa mladićima, a to je, ukoliko uzmemo u obzir da su okolnosti u takvim centrima nezdrave, nešto jako negativno. Oni se, dakle, ne smatraju mjestima na kojima bi djevojke i mladići trebali provoditi svoje slobodno vrijeme i zato porodice ne smiju ignorirati i zanemarivati razonodu i relaksaciju u kući kako djevojke ili mladići ne bi bili prisiljeni ići na takva i njima slična mjesta, imajući u vidu da u tom slučaju roditelji ne mogu znati kakvu će kulturu i naobrazbu usvojiti njihova kćerka ili sin, pored toga što je to sredina koja je pogodna za razvijanje sjemena nereda i izopačenosti.[358]

---

357 *El-Furusijje*, str. 62.
358 *Et-Terbijetu t-tervihijje*, 176.

VJERSKO ODGAJANJE U PUBERTETU

Pod vjerovanjem se podrazumijeva prihvatanje srcem, očitovanje jezikom i potvrđivanje djelima. Povećava se i jača pokornošću i poslušnošću Allahu, dž.š., a umanjuje se i slabi pokornošću i poslušnošću šejtanu. Iman (vjerovanje), onakav kakvim ga je opisao Džibril,[359] ima šest stubova: vjerovanje u Allaha, dž.š., vjerovanje u meleke, vjerovanje u Knjige koje je Allah, dž.š., spustio (objavio) Svojim vjerovjesnicima, vjerovanje u sve Allahove, dž.š., poslanike, vjerovanje u Sudnji dan i vjerovanje u Božije određenje, te da sve što se zbiva (dobro ili loše) biva Njegovom voljom i odredbom.

Roditelji su dužni u srce svoje djece usaditi iman (vjerovanje) prije svega drugog, čak i prije Kur'ana. Tako Džundub b. Abdullah prenosi da su još kao dječaci, koji nisu postali punoljetni, učili s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., o imanu (vjerovanju) prije nego što su učili Kur'an. Kur'an su počeli učiti tek poslije, pa se s time i njihov iman (vjerovanje) povećavao i jačao.[360]

---

359 Hadis u kojem se to navodi bilježe Buhari i Muslim, *Fethu l-bari*, 1/96-97; *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 1/157.

360 Bilježi Ibn Madža, poglavlje o imanu (vjerovanju), 1/23; Ibn Mende u djelu *Kitabu l-iman*, 2/370.

Iman (vjerovanje) ima sedamdeset i nekoliko dijelova koje je djevojka dužna naučiti. S tim u vezi, Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Iman se sastoji od sedamdeset i nekoliko ili šezdeset i nekoliko dijelova. Najvrijedniji među njima (u drugoj predaji: Najviši među njima) jesu riječi; *Nema boga osim Allaha*, dok je najniži među njima uklanjanje s puta onoga što smeta ljudima (prolaznicima), a i stid je dio imana."[361]

Ljudi se međusobno razlikuju u jačini imana (vjerovanja) shodno veličanju i uzdizanju Allaha, dž.š., u srcima, strahu od Njega i u javnosti i u tajnosti te izbjegavanju činjenja grijeha u javnosti ili tajnosti.

Kroz ono što smo već naveli i što ćemo, ako Bog da, kasnije pojasniti mi imamo za cilj vjersko odgajanje, odnosno jačanje vjerovanja (*imana*) u srcima djevojaka te njihovo vezivanje za osnove (stubove) vjerovanja koje smo ranije spomenuli, a koje predstavljaju temelje na kojima se iman (vjerovanje) zasniva. Sve su to nevidljive stvari u koje se mora vjerovati i kojima se mora predati i povinovati.

Vjerovanje u Allaha, dž.š.

Već smo govorili o načinu poučavanja djevojaka riječima: *Nema boga osim Allaha*, zakonitosti ezana i njegovom učenju na uho novorođenčeta itd., tako da nema potrebe da to više pojašnjavamo. Kada je u pitanju period puberteta, djevojke u njemu posjeduju predispozicije za usvajanje vjerskih uputstava i naredbi koje im se nude. Formiranje je takve produhovljene ličnosti kod djevojke u pubertetu odlična prilika za roditelje koji su iz nekog razloga propustili na ispravan način izgraditi njenu dušu u periodu djetinjstva. Nadalje je to i prilika da njeno dotadašnje eventualno kretanje pravim putem

361 Bilježe Muslim, 1/63; Buhari, 1/51, hadis br. 9.

osnaže i stabiliziraju, te da kod nje učvrste ispravne islamske vrijednosti i načela.[362]

Prema tome, roditelji su dužni pojasniti svojoj kćerki da islam podrazumijeva vanjsko pokoravanje šerijatskim propisima, dok se pod imanom (vjerovanjem) podrazumijeva prihvatanje kao tačnog i ispravnog onoga što o vjeri nauči. Zatim joj trebaju naglasiti da prvi stub imana, vjerovanje u Allaha, dž.š., zahtijeva od nje da kroz posmatranje ovog prostranog kosmosa spozna Allaha, dž.š., te Njegovu moć i veličanstvenost u stvaranju nebesa, Zemlje, Sunca, Mjeseca i svega onoga što se oko nas nalazi, što će je navesti i na razmišljanje o stvaranju nje same te o tome kako je Allah, dž.š., učinio da ona izađe iz utrobe svoje majke, da se razvija i raste i da ima svoju egzistenciju i postojanje.

Vjerovanje u Allaha, dž.š., podrazumijeva i kategorično uvjerenje da je Allah, dž.š., Gospodar svega, da On sve posjeduje, da je On sve stvorio, da On jedini zaslužuje da Mu se robuje, da se odlikuje svim svojstvima savršenstva te da je čist od bilo kakvih mahana i nedostataka.

Poučavanje djevojaka u pubertetu, dakle, treba početi s njenim upućivanjem na razmišljanje o Allahovim, dž.š., stvorenjima i naklonost prema otkrivanju tajni ovog svemira. Sve to će učiniti da one osjete kako im je Allah, dž.š., stalno potreban, u svakom kretanju ili mirovanju. Tako će se ona, ako bude zaslijepljena svojom ljepotom, sjetiti da je ta ljepota prolazna, pa će prestati gledati na druge vršnjakinje pogledom oholosti i superiornosti. Ako bude zaslijepljena svojim imetkom pa bude pretjerivala u njegovom trošenju, nepromišljeno postupala, druge omalovažavala i oholila se, sjetit će se da je samo Allah, dž.š., imućan i moćan te da je On Taj Koji joj je darovao taj imetak, pa će se vratiti darežljivosti, žrtvovanju i nesebičnosti. Tako

362 Muhammed Kutb, *Menhedžu t-terbijeti l-islamijje*, 2/227.

će se svaki put kada poželi izaći iz okvira koje je Allah, dž.š., postavio sjetiti Njegove moći nad njom, pa će se ponovo urazumiti i vratiti Allahu, dž.š.

Roditelji svojim kćerkama trebaju naglasiti da vjerovanje u Allaha, dž.š., zahtijeva od njih i da se naoružaju smirenošću, nadom, strahom i pouzdanjem, a kada se te vrijednosti učvrste u njihovim srcima, bit će maksimalno daleko od očaja, beznađa, razmišljanja o samoubistvu ili bježanju od života te zastranjivanja kroz konzumiranje droga i opojnih sredstava.[363]

Očaj i beznađe nisu obilježja vjernika. To su bolesna stanja koja su široko prisutna u nekim zapadnim društvima koja su lišena istinskog vjerovanja u Boga. Zato se svaka vjernica treba pridržavati onoga što će je približiti ispravnom razumijevanju vjerovanja u Allaha, dž.š.

Vjerovanje u meleke

Pod ovim se stubom vjerovanja podrazumijeva kategorično uvjerenje da Allah, dž.š., ima meleke koji su stvoreni od svjetlosti. Tako se od h. Aiše, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Meleki su stvoreni od nura (svjetlosti), džini od vatre (plamena vatre), a čovjek od onoga što vam je opisano."[364]

Meleki su, prema onome kako ih je opisao Allah, dž.š., poštovani robovi koji danonoćno slave Allaha, dž.š., pri tome se ne umarajući i ne malaksajući: "*Oni govore: 'Milostivi ima dijete!' Hvaljen neka je On! A meleki su samo robovi poštovani. Oni ne govore dok On ne odobri i postupaju onako kako On naredi.*[365] *O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre*

363 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/45.
364 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 18/123, *Babu z-zuhd*.
365 El-Enbija, 26, 27.

čije će gorivo ljudi i kamenje biti, i o kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti, koji se onome što im Allah zapovjedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti."[366]

Roditelji svojim kćerkama trebaju dati do znanja da su meleki bića koja je Allah, dž.š., stvorio, potčinio ih i obavezao poslovima i zadacima od kojih oni ne odstupaju. U njihove zadatke ubraja se i sljedeće: dostavljanje objave vjerovjesnicima, nošenje Arša, zaštita čovjeka itd. Njihov, pak, odnos prema Allahu, dž.š., jeste odnos čistog i iskrenog robovanja, poslušnosti i apsolutne pokornosti Njegovim naredbama. To je njihova jedina veza s Allahom, dž.š. Oni, dakle, nisu božanstva niti su Njegovo potomstvo ili kćeri. Vjerovanje u meleke ima velikog utjecaja na život svakog vjernika i vjernice:

1. time što nas je informirao o tim duhovima-vjernicima te njihovim djelima i zadacima, Allah, dž.š., nas je udaljio od praznovjerja i zabluda u koja su zapali oni koji ne vjeruju u nevidljivi svijet i koji svoje znanje ne crpe iz božanske objave;
2. onaj koji svojim srcem osjeća prisustvo meleka, vojske Milostivoga, vjeruje u to da nadziru i kontroliraju ono što radimo i govorimo te da će svjedočiti o svemu onome što učinimo osjetit će stid i strah pred Allahom, dž.š., i Njegovom vojskom, pa Mu se neće suprotstavljati niti će Mu neposlušnost iskazivati, ni u tajnosti ni u javnosti, a kako i bi kada zna da se sve bilježi, uzima u obzir i protiv nas uzima kao dokaz: "*Kad se dvojica sastanu i sjednu jedan s desne, a drugi s lijeve strane, on ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj Koji bdije.*";[367]
3. onoga koji vjeruje u meleke krasi strpljivost, ustrajnost u borbi na Allahovom, dž.š., putu, odsustvo očaja i beznađa te prisustvo osjećanja radosti, zadovoljstva i smirenosti. Sve su to popratne

---

366 Et-Tahrim, 6.
367 Kaf, 17, 18.

pojave vjerovanje u meleke te njihova djela i stanja o kojima nas je Allah, dž.š., obavijestio.

Pogledaj, djevojko muslimanko, koliko nam je dobro Allah, dž.š., učinio stvaranjem meleka i koliko nam je dobro učinio time što nas je opskrbio vjerovanjem u njih, što ima najveći utjecaj na naša srca, djela i besprijekornost našeg načina življenja. Vjerovanje u meleke podrazumijeva i vjerovanje u Allahovu, dž.š., Knjigu i Njegovog iskrenog i pouzdanog Poslanika, s.a.v.s.[368]

Vjerovanje u Allahove, dž.š., Knjige

Treći stub imana jeste vjerovanje u nebeske Knjige koje je Allah, dž.š., objavio preko Svojih vjerovjesnika. Među tim Knjigama ima onih koje je Allah, dž.š., u Kur'anu imenovao, a ima i onih koje nije imenovao. Među onima o kojima nas je obavijestio su sljedeće:

1. Tevrat koji je objavljen preko Musaa, a.s.: "*Mi smo objavili Tevrat, u kome je uputstvo i svjetlo. Po njemu su Jevrejima sudili vjerovjesnici, koji su bili Allahu poslušni i čestiti ljudi, i učeni, od kojih je traženo da čuvaju Allahovu knjigu, i oni su nad njom bdjeli ...*"[369] Zatim smo obaviješteni da su Jevreji izmijenili i iskrivili Tevrat, pa su na taj način skrenuli s Pravoga puta te zaslužili da budu među onima na koje se Allah, dž.š., rasrdio (*el-magdub alejhim*).
2. Indžil koji je objavljen preko Isaa, a.s.: "*Poslije njih smo Isaa, sina Merjemina, poslali, koji je priznavao Tevrat prije njega objavljen, a njemu smo dali Indžil, u kome je bilo uputstvo i svjetlo, i da potvrdi Tevrat, prije njega objavljen, u kome je također bilo uputstvo i pouka onima koji su se*

368 Muhammed Nu'ajm Jasin, *Kitabu l-iman.*
369 El-Ma'ida, 44.

Allaha bojali."[370] Indžil su izmijenili i iskrivili kršćani, pa su i oni zaslužili da budu među onima koji su zalutali (*ed-dallun*).

3. Zebur koji je objavljen preko Davuda, a.s.: "... *a Davudu smo Zebur dali."*[371] Zebur je nestao i iščezao ukoliko Jevreji nisu i njega iskrivili i preinačili u nešto drugo.
4. Ibrahimovi, a.s., suhufi (listovi): "*Ovo, doista, ima u listovima davnašnjim, listovima Ibrahimovim i Musaovim."*[372]

Roditelji su dužni obavijestiti svoje kćerke da su nebeske Knjige spuštene s istinom, uputom, svjetlošću i islamom, da je u svakoj od njih govor bio upućen samo jednom narodu te da su, iako se u osnovama vjere sve slažu, sadržavale propise i vjerozakone koji su bili svojstveni samo određenim vremenskim periodima i narodima: "*...svima vama smo zakon i pravac propisali..."*[373]

5. Kur'an koji je objavljen posljednjem Božijem poslaniku i vjerovjesniku, Muhammedu, s.a.v.s. To je posljednja Knjiga koja je od Allaha, dž.š., objavljena, a Allah, dž.š., ju je odlikovao vrijednostima i vrlinama koje je ističu nad svim objavljenim Knjigama koje su joj prethodile. Kur'an sadrži i suštinski dio božanskih smjernica i uputstava, a za njegovo očuvanje Allah, dž.š., je "odgovornost" preuzeo na sebe: "*Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti!"*[374] Jedna od specifičnosti Kur'ana jeste i to da ga je Allah, dž.š., preko Muhammeda, s.a.v.s., objavio svim ljudima te da on nije svojstven samo određenim ljudima i narodima.

Vjerovanje u Knjige zahtijeva od djevojke, pa i svih nas, da vjeruje u sve njih u cjelini, dok u Kur'an treba vjerovati te u djelo pojedinačno

370 El-Ma'ida, 46.
371 El-Isra, 55.
372 El-E'ala, 18, 19.
373 El-Ma'ida, 48.
374 El-Hidžr, 9.

sprovoditi sve ono što se u njemu navodi, smatrati ga čistim od bilo kakvog nedostatka ili mahane, promjene ili izmjene, vjerovati da je i formom i sadržajem objavljen od Allaha, dž.š., da ga je Muhammedu, s.a.v.s., dostavio melek Džibril, da derogira ono što je prije njega bilo objavljeno i isto prevladava te da vjeruje u sve nevidljivo što se u njemu navodi i spominje a što nije moguće dokučiti osjetilima.[375]

Vjerovanje u poslanike

Vjerovanje u poslanike jeste četvrti stub imana. Pod tim se podrazumijeva vjerovanje u poslanike i vjerovjesnike koje je Allah, dž.š., imenovao u Kur'anu, kao i vjerovanje da je Allah, dž.š., osim njih, poslao i druge poslanike i vjerovjesnike čiji broj i imena zna samo Allah, dž.š.: "*I prije tebe smo poslanike slali, o nekima od njih smo ti kazivali, a o nekima ti nismo kazivali ...*"[376] U Kur'anu je spomenuto sljedećih dvadeset i pet poslanika i vjerovjesnika: Adem, Nuh, Idris, Salih, Ibrahim, Hud, Lut, Junus, Ismail, Ishak, Jakub, Jusuf, Ejjub, Šuajb, Musa, Harun, El-Jese, Zulkifl, Davud, Zekerijja, Sulejman, Il'jas, Jahja, Isa i Muhammed, a.s.

Među njima je pet odlučnih ili odabranih poslanika (*'ulu l-azm*): Muhammed, Ibrahim, Musa, Nuh i Isa, a.s. U osnovi se pod riječju *el-azm* podrazumijeva trud i zalaganje, a najvažnija obilježja *azma* jesu strpljivost i bogobojaznost. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe, i od Nuha, i od Ibrahima, i od Musaa, i od Isaa, sina Merjemina ...*"[377] "*Ti izdrži kao što su izdržali odlučni poslanici ...*"[378]

375 *El-Murabikun*, 152, 153.
376 Gafir, 78.
377 El-Ahzab, 7.
378 El-Ahkaf, 35.

Roditelji su dužni upoznati svoju kćerku sa sljedećim:

1. da je dužna vjerovati u sve Božije poslanike i njihove poslanice te da ne smije među njima praviti razliku, jer će se onaj koji to bude činio, u smislu da u jedne vjeruje a u druge ne vjeruje ili ih u laž utjeruje, smatrati nevjernikom: "*Oni koji u Allah i poslanike Njegove ne vjeruju i žele da između Allah i poslanika Njegovih u vjerovanju naprave razliku, i govore; 'U neke vjerujemo, a u neke ne vjerujemo', i žele da između toga nekakav stav zauzmu – oni su zbilja pravi nevjernici; a Mi smo nevjernicima pripremili sramnu patnju. A oni koji u Allaha i poslanike Njegove vjeruju i nijednog od njih ne izdvajaju – On će ih, sigurno, nagraditi. – A Allah prašta i samilostan je.*"[379]
2. da je dužna vjerovati da su svi poslanici koje je Allah, dž.š., poslao izvršili ono što im je povjereno te da su u potpunosti dostavili svoje poslanice;
3. da je dužna biti im poslušna i ne suprotstavljati im se u onome što su dostavili, i to kroz vjerovanje u ono što su prenijeli svojim sunarodnjacima, a o čemu nas obavještava Kur'an i sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s.;
4. da je dužna vjerovati da su svi Božiji poslanici bili iz ljudskog roda, da nisu iz reda meleka te da Allah, dž.š., kao poslanika nije uputio nijednu ženu: "*I prije tebe smo samo ljude (muškarce) slali kojima smo objavljivali ...*"[380] "*Prije tebe nijednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: 'Nema boga osim Mene, zato se Meni klanjajte!'*"[381];
5. da je dužna vjerovati da su oni najpotpuniji među ljudima kada je u pitanju znanje i djelovanje, da su najiskreniji među njima i najboljeg morala, da ih je Allah, dž.š., odabrao i odlikovao vrlinama koje nisu svojstvene drugim ljudima te da ih je oslobodio

379 En-Nisa, 150, 151.
380 El-Enbija, 7.
381 El-Enbija, 25.

svih mahana i nedostataka: "*Allah odabire poslanike među melekima i ljudima. – Allah sve čuje i sve vidi.*"[382];

6. da je dužna vjerovati da ih je Allah, dž.š., potpomogao mudžizama i očitim dokazima koji ukazuju na njihovu iskrenost kada je u pitanju ono što su dostavili od Gospodara te da je Allah, dž.š., jedne od njih pretpostavio drugima: "*Neke od tih poslanika odlikovali smo više nego druge. S nekima od njih je Allah govorio, a neke je za više stepeni izdigao. A Isau, sinu Merjminu, jasne smo dokaze dali i Džibrilom ga podržali ...*"[383];
7. da je dužna vjerovati da je Allah, dž.š., okončao poslanstvo Svojim posljednjim poslanikom, Muhammedom, s.a.v.s., te da je on najbolji među poslanicima i svim stvorenjima općenito. Tako Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Ja ću na Sudnjem danu biti prvi među ljudima, prvi čiji će se kabur otvoriti te prvi koji će se za druge zauzimati i prvi čije će zauzimanje primljeno biti."[384] Vasila b. el-Eska', r.a., prenosi da je čuo kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah je od Ismailovih potomaka odabrao pleme Kinanu, od Kinane je odabrao Kurejš, od Kurejša Hašimov rod (Benu Hašim), a od Hašimovog roda (Benu Hašima) mene."[385]

Roditelji svojim kćerkama trebaju dati do znanja da poslije njega nema poslanika, da je on predvodnik bogobojaznih i miljenik Milostivog, da njemu pripadaju najviše razine Allahove, dž.š., ljubavi, da je njegova poslanica pečat svih poslanica, da je upućen i džinima i ljudima te da ga je Allah, dž.š., potpomogao mudžizama, koje se spominju u vjerodostojnim hadisima, kao što je cijepanje Mjeseca,

382 El-Hadždž, 75.
383 El-Bekara, 253.
384 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 15/37-38.
385 *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 15/120.

nazivanje selama od strane stijene (kamena), čežnja stabla (panja) za njim, izviranje vode iz njegovih časnih prstiju i druge mudžize koje se spominju u zbirkama vjerodostojnih hadisa i djelima koja tretiraju dokaze poslanstva. Kada se djevojke upoznaju s njegovom veličinom (značajem) i kada njome ovlada ispravan iman (vjerovanje), ona će osjetiti sreću i ponos zbog pripadnosti uzvišenoj vjeri čiji je poslanik taj vođa, učitelj i uzor, pa će ga pretpostavljati svima drugima, i ocu (roditelju), i djetetu, i samome sebi. S tim u vezi, Enes b. Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Niko od vas neće biti pravi vjernik sve dok mu ja ne budem draži od njegovog oca (roditelja), djeteta i svih ljudi."[386] A kada djevojka zavoli Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na taj način, nema nikakve sumnje da će izvršavati ono što je naredio te da će izbjegavati ono što je zabranio da se čini.

Vjerovanje u Sudnji dan

Peti stub imana (vjerovanja) je vjerovanje u Sudnji dan pod kojim se ukratko podrazumijeva vjerovanje u sve ono o čemu nas je u Svojoj Knjizi obavijestio Allah, dž.š., te sve ono o čemu nas je informirao Allahov Poslanik, s.a.v.s., u vezi sa životom poslije smrti, kao što je kabursko iskušenje te patnja i uživanje, proživljenje, polaganje računa, vaganje djela, prelazak preko sirat-ćuprije, šefa'at (zauzimanje), Džennet, Džehennem i sve ono što je Allah, dž.š., pripremio za njihove stanovnike.

U tom smislu, roditelji su dužni pojasniti svojoj kćerki i dati joj do znanja da je ovaj svijet prolazan te da Allah, dž.š., nije stvorio cijeli kosmos bez ikakvog cilja, nego ga je stvorio s ciljem i do određenog

386 Bilježi Buhari, 1/39; *Muslim bi šerhi n-Nevevi*, 2/15.

roka. Kada taj rok istekne, On će učiniti da ga nestane, dokrajčit će život na njemu i sve će uništiti, nakon čega slijedi onaj svijet koji nije poput ovoga. U njemu vlada red i poredak, koji se razlikuje od onog na ovom svijetu, te podrazumijeva vječni život nakon kojeg nema smrti. Otuda, ako si, djevojko muslimanko, od dobrih, čestitih i pobožnih žena, zamisli da će te smrt brzo stići, i zamisli sebe u smrtnoj agoniji, patnji, muci, tuzi, žalosti i zabrinutosti, i zamisli kako je melek počeo vući tvoju dušu iz tvojih stopa, pa zbog toga osjetiš bol u stopalima, i zamisli kako ti je duša povučena iz cijelog tijela, pa se s tvoga dna penje ka tvome vrhu, a kada tvoja tuga i žalost dostigne vrhunac, kada smrtni bolovi obuzmu cijelo tijelo i kada tvoje srce postane bojažljivo, tužno i u iščekivanju radosne vijesti o Allahovom, dž.š., zadovoljstvu tobom, doći će ti melek smrti u najljepšem liku i pružit će ruku ka tvojim ustima da ti izvadi dušu, a ti ćeš čuti njegov glas koji ti kaže: "Budi radosna, o Allahova robinjo, zbog Allahovog zadovoljstva tobom i Njegove nagrade." U tom slučaju, bit ćeš sigurna u svoj uspjeh, tvoje srce će se učvrstiti, a tvoja duša će kod Allaha, dž.š., naći smiraj. Zato neka tvoje srce bude krajnje veselo i zadovoljno kada tvoje vrijeme na ovom svijetu istekne i kada kreneš u kuću ljudi i naroda koji su prije tebe živjeli: "*Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi šta hoće.*"[387]

I zamisli kako ti dvojica meleka postavljaju pitanja i kako Allah, dž.š., učvršćuje tebe i tvoj odgovor njima, zatim zamisli kako ti prilaze, ukoliko te Allah, dž.š., obraduje i razveseli, te svojim nogama udaraju strane tvoga kabura, čime se kabur otvara prema Džehennemu koji se onda udaljava od tebe, pa tvoje srce biva još veselije i zadovoljnije te uvjerenije u spas od vatre. I zamisli kako se tvoj kabur otvara prema Džennetu, njegovim ljepotama i blagodatima te kako ti meleki

387 Ibrahim, 27.

govore: "O Allahova robinjo! Pogledaj šta ti je Allah pripremio! To je tvoj dom i tvoja sudbina!" I zamisli veselje i zadovoljstvo tvoga srca ljepotama i blagodatima Dženneta koje si vidjela te spoznajom da si do toga dospjela.[388]

Prema tome, djevojka vjernica mora vjerovati u proživljenje te da će ona neizbježno dospjeti do onoga što joj je suđeno, željela ona to ili ne. Zato je dužna pripremati se za dan odlaska s ovoga svijeta te postupati onako kako postupaju stanovnici Dženneta kako bi i ona postala jedna od njih. Dužna je neprestano biti svjesna toga dana te ga ne zaboravljati i ne ignorisati, pa će vjerovanje u proživljenje biti čvrsto i nepokolebljivo, kao što je dužna i stalno se prisjećati sljedećih Allahovih, dž.š., riječi u vezi s tim danom: "*Toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti.*"[389]

Sve to u duši djevojke u pubertetu, iz straha od polaganja računa pred Stvoriteljem, razvija istinski osjećaj za odgovornost za sve postupke, kao i izvanredne odlike u njenom ponašanju, koje su trajne, čvrste, nepokolebljive te bez licemjerstva i hipokrizije. Takve su blagost, dobroćudnost, požrtvovanost, strpljivost u nevoljama te uzdizanje duše iz straha od Allaha, dž.š., i želje za Njegovim Džennetom i nagradom. Sve to čini da ona ahiret pretpostavlja ovom svijetu, da strpljivo podnosi udarce sudbine te da se njen um razvija u skladu s ispravnom urođenom naravi koja podrazumijeva sljedeće:

1. sve što postoji, kao što je život i smrt te postepeno slabljenje i mijenjanje ukazuje na to da se čovjek bez svoje volje kreće ka svome kraju;
2. da se čovjek koji svoj život provodi u trudu i zlaganju te neprijateljstvu i žestokoj svađi s drugima u društvu, koji se odlikuje razumom te je u stanju praviti razliku između dobra i zla, odjednom nalazi na

388 El-Haris el-Muhasibi, *Kitabu t-tevehhum*, 37.
389 Abese, 37.

samrti i gubi sve ono što čini život na ovome svijetu, s tim da su neki ljudi dobri a neki zli, neki čine dobro a neki zlo;

3. analogno Allahovom, dž.š., stvaranju kosmosa i čovjeka, ispravni ljudski um koji nije okupiran strastima mora biti u stanju spoznati da Onaj Koji je to stvorio prvi put ima moć da to ponovo učini.[390]

Vjerovanje u Božije određenje i sudbinu

Vjerovanje u Božije određenje jeste šesti i posljednji stub imana (vjerovanja). Svaki je musliman i muslimanka dužan vjerovati da sve što se zbiva, dobro ili loše, ugodno ili neprijatno, biva Božijom voljom i odredbom. Onaj koji bude istinski vjerovao u ovaj stub imana živjet će mirno i spokojno imajući u vidu da je svjestan da mu je ono što ga zadesi propisao Allah, dž.š.: "*Reci: 'Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi ...'*"[391] A Allahovoj, dž.š., volji i odredbi moramo se predati i pokoriti. U tom smislu, Enes b. Malik, r.a., prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Divim se vjerniku. On doživljava kao dobro sve što mu je Allah odredio i propisao."[392] Ubade b. es-Samit, r.a., je na samrti rekao svome sinu: "Sine moj! Nećeš osjetiti slast pravog i istinskog imana sve dok ne budeš svjestan da te nije moglo zaobići ono što te je snašlo te da te nije moglo zadesiti ono što te je zaobišlo. Ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Prvo što je Allah stvorio jeste pero. Rekao mu je da piše, pa je pero upitalo: Gospodaru moj! Šta da pišem? Odgovorio mu je: Piši sudbine svega (što postoji) sve do Sudnjeg dana.' I čuo sam, sine moj, kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: 'Ko umre ne vjerujući u ovo nije od mojih sljedbenika.'"[393]

390 Abdurrahman en-Nehlavi, *Usulu t-terbijeti l-islamijje ve esalibuha*, 91, 92.
391 Et-Tevba, 51.
392 Bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/117.
393 Bilježi Ebu Davud u *Sunenu*, 76, hadis br. 4700; Tirmizi, 4/398, hadis br. 2100.

Islam se zasniva na predavanju i pokornosti Allahovoj, dž.š., mudrosti i volji te na nepostavljanju pitanja o pojedinostima božanske mudrosti u vezi s naredbama i zabranama. Tako su se ponašali ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., imajući u vidu da islam kod čovjeka biva čvrst i postojan samo na osnovama potpune predanosti i pokornosti. Naime, prvi korak u poštivanju i uvažavanju nečega jeste vjerovanje u isto, zatim čvrsta odlučnost u njegovom slijeđenju te preuzimanje inicijative u tom smislu.[394]

Roditelji su dužni pojasniti svojoj kćerki da je Allah, dž.š., odredio sve što će se dogoditi u kosmosu, ljudskom društvu i među ljudima te da je svakom atomu na nebesima i na Zemlji odredio njegov početak i kraj, njegov sastav i strukturu te njegove veze i odnose s drugim atomima i kosmosom u cjelini. Isti je slučaj i sa svakim manjim ili većim tijelom. Kada djevojkom u pubertetu ovlada ova vrsta imana (vjerovanja), ona će:

1. odrastati s odlučnošću i nepokolebljivošću. Tako će ona, kada se susretne s različitim opcijama, vagati među njima, s drugima se posavjetovati te svoga Gospodara u izboru za pomoć moliti. Ona će ići naprijed u onome što je odlučila bez zastajanja, kolebanja ili straha zato što je uvjerena da su sve okolnosti i mogućnosti koje bi je mogle zaobići dio Allahovog, dž.š., znanja i određenja te da je Allah, dž.š., njen pomagač. Ako joj on olakša i omogući realizaciju onoga što je odlučila, onda je to znak da je to dobro koje joj je predodređeno, a ako joj to Allah, dž.š., ne olakša i ne omogući, onda je to znak da je to zlo koje je bilo moguće (da se desi), pa ga je Allah, dž.š., od nje otklonio;
2. odrastati bez očaja i žaljenja za onim što je prošlo, imajući u vidu da je ona svjesna kako joj to ne bi bilo ni od kakve koristi te kako biva samo ono što Allah, dž.š., želi da bude, s tim da se ona ima

394 *Šerhu l-'akideti t-tahavijje*, 291.

pravo osvrtati na to te se kajati za eventualno počinjene grijehe i greške;

3. odrastati s hrabrošću i odvažnošću pred smrću, imajući u vidu da je ona svjesna kako neko može umrijeti samo s Allahovom, dž.š., voljom i tek nakon što ispuni ono što mu je Allah, dž.š., propisao: "*Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom ...*"[395];
4. odrastati s optimizmom i zadovoljstvom, osjećajem sigurnosti, mira i spokoja te bez praznovjerja, proricanja nesreća, zabrinutosti i sagledavanja nedaća kroz neke pogrešne povode i uzroke, kao što je proricanje nesreće na osnovu glasanja sove, na osnovu vremena (dobi) i onoga što se u njemu zbiva, na osnovu vjetra itd., imajući u vidu da ona vjeruje kako je nije moglo snaći ono što ju je zaobišlo te da je nije moglo zaobići ono što ju je zadesilo.
5. biti zadovoljna s izgledom te imetkom i opskrbom koju joj je Allah, dž.š., propisao i darovao, imajući u vidu njeno čvrsto vjerovanje u Allahove, dž.š., riječi: "*Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne hrani. On zna gdje će koje boraviti i gdje će sahranjeno biti. Sve to ima u jasnoj Knjizi.*[396] *Allah opskrbljujući vas daje jednima više nego drugima ...*"[397] bilo u znanju (nauci) bilo u imetku (opskrbi);
6. odrastati strpljivo podnoseći ovozemaljske nedaće ili iskušenja, bilo koje vrste, koja je snađu, imajući u vidu njeno čvrsto uvjerenje da je to iskušenje od strane Allaha, dž.š.: "*Mi ćemo vas dovoditi u iskušenje malo sa strahom i gladovanjem, i time što ćete gubiti imanja i živote, i ljetine. a ti obraduj izdržljive, one koji, kada ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: 'Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!' Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost; oni su na pravom putu!*"[398] Kada se, dakle, kod djevojke učvrsti iman (vjerovanje), ona će se osloboditi straha

395 Alu Imran, 145.
396 Hud, 6.
397 En-Nahl, 71.
398 El-Bekara, 155, 157.

zato što će biti svjesna da je i dobro i zlo od Allaha, dž.š., te što će u svim slučajevima svoju nadu dovoditi u vezu s Allahom, dž.š.

Ako roditelji uspiju u produbljivanju i učvršćivanju navedenih osnova i stubova vjerovanja u srcu i duši svoje kćerke, ona će odrastati s bogobojaznošću, predanošću i pokornošću Njegovom veličanstvu te privrženošću Njegovom putu u svemu onome što je naredio ili zabranio. Nadalje, ona će se u tom slučaju odlikovati savješću i imanom koji će je odvraćati od činjenja onoga što je loše i ružno, pa će se na taj način u duhovnom pogledu popraviti te će se kod nje očitovati praktični iman kojim je obavezana, imajući u vidu da su osnove i temelji, koje je usvojila i u koje čvrsto vjeruje, samo teoretske konstante. Tada će se, dakle, kod nje očitovati praktični aspekti imana te će ona biti spremna za djelovanje u skladu sa stubovima i osnovama imana, a na taj način će se kod nje realizirati i vjerovanje srcem te očitovanje jezikom, pa će ona djelovati u pravcu praktičnog primjenjivanja Allahovog, dž.š., vjerozakona, i u javnosti i u tajnosti, uz potpunu predanost, zadovoljstvo te duševni mir i sigurnost.[399] Ovo ćemo pojasniti kroz sljedeće detalje i pojedinosti:

1. učenjaci se slažu da nije vjernik onaj koji se o tome izjašnjava samo jezikom, dok u srcu ne misli tako, imajući u vidu da je to pravo licemjerstvo, a za one koji se time odlikuju Allah, dž.š., kaže da će biti na dnu Džehennema: "*Licemjeri će na samom dnu Džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći.*"[400] "*...Oni govore jezicima svojim ono što nije u srcima njihovim ...*"[401]
2. učenjaci se slažu i da spoznaja srcem nije dovoljna da bi se neko nazvao vjernikom imajući u vidu da je pored spoznaje i vjero-

399 *Ed-Devru t-terbevi li l-validejn*, 2/52.
400 En-Nisa, 145.
401 El-Feth, 11.

vanja u to neophodno i potvrđivanje jezikom. S tim u vezi, Ebu Ubejd l-Kasim b. Selam kaže: "Zar ne vidiš kako ih je Allah, dž.š., provjeravao (iskušavao) kada je u pitanju potvrđivanje riječi djelima, pa nije bio zadovoljan time što izjašnjavanje riječima nisu popratili konkretnim djelima, tako da je jedno od njih učinio od onog drugog." Ovdje se aludira na sljedeće Allahove, dž.š., riječi: "*Elif Lam Mim. Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: 'Mi vjerujemo!' i da u iskušenje neće biti dovedeni?*"[402] Šta da se slijedi osim Allahove, dž.š., Knjige, Sunneta Njegovog Poslanika, s.a.v.s., i puta kojeg su se držale prve generacije koje zaslužuju da ih se slijedi i uzme za uzor?! Ono što je kod nas uobičajeno jeste stav učenjaka prema kojem se pod imanom podrazumijeva nijjet (namjera), izjašnjavanje riječju i potvrđivanje djelom,[403] a svi su saglasni i u tome da vjernik, koji se ubraja među one koji se okreću prema kibli i koji neće vječno ostati u Džehennemu, biva samo onaj koji srcem čvrsto prihvati islam, bez ikakve sumnje i podozrenja, i koji izgovori oba šehadeta. Ako izostane bilo šta od toga dvoga, čovjek se apsolutno ne može svrstati među one koji se okreću prema kibli (vjernike), osim ako se iza izostajanja verbalnog izjašnjavanja krije uzrok nad kojim čovjek nema kontrolu, kao što je, npr. nemogućnost izjašnjavanja zbog nekog poremećaja na jeziku, nastupanja smrti prije izjašnjavanja, neke sile koja ga u tome sprečava itd.[404];

3. učenjaci su se saglasili da musliman koji vjeruje srcem i to očituje jezikom, ali ne potvrđuje djelima, zapravo ispoljava neposlušnost prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., te da zaslužuje žestoku kaznu. Takav je onaj koji ne obavlja namaz, koji ne

402 El-Ankebut, 1, 2.
403 Ebu Ubejd l-Kasim b. Selam, *Kitabu l-iman*, 19.
404 Imam En-Nevevi, *Šerhu Muslim*, 1/149.

posti, ili koji smatra da je Allah, dž.š., Gospodar srca te da je on, shodno tome, vjernik na osnovu onoga što osjeća u srcu. Međutim, niko nema pravo da se upliće između čovjeka (pojedinca) i Allaha, dž.š., i zato je iman potrebno upotpuniti konkretnim djelovanjem.

I znaj, djevojko, da vjerovanje (*iman*) podrazumijeva određene nivoe i razine. Osnova je imana spoznavanje srcem koje prati i potvrđuje izjašnjavanje jezikom te potvrđivanje djelima. Za svaki je dio čovjekovog tijela vezana samo njemu svojstvena funkcija. Tako je funkcija srca vjerovanje, funkcija jezika očitovanje, funkcija ruku prihvatanje, funkcija nogu kretanje. Sve njih, dakle, objedinjuje riječ funkcija (djelovanje), tako da se iman (vjerovanje) u cijelosti zasniva na djelovanju, s tim da se od čovjeka do čovjeka razlikuje u razinama.[405]

Zato, djevojko muslimanko, teži tome i čini samo ono što je dobro, pa ćeš biti od onih koje će, Allahovom, dž.š., voljom, uspjeti i na ovom i na onom svijetu.

Uzroci jačanja imana (vjerovanja)

Roditelji svojoj kćerki trebaju skrenuti pažnju i na to da iman, kao što smo već spomenuli, može jačati i slabiti. Jača ispoljavanjem poslušnosti Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., dok u suprotnom slabi. Među uzroke jačanja imana ubraja se i sljedeće:

1. Znanje. Povećavanje je znanja uzrok jačanju spoznaje i uvjerenja. S tim u vezi, Džundub b. Abdullah i Abdullah b. Omer, r.a., kažu: "Spoznali smo iman prije nego što smo (na)učili Kur'an, a zatim

405 Ebu Ubejd l-Kasim b. Selam, *Kitabu l-iman*, 28.

smo (na)učili Kur'an, pa nam se iman povećao."[406] Kao što smo ranije spomenuli, osnova je imana potvrđivanje Allahove, dž.š., božanske prirode i svojstava koja Mu kao takvom priliče, te priznavanje poslanstva Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i svega onoga što je dostavio od Gospodara svjetova, a sve se to očituje kroz dva šehadeta. Otuda, onaj koji ih izgovori vjerujući u njih odlikuje se osnovom imana, s tim da se ne može izjednačiti s onim koji je u detalje svjestan njihovog sadržaja i značenja. Nisu jednaki oni koji do u detalje poznaju ono o čemu nas obavještava Allahov Poslanik, s.a.v.s., u vezi s onim što će biti nakon smrti, kao što je ispitivanje u kaburu te kaburska patnja i uživanje, te oni koji to ne poznaju, iako to općenito ulazi u okvire svjedočenja da je Muhammed, s.a.v.s., Allahov poslanik. Isto tako, nisu jednaki oni koji poznaju onaj svijet kada je u pitanju proživljenje itd. ili oni koji do u detalje poznaju životopis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i oni koji su toga samo općenito svjesni.

2. Rad i djelovanje. Činjenje dobrih djela u velikoj mjeri i ispoljavanje poslušnosti Allahu, dž.š., utječu na jačanje imana i vjerovanja. S druge strane, činjenje dobrih djela u manjoj mjeri te pretjerano slijeđenje strasti i činjenje grijeha utječu na slabljenje imana. Neki su ljudi zbog mnoštva grijeha koje su počinili počeli negirati svoje grijehe i smatrati ih dozvoljenim, te u laž utjerivati Allahovog Poslanika, s.a.v.s., s ciljem da opravdaju svoje griješenje i razvrat. Na taj način, da nas Allah, dž.š., sačuva, oni postaju nevjernici. Naime, osnova je vjerovanja u Allaha, dž.š., kao što smo ranije spomenuli, potvrđivanje Njegove božanske prirode te Njegovo iskreno obožavanje, robovanje Njemu. Postoje, zapravo, dvije vrste tog potvrđivanja i priznavanja: teoretsko potvrđivanje i priznavanje pod kojim se podrazumijeva vjerovanje i praktično

406 Ovo predanje je već ranije spomenuto.

priznavanje i potvrđivanje pod kojim se podrazumijeva ispoljavanje poslušnosti Allahu, dž.š., i djelovanje u tom pravcu. Tako će iman onoga koji se ograniči na prvo spomenuto biti manjkav i nepotpun, a kako se ispoljavanje poslušnosti Allahu, dž.š., bude povećavalo, tako će jačati i iman koji će biti potpun tek uz obje vrste priznavanja i potvrđivanja.

3. Sjećanje i razmišljanje. Ovdje se podrazumijeva sjećanje na Allaha, dž.š., svojstva koja priliče Njegovoj veličini i uzvišenosti te iščitavanje Njegovog govora i ajeta, što će vezu srca sa Stvoriteljem učiniti trajnijom, dok oskudno sjećanje na gore pobrojano rezultira zaboravljanjem i zanemarivanjem Allaha, dž.š. Razmišljanje se, pak, odnosi na ustrajnost u posmatranju onoga što je Allah, dž.š., stvorio uz razmišljanje o Njegovim stvorenjima, znakovima i nadnaravnim djelima, imajući u vidu da vjerovanje u Allaha, dž.š., podrazumijeva i upoznavanje s Njegovom veličinom, moću, uzvišenošću Njegovih svojstava i veličanstvenošću Njegovih djela, što se postiže ustrajnim posmatranjem Njegovog carstva koje prati razmišljanje i izvlačenje pouke.[407]

Među najznačajnijim uzrocima jačanja imana jeste i vezivanje djevojke za islamske obrede koji se smatraju jednim od dijelova vjerovanja (*imana*) o kojima nas je obavijestio Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

- čuvanje čistoće. Ebu Malik el-Eš'ari prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao običaj reći: "Čistoća je pola (*šatr*) imana." U drugom predanju stoji da je rekao: "Čistoća je polovina (*nisf*) imana."[408] Ovdje se želi naglasiti da iman ima dva dijela: dio koji čisti srce i dio koji čisti dijelove tijela. Jedan od njih, dakle, čisti

407 Muhammed Nu'ajm Jasin, *Kitabu l-iman*, 154.
408 Bilježe Muslim, 1/203; Ahmed u *Musnedu*, 5/342; Tirmizi, 5/535. Ovaj hadis kod Tirmizija glasi: „Abdest (čistoća; *vudu'*) je pola imana."

unutrašnjost, ono što je skriveno, dok drugi čisti spoljašnost, ono što je vidljivo. U tom je smislu čistoća polovina imana. I zato, djevojko, održavaj čistoću srca i tijela, imajući u vidu da do abdesta drži samo vjernik ili vjernica;[409]

- čuvanje namaza. Ibn Abbas, r.a., prenosi da je delegaciji plemena Abdu l-Kajs, nakon što su došli kod njega, Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da vjeruju u Allaha, dž.š., te da je rekao: "Znate li vi šta je vjerovanje u Allaha?" Odgovorili su: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju." Onda je on rekao: "Vjerovanje u Allaha podrazumijeva svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljanje namaza, davanje zekata, post mjeseca ramazana i davanje petine plijena."[410] Allahov je Poslanik, s.a.v.s., dakle, namaz ubrojao u dijelove imana, a Allah, dž.š., u Kur'anu u vezi s tim kaže: "*...Allah neće dopustiti da propadnu molitve vaše ...*"[411] Buhari veli da se u ovom kur'anskom ajetu pod konstrukcijom *imanekum* (ovdje prevedenoj *molitve vaše*) podrazumijeva riječ *salatekum* (*namaze* ili *molitve vaše*).[412] El-Hafiz b. Redžeb el-Hanbeli kaže da Ebu Hurejra, r.a., prenosi merfu' predanje u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Namaz se sastoji od tri trećine. Jedna je trećina čistoća, druga je trećina ruku' (pregibanje u namazu), a treća trećina je sedžda. Ko namaz bude obavljao na pravi način bit će mu primljen, a bit će mu primljena i ostala djela. Onome, pak, kojem bude odbijen namaz bit će odbijena i ostala njegova djela." U predanju koje prenosi Ubada b. es-Samit, a bilježi Et-Taberani, stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ako čovjek bude čuvao

409 Ibn Madža bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: „Abdest održava (do abdesta drži) samo vjernik", 2/101, hadis br. 277.

410 Bilježi Muslim, 1/46, poglavlje koje se odnosi na iman; Buhari, 1/16, također u poglavlju koje se odnosi na iman.

411 El-Bekare, 143.

412 *Džami'u l-'ulum ve l-hikem*, 90.

(pazio na) svoj namaz te vodio računa o abdestu (čistoći), ruku'u (pregibanju u namazu), sedždi i učenju na namazu, taj namaz će mu reći: 'Neka te Allah sačuva kao što si i ti mene čuvao', pa će se čovjek sa svojim namazom uspeti na nebo, a namaz će krasiti svjetlo(st) koje će sezati do Allaha, pa će se namaz zauzimati za onoga koji ga bude obavljao."[413] Zato, djevojko, čuvaj svoje namaze, pa će te pratiti svjetlo(st) i na ovom i na onom svijetu;

- davanje zekata. Davanje se zekata u mnogim kur'anskim ajetima spominje zajedno s namazom, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga, kao što smo vidjeli u gore navedenom hadisu, ubraja u dijelove imana. U jednom hadisu koji bilježi Muslim stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Sadaka (zekat) je dokaz (*burhan*)."Burhan je zraka koja prati Sunce, pa je, s tim u vezi, sadaka (zekat) dokaz (zraka) ispravnosti imana i duševne dobrote. Sadaka (zekat) je pokazatelj i dokaz slasti imana imajući u vidu sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Abdullah b. Mu'avija el-Umeri: "Onaj koji uradi sljedeće troje osjetit će slast imana: onaj koji bude robovao samo Allahu svjestan da nema drugog boga osim Njega, na svoj imetak bude davao zekat, s tim da to njegovoj duši godi i veseli je..."[414] Ebu d-Derda je govorio da se pri davanju zekata duša veseli jedino kod (pravog) vjernika, a razlog tome jeste činjenica da duše osjećaju naklonost prema imetku te da u njemu škrtare. Kada one, kao takve, u ime Allaha, dž.š., dozvole da se jedan njegov dio udijeli, to ukazuje na ispravnost vjerovanja u Allaha, dž.š., te njegova obećanja i prijetnje.[415] Zato je dužnost roditelja da navikavaju svoju kćerku na davanje i žrtvovanje te darežljivost i nesebičnost prema siromasima kako bi se kod nje

413 *Džami'u l-'ulum ve l-hikem*, 90.
414 Bilježi Ebu Davud.
415 *Džami'u l-'ulum ve l-hikem*, 191.

razvila ljubav i naklonost prema davanju sadake i izdvajanju zekata, ukoliko bude posjedovala određeni imetak, čime će čistiti svoju dušu i jačati svoj iman;

- obavljanje hadža i umre. Potrebno je djevojke muslimanke upoznavati i s obredima hadža te značajem tog stuba islama koji upotpunjuje njegovih pet ostalih stubova. Zatim joj je potrebno dati do znanja da je Allah, dž.š., propisao hadž onome koji bude u stanju obaviti ga, tj. koji bude posjedovao određeni imetak i opskrbu: "*...Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti ...*"[416] Kada roditelji budu u mogućnosti obaviti hadž, pa sa sobom povedu i svoju kćerku, svi se zajedno trebaju upoznati s obredima hadža i njegovim propisima kroz konsultiranje nekih djela koja tretiraju tu problematiku, a kako bi njihov hadž bio ispravan. S tim u vezi, Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uzmite od mene obrede hadža." Rekao je i sljedeće: "Onaj koji obavi hadž i pri tome ne bude bestidno govorio niti griješio vratit će se čist od grijeha kao onoga dana kada ga je majka rodila." Zatim je rekao: "Dvije umre su kefaret (iskup) za grijehe i greške koje se između njih počine, a jedina nagrada za ispravno obavljen hadž jeste Džennet." Prema tome, poučavajući djevojku obredima hadža i njegovom značaju te budeći u njoj želju za obavljanjem te vjerske dužnosti, u njoj će se razvijati ljubav i prema ostalim vjerskim dužnostima te će priželjkivati da u svome životu posjeti Allahovu, dž.š., kuću i obavi tu veliku dužnost, a njeno srce će neprestano biti vezano za Kabu, kiblu muslimana i utočište vjernika. I neka zna, djevojka muslimanka da je hadž za ženu muslimanku poput borbe na Allahovom, dž.š., putu. S tim u vezi, h. Aiša, r.a., kaže da je jedne prilike upitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Jesu li žene dužne ići u džihad (borbu)?" Allahov

416 Alu Imran, 97.

Poslanik, s.a.v.s., joj je odgovorio: "Da, one su obavezne da idu u džihad u kojem nema borbe: hadž i umru."

Na taj će se način, djevojka upoznati i vezati za obaveze prema Allahu, dž.š., koje joj je On propisao, a potrebno ju je upoznati i skrenuti joj pažnju i na neke vrijednosti i vrline te je podsticati na ustrajnost u njima. Takve su:

1. obavezni i dobrovoljni post. I post je dio imana (vjerovanja). Takvim ga je okarakterizirao Allahov Poslanik, s.a.v.s., u gore navedenom hadisu u kojem se spominje delagacija (plemena) Abdu l-Kajs. Tako u jednom vjerodostojnom hadisu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., veli: 'Svako čovjekovo djelo pripada njemu, osim posta koji pripada Meni i za koji Ja nagrađujem, zato što se (čovjek) kroz post usteže od strasti, hrane i pića zbog Mene.'" Imam El-Gazali kaže: "Postoje tri razine (nivoa) posta. Općeniti post (post većine ljudi), specifični post (post posebnih ljudi) i naročito specifični post (post posebno odabranih). Pod općenitim se postom podrazumijeva ustezanje stomaka i spolnog organa od zadovoljavanja potreba (strasti). Pod specifičnim postom se podrazumijeva ustezanje pogleda, jezika, ruku, nogu, ušiju, očiju i drugih organa od činjenja grijeha, dok se pod naročito specifičnim postom podrazumijeva post (ustezanje) srca od prostih i bezvrijednih briga i preokupacija, misli koje udaljavaju (odvraćaju) od Allaha, dž.š., te ustezanje od svega osim Njega u cjelini."[417] Zato, djevojko ustraj u obaveznom postu mjeseca ramazana i dobrovoljnom postu i znaj da se uživanje i zadovoljstvo u postu osigurava u vrijednim danima od kojih se neki ponavljaju svake godine, kao što je post šest dana mjeseca ševvala, post na dan Arefata, post na dan ašure te post deset dana mjeseca zulhidždžeta i muharrema. Neki se od tih dana ponavljaju svaki mjesec, kao što je

417 *Muhtesar minhadži l-kasidin*, 45.

post prvog, središnjeg i posljednjeg dana u svakom mjesecu, a najbolji dani u mjesecu općenito su tzv. bijeli dani u koje se ubraja trinaesti, četrnaesti i petnaesti dan svakog hidžretskog mjeseca. Neki od tih dana ponavljaju se svake sedmice, kao što je post ponedjeljkom i četvrtkom.[418]

2. značaj (vrijednost) strpljivosti. Znaj, djevojko muslimanko, da je strpljivost dio imana te da pohvalne strpljivosti postoji više vrsta. Tako postoji strpljivost (ustrajnost) u ispoljavanju poslušnosti Allahu, dž.š., postoji strpljivost (ustrajnost) u izbjegavanju neposlušnosti prema Allahu, dž.š., postoji strpljivost u Allahovim, dž.š., određenjima (iskušenjima), a strpljivost (ustrajnost) u ispoljavanju poslušnosti Allahu, dž.š. i izbjegavanju onoga što je zabranjeno bolja je (vrijednija) od strpljivosti u Allahovim, dž.š., bolnim određenjima (iskušenjima).[419] Na to da je strpljivost dio imana ukazuje i sljedeći kur'anski ajet: "... *čestiti su oni ... naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje ...*"[420] Et-Taberani bilježi da je Ibn Mesud, r.a., jedne prilike rekao: "Strpljivost je pola imana, a *jekin* (uvjerenje) je iman u cjelini."[421] Ibnu l-Kajjim veli: "Iman se zasniva na dva temelja (stuba): *jekinu* (uvjerenju) i strpljivosti. Ta dva temelja (stuba) spominju se u sljedećim Allahovim, dž.š., riječima: "*Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na Pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali.*"[422] Na osnovu jekina čovjek spoznaje suštinu naredbi i zabrana te nagrade i kazne, dok uz pomoć strpljivosti izvršava ono što mu je naređeno i usteže se od onoga što mu je zabranjeno. Čovjek može vjerovati da su naredbe i zabrane te nagrada i kazna od Allaha, dž.š., samo na osnovu

418 Isto.
419 *Džami'u l-'ulum ve l-hikem*, 192.
420 El-Bekara, 177.
421 Et-Taberani, *El-Mu'džemu l-kebir*, 9/107.
422 Es-Sedžda, 24.

jekina, a može ustrajati u izvršavanju onoga što mu je naređeno te ustezanju od onoga što mu je zabranjeno samo uz pomoć strpljivosti, tako da strpljivost čini jednu polovinu imana."[423] Otuda je dužnost roditelja da svoju kćerku uče značaju i vrijednosti strpljenja u svim situacijama, a ona će spoznati kako je strpljivost jedno od djela srca, imajući u vidu da se pod strpljivošću, u suštini, podrazumijeva obuzdavanje duše ili njeno snažno i odlučno podsticanje na izvršavanje naredbi i izbjegavanje onoga što je zabranjeno, sprečavanje njenog prkosa i nepokornosti te njeno navikavanje na ispoljavanje poslušnosti Allahu, dž.š. i izbjegavanje neposlušnosti.

3. Značaj (vrijednost) zahvalnosti (*šukr*). Pod zahvalnošću (*šukrom*) se podrazumijeva predočavanje blagodati i njeno isticanje (pokazivanje), dok nasuprot nje stoji nevjerovanje i poricanje (nezahvalnost), pod kojom se podrazumijeva zaboravljanje blagodati i njeno skrivanje (zatajivanje). *Šukr* je poput *hamda*, s tim da je *hamd* općenitiji, imajući u vidu da se ubraja među pohvalna svojstva te da se upućuje Allahu, dž.š. i za ono što nam je poznato i za ono što nam je nepoznato, dok se *šukr* izražava ljudima samo za ono što nam je poznato (što vidimo).

Ibnu l-Kajjim veli: "Allah, dž.š., *šukr* (zahvalnost) dovodi u vezu s imanom te nas obavještava da On nema za cilj kažnjavati Svoja stvorenja ukoliko budu zahvalni i ukoliko budu u Njega vjerovali: "*Zašto bi vas Allah kažnjavao ako budete zahvaljivali i vjerovali? Allah je blagodaran i sveznajući*"[424], tj. zašto bi vas kažnjavao ukoliko budete izvršavali ono zbog čega ste stvoreni."

Postoje tri vrste *šukra* (zahvalnosti): zahvalnost srcem, pod kojom se podrazumijeva predočavanje i isticanje blagodati, zahvalnost jezikom, pod kojom se podrazumijeva hvaljenje darovaoca i zahvalnost

423 Ibnu l-Kajjim, *'Uddetu s-sabirin*, 88.
424 En-Nisa', 147.

dijelovima tijela, pod kojom se podrazumijeva djelovanje s ciljem uzvraćanja darovaocu.

Uzvraćanje biva u odnosu na čovjeka darovaoca, dok se zahvalnost Allahu, dž.š., pored one zahvalnosti u srcu i na jeziku, izražava kroz ispoljavanje poslušnosti Njemu konkretnim djelima. Kao što je zahvalnost obavezna prema Allahu, dž.š., tako smo dužni izražavati zahvalnost i svakom onom koji nam učini neko dobro djelo. S tim u vezi, Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: "Onaj koji nije zahvalan ljudima nije zahvalan ni Allahu."[425] Zahvalnost se ljudima izražava uzvraćanjem (kompenziranjem, nagrađivanjem) ili, pak, dovom ukoliko nismo u mogućnosti učiniti to na prvi način.

Iz navedenog proizilazi da je zahvalnost (*šukr*) dio imana i zato, djevojko, nastoj je prakticirati. I znaj da je jedna od blagodati kojima te je Allah, dž.š., obasuo blagodat vjerovanja (*imana*) i lijepog karaktera. Otuda, kad (god) pogledaš one kojima je Allah, dž.š., uskratio tu blagodat, trebaš iskazati poslušnost darovaocu. Isti je slučaj i sa blagodati zdravlja i tjelesne snage, i zato kad god pogledaš u one kojima je Allah, dž.š., uskratio tu blagodat, trebaš požuriti da se zahvališ svome Gospodaru itd. Allahove, dž.š., blagodati nije moguće pobrojati, a s tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "*Ako vi budete brojili Allahove blagodati, nećete ih nabrojiti ...*"[426]

Ibnu l-Kajjim veli: "Allah, dž.š., kudi one koji su nezahvalni na Njegovim blagodatima te kaže: "*Čovjek je, zaista, Gospodaru svome nezahvalan.*"[427] El-Hasan veli da se pod onima koji su nezahvalni podrazumijevaju oni koji broje nedaće i iskušenja u koja zapadaju, dok, s druge strane, zaboravljaju blagodati koje su im darovane. Allahov

---

425 Bilježi Ahmed u *Musnedu*, 2/258.
426 En-Nahl, 18.
427 El-'Adijat, 6.

Poslanik, s.a.v.s., nas obavještava da će žene predstavljati većinski dio stanovnika Džehennema upravo iz ovog razloga: "Da nekoj od njih daruješ vječnost te da zatim od tebe nešto doživi, rekla bi da nikada od tebe nije doživjela nikakvo dobro." Ako to vrijedi za ženu zbog njene nezahvalnosti na blagodatima njenog supruga, koje su zapravo od Allaha, dž.š., šta onda vrijedi za onoga koji je nezahvalan na Allahovim, dž.š., blagodatima?! Zato, djevojko, budi zahvalna Allahu, dž.š., u svakom trenutku;

4. stid je dio imana. Ebu Mes'ud Ukba b. Amr el-Ensari el-Bedri, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Među onim što su ljudi od riječi ranijih poslanika, a.s., zapamtili jeste i sljedeće: 'Ako ne osjećaš stid, radi šta god želiš.'"[428]

Ibn Abbas, r.a., veli: "Stid i iman su u jednom pramenu vune. Ako iz njega bude iščupan (povučen) stid, i iman ga prati." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., stid učinio dijelom imana. Tako Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike prošao pored nekog čovjeka koji je grdio svoga brata zbog njegovog stida govoreći mu: "Ti si stidan", kao da je to nešto što mu nanosi štetu, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pusti ga, jer stid je od imana." Ranije smo spomenuli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Stid je dio (*šu'ba*) imana." Buhari i Muslim bilježe, a Imran b. Husajn prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Stid donosi samo dobro." U predanju ovog hadisa koju bilježi Muslim stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Stid je u cijelosti dobro."

I znaj, djevojko muslimanko, da postoje dvije vrste stida: stid koji je urođen i dio naravi, a ne stečen. Takav je stid među najuzvišenijim svojstvima koja Allah, dž.š., dodjeljuje ljudima i koja im čini urođenim. Zato je i Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Stid donosi samo dobro."

428 Bilježi Buhari.

Naime, stid nas odvraća od činjenja ružnih djela i lošeg morala te nas podstiče na plemenita svojstva imajući u vidu da je stid jedno od obilježja imana. Tako se od h. Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Onaj koji osjeća stid sakriva se osamljuje se, a onaj koji se sakriva (osamljuje) bogobojazan biva, a onaj koji je bogobojazan biva od strane Allaha, dž.š., zaštićen je i osiguran."

U drugu vrstu spada stid koji je stečen na osnovu spoznaje Allaha, dž.š., Njegove veličine, Njegove blizine robovima (ljudima), Njegove obaviještenosti o njima te Njegovog poznavanja varljivih očiju i onoga što se u grudima krije. Takav je stid najuzvišenije obilježje imana, štaviše to je jedno od najuzvišenijih razina dobročinstva.

Tako se prenosi da je Ibn Mesud, r.a., rekao: "Stid pred Allahom, dž.š., podrazumijeva da čuvaš glavu i ono što se u njoj nalazi (što razumije i pojmi), da čuvaš stomak i ono što on sadrži te da se sjećaš smrti i ništavila. Onaj koji priželjkuje onaj svijet odreći će se ukrasa ovog svijeta, a onaj koji to učini pred Allahom, dž.š., stid osjeća."[429]

Nekada se stid pred Allahom, dž.š., rađa iz posmatranja Allahovih, dž.š., blagodati i uviđanja nedostatnosti u izražavanju zahvalnosti na njima, a onome koji je lišen i stečenog i urođenog stida ne preostaje ništa što bi ga spriječilo da čini ono što je ružno i što bi od njega otklonilo loš moral, pa biva poput onoga koji je bez vjerovanja (*imana*).

Neki od načina izazivanja stida pred Allahom, dž.š. kod čovjeka su i sljedeći:

- neprestano sjećanje na Allaha, dž.š., Njegovo neprestano dozivanje i Njegovo ispravno slavljenje i veličanje;
- sjećanje na smrt i pretpostavljanje onog svijeta ovome. Naime, onaj koji se sjeti smrti sjetit će se i onoga što nakon nje slijedi, kao što je proživljenje, polaganje računa, nagrađivanje, kažnjavanje, Džennet, Džehennem itd., pa će se za to pripremiti, jer razborit

429 Bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/245-246; Tirmizi, 4/637.

je onaj koji savlada svoj nefs i koji radi za ono što slijedi nakon smrti. A onaj koji onaj svijet pretpostavi ovome činit će dobro za koje će biti nagrađen: "*Onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjet će ga, a onaj ko bude uradio koliko trun zla – vidjet će ga.*"[430]

- od svijesti čovjeka o Allahovoj, dž.š., blizini zavisi i nivo njegovog stida pred Njim, a od jačine njegovog vjerovanja u Allahovu, dž.š., moć zavisi njegova bogobojaznost i strah da će ga On vidjeti tamo gdje mu je zabranio da bude ili zaokupljenim onim što ga se ne tiče, ili da ga neće zateći tamo gdje mu je naredio da bude i gdje bi trebao biti zaokupljen izvršavanjem neke dužnosti ili obaveze, spajanjem rodbinskih veza, širenjem znanja i nauke, potpomaganjem istine, naređivanjem dobra ili odvraćanjem od zla;
- kada čovjek želi govoriti, ne smije to činiti nasumice i bez razmišljanja, kada želi u govoru izbjeći besposlice ili laž, treba se sjetiti da ga Allah, dž.š., čuje, a kada (u)šuti, treba se sjetiti da ga Allah, dž.š., vidi, pa neće razmišljati o zlu niti će gledati u ono što je zabranjeno.[431]

Navedene metode pomažu u prizivanju stida i njegovom stjecanju i zato ih, djevojko, nastoj slijediti i prema njima postupati kako bi uspjela zadobiti to uzvišeno svojstvo. I nikada nemoj dozvoliti da u tajnosti uradiš nešto čega bi se stidjela u javnosti.

To bi bili neki, dakle ne svi, dijelovi i obilježja imana[432] koji će bez ikakve sumnje, ukoliko ih se bilo koja djevojka muslimanka bude pridržavala i prema njima postupala, učiniti da njen iman ojača i da ona

430 Ez-Zilzal, 7, 8.

431 *Džami'u l-'ulum ve l-hikem*. Stručna obrada: dr. El-Ahmedi Ebu n-Nur.

432 Onaj koji o ovome želi pročitati više neka konsultuje sljedeća djela: *Šu'abu l-iman* (El-Bejheki), *Iman* (Ibn Tejmije), *Iman* (Ibn Ebi Šejbe) i druga djela koja govore o etici (moralu) i vjerovanju.

bude daleko od šejtanovih spletki i došaptavanja te da je Allah, dž.š., štiti i čuva u svemu onome s čim se bude susretala, jer Allah, dž.š., je u društvu onoga koji je u Njegovom društvu.

PITANJA I ODGOVORI U VEZI S ODGAJANJEM ŽENSKE DJECE

Da bi korist (od ovog djela) bila potpunija, sabrao sam i neka važnija pitanja u vezi s odgajanjem ženske djece na koja mnoge majke zbunjeno odgovaraju. Na ta pitanja odgovorila je jedna skupina učenjaka specijalizovanih u oblasti odgoja, a Svemogućeg Allaha, dž.š., molim da se njima okoristi svaki musliman i muslimanka koji vode računa o odgajanju svoje ženske djece.

Prvo pitanje:

Imam tri kćeri čije se životne dobi kreću od jedne i pol do pet godina. Moj problem jeste u tome što me one nekada isprovociraju u toj mjeri da ih moram istući, da bi me nakon toga mučilo kajanje, jer se bojim da bi kod njih takvo moje ponašanje moglo izazvati neki duševni kompleks. Drugi problem jeste u tome što su se i one počele odnositi jedna prema drugoj na isti taj način, tj. s nervozom, tučom i u nekim slučajevima ujedanjem.

Treći problem jeste u tome što druga i treća kćerka sisaju svoje prste. Primijenila sam sva moguća dozvoljena sredstva i uobičajene vidove batina kako bi ih u tome spriječila. Najveći problem u tome što su im se zubi počeli kriviti.

Savjetnik Abdulmuhsin b. Sejf b. Ibrahim es-Sejf je odgovorio: "Iz tvoga pitanja, plemenita sestro, jasno je da si stroga prema svojim kćerkama kada je u pitanju njihovo odgajanje. Pojave koje si spomenula u svome pismu, a koje se odnose na tvoje kćerke, jasno ukazuju na takav tvoj stav i orijentaciju. Među tim pojavama jeste i to što se one na isti način odnose jedna prema drugoj, što predstavlja dodatnu nervozu, imajući u vidu da je dijete neispisana ploča i ogledalo u kojem se odražavaju ponašanja odraslih oko njega. Kod vas je, također, evidentan i problem sisanja prstiju koji, prema mišljenju velikog broja psihologa, ukazuje na to da se djetetu ne poklanja dovoljno ljubavi i nježnosti, da osjeća strah od nepoznatog ili da je nemoćno suočiti se sa svojim aktuelnim problemima, pa pribjegava tzv. duhovnom odsustvu koje se očituje kroz grickanje noktiju, sisanje prstiju i tome slično što čini da dijete osjeća razonodu i rasterećenje te da pobjegne od stvarnosti. Jedna od takvih pojava može biti i neumjeren plač koji u većini slučajeva ukazuje na potištenost i slabost ličnosti. U svakom slučaju, životna dob kroz koju prolaze djeca od dvije do šest godina naziva se periodom djetinjstva. Taj period ima svoje specifičnosti koje ga čine različitim od ostalih perioda, a ono što očekujemo od tebe, plemenita sestro, jeste uvažavanje tih specifičnosti i upoznavanje s njima te pokušaj odnosa prema djeci na osnovu znanja koje o tom periodu stekneš. Tako se taj period odlikuje sljedećim:

1. odlikuje se time što se dijete u njemu u tjelesnom pogledu razvija jako brzo. Ono što je još bitnije jeste da se kod djeteta u toj dobi povećava mišićna koordinacija što djetetu obezbjeđuje veći broj prilika za tjelesnu aktivnost, kao i to da kod djeteta uveliko raste tjelesna snaga i energija. Tako možete vidjeti kako veliki broj djece u toj dobi, kada im jedno od roditelja naredi da donesu nešto iz kuhinje ili iz sobe, jako brzo trče ili čak i preskaču preko dijelova namještaja te idu

preko stolova i tome slično. U tom smislu, moguće je pojasniti pogrešan odnos prema djeci od strane nekih roditelja, a posebno majki koje očekuju od svoje djece da ne pomjeraju ništa, da ne lome skupocjenosti, da ne upropaštavaju namještaj itd. Neophodno je regulirati i organizirati tu snagu i energiju te je iskoristiti, a ne zapostavljati i gušiti, jer bi se to u budućnosti moglo negativno odraziti na dijete. Moguće je tu snagu i energiju usmjeriti na igre koje nisu opasne, a koje u sebi objedinjavaju i tjelesnu i mentalnu aktivnost. Isto tako, neophodno je s vremena na vrijeme izaći iz kuće i otići kod nekog od rodbine ili na neko javno izletište koje odgovara djeci;

2. ovaj se period odlikuje promjenama i na emocionalnom planu i to kroz početak razvoja samokontrole, naklonost prema iznenađenjima i neuobičajenim podsticajima, razvoj duha humora i zabave, razmjenu osjećanja ljubavi i nježnosti s drugima, a naročito s majkom, te osjećanje straha od tame i nepoznatih mjesta, kao i od samoće i izoliranosti. Imajući u vidu ranije navedeno, moguće je odnositi se prema djetetu pružajući mu određenu mjeru ljubavi i nježnosti koja ga ne bi trebala dodatno razmaziti, nego učiniti da osjeća duševnu sigurnost. Dijete ne treba plašiti nekim simbolima koji, npr., ukazuju na tlačenje ili ugnjetavanje i ne treba ga tjelesno kažnjavati teškim batinama, jer to vodi gašenju njegovih osjećanja i njegovom navikavanju na neispoljavanje uzburkanih i uzavrelih emocija prema drugima koja su mu na umu;

3. ovaj se period odlikuje i promjenama na porodičnom planu. Te se promjene očituju kroz gledanje djeteta na porodicu te svoju vezu i odnos prema njoj na sljedeći način:

- orijentacije i tendencije roditelja u tom periodu predstavljaju osnovni izvor samovrednovanja djeteta te osjećaj sigurnosti od nepoznatog;

- dijete u tom periodu u granicama svojih mogućnosti teži učešću u jednostavnim kućnim poslovima te u tome nalazi užitak i odušak za svoju snagu i energiju. Zato je potrebno zadužiti dijete pospremanjem sobe i odjeće, uređivanjem kose te brigom o njegovim ličnim potrebama;
- dijete se u tom periodu uči preuzimanju smjernica i uputstava od odraslih te izvršavanju onoga što mu je naređeno;
- kod djeteta se u tom periodu javljaju osjećanja emocionalnog i sentimentalnog sudioništva sa ostalim članovima porodice, bilo u pozitivnom ili negativnom smislu, što članove porodice obavezuje na uzimanje u obzir tih osjećanja i odnos prema njima na adekvatan način koji se očituje u njegovom (djetetovom) podsticanju, ohrabrivanju i jačanju aspekata dobra kod njega te njegovom uvažavanju kao člana porodice.

Drugo pitanje:

Imam djevojčicu koja ima četiri godine, kod nje primjećujem jednu vrstu osjećanja i emocija kojih nema kod ostale djece. Radi se o tome da je netrpeljiva i netolerantna, da ne zaboravlja zlo i štetu koja joj je nanesena te da ne mijenja svoj odnos prema djeci za koju mi kaže da ih mrzi. S druge strane, primjećujem kako djeca oko nje sa svakim novim susretom otvaraju novu stranicu. Pitam se da li je to neki pozitivan pokazatelj stabilnosti njene ličnosti ili je to znak da je ona, ne daj Bože, zlobna i pakosna.

Na ovaj upit odgovorila je Aiša bint Sa'd eš-Šehrani te kazala: "Ponašanje naše djece rezultat je odgoja i vidova vladanja (postupaka) koje oni u prvim godinama svojih života usvajaju preko roditelja. Netolerancija i netrpeljivost nije dobar pokazatelj, ali ne možemo reći ni da je to znak da je ona zlobna i pakosna.

Moj bi savjet bio da napravite reviziju načina na koji je odgajate, kao i metodu koju pri tome koristi njen otac, a kako biste utvrdili da li, npr., primjenjujete neku vrstu strogosti i okrutnosti ili je pretjerano mazite. Smatram da biste trebali posjetiti psihologa koji će vam dati uputstva u vezi s odnosom prema njoj kako to ne bi postalo obilježje njene ličnosti."

Treće pitanje:

Moja mlađa sestra ima osam godina. Jedno je vrijeme izbjegavala da oblači pantalone i ogrtač (za kosu i ramena), ali sada tu vrstu odjeće voli i priželjkuje je, s tim da naša majka, svaki put kada ona obuče takvu odjeću, komentariše to na jedan neadekvatan način. Ona inače nije bliska s njom, nego se ja o njoj brinem. S majkom ne mogu razgovarati o promjeni takvog pristupa zato što se ona u tom slučaju ljuti na mene. Ona se prema nama uvijek odnosi na takav način, pa vas pitam šta da radim u vezi s tim i mojom mlađom sestrom.

Na ovaj upit odgovorio je Jusuf b. Abdullah b. Abdulaziz el-Humejdan i rekao: "Na početku želim da ti se zahvalim na brizi i vjerskom osjećanju. Lijepo je da čovjek bude dobr primjer i uzor svojoj porodici i društvu, a tebi ću, plemenita sestro, kroz nekoliko tačaka ponuditi moguća rješenja za tvoju mlađu sestru:

1. budi joj uzor u odijevanju i drugim životnim situacijama imajući u vidu da čovjeka može promijeniti jedna riječ, postupak ili stav s kojim se u životu susretne;
2. budi ustrajna u nježnosti i blagosti prema njoj, jer sve s čime blagost u dodir dođe krasi i uljepšava, te se pridržavaj jednostavnosti i dalekovidnosti i ne budi nestrpljiva u rezultatima;
3. ne pretjeruj u savjetima, naredbama i riječima koje izazivaju prkos i protivljenje. I ne nameći joj svoje mišljenje, jer je ona mala,

a ti si sposobna da izgradiš ličnost s kojom će Allah, dž.š., biti zadovoljan;

4. odaberi joj časopise i televizijske programe kojima je Allah, dž.š., zadovoljan i koji će joj pomoći u stjecanju odlika čestitosti i poštenja, imajući u vidu da smo pred Allahom, dž.š., odgovorni za emanet koji nam je povjeren kada su u pitanju naša djeca;
5. budi otvorena s njom u vezi s onim što u sebi osjećaš te onim što zahtijeva savjetovanje i navikavaj je na priznavanje greške, bez obzira koje vrste bila;
6. dijaloge s njom i njena savjetovanja učini raznovrsnim. Tako je, npr., nekada možeš upućivati i podsticati na pristojnu odjeću govoreći joj: 'Kako si samo lijepa u toj odjeći!' Pri tome se možeš koristiti i pitanjima koja bi u njoj trebala probuditi osjećanja skromnosti i čednosti, kao, npr., da joj, u slučaju kada obuče odjeću koja je ne prekriva dovoljno, šapneš na uho: 'Hoće li Allah, dž.š., biti zadovoljan s nama u ovakvoj odjeći ili ne?' Još bi bolje bilo da joj navedeš praktičan primjer u vezi s pristojnim odijevanjem, kao, npr., da joj doneseš neke umotane slatkiše, od kojih ćeš s jednog djelimično ukloniti omot, te da zatim zatražiš od nje da odabere jedan. Ako se opredijeli za neki od onih koji su potpuno umotani, prokomentariši to na sljedeći način: 'Tako su kod Allaha, dž.š., vrednovane pristojno odjevene i pokrivene žene.'

Što se tiče tvoje majke, do njenog srca i onoga što bi kod nje voljela vidjeti možeš stići time što ćeš je poljubiti u glavu i posavjetovati se s njom u vezi s onim što se tiče tvoje porodice ili tebe lično. To možeš postići i na taj način što ćeš joj to sugerirati kroz neku priču o majci i njenoj djeci, kroz koju ćeš spomenuti ono što bi voljela kod nje vidjeti. To bi moglo popraviti neke aspekte njenog odnosa prema

djeci, a ako joj pokloniš neku kasetu čiji se sadržaj tiče odnosa majke prema njenoj djeci, to bi bilo još bolje. Allaha, dž.š., molim da te nagradi i blagoslovi za trud koji ulažeš."

To bi bila pitanja koja se tiču odgajanja ženske djece, a koja sam prikupio i preuzeo sa interneta.

Takva su pitanja mnogobrojna, a odgovore na njih naći ćete u knjizi koja je pred vama. Zato se, odgajatelji i odgajateljice, čvrsto držite smjernica i uputstava Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te kur'anskih ajeta i ne suprotstavljajte im se. Pridržavajte se Kur'ana i učinite ga svojom naravi i karakterom, kao što je to učinio i Allahov Poslanik, s.a.v.s., i primjenjujte njegove riječi i djela, pa ćete biti zajedno s njim u Džennetu, imajući u vidu hadis koji smo naveli u predgovoru, a u kojem stoji: "Onaj koji bude izdržavao dvije kćerke sve dok ne postanu punoljetne, na Sudnjem danu ćemo ja i on biti ovako", a zatim je spojio (približio) svoje prste.[433]

Koja je nagrada veća od toga da čovjek uđe u Džennet zajedno sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., te da pri tome razmak među njima bude neznatan, tek toliki koliko je između srednjeg prsta i kažiprsta?! A čime sve to biva zasluženo? Biva zasluženo na prvom mjestu izdržavanjem, odijevanjem, prehranjivanjem, obrazovanjem, usmjeravanjem, te svim onim što je neophodno kada je u pitanju briga o čovjeku i njegova zaštita.[434]

Ako, brate muslimanu, priželjkuješ blagodati Dženneta u društvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pridržavaj se njegovih smjernica i rukovodi se njegovim uputstvima u odgajanju svoje ženske djece, pa ćeš, Allahovom, dž.š., voljom, uspjeti na oba svijeta.

---

433 Bilježi Muslim, a prenosi Enes b. Malik, r.a.

434 Preuzeto iz rada profesora Muhammeda Alija Kutba pod naslovom *Fadlu terbijeti l-benati fi l-islam.*

A ako ti, sestro muslimanko, priželjkuješ da ti kćerka bude čestita i neporočna, budi poslušna Allahu, dž.š., a učini da i ona bude takva. Prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., naklonost gajite te se na njegove supruge, kćerke, sahabijke, žene iz generacije tabiina i vrijedne žene vjernice ugledajte, pa ćeš zadobiti Allahovo, dž.š., zadovoljstvo i na pravi način ćeš ispuniti odgovornost koju imaš čineći dobro i vodeći računa o ispravnom islamskom odgoju svojih kćerki i sinova.

Nadam se da sam u ovoj knjizi ponudio informacije kojima će se rukovoditi svaki odgajatelj i odgajateljica te da sam doprinio pojašnjavanju najboljeg načina odgajanja ženske djece u islamu, a sve što zauzvrat očekujem jeste hair-dova koja bi mi od Allaha, dž.š., mogla donijeti korist na ovom i na onom svijetu.

Svemogućeg Allaha, dž.š., molim da ovo djelo učini korisnim svima onima koji ga budu čitali i drugima preporučivali, a naša posljednja dova jeste zahvalnost Allahu, dž.š., Gospodaru svjetova.

SADRŽAJ